SOU 1983:43

Områden för Turism och Rekreation

Betänkande från Rekreationsberedningen om utvecklingen av våra rekreationsområden

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

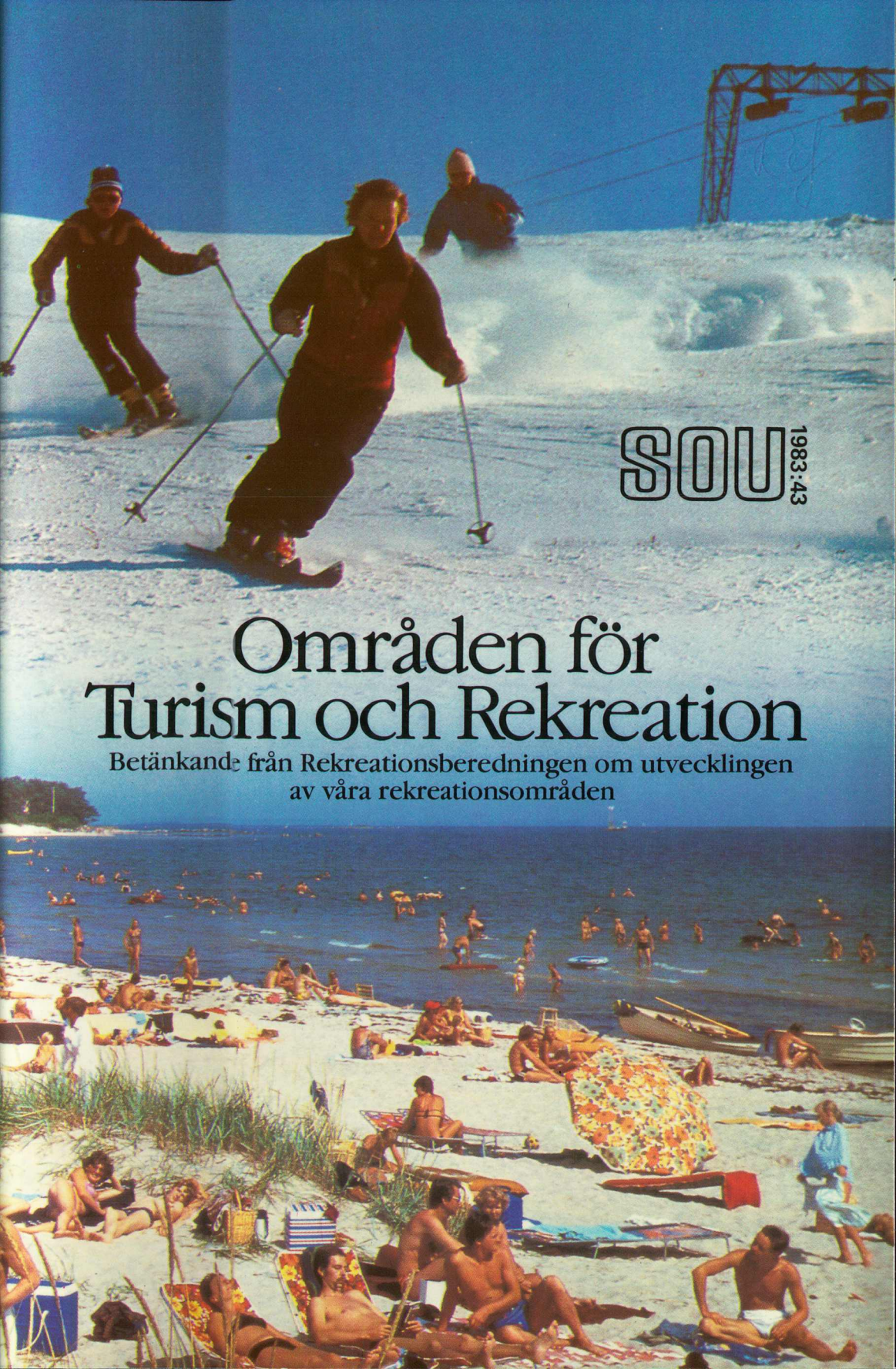

SOU 1983:43

Områden för Turism och Rekreation

Betänkande från Rekreationsberedningen om utvecklingen av våra rekreationsområden

De primära rekreationsområdena

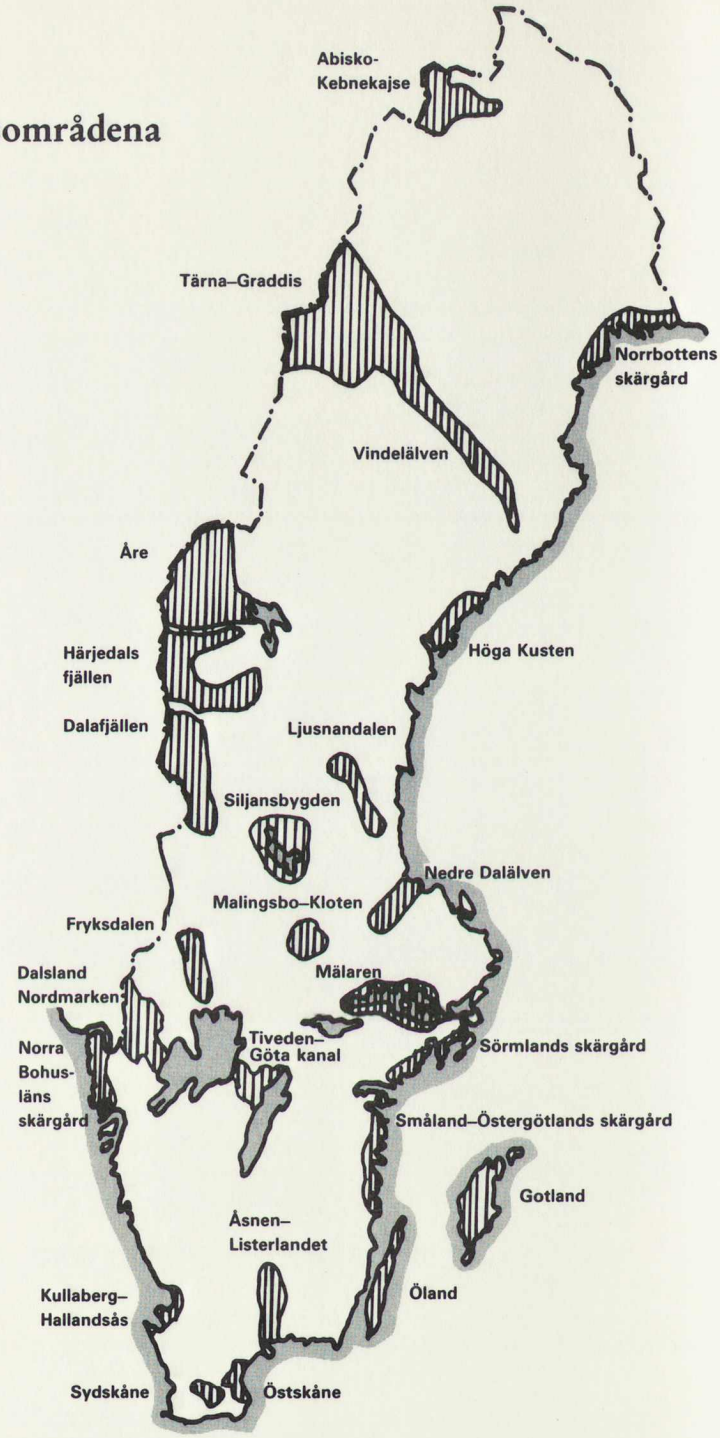

Rekreationsberedningen är ett organ under jordbruksdepartementet för planering och samordning av statens insatser för turism och rekreation.

A special edition of our summary is available in English.
It can be ordered from Rekreationsberedningen.

81

Statens offentliga utredningar
1983:43
Jordbruksdepartementet

Områden för turism och rekreation

Betänkande från Rekreationsberedningen om utvecklingen av våra rekreationsområden

Betänkande av Rekreationsberedningen
Stockholm 1983

ISBN 91-38-07510-5
ISSN 0375-250X

minab/gotab Stockholm 1983

Till Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

Som en uppföljning av riksdagens rekreationspolitiska beslut 1975 och rekreationsberedningens rapport DsJo 1978:2 "Statliga insatser för turism och rekreation" uppdrog regeringen genom beslut 1979-06-28 åt beredningen att initiera samt ge råd och vägledning för arbetet med utvecklingsprogram i de 25 primära rekreationsområdena. Vidare skulle beredningen föreslå regeringen hur fördelningen av de medel som anslagits till programarbetet borde ske till berörda kommuner. I uppdraget ingick också att till regeringen redovisa resultatet av detta programarbete samt redogöra för de bedömningar och förslag utifrån ett riksperspektiv som arbetet gav anledning till.

Rekreationsberedningen överlämnar härmed sina bedömningar och förslag. Reservation har avgivits av ledamoten Knut Billing.

De tilläggsuppdrag beträffande turisttransporter, turismens utvecklingsmöjligheter som koloniträdgårdsverksamheten som beredningen nyligen erhållit kommer att redovisas separat. Beträffande närrekreationsfrågorna bedömer beredningen, som följt arbetet i TUREK, att dessa där behandlas på ett tillfredsställande sätt.

Beredningens sammansättning vid den slutliga justeringen av detta betänkande är:

Riksdagsledamot Lennart Nilsson (s) ordförande från 1 juli 1983 (riksdagsledamot Margareta Hemmingsson, suppl.) redaktör Judith Jäderberg (s) (riksdagsledamot Nils T Svensson), riksdagsledamot Knut Billing (m) (riksdagsledamot Bertil Danielsson), riksdagsledamot Kjell A Mattsson (c) ordförande intill 1 juli 1983 (riksdagsledamot Rolf Rämgård), departementsråd Tage Levin, industridepartementet, numera avdelningschef på industriverket (departementssekreterare Lennart Danielsson, arbetsmarknadsdepartementet), departementssekreterare Kjell Nyman, jordbruksdepartementet (departementssekreterare Tommy Stagh), byråchef Erik Casten Carlberg, planverket (avdelningsdirektör Tor Edsjö), byråchef Jan-Olof Pettersson, naturvårdsverket (avdelningsdirektör Gunnar Zettersten), byråchef Ola Gustavsson, industriverket (avdelningsdirektör Lisbet Björck-Larsson), direktör Bertil Harrysson, turistrådet (avdelningschef Tomas Svegrell), avdelningschef Urban Karlsson, landstingsförbundet (sekreterare Lars Öhrman), sektionschef Sten Hörngren, kommunförbundet (sekreterare Ralph Lédel).

Under tiden fram till 1 juli 1983 har även folkpartiet varit representerat

genom riksdagsledamot Bernt Ekinge och dennes suppleant byrådirektör Sven-Otto Österdahl.

Följande publikationer har framställts i samband med beredningens bearbetning av programmaterialet:

- Sammanfattning av 25 utvecklingsprogram (Rbr nr 10/1983)
- Projekt, studier och idéer från utvecklingsprogrammen (Rbr nr 11/1983)
- Sammanfattning av betänkandet på svenska och engelska (Rbr nr 12/1983)
- Våra semestervanor och resmönster (Rbr nr 13/1983)
- Ortstudie (Rbr nr 14/1983).

Stockholm i augusti 1983

Lennart Nilsson
ordförande

Gerhard Ericson
kanslichef

Innehåll

Sammanfattning 7

A special edition of the summary is available in English . .

1 *Inledning* 13
1.1 Bakgrund 13
1.2 Beredningens uppdrag med anledning av utvecklingsprogramarbetet 15
1.3 Arbetssätt 16
1.4 Betänkandets huvudinriktning 16
1.5 Betänkandet med tillhörande publikationer 17

2 *Turismen i Sverige* 19
2.1 Inledning 19
2.2 Nuläge 20
2.3 Resandets utveckling 28
2.4 Turistrådets målsättning 35
2.5 De som inte reser 36

3 *Utvecklingsprogrammen* 41
3.1 Programarbetet 41
3.2 Utvecklingsprogrammens inriktning 42
3.3 Aktiviteter och arrangemang 44
3.4 Boende 47
3.5 Vägar och kommunikationer 55
3.6 Fortsatt arbete 57
3.7 Sysselsättning 59
3.8 Krav på statliga insatser 60

4 *Överväganden och förslag* 65
4.1 Bedömningar av turismens utveckling 66
4.2 Prioritering av statens insatser till vissa primära rekreationsområden 68
4.3 Statlig medverkan till önskvärd utveckling 74
4.4 Förslag till förändrade statliga insatser 77

5 *Beredningens synpunkter på varje områdes utveckling* . . 87
5.1 Abisko-Kebnekajsefjällen 89
5.2 Tärna-Graddis fjällvärld 92
5.3 Åre 94
5.4 Härjedalsfjällen 97
5.5 Dalafjällen 100
5.6 Ljusnandalen 103
5.7 Siljansbygden 106
5.8 Fryksdalen 109
5.9 Öland 112
5.10 Gotland 115
5.11 Östskåne 118
5.12 Kullaberg-Hallandsås 120
5.13 Norra Bohusläns skärgård 123
5.14 Småland-Östergötlands skärgård 127
5.15 Dalsland-Nordmarken 130
5.16 Tiveden-Göta kanal 133
5.17 Åsnen-Listerlandet 136
5.18 Höga kusten 138
5.19 Norrbottens skärgård 141
5.20 Malingsbo-Kloten 144
5.21 Nedre Dalälven 146
5.22 Vindelälven 148
5.23 Sydskåne 150
5.24 Sörmlands skärgård 151
5.25 Mälaren 155

Reservation 161

Sammanfattning

Bakgrund

Regeringens uppdrag till rekreationsberedningen har bestått i att *dels* redovisa resultatet av arbetet med utvecklingsprogram för samtliga 25 primära rekreationsområden och *dels* utifrån ett riksperspektiv göra bedömningar och lägga fram förslag som föranleds av programmen.

Betänkandet inriktas på semester- och veckoslutsturism i de primära rekreationsområdena, med huvudändamålen avkoppling och rekreation genom upplevelser av natur- och kulturmiljöer, friluftsliv, deltagande i arrangemang och aktiviteter, besök hos släkt och vänner m. m.

Det finns en klar tendens till ökat resande inom landet. Valet av resmål är i stort sett stabilt liksom resornas spridning över året. En tydlig förskjutning till förmån för billigare boendeformer har emellertid kunnat iakttagas, främst mot camping. Svenskars resande till utlandet de senaste åren tycks ha varit relativt oförändrat.

Enligt aktuella undersökningar gör 15 procent av befolkningen sällan eller aldrig någon semesterresa eller resa till sommarstuga. Utvecklingen under de senaste åren talar för att dessa förhållanden i huvudsak kommer att bestå under den närmaste framtiden om inga speciella insatser görs.

Det kan konstateras att möjligheterna till semesterresor inte begränsas av brist på boendeanläggningar, eftersom de som nu finns generellt sett har ett lågt utnyttjande. Lokala variationer förekommer dock med betydligt bättre beläggning och även vissa köproblem under högsäsong. Ett omfattande behov finns emellertid av upprustning, förnyelse och anpassning av befintliga anläggningar om den nuvarande kapaciteten ska bestå. I vissa särskilt välbesökta områden finns också behov av ny boendekapacitet av enkelt slag, främst camping, vandrarhem och stugor.

Programarbetet

Utvecklingsprogrammen för de primära rekreationsområdena har olika karaktär alltifrån framtidsvisioner till konkreta handlingsprogram. De ger dock i allmänhet en god bild av turismens utveckling, fortsatta utvecklingsmöjligheter och konsekvenser i olika avseenden. Programmens förslag kan i stora drag beskrivas i följande punkter:

- Utveckling av boendeanläggningar

- Strävan efter att koncentrera insatserna till orter med särskilt gynnsamma förutsättningar
- Strävan att förlänga säsongerna
- Profilering av aktiviteter och arrangemang efter områdenas särskilda förutsättningar
- Förbättring av kommunikationerna
- Ökad information och marknadsföring.

I flera av dessa avseenden har frågor om ekonomi och finansiering getts stort utrymme.

Ett genomgående drag i programmen är att man vill utveckla aktiviteter och arrangemang för att förlänga säsongen.

Centrala frågor i samband med boendeanläggningar är utbyggnad och strävan att bättre utnyttja de kapaciteter som redan nu finns. Inriktningen på enkla och billiga boendeformer som campingplatser och enkla uthyrningsstugor är påtaglig.

Kommunikationernas betydelse för utvecklingen markeras av att vägfrågor, behov av järnvägar och flygplatser samt interna kollektiva transporter inom områdena behandlas ingående i flertalet program.

I det fortsatta arbetet behöver enligt programmen göras ytterligare överväganden om huvudmän som kan svara för genomförandet av olika åtgärder, hur prioriteringar skall göras av olika åtaganden från kommunernas sida och hur ett fortsatt samarbete skall organiseras mellan kommunerna och berörda intressenter. Vid sidan av investeringar i boende- och aktivitetsanläggningar framhålls behovet av informations- och marknadsföringsåtgärder, insatser för produktutveckling samt investeringar i grundläggande samhällsservice bl. a. på VA-området.

Det framgår av utvecklingsprogrammen att möjligheterna till sysselsättning är ett viktigt motiv för kommunalt engagemang i turismens utveckling.

Nästan alla områden önskar eller kräver statligt ekonomiskt stöd för att genomföra sina program. Både behov av nya stödformer och ändringar i befintliga – främst lokaliseringsstödet – aktualiseras.

Beredningens överväganden

Beredningen anser att ett huvudansvar för turismens utveckling liksom hittills bör vila på kommuner och landsting, turistnäringen och folkrörelserna. En aktivare medverkan från statens sida är dock önskvärd.

Beredningen anser att tillgängligheten till turistorter och turistområden bör ökas genom utbud av enkla boendeanläggningar, förbättrade allmänna kommunikationer samt en fortsatt utveckling av produkter och försäljning med sikte på breda befolkningsgrupper. Vidare bör markresurser säkerställas dels genom skydd av de värdefullaste områdenas grundläggande mark- och miljövärden och dels genom strategiska överväganden inom ramen för kommunal fysisk och ekonomisk planering i turistorterna med intilliggande områden. Turistnäringen bör enligt beredningens mening mera aktivt delta i den fortsatta utvecklingen och konsolideras genom åtgärder som ökar

utnyttjandet av befintliga resurser samt undanröjer köproblem och olägenheter inom de i dag attraktivaste områdena.

Statliga insatser för att stödja utvecklingen i de primära rekreationsområdena bör under de närmaste åren inriktas efter ovannämnda linjer. De enskilda utvecklingsprogrammen och den behandling dessa nu får kommer därvid att utgöra ett viktigt underlag.

Från många områden ställs anspråk på statlig ekonomisk medverkan som en förutsättning för att föreslagna åtgärder skall kunna förverkligas. Beredningen har konstaterat att statens ekonomiska medverkan redan nu är betydande men anser att vissa förändringar i inriktningen av de statliga resurserna behövs. Därvid bör en bedömning av områdenas betydelse som rekreationsområden för breda befolkningsgrupper och turismen som näring vara vägledande. Beredningen anser därför att insatser i de områden som har de största besökstalen ger det bredaste utbytet för den svenska allmänheten. Beredningen finner det därför motiverat att särskilda åtgärder vidtas i åtta områden där 70 procent av det totala antalet gästnätter i primära rekreationsområden tillbringades år 1982. Dessa områden är Norra Bohuslän, Öland, Gotland, Åre, Härjedalsfjällen, Dalafjällen, Siljansbygden och Fryksdalen.

Regeringen bör vidare uppdra åt vissa myndigheter och organ att inom sin verksamhet särskilt uppmärksamma de prioriterade områdenas behov av stödinsatser under de närmaste åren. Viktiga insatser torde således kunna göras av turistrådet, arbetsmarknadsstyrelsen, industriverket, naturvårdsverket, domänverket, planverket, luftfartsverket, vägverket, statens järnvägar, trafiksäkerhetsverket, transportrådet, kulturrådet, riksantikvarieämbetet, turisthögskolorna samt av berörda länsstyrelser.

De statliga insatserna bör både på central och regional nivå samordnas effektivare än hittills. Länsstyrelserna har redan ett övergripande samordningsansvar för statliga insatser inom de olika länen. De regionala insatserna från olika håll bör kunna samordnas genom relativt informellt arbete. En aktiv och insiktsfull medverkan krävs även av centrala statliga organ. Beredningen och länsstyrelserna bör på central resp. regional nivå verka för samordning av de statliga insatserna i de prioriterade områdena. Efter tre år bör en redovisning lämnas till regeringen av uppnådda resultat. En överblick bör därvid lämnas av utvecklingen beträffande turism och rekreation också i övriga primära rekreationsområden, i storstädernas närområden och vid Hallandskusten.

Den föreslagna prioriteringen av åtgärder från statens sida till åtta primära rekreationsområden får självfallet inte innebära att utveckling av initiativ och projekt i andra rekreationsområden motverkas eller hämmas. Regionalpolitiskt motiverade projekt inom turist- och rekreationssektorn i Norrbotten och Västerbotten kommer till exempel att prövas på samma sätt som i dag. Prioriteringen är ett uttryck för bedömningen att det i riksperspektiv nu är särskilt angeläget att samlade ansträngningar görs från statens sida för konsolidering och utveckling av vissa från rekreationspolitisk synpunkt särskilt betydelsefulla primära rekreationsområden. Dessa bör också få gynnsamma villkor för regionalpolitiskt och sysselsättningspolitiskt stöd.

Med hänsyn till att turism och rekreation skapar omfattande sysselsättning och att viktiga rekreationsområden sammanfaller med områden där särskilda

statliga insatser är motiverade för att öka sysselsättningen, är det i nuvarande statsfinansiella och sysselsättningspolitiska läge naturligt att arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska medel i första hand nyttjas för att nå även rekreationspolitiska mål. Beredningen föreslår därför bl. a. en anpassning av reglerna för lokaliseringsstöd och stödet till beredskapsarbeten till rekreationssektorns särskilda förutsättningar. Beredningen har därmed inte frångått sin grunduppfattning att ett särskilt rekreationspolitiskt stöd skulle fylla en viktig funktion, men anser att inrättandet av en sådan stödform får diskuteras i framtiden.

Följande förslag framläggs beträffande lokaliseringsstödet:

- Kravet på särskilda skäl för att lokaliseringsstöd skall kunna utgå till turistföretag inom primära rekreationsområden i stödområde C tas bort för de rekreationspolitiskt prioriterade områdena
- Investeringsbidrag med högst 30 procent och lån bör utgå till turistföretag inom de prioriterade områdena utanför stödområdet
- Fullt bidrag bör utgå även vid säsongssysselsättning
- Stöd bör även kunna utgå till upprustning och ombyggnad av äldre anläggningar
- Informationen bör förbättras om nödvändigheten av och möjligheterna till stöd för produktutvecklings- och marknadsföringsinsatser.

I fråga om stöd till beredskapsarbeten föreslår beredningen följande:

- Beredskapsmedlen bör – utan hinder av reglerna för lokaliseringsstöd – kunna nyttjas för att stödja de olika slag av investeringar som framför allt kommunerna är huvudmän för, t ex vägar, vandrings- och cykelleder, vatten- och avloppsanläggningar, parkerings- och rastplaster, sopmajor, stugbyar, campingplatser och vandrarhem, gästhamnar, badplatser, sanitära anläggningar etc.
- Stöd till beredskapsarbeten inom turistsektorn skall därför regelmässigt kunna utgå enligt anläggningsstödets mera generösa bidragsnormer
- Länsarbetsnämnderna bör i samråd med länsstyrelserna få handlägga detta stöd
- Informationen bör utvidgas om gällande bidragsmöjligheter för tjänste- och serviceuppgifter inom turismen.
- Projekteringsbidraget återinförs för turistinvesteringar inom de av beredningen prioriterade områdena
- Vissa särskilt angelägna beredskapsarbeten i de prioriterade områdena skall kunna prioriteras framför andra objekt
- Den bestämmelse bör upphävas som anger att stöd till beredskapsarbeten inom turistsektorn i vissa områden får utgå endast om särskilda skäl föreligger
- Likaså bör den bestämmelse upphävas som anger att regeringen skall pröva fler ärenden inom turistsektorn än inom andra sektorer.

Beredningen tillstyrker vidare att det skattefria beloppet för uthyrning av fritidshus höjs från nuvarande 4 000 till 8 000 kronor samt föreslår att de regler ses över som gäller beskattningen av personer som av arbetsgivare eller facklig organisation förmånligt hyrt fritidshus, andelslägenhet eller motsvarande.

De tilläggsuppdrag beträffande turisttransporter, turismens utvecklings-

möjligheter samt koloniträdgårdsverksamheten som berdningen nyligen erhållit kommer att redovisas separat. Beträffande närrekreationsfrågorna bedömer beredningen, som följt arbetet i TUREK, att dessa där behandlas på ett tillfredsställande sätt.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I turistkommitténs betänkande *SOU 1973:52 Turism och rekreation i Sverige* föreslogs en rad åtgärder som väsenligt skulle förbättra svenska folkets möjligheter att semestra i sitt eget land och som samtidigt skulle skapa nya arbetstillfällen. Målet för en svensk turist- och rekreationspolitik borde enligt kommittén vara att medel för turist- och rekreationsanläggningar satsas så att en bred allmänhet kan utnyttja anläggningarna. Vidare konstaterade kommittén att billiga transporter till de mest utvecklingsbara områdena samt tillgång till stora strövområden, leder och fiskevatten m m är viktiga faktorer för rekreationens utveckling.

Kommittén inventerade lämpliga större områden i landet för fjärrinriktat rekreationsliv – s k primära rekreationsområden – och föreslog vissa organisatoriska åtgärder på det centrala planet för att dels samordna och utveckla marknadsföring och information kring svensk turism och dels förbättra samarbetet mellan olika statliga organ vid utbyggnad av turist- och rekreationsanläggningar.

I regeringens *proposition 1975:46* framhöll föredragande statsrådet bl a att sociala och ekonomiska hinder inte skall bestämma vilka som kan få del av utbudet av rekreations- och turistaktiviteter. Samhällets insatser borde enligt föredraganden ges en sådan inriktning att det blir möjligt för alla att utnyttja områden och anläggningar, vilket kräver en ändamålsenlig planering och styrning från både sociala och ekonomiska utgångspunkter.

I kulturutskottets yttrande över propositionen framhölls följande:

> Kulturutskottet, som härmed överlämnar propositionen och motionerna till civilutskottet för handläggning, vill starkt betona vikten av att samhällets insatser för rekreation och turism får en sådan inriktning att de kan komma alla till godo. Sociala och ekonomiska hinder får inte bestämma vilka som kan få del av utbudet av rekreations- och turistaktiviteter. Utskottet vill också framhålla det värde för turist- och rekreationsverksamheten som ligger i att man bevarar och utvecklar olika kulturmiljöer liksom betydelsen av att man vid planeringen av samhällets insatser beaktar den kulturella särarten inom olika områden.

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen utpekades 25 primära rekreationsområden som särskilt lämpade för turism och rekreation. De utpekade områdena framgår av karta på insidan av betänkandets omslag. Beträffande innebörden av begreppet primärt rekreationsområde anslöt sig riksdagen till vad civilutskottet anfört:

Utskottet vill i denna fråga betona de markhushållningsaspekter som leder den fysiska riksplaneringen och därmed behovet av att i första hand för dessa planeringssyften ange vissa för turism och rekreation särskilt lämpade större och sammanhängande områden. Innebörden därav blir då närmast att för dessa områden gäller som särskild riktlinje i den fysiska riksplaneringen att planeringen skall utgå även från syftet att områdena skall kunna på ett ändamålsenligt sätt användas för rekreation och turism. Markanvändningsplaneringen inom området skall sålunda utgå från detta och innebära en vägning därav mot riksplaneringens övriga riktlinjer. Rekreationssyftet innebär bl a att betydande områden kan behöva avsättas för det rörliga friluftslivet men även för vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård.

Vidare beslutades i detta sammanhang att inrätta Beredningen för turism och rekreation – rekreationsberedningen – för samverkan mellan olika myndigheter som handlägger frågor som rör områden och anläggningar för turism och rekreation. Beredningens huvuduppgifter skulle vara dels att följa planeringen av de primära rekreationsområdena och andra områden av större betydelse för rekreationslivet, dels att bedöma ärenden om statligt stöd till planering av områden och uppförande av anläggningar för rekreation och turism.

Riksdagen beslutade samtidigt i enlighet med *proposition 1975:47* att staten förutom landstingsförbundet och kommunförbundet m fl skulle ingå som stiftare i Sveriges Turistråd, vars huvudfunktioner skulle vara marknadsplanering och marknadsföring. Planering av investeringar vare sig för det allmänna eller för enskilda företag skulle inte ankomma på turistrådet att handha.

I *beredningens rapport Ds Jo 1978:2* redovisades till regeringen erfarenheter och synpunkter på utvecklingen av turism och rekreation i Sverige mot bakgrund av de olika samhällsmål som denna sektor kan tillgodose. Beredningen anförde bl a att samhällets insatser till sektorn turism och rekreation i stor utsträckning styrdes av andra mål än rekreationspolitiska – främst sysselsättnings- och regionalpolitiska. Vidare anmälde beredningen att möjligheterna till fjärrekreation under semestern snarast försämrats under närmast föregående tidsperiod för de människor som inte ägde fritidshus, fritidsbåt eller husvagn. Som en viktig orsak till detta angav beredningen problem inom turistnäringen, exempelvis kort säsong, höga egna investeringar i infrastruktur, bristande marknadsföring och avsaknad av lämpliga finansieringsformer.

I en bilaga till rapporten lämnade beredningen även grundfakta om de primära rekreationsområdena och planeringsläget där.

Ett av beredningens huvudförslag i rapporten var att översiktliga program för utveckling av turism och rekreation i viktiga rekreationsområden borde utarbetas. Dessutom föreslogs vissa förändringar i befintliga stödformer och införande av nya. En rad kunskapsfrämjande åtgärder föreslogs också, t ex att kartlägga fritidsvanor, önskemål och hinder, att göra studier över turistbranschens näringsvillkor och turismens samhällsekonomiska effekter.

Genom *regeringsbeslut 1979-06-28* fick rekreationsberedningen uppdraget att ge råd och vägledning för arbete med utvecklingsprogram för de primära rekreationsområdena. Uppdraget omfattade också att till regeringen redovisa resultatet av programarbetet i dess helhet tillsammans med de

bedömningar och förslag utifrån ett riksperspektiv som arbetet ger anledning till.

För programarbetet har riksdagen anvisat sammanlagt 12 miljoner kronor under budgetåren 1979/80, 1980/81 och 1981/82.

Efter motioner i riksdagen om kompletterande utredningar och därpå följande förslag i budgetproposition 1978/79 *beslöt regeringen 1979-06-28* att tillkalla en särskild utredare för frågan om den statliga rekreations- och turistpolitiken. I direktiven till utredningen (Dir 1979:81) begärdes med förtur förslag om en förenklad, samordnad och effektiviserad statlig administration. I övrigt lades till denna turist- och rekreationspolitiska utredning (TUREK) de särskilda studier angående turistbranschens förutsättningar och problem, billigare transporter till rekreationsområdena, hinder mot människors möjligheter till rekreation m m som beredningen tidigare föreslagit skulle göras. Utredningen skulle ge underlag för en samlad rekreationspolitisk bedömning, bl a en bedömning av vilka insatser som erfordras för att skapa jämlikhet i fråga om människors möjligheter att utnyttja den ökade fritiden.

Ett delbetänkande från TUREK i fråga om den statliga administrationen presenterades i SOU 1981:28 "Turism och friluftsliv: Det centrala myndighetsansvaret". Riksdagen beslöt under våren 1982 att avvakta med ställningstagande i organisationsfrågan till dess TUREK:s beslutsunderlag för en samlad rekreationspolitik föreligger.

Tilläggsdirektiv till TUREK (Dir 1982:51) *beslutades av regeringen 1982-07-22*. Ändrad till parlamentarisk utredning gavs TUREK nu uppdraget att göra en översyn av hur mål och medel enligt 1975 års rekreationspolitiska beslut skall anpassas till ändrade ekonomiska och andra förutsättningar.

Genom *beslut vid regeringssammanträde 1983-02-17* (Dir 1983:18) gavs TUREK i uppdrag att i huvudsak inrikta sitt arbete på den s k hinderproblematiken. I uppdraget ingår att kartlägga varför många människor av olika skäl hindras från att utnyttja fritiden och föreslå åtgärder för att undanröja dessa hinder. Vidare skall TUREK enligt direktiven belysa rekreations- och turistsektorns samhällsekonomiska betydelse.

Samtidigt befriades TUREK från övriga arbetsuppgifter som utredningen tilldelats genom tidigare meddelade direktiv. Frågor angående närrekreation, turisttransporter och turismens utvecklingsmöjligheter bör enligt de nya direktiven behandlas av rekreationsberedningen.

1.2 Beredningens uppdrag med anledning av utvecklingsprogramarbetet

Regeringens uppdrag till beredningen rörande utvecklingsprogram för turism och rekreation i de primära rekreationsområdena består alltså i att *dels* redovisa resultatet av arbetet med utvecklingsprogram för samtliga 25 områden, *dels* utifrån ett riksperspektiv göra bedömningar och lägga fram förslag som föranleds av utvecklingsprogrammen.

1.3 Arbetssätt

Råd och vägledning för programarbetet har utgivits i beredningens informationsserie (Rbr Nr 6/1980). I skriften angavs bl a de mål som skulle vara vägledande för arbetet, vilka huvudfrågor som kunde behandlas i programmen och exempel på olika sätt att redovisa arbetet.

Under programarbetet i de 25 områdena har löpande kontakter hållits mellan utsedd kontaktperson för resp område och beredningens kansli. Vidare har underhand diskussioner förts med organ utanför beredningen, exempelvis Samernas Riksförbund.

Utvecklingsprogrammen har av berörda kommuner antagits genom beslut i kommunstyrelse eller fullmäktige och länsstyrelserna har därefter till beredningen avgett synpunkter på programmen.

Beredningens sammanställning av alla utvecklingsprogram har godkänts av programansvariga inom resp område och återfinns som särskild publikation i anslutning till betänkandet.

Analysen av programmaterialets huvudfrågor har genomförts med tre mindre beredningsgrupper, där beredningens ledamöter från centrala organ – planverket, naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, turistrådet, landstingsförbundet och kommunförbundet – aktivt deltagit. Inom ramen för beredningsgruppernas arbete har också särskilda studier gjorts med utomstående expertmedverkan.

Beredningen har både för egen och områdenas del skaffat underlag för bedömningar om marknadsmässiga förutsättningar. En omfattande semestervaneundersökning benämnd SEVA-80 har genomförts av turistrådet på uppdrag av rekreationsberedningen. En redovisning av undersökningsresultatet i sammanfattad form publiceras samtidigt med detta betänkande. Konferenser har hållits med företrädare för områdena angående SEVA-materialet och annan statistik. Vidare har beredningen medverkat i undersökningen Turism/Fritid som årligen genomförs av Turistkonsult Å Sundelin AB. Även detta material har ställts till områdenas förfogande.

1.4 Betänkandets huvudinriktning

I likhet med både turistkommitténs betänkande (SOU 1973:52) och beredningens föregående rapport (Ds Jo 1978:2) inriktas detta betänkande främst på semester- och veckoslutsturism med ändamål som avkoppling, friluftsliv, kulturella och andra aktiviteter, upplevelser, förströelse, nöjen, rehabilitering, besök hos släkt och vänner och i eget fritidshus m m. De primära rekreationsområdena har emellertid också stor betydelse för närrekreationen, dvs den rekreation som dagsutflykter ger med den ordinarie bostaden som utgångspunkt. Närrekreationens sociala nytta har under senare tid uppmärksammats alltmer och kommer att belysas i annat sammanhang.

Beredningen är också medveten om att turism i samband med tjänsteresor eller andra uppdrag har stor omfattning både i och utanför primära rekreationsområden. I allmänhet görs dock ingen åtskillnad i statistiken

mellan turism med olika ändamål. Det torde dock stå klart att turism i form av tjänsteresor till största delen berör mer personalintensiva anläggningar med hög standard och därmed är betydelsefull för sysselsättning och service.

1.5 Betänkandet med tillhörande publikationer

Föreliggande betänkande från rekreationsberedningen kan sägas bestå av två delar. I kapitlen 1–4 beskrivs turismens utveckling i Sverige och återger huvudstrukturerna i det samlade materialet av utvecklingsprogram. Vidare redovisas beredningens utgångspunkter, överväganden och förslag till åtgärder. Beredningen avslutar denna del med att beskriva hur insatserna – främst de statliga – bör sättas in och organiseras.

I kapitel 5 lämnar beredningen områdesvisa kommentarer med anledning av de olika programmen.

I anslutning till betänkandet ger beredningen ut följande särskilda publikationer:

- Sammanfattning av 25 utvecklingsprogram (Rbr nr 10/1983)
- Projekt, studier och idéer från utvecklingsprogrammen (Rbn nr 11/1983)
- Sammanfattning av betänkandet på svenska och engelska (Rbr nr 12/1983)
- Våra semestervanor och resmönster (Rbr nr 13/1983)
- Ortstudie (Rbr nr 14/1983)

Bland underlagsmaterialet till det omfattande utredningsarbetet finns även delutredningar som tillkommit med stöd av beredningen men som publicerats i annat sammanhang. Exempel på sådana utredningar är:

- Finansiering av turistprojekt (Statskonsult Projekt Styrning AB 1983)
- Regional efterfrågan på turism i Sverige (VBB okt 1982)
- Samerna och turismen (Storumans kommun. Se avsnitt 5.3.)

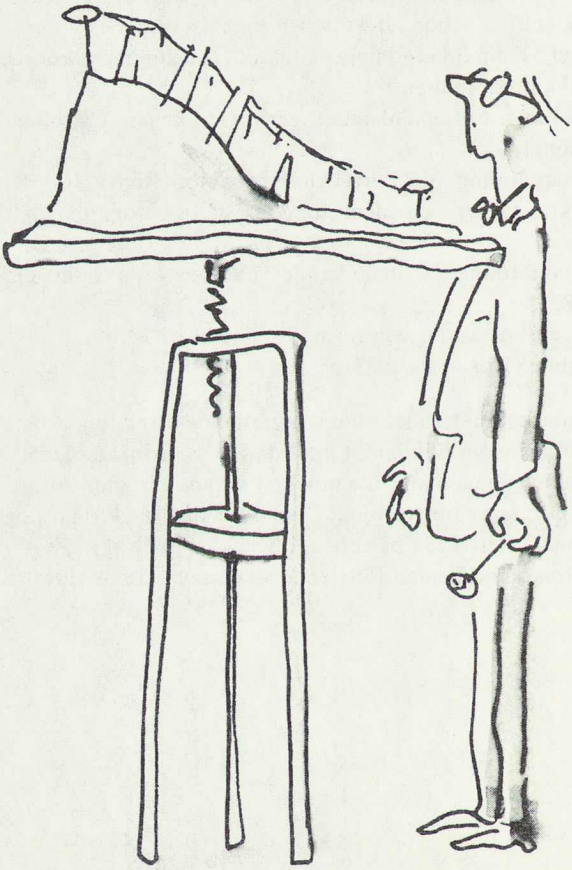

2 Turismen i sverige

2.1 Inledning

Fritidsresandets omfattning i ett land är resultatet av främst ekonomiska och tidsmässiga resurser. Det är därför inte förvånande att få länder i världen kan uppvisa ett så omfattande fritidsresande som Sverige. Sedan andra världskriget har arbetstiden för heltidsarbetande minskat med omkring 25 procent samtidigt som inkomsterna ökat mycket kraftigt. Ett av resultaten har blivit ett kraftigt ökat fritidsresande. 85 procent av befolkningen anser det mycket eller ganska viktigt att få resa på semester någon gång under året. Två tredjedelar gör också varje år någon semesterresa.[1)]

Från statens sida har mycket gjorts för att förbättra människors möjligheter till semesterresor. Det viktigaste som hänt under senare år är att man förlängt semestern till fem veckor och sänkt priserna på tåg- och flygresor.

De statliga satsningarna har inom ramen för sysselsättnings- och regionalpolitiken ökat kraftigt. Under de senaste fem budgetåren (t o m år 1981/82) uppgick det statliga bidraget till anläggningar för turism och rekreation till omkring 500 miljoner kronor, fördelat på följande sätt:

	Milj. kr.
Anläggningsstödet (SNV)	50
Beredskapsarbete (AMS)	350
Lokaliseringsstöd (AMS)	90

Bara under budgetåret 1981/82 uppgick de statliga bidragen till ca 150 miljoner kronor, varav bidragen genom AMS svarade för 95 procent.

Kommunerna gör stora insatser på turistområdet genom att bygga och driva stugbyar, campingplatser och friluftsbad. De ger också bidrag till föreningar och organisationer som arbetar med turismens utveckling.

Kommunerna satsade år 1981 över 200 miljoner kronor på åtgärder för turismen. Huvuddelen av investeringarna gjordes i campingplatser, stugbyar, hotell och vandrarhem.

Också genom landstingen görs betydelsefulla insatser för turismen. Landstingen medverkar genom satsningar på regionala turistorgan och

[1)]Enligt TURISM-FRITID 82

bokningsbolag. Genom olika stiftelser – t ex skärgårdsstiftelsen i Stockholms län – görs insatser för naturvård och friluftsliv. Den samordnade länstrafiken har stor betydelse för att underlätta resandet.

Också från näringens sida har stora insatser gjorts under senare år. Det gäller främst i vintersportområdena. Antalet liftar exempelvis, nästan fördubblades under perioden 1974-81.

2.2 Nuläge

Antalet rekreationsresor med minst en övernattning uppgick enligt SEVA 80[2)] till omkring tio miljoner, exklusive resor till fritidshus. Omkring två tredjedelar av resorna med övernattning gjordes under sommarhalvåret (maj - september). Antalet semesterresor utomlands uppgick till ca tre miljoner. Till allt detta kommer ett mycket stort antal resor till det egna fritidshuset och endagsutflykter.

Dominerande är de korta resorna med bil som görs över en eller ett par dagar. Enligt SEVA-undersökningen används olika *färdsätt* enligt nedanstående tabell vid rekreationsresor med övernattning (exkl resor till eget fritidshus).

	Andel (%)
Bil	58
Tåg	14
Buss	6
Flyg	12
Fritidsbåt	2
Båt/Färja	3
Övrigt	4

Bilresorna dominerar men också tåg- och flygresor har stora andelar. Ser man enbart till resandet inom landet blir andelen bilresor betydligt större medan främst resor med flyg minskar, liksom också resor med båt/färja. Dominansen för bilresor ökar ytterligare om man inkluderar resor till eget fritidshus, samt rekreationsresor utan övernattning (dagsturer).

Det totala antalet övernattningar i samband med rekreationsresor bedöms till ca 150 miljoner varav omkring tre fjärdedelar tillbringas inom landet. Enligt resultat från SEVA-undersökningen fördelas övernattningarna vid resor inom landet enligt följande:

	Milj. gästnätter	Andel (%)
Kommersiell uthyrning[1)]	25	22
Släkt och vänner	27	24
Eget fritidshus	55	49
Lånat fritidshus	2	2
Egen fritidsbåt	2	2
Övrigt	1	1

[1)]Med kommersiell uthyrning avses inte enbart turistanläggningarnas uthyrning utan också privat uthyrning av fritidshus m m.

2) Semestervaneundersökningen SEVA 80, utförd i rekreationsberedningens och turistrådets regi. Undersökningen avsåg perioden maj 1980 - april 1981.

Av det totala antalet övernattningar inom landet är det omkring en femtedel som tillbringas på turistanläggningar eller i hyrda hus och lägenheter. Bland dessa dominerar boendet på campingplatser samt hyrda stugor och fritidshus (omkring 20 miljoner gästnätter).

När det gäller övernattningar på utlandsresor blir bilden en helt annan. De kommersiella anläggningarna svarar för två tredjedelar av övernattningarna, som uppgår till över 30 miljoner (som jämförelse kan nämnas att antalet utländska gästnätter i Sverige uppgår till mellan 8 och 9 miljoner). Den dominerande anläggningstypen är hotell/motell som ensam svarar för uppemot hälften av övernattningarna (15 miljoner gästnätter). Svenska turister tillbringar således omkring fem gånger fler nätter på utländska hotell än på svenska. Uppgifter saknas om antal gästnätter i eget fritidshus vid utlandsresor.

	Milj. gästnätter	Andel (%)
Kommersiell uthyrning	22	64
Släkt och vänner	9	26
Andelshus	1	2
Övrigt	2	8

Resandet inom landet återspeglar rätt väl befolkningsfördelningen (figur 2.1). Merparten av resandet sker i Götaland och Svealand. I synnerhet storstadsregionerna Stockholm och Göteborg är viktiga resmål, såväl för befolkningen inom länen som för besökare från annat håll. Ett stort antal besökare har också de traditionella turistområdena – Kalmar län (Öland), Bohuslän, Halland, Dalarna och Jämtland-Härjedalen. I stort sett samma mönster upprepas om man ser enbart till resor med övernattning. En skillnad

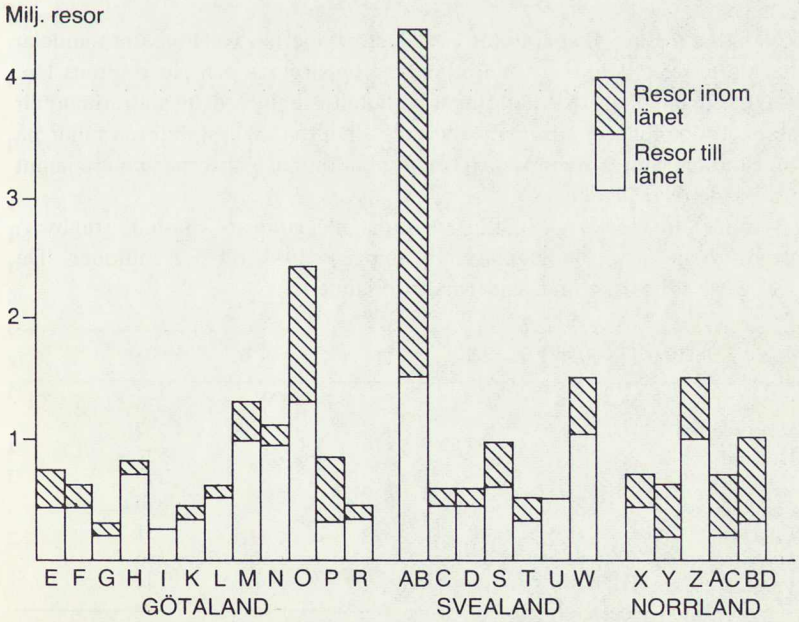

Figur 2.1 Rekreationsresor länsvis, inklusive endagsresor och resor till eget fritidshus men exklusive resor till släkt och vänner. (Källa: 1978 års resvaneundersökning)

är dock att storstadsområdena inte är lika dominerande samtidigt som avlägsna resmål, exempelvis norrlandslänen ökar i betydelse.

Turismen har här beskrivits som ett resande till olika större regioner eller län. Självfallet utgör de primära rekreationsområdena viktiga resmål. *Omkring hälften av alla bäddar i hotell, stugbyar, vandrarhem och på campingplatser finns i dessa områden. Minst en tredjedel av hotellbäddarna och klart mer än hälften av campingplatserna finns i de primära rekreationsområdena.*

En stor del av fritidsresandet är också spritt på många orter och över större områden. Det gäller kanske främst resandet till släkt och vänner och resorna till fritidshus. Det resande som utnyttjar turistanläggningar är däremot ofta mera koncentrerat till vissa orter. Viktiga resmål är, förutom storstäderna, en rad turistorter, av vilka många ligger inom de primära rekreationsområdena. En översiktlig studie av turistorterna inom de primära rekreationsområdena visar exempelvis att de tolv största orterna (av totalt ett hundratal) har nästan 40 procent av bäddkapaciteten (inkl camping) i de primära rekreationsområdena. De orterna är i storleksordning:

- Strömstad-Koster
- Norra Öland
- Sälen
- Grebbestad-Tanum-Fjällbacka
- Färjestaden
- Kungshamn-Smögen-Hunnebostrand
- Orsa-Grönklitt
- Lysekil-Fiskebäckskil
- Pite havsbad-Borgarudden
- Visby
- Åre-Duved
- Rättvik

Utländska turister åker framför allt till storstäderna. Relativt stora andelar har därutöver Malmöhus, Värmlands, Kopparbergs och Norrbottens län. Räknar man enbart övernattningar på hotell, stugbyar och vandrarhem blir storstadsdominansen än mera markant – hälften av gästnätterna faller på Stockholms samt Göteborgs och Bohus län. Campinggästerna är mera jämnt fördelade över landet.

Antalet utländska gästnätter på turistanläggningar – hotell, stugbyar, vandrarhem och campingplatser – uppgick 1981 till 5,7 miljoner. De viktigaste utländska marknaderna är följande:

Antal gästnätter (1.000-tal)	1981
Norge	1.336
Västtyskland	1.257
Holland	521
Danmark	478
Finland	419
England	381
USA	286
Frankrike	144

Besökare från Norge och Västtyskland svarar tillsammans för nära hälften av det totala antalet utländska gästnätter.

Svenskarnas *resor utomlands* fördelas enligt SEVA-undersökningen på följande sätt.

	Antal resor (1 000-tal)	Andel (%)
Danmark	380	13
Norge	250	9
Finland	540	18
Centraleuropa	750	25
Sydeuropa	740	25
Östeuropa	100	3
Utom-Europa	210	7
Summa	2 970	100

Omkring hälften av utlandsresorna har syd- eller mellaneuropa som mål och de nordiska länderna har en andel av utlandsresandet på 40 procent. Av återstående tio procent svarar Östeuropa och USA för större delen. Vissa länder har en kanske oväntat stor andel av utlandsresorna, t ex Finland. Det beror sannolikt på det stora antalet finska invandrare som reser hem för att besöka släkt och vänner.

Ovan har lämnats en översiktlig beskrivning av resandet med utgångspunkt från riket som helhet. I det följande skall redovisas ett exempel på hur situationen ser ut sett utifrån en region, nämligen östra Svealand (Mälardalen). Uppgifterna är hämtade från SEVA-undersökningen.

Under perioden maj 1980 – april 1981 gjorde människor i östra Svealand omkring 3,4 miljoner rekreationsresor med övernattning. Resor till fritidshus – som utgör en stor andel av det totala resandet – är inte inkluderade.

Omkring två tredjedelar (2,4 miljoner) av resorna gjordes *inom landet,* merparten (2/3) under sommarhalvåret.

Resandet under sommaren domineras av resor inom den egna regionen och till resmål i landets södra och mellersta delar, Stockholms skärgård, Roslagen, Öland, Gotland och Västkusten (se figur 2.2). På vintern är resandet inom den egna regionen omfattande men ändå mindre påfallande än under sommaren (se fig 2.3). Det hänger också samman med att det är betydligt färre människor, ungefär hälften, som gör resor inom landet på vintern. De viktigaste resmålen är fjällområdena i norra Svealand och södra Norrland. Bara en fjärdedel av vinterresorna går till Götaland.

Räknat över hela året fördelas resorna på följande sätt:

- Den egna regionen (östra Svealand) 26 %
- De närmast liggande regionerna (östra och västra Götaland, övriga Svealand, Gästrikland och Hälsingland) 50 %

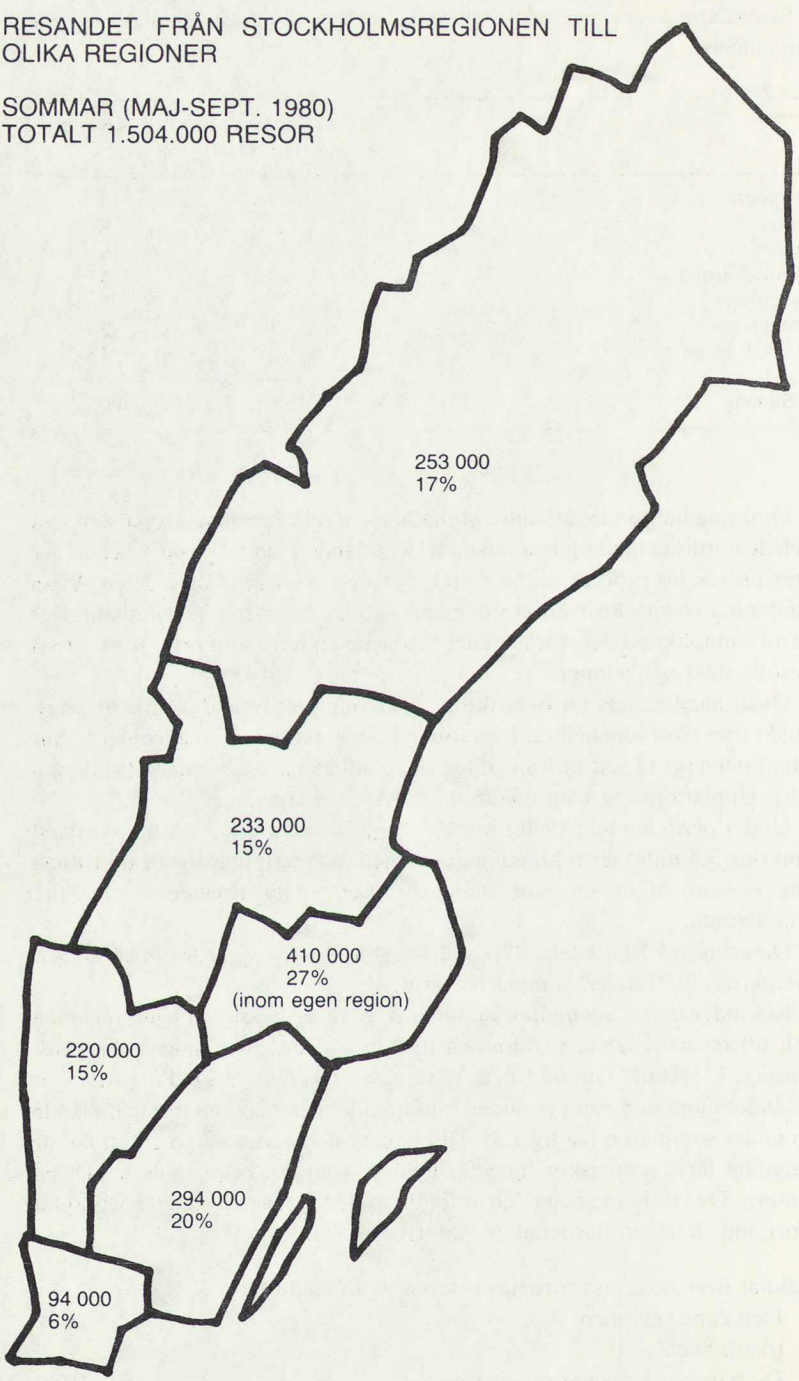
RESANDET FRÅN STOCKHOLMSREGIONEN TILL OLIKA REGIONER
SOMMAR (MAJ-SEPT. 1980)
TOTALT 1.504.000 RESOR
253 000
17%
233 000
15%
410 000
27%
(inom egen region)
220 000
15%
294 000
20%
94 000
6%

Figur 2.2

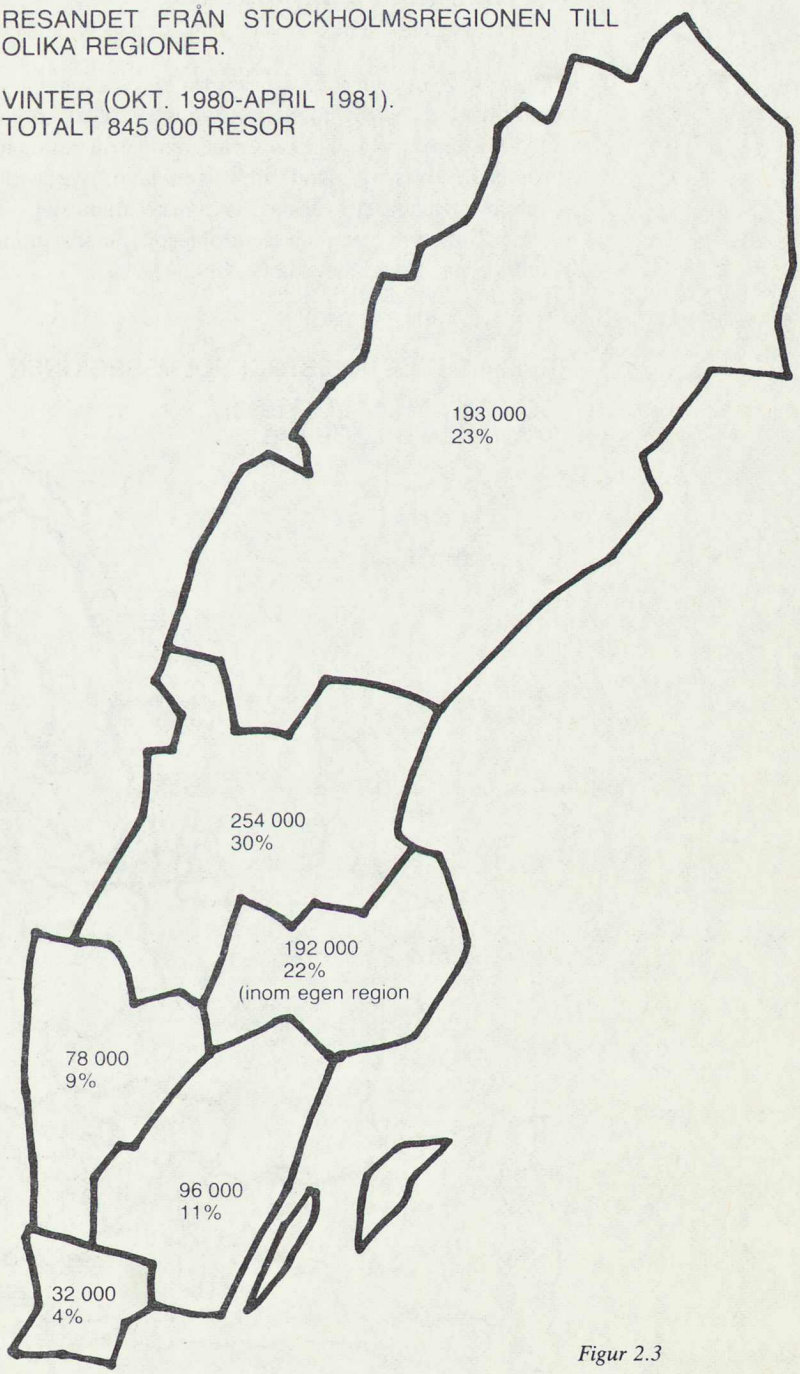
RESANDET FRÅN STOCKHOLMSREGIONEN TILL OLIKA REGIONER.
VINTER (OKT. 1980-APRIL 1981).
TOTALT 845 000 RESOR
193 000
23%
254 000
30%
192 000
22%
(inom egen region
78 000
9%
96 000
11%
32 000
4%

Figur 2.3

- De längst bort liggande regionerna (Norrland utom Gästrikland och Hälsingland samt Skåne) 24 %

Resorna utomlands fördelar sig över året på ungefär samma sätt som resorna inom landet. Något mindre än två tredjedelar görs sommartid.

Nära hälften (44 %) av resorna sommartid har de nordiska grannländerna som mål. Enbart Finland, inklusive Åland, svarar för 30 procent av resorna och är därmed det i särklass viktigaste utländska resmålet för människor i östra Svealand. Syd- och Centraleuropa är tillsammans lika viktiga resmål som de nordiska länderna (se fig 2.4).

RESANDET FRÅN STOCKHOLMSREGIONEN TILL UTLANDET
SOMMAR (MAJ-SEPT. 1980)
TOT. ANTAL RESOR 640.000

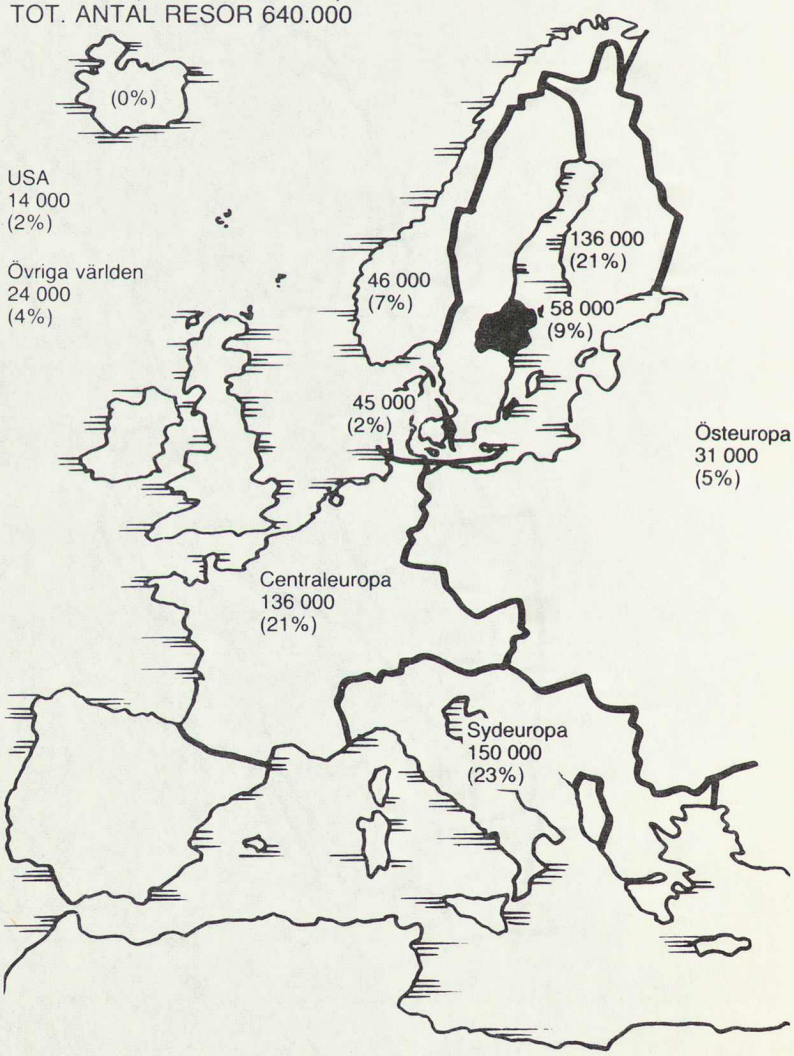

Figur 2.4

Under vintern går en tredjedel av resorna till de nordiska länderna. Det viktigaste enskilda resmålet är också nu Finland inklusive Åland, med en fjärdedel av resorna. Mer än hälften av resorna går till syd- och mellaneuropa. Sydeuropa är resmål för nära en tredjedel av resorna (se fig 2.5).

Räknat över hela året fördelas resorna på följande sätt:

□ De nordiska grannländerna	40 %
□ Övriga Europa	51 %
□ Utomeuropa	9 %

RESANDET FRÅN STOCKHOLMSREGIONEN TILL UTLANDET
VINTER (OKT. 1980-APRIL 1981)
TOT. ANTAL RESOR 417.000.

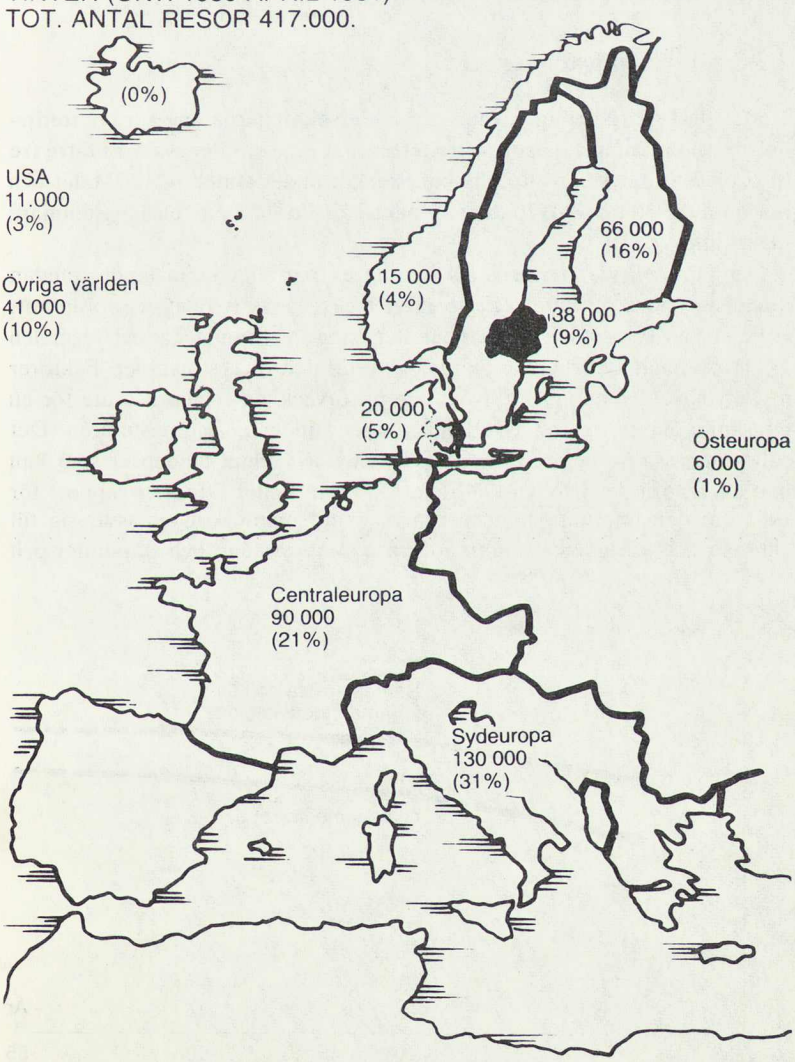

Figur 2.5

2.3 Resandets utveckling

2.3.1 Påverkande faktorer

Utvecklingen i stort av resandet påverkas av en rad faktorer, av vilka de viktigaste torde vara:

- Den *privata konsumtionen* som antas utvecklas i enlighet med långtidsutredningens (LU 80) bedömningar. De innebär en fortsatt vikande utveckling av den privata konsumtionen.
- Förändringar *av prisrelationer*, dels i förhållande till andra länder, dels förändrade priser och prisrelationer inom landet.
- Förändringar i semesterns och den övriga fritidens längd.

Utvecklingen av resandet bestäms dessutom av sociala och kulturella attityder som kan påverkas, bl a genom marknadsföring.

2.3.2 Utvecklingstendenser

Under 1981 gjorde enligt levnadsnivåundersökningarna ungefär två tredjedelar av befolkningen någon semesterresa, år 1968 var det avsevärt färre (se fig 2.6). Resandet har således ökat, särskilt under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. 1970-talets senare hälft utmärks av en långsammare utveckling.

Det finns en klar tendens till ökning av resandet inom landet medan utlandsresandet de allra senaste åren tycks ha varit relativt oförändrat. Antalet charterresor exempelvis pendlar kring en miljon per år och resmålen är i första hand medelhavsländerna och centraleuropas storstäder. Faktorer av betydelse – ekonomisk tillväxt och prisutveckling – talar snarare för en minskning än en ökning av utlandsresandet under de närmaste åren. Det gäller åtminstone längre utlandsresor. Det är samma tendenser som kan märkas i stora delar av västvärlden. Orsaken, enligt OECD:s rapport för 1981 om den internationella turismen, är att människor anpassar sig till ekonomiska svårigheter genom att korta av resavstånd och stanntider och

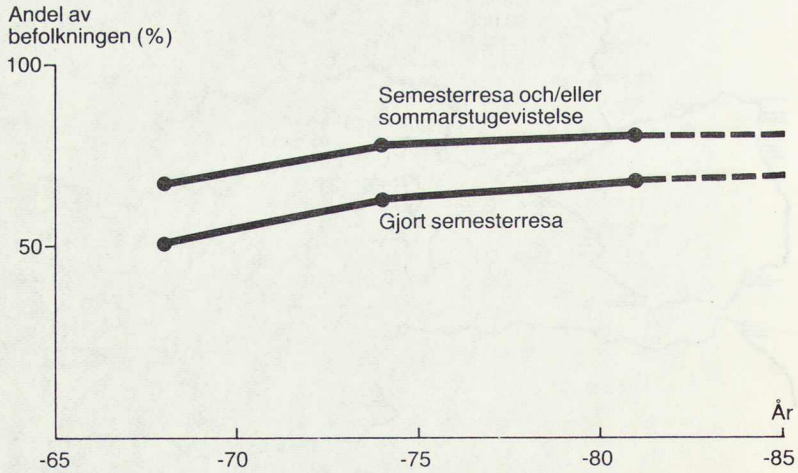

Figur 2.6 Andel av befolkningen som gjort semesterresa eller vistats i sommarstuga. (Källa: Levnadsnivåundersökningarna 1968, 1974, 1981)

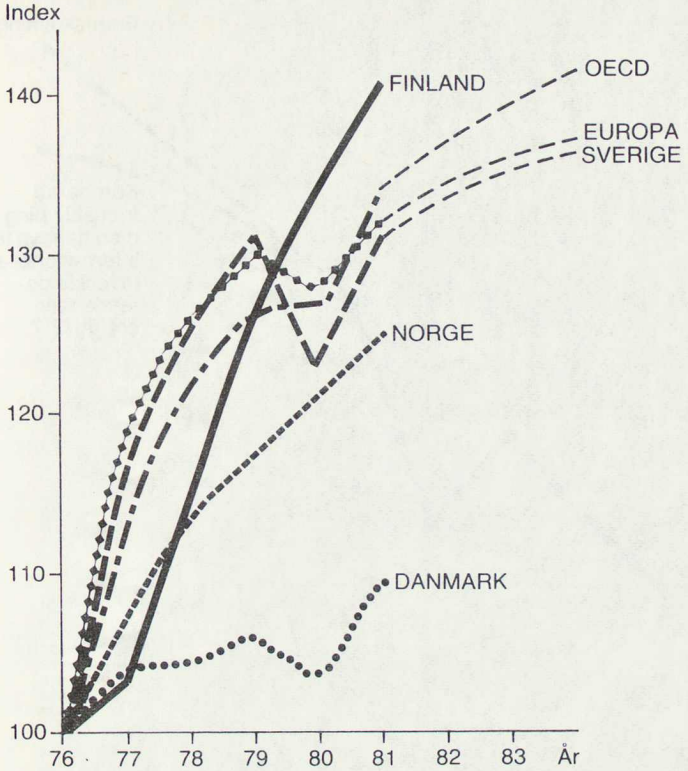

Figur 2.7 Turistintäkter i fast penningvärde, (efter korrigering för inflation och förändringar i växelkursen mellan den nationella valutan och US dollar). Index 1976 = 100 %. Bearbetning av uppgifter från OECD:s turistkommitté

genom att bli mera pris- och kvalitetsmedvetna vid sina resval.

Den internationella utvecklingen påverkar naturligtvis också den utländska turismen till Sverige. Fram till och med 1979 var utvecklingen expansiv, vilket av OECD:s turistkommitté förklaras som en del av återhämtningen efter oljekrisen. Därefter börjar den ekonomiska krisen i västvärlden att bli märkbar. En nedgång 1980 följdes av en återhämtning 1981 men tendenserna till en mera dämpad långsiktig utveckling kvarstår. Den faktiska utvecklingen ses av OECD:s turistkommitté ändå som gynnsam, mot bakgrund av det ekonomiska läget. Av diagrammet (se fig 2.7) framgår att utvecklingen för Sverige rätt väl har följt den totala utvecklingen i Europa. Sverige har hävdat sig väl i förhållande till Danmark och Norge, medan Finland utvecklats snabbare. Svackan för Sverige 1980 hängde främst samman med att 1980 var ett internationellt sett svagt år för turismen. Tendenserna inom OECD-området och särskilt Europa tyder på en relativt låg tillväxt i det internationella resandet under de närmaste åren.

Ett underlag för bedömningar av utvecklingen är också turistrådets inkvarteringsstatistik (perioden 1977 – 1981). Om man betraktar 1980 som en tillfällig svacka i utvecklingen så visar statistiken på en ökningstakt av omkring tre procent per år vad gäller antalet utländska gästnätter på kommersiella anläggningar (se fig 2.8).

För utvecklingen totalt visar inkvarteringsstatistiken en ökning av antalet gästnätter med omkring 11 procent under perioden 1977 – 1981, dvs knappt tre procent per år. Övernattningar på hotell har inte ökat alls medan enklare

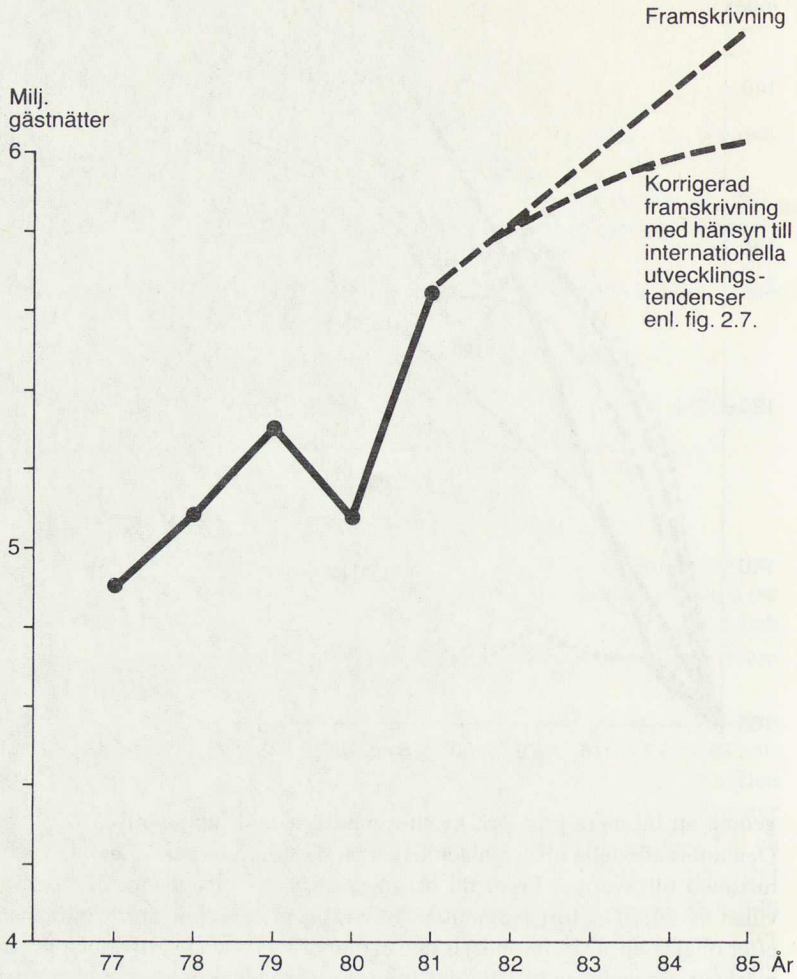

Figur 2.8 Utvecklingen 1977 – 1981 av antalet utländska gästnätter på kommersiella övernattningsanläggningar. (Källa: Inkvarteringsstatistiken)

och billigare boende-anläggningar som campingplatser och stugbyar visar ökningstal på 6 - 7 procent per år (se fig 2.9 och nedanstående tabell). Ökningen består till största delen av svenska gästnätter. Detta bekräftar vad som tidigare antytts, nämligen att rekreationsresandet inom landet ökat förhållandevis starkt under den senaste femårsperioden. Det finns tecken

Antal gästnätter (milj) på olika typer av inkvarteringsanläggningar 1977 - 1981. (Källa: Inkvarteringsstatistiken)

	1977	1978	1979	1980	1981
Hotell	13,2	12,7	13,1	13,0	13,1
Stugbyar	2,1	2,2	2,4	2,4	2,7
Vandrarhem	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7
Camping	8,0	8,4	8,7	9,1	9,9
Summa	23,8	23,8	24,8	25,2	26,4

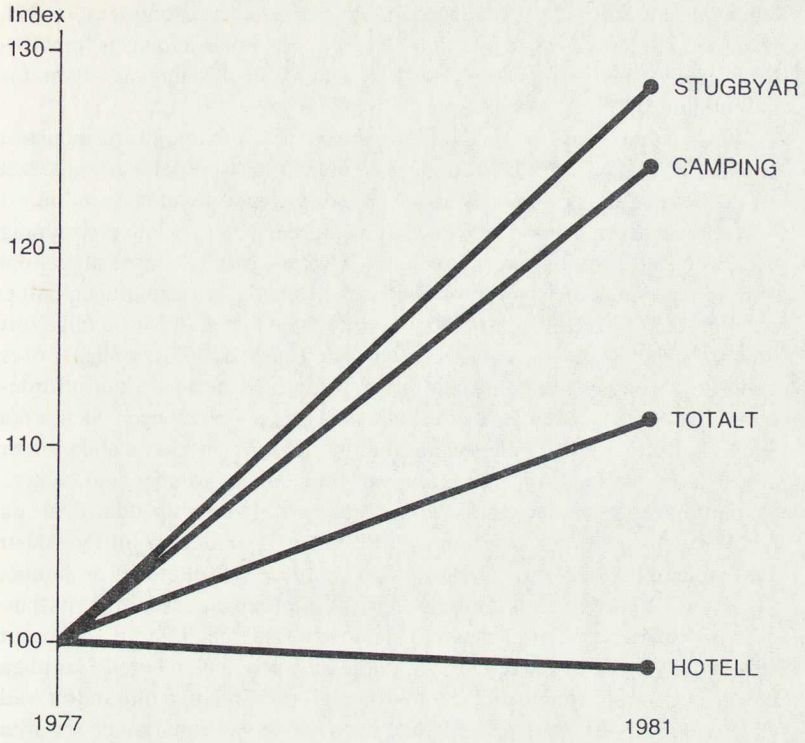

Figur 2.9 Utvecklingen av antalet gästnätter 1977 - 1981 på hotell, stugbyar och campingplatser. Index 1977 = 100. (Källa: Inkvarteringsstatistiken)

som tyder på att den ökningen skett på bekostnad av främst kortare utlandsresor (bilresor).

Inriktningen på billiga och enkla boendeformer kan förklaras av kostnaderna för olika alternativ. Inom ramen för beredningens arbete har en särskild studie gjorts av boendekostnaderna i de primära rekreationsområdena. Kostnadsuppgifterna nedan gäller för 1982 och avser boendekostnaderna för två vuxna och två barn under en vecka. Kostnaderna under fyra olika veckor undersöktes, två högsäsongsveckor och två lågsäsongs- eller mellansäsongsveckor.

För den dyraste boendetypen – hotell, pensionat o d – varierar priserna kraftigt beroende på standard, service m m. Den genomsnittliga kostnaden ligger på mellan 2 000 och 3 000 kronor. En veckas vistelse i fjällen under påskveckan kostar ofta omkring 4 000 kronor. Kostnaderna för att hyra stuga i stugby ligger i allmänhet något under 1 000 kronor per vecka, utom för fjällområdena under de attraktiva vinterveckorna, då kostnaden kan överstiga 2 000 kronor. Campingstugor kan kosta mellan 300 och 1 000 kronor per vecka, men priser mellan 500 och 600 kronor är vanligast. Kostnaden för att bo en vecka varierar på vandrarhem mellan 300 och 600 kronor, på campingplats mellan 100 och 250 kronor.

Mönstret för vart man reser inom landet är förvånansvärt stabilt, åtminstone att döma av utvecklingen under de senaste fem åren. Den länsvisa fördelningen av gästnätter på kommersiella boendeanläggningar är praktiskt taget identisk år från år. Ser man till enskilda boendeformer märks vissa, om än små, förskjutningar mellan olika resmål. De stora turistmålen i

landet är Stockholm, Göteborg och Malmöregionen, Bohuslän, Öland, Dalarna, Jämtland, Härjedalen och Norrbotten. För campingen finns två helt dominerande mål, Öland och Bohuslän, som tillsammans svarar för omkring en fjärdedel av samtliga gästnätter.

Man kan med rätt stor säkerhet påstå att det nuvarande resmönstret kommer att förändras endast marginellt under åtminstone detta årtionde och att de stora resmålen för turisterna kommer att vara desamma som nu.

Mycket små förändringar är också att vänta vad gäller resandets spridning över året, detta om inga särskilda åtgärder vidtas. Möjligheterna att genom semesterspridning förlänga säsongerna och därmed ge turistnäringen bättre ekonomiska förutsättningar har diskuterats länge och man har på olika sätt försökt förlänga säsongen, exempelvis genom särskilt förmånliga priser under lågsäsong. I samband med att den femte semesterveckan infördes fanns förhoppningar om att detta skulle leda till längre säsonger. Så har det emellertid inte blivit. Säsongsvariationerna har varit mycket stabila under den senaste femårsperioden om man ser till resandet i landet som helhet.

Samtidigt som antalet gästnätter stigit har också antalet bäddar ökat, på hotell, stugbyar och vandrarhem från 137 000 bäddar år 1977 till 156 000 år 1981. Antalet bäddar har därigenom procentuellt sett ökat mer än antalet gästnätter. Av turistrådets inkvarteringsstatistik framgår också att utnyttjandet av bäddarna, räknat på disponibel kapacitet1), sjunkit – från 42 procent 1977 till 38 procent 1981. De sjunkande siffrorna gäller hotell (samtliga typer) och vandrarhem medan utnyttjandet varit relativt oförändrat vad gäller stugbyar. Ett stadigt sjunkande utnyttjande var utmärkande för åren 1977 - 1980 medan år 1981 kan sägas ha inneburit att den nedåtgående tendensen, åtminstone tillfälligt, hejdats. Ett fortsatt minskat utnyttjande har under detta år endast turisthotellen.

Om man räknar på den faktiska (fysiska)1) i stället för på den disponibla kapaciteten har utnyttjandet legat kring 30 procent. En förklaring till det generellt låga utnyttjandet skulle kunna vara att kapaciteten är dimensionerad för att klara topparna under året. Det har emellertid visat sig att boendekapaciteten totalt är långt ifrån fullt utnyttjad till och med under den mest belastade månaden. Rumsbeläggningen på turisthotell under högsäsong ligger i allmänhet på mellan 40 och 70 procent. Det är bara i Jämtlands län som beläggningen är högre. På stugbyarna är beläggningen i allmänhet högre än på turisthotellen, i åtskilliga län över 90 procent under högsäsong. För vandrarhemmen, slutligen, varierar beläggningen (bäddar) starkt mellan olika län. Under den mest ansträngda månaden är det bara i Stockholms och Göteborgs och Bohus län som vandrarhemmen är fullbelagda. För flertalet övriga län ligger den maximala beläggningen för en månad på mellan 50 och 70 procent. Mellan olika anläggningar i ett område varierar beläggningen starkt, beroende på läge och standard.

Det är bara tre län som uppvisar ett kapacitetsutnyttjande över året som ligger klart över genomsnittet – Stockholms, Göteborgs och Bohus län samt

1) Disponibel kapacitet- Kapacitet tillgänglig för konsumenten. Begränsas genom anläggningarnas öppethållande.Faktisk (fysisk) kapacitet- Den kapacitet som skulle finnas om anläggningarna vore öppna hela året.

Jämtlands län. En slutsats man kan dra är att storstäderna och de etablerade fjällturistområdena har förhållandevis god beläggning. I övrigt finns, sett i ett länsperspektiv, överkapacitet på boendeanläggningar, främst hotell.
Orsaken till det låga utnyttjandet ligger främst i resandets ojämna fördelning över året, som för övrigt inte tenderar att förändras nämnvärt. Detta förhållande förklarar emellertid inte de sjunkande beläggningssiffrorna, inte heller de stora variationer som förekommer mellan olika anläggningar i områden med likartade förutsättningar. De sjunkande beläggningssiffrorna kan åtminstone till en del bero på att många anläggningar håller öppet under en större del av året, dvs den disponibla kapaciteten har ökat. Variationerna mellan olika anläggningar beror på skillnader i läge, standard, marknadsföring etc.

Campingen har ökat starkt under de senaste tjugo åren, framför allt under 1960-talets senare del. Antalet gästnätter har under de senaste fem åren ökat med omkring sex procent per år och antalet gästnätter på registrerade campingplatser uppgår (1981) till tio miljoner. Till detta kommer övernattningar i fri camping.

Som framgår av nedanstående figurer (fig 2.10 och 2.11) är campingen mycket ojämnt fördelad över landet. Götaland har omkring 60 procent av alla gästnätter. Öland och Bohuslän svarar ensamma för nästan en fjärdedel av alla campingövernattningar. I Svealand är det framför allt Dalarna som har en stor andel.
Av figur 2.11 framgår att huvuddragen i mönstret inte förändrats särskilt mycket under den senaste femårsperioden. Vissa förskjutningar har emellertid ägt rum. Södermanlands, Kalmar, Gotlands och Västmanlands län har klart ökat sina marknadsandelar vad gäller camping medan de har klart sjunkit i Stockholms, Östergötlands, Malmöhus, Värmlands samt Göteborgs

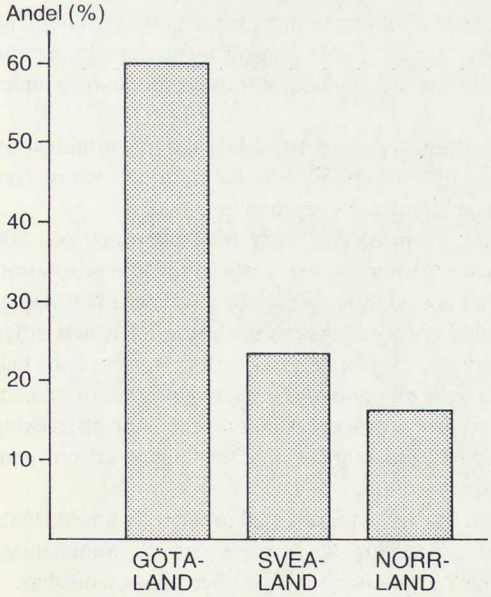

Figur 2.10 Fördelningen på olika landsdelar av antalet gästnätter på camping

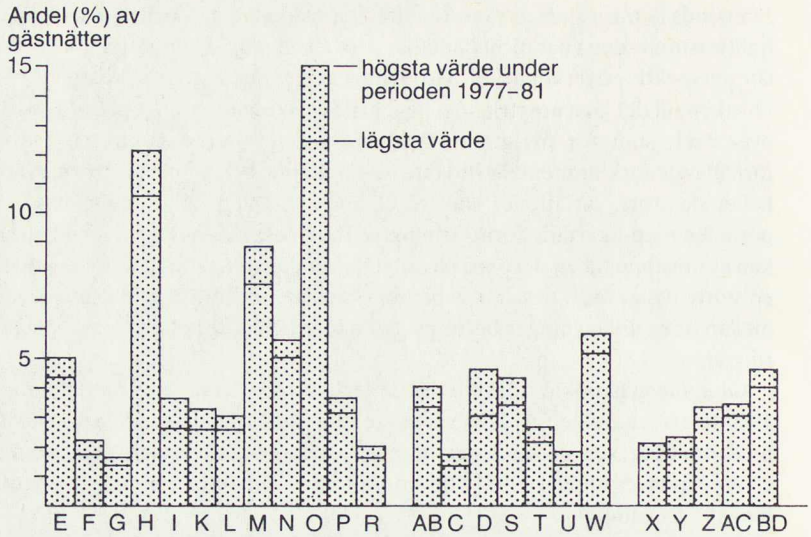

Figur 2.11 Andel gästnätter på campingplatser, länsvis. Variationer 1977 - 1981

och Bohus län. Förändringarna är emellertid – utom möjligen vad gäller Södermanlands län – inte av den storleksordningen att man bör dra andra slutsatser än att mönstret är stabilt.

Antalet *fritidshus* har ökat, från omkring 200 000 år 1960 till omkring 670 000 idag. Ökningstakten var som högst under 1960-talet och uppgick som mest till ca 25 000 hus per år. Ökningen 1977 - 1978 beräknades till 9 000 hus per år men är för närvarande mycket låg, enligt vissa uppgifter omkring 1 000 hus per år.

Omkring en femtedel av befolkningen har enligt SEVA-undersökningen tillgång till eget fritidshus. Betydligt fler än de som äger fritidshus brukar emellertid någon gång per år vistas i sommarstuga, genom att hyra eller låna eller vid besök hos släkt och vänner. Enligt levnadsnivåundersökningarna var det nästan hälften av de tillfrågade som hade vistats i sommarstuga under år 1980.

Det totala antalet övernattningar i eget fritidshus har på grundval av SEVA-materialet beräknats till mellan 50 och 60 miljoner varav fyra femtedelar under sommarperioden (maj - september).

Den teoretiska kapaciteten i fritidshus uppgår till mellan 700 och 800 miljoner övernattningar per år om man antar att varje fritidshus i genomsnitt rymmer tre bäddar. Fritidshusägarna utnyttjar således övernattningsmöjligheterna i sina hus till omkring tio procent. Även om en stor del av den lediga kapaciteten finns under mindre attraktiva delar av året så står det ändå helt klart att *fritidshusen representerar en outnyttjad resurs av mycket stora mått.* Man bör emellertid hålla i minnet att fritidshusen i mycket stor utsträcking utnyttjas för dagsbesök. Utnyttjandet blir härigenom högre än om man enbart räknar besök med övernattning.

Av SEVA-undersökningen framgår vidare att 20 procent av husen lånats ut och att 15 % hyrts ut, oftast för en kortare period. Sammanlagt tillbringades drygt tio miljoner gästnätter i lånade eller hyrda fritidshus.

Fritidshusägarnas inställning till att hyra ut det egna fritidshuset är enligt SEVA-undersökningen följande:

Negativ	62 %
Tveksam	27 %
Positiv	11 %

Om de som är positiva och hälften av de som är tveksamma hyrde ut sina hus under i genomsnitt fyra veckor per år till sällskap på i medeltal tre personer så innebär detta omkring 15 miljoner gästnätter, dvs ungefär lika många som tillbringas sammanlagt på campingplatser, hotell, stugbyar och vandrarhem i Sverige. Då har man ändå bara utnyttjat en liten del av den potential som fritidshusen utgör.

Antalet *fritidsbåtar* uppskattades till ca 800 000 år 1978, varav 12 %, dvs omkring 100 000, var ruffade motor- eller segelbåtar. Om man antar att säsongen är fem månader (maj - september) och att varje båt i medeltal rymmer två kojplatser så motsvarar fritidsbåtarna en kapacitet på 30 miljoner övernattningar. Antalet övernattningar på egen eller hyrd fritidsbåt har för 1980 beräknats understiga tre miljoner övernattningar.

2.4 Turistrådets målsättning

Turistrådet presenterade 1981 sin målsättning för utvecklingen fram till 1990. Antalet övernattningar på olika typer av anläggningar skall enligt målsättningen öka i enlighet med följande diagram.

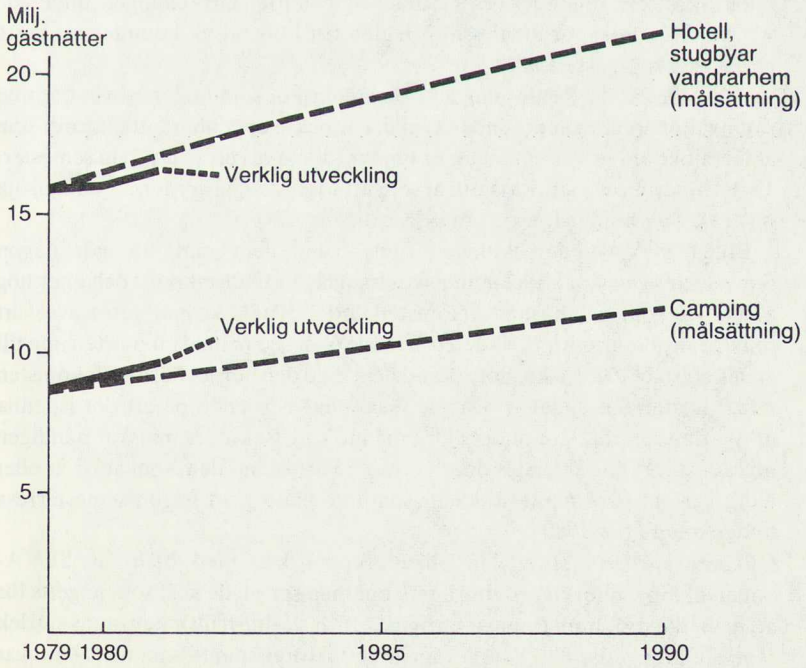

Figur 2.12 Turistrådets målsättning vad gäller antalet gästnätter på olika typer av anläggningar

Större delen av ökningen bedöms härröra från utländska turister. Den förväntade inhemska ökningen antas bero bl a på ett minskat utlandsresande.

Utvecklingen sedan 1979 har hittills fått ett delvis annat förlopp än vad som antogs i turistrådets målsättning. Ökningen av antalet gästnätter totalt stämmer relativt väl med målsättningen men den har i första hand orsakats av ett ökat inhemskt resande. Utlandsturismen till Sverige har utvecklats betydligt svagare än som antogs, med ett fåtal undantag, främst resandet från Norge. Det tycks vara så att det i första hand är resandet inom det egna landet och till de närmast liggande resmålen som har ökat.

Också när det gäller fördelningen av gästnätterna på olika boendeformer har utvecklingen hittills blivit en annan än vad som antogs i turistrådets målsättning. Övernattningar på camping har ökat betydligt mer än målsättningen, medan övernattningar på hotell ligger betydligt under målsättningen. *Det finns således en förskjutning till förmån för billigare boendeformer.* Uppgifter för 1982 (januari - september) bekräftar denna tendens. Antalet övernattningar på hotell, stugbyar och vandrarhem har sjunkit med ett par procent medan övernattningarna på camping ökat med sju procent.

2.5 De som inte reser

Trots ökningen av resandet under de senaste decennierna är det fortfarande varje år många människor, som varken gör semesterresor eller vistas i sommarstuga. Av undersökningen TURISM-FRITID 82 framgår att två tredjedelar av befolkningen varje år gör någon semesterresa eller resa till sommarstuga. Det är bara tre procent som uppger att de aldrig gör någon sådan resa. En femtedel reser sällan eller aldrig. Utvecklingen under de senaste åren talar för att dessa förhållanden i huvudsak kommer att bestå under den närmaste framtiden.

Självfallet är det så att många av de människor som under ett visst år inte reser väljer att göra andra saker men det är också uppenbart att faktorer som ålder, sjukdom och ekonomi utgör hinder för många att resa på sin semester. TUREK kommer i sitt fortsatta arbete att föreslå åtgärder för att undanröja olika slag av hinder för att utnyttja fritiden.

Enligt SEVA-undersökningen finns bland dem som inte gör någon semesterresa en stor andel människor med låg hushållsinkomst och/eller hög ålder. De som har hushållsinkomster under 50 000 kronor reser avsevärt mindre än genomsnittet. Andelen resande ökar sedan med inkomsten upp till en inkomst av 150 000 kronor. Bland dem med den högsta hushållsinkomsten minskar återigen andelen resande, sannolikt beroende på att det i denna grupp finns en rätt stor andel äldre människor. Resandet minskar nämligen mycket starkt hos åldersgrupperna över 55 år. Bland dem som är 65 år eller äldre var det nära två tredjedelar som inte hade gjort någon semesterresa under sommaren 1980.

Olikheter i resandet mellan olika grupper kan med hjälp av SEVA-undersökningen förklaras ytterligare om man ser till de skäl som angetts för att man inte rest. Som framgår av figur 2.15 är det hushållsinkomstens storlek samt sjukdom eller handikapp som är de faktorer som tillsammans betingar

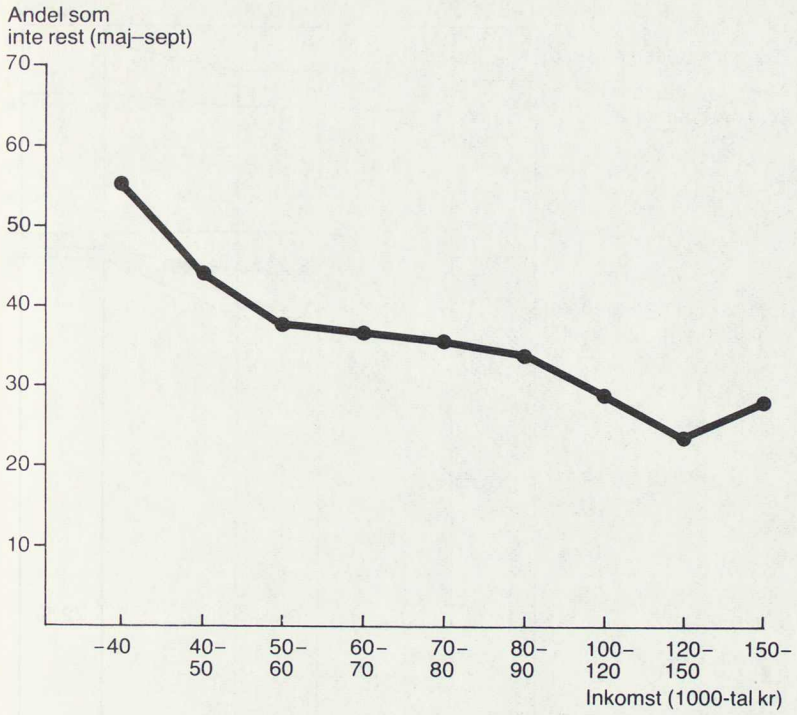

Figur 2.13 Samband mellan ickeresande och hushållsinkomst

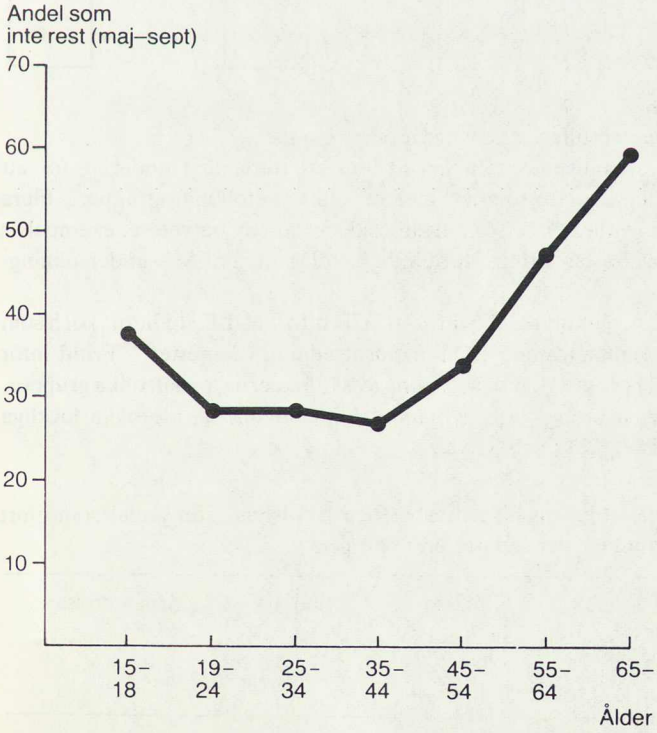

Figur 2.14 Samband mellan ickeresande och ålder

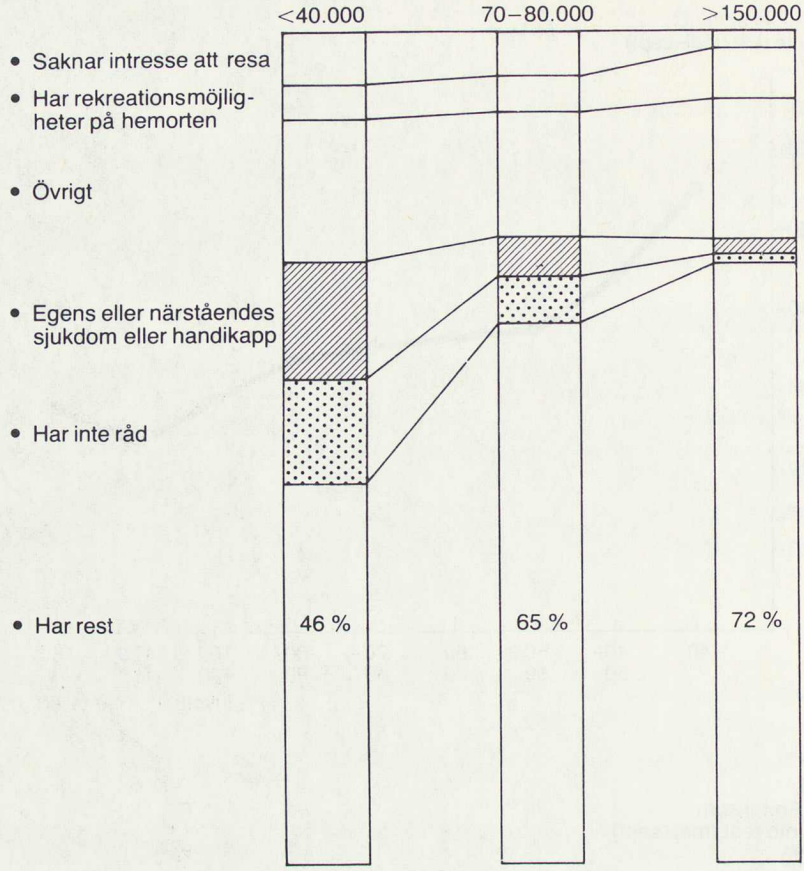

Figur 2.15 Andel som rest under perioden maj 1980 - april 1981 samt orsaker till att man inte rest, för olika inkomstklasser

skillnaden mellan olika inkomstgruppers resande.

SEVA-undersökningen är emellertid inte ett tillräckligt underlag för att förklara skillnader i resandet mellan olika befolkningsgrupper. Flera faktorer som i andra undersökningar visat sig vara av betydelse, exempelvis utbildning och bostadsortens storlek, behandlas inte i SEVA-undersökningen.

De levnadsnivåundersökningar som SCB utfört (ULF-studierna) och som bearbetats i samband med LO:s fritidsutredning (Semester – Fritid inför 80-talet, 1981) ger ytterligare belysning av skillnaderna mellan olika grupper. Av utredningen framgår bl a följande skillnader mellan de olika fackliga kollektiven LO, TCO och SACO.

Andel som har tillgång till fritidsbåt och fritidshus samt andel som gjort semesterresa under det senaste året (procent):

	Fritidsbåt	Fritidshus	Semesterresa
LO	14	36	63
TCO	20	50	75
SACO	25	65	86

SACO-kollektivet har gjort semesterresor i störst utsträckning och har tillgång till fritidsbåt och fritidshus i större omfattning än de övriga grupperna. LO:s medlemmar har den minst gynnade situationen i alla tre avseenden.

Som framgått av redovisningen i avsnitt 2.3 finns för närvarande en mycket stor bäddkapacitet, såväl i kommersiella boendeanläggningar som i de många privata fritidshusen. Eftersom kapacitetsutnyttjandet totalt sett är lågt så kan man konstatera att möjligheterna till semesterresor inte begränsas av brist på boendeanläggningar.

3 Utvecklingsprogrammen

3.1 Programarbetet

Det programarbete som nu genomförts är den största samlade planeringsinsats som någonsin gjorts i landet för att utveckla turismen och öka rekreationsmöjligheterna för befolkningen. Ansvaret för att ta fram utvecklingsprogrammen har legat på de berörda kommunerna. Arbetet har i flertalet fall letts av en kommitté eller ledningsgrupp bestående av kommunala förtroendemän, ofta kompletterad med representanter för länsstyrelse, länsturistorgan och landsting. Arbetet har mestadels utförts av kommunala tjänstemän och/eller av särskilt anlitade konsulter.

I vissa fall har det varit enkelt att åstadkomma en samordning av arbetet. Det gäller i de fall då ett primärt rekreationsområde helt ligger inom en och samma kommun. Så är fallet med Åre, Abisko-Kebnekajse och Gotland. För många områden har det varit avservärt mera komplicerat, t ex i Malingsbo-Kloten, som går in i sex kommuner belägna i tre olika län.

Behovet av samarbete eller samråd har lösts mycket olika för olika områden. På en del håll har man utnyttjat samarbetsorgan som bildats tidigare, i samband med den fysiska riksplaneringen. På andra håll har man bildat fasta samarbetskommittéer. I några fall har de berörda kommunerna i stor utsträckning arbetat var för sig men ändå haft ett kontinuerligt samråd, i ytterligare några fall har samarbetet begränsats till samråd i arbetets slutskede.

Ett mycket nära samarbete mellan olika kommuner har förekommit i bl a Siljan, Fryksdalen och Malingsbo-Kloten. Siljansgruppen består av förtroendemän och tjänstemän från de fyra berörda kommunerna och man har arbetat tillsammans sedan 1975. Plangrupp Fryksdalen är ett samarbetsorgan för Kil, Sunne och Torsby kommuner. I Malingsbo-Kloten har man bildat en stiftelse med namnet Fritidsland Bergslagen, där de sex berörda kommunerna, tre landsting och Domänverket är stiftare och huvudmän.

I vissa områden har man försökt att engagera kommunens invånare i arbetet. I Härjedalen utarbetades en turiststudie med olika utvecklingsalternativ som blev föremål för en bred information och remissomgång med enkät till alla kommunens invånare. På liknande sätt gjorde man också i Siljansbygden.

Programarbetet tycks ha fungerat mycket bra i flertalet fall, trots de ibland komplicerade administrativa förhållandena. Resultatet av arbetet har emellertid blivit mycket skiftande även om de allmänna råd som utarbetats av

rekreationsberedningen styrt arbetet i flera avseenden. Detta är knappast oväntat eftersom utgångsläget för områdena är så olika. I vissa etablerade turistområden hade man redan tidigare gjort en lång rad utredningar. Det gäller exempelvis Gotland, där den första studien av turismens förutsättningar gjordes redan 1969. Det nuvarande arbetet omfattar i huvudsak en mycket åtgärdsinriktad, konkret planering. I andra områden, ofta där det inte finns någon mer omfattande turism, har man haft ett helt annat utgångsläge och fått börja med att göra grundläggande inventeringar och diskutera områdets förutsättningar. Det gäller t ex nedre Dalälven och Åsnen-Listerlandet. Mot denna bakgrund är det naturligt att utvecklingsprogrammen för olika områden fått till stora delar olika karaktär, från mera svävande framtidsvisioner till mycket konkreta handlingsprogram. Det är en viktiga anledning till att det blivit mycket vanskligt att jämföra olika program.

Utvecklingsprogrammen omfattar i allmänhet mycket breda och omfattande redovisningar av turismens utveckling och utvecklingsmöjligheter samt dess konsekvenser i olika avseenden. Tyngdpunkterna i programmen varierar emellertid rätt mycket beroende på bl a områdets förutsättningar. I Ljusnandalen har stor vikt lagts vid de utvecklingsmöjligheter som områdets kulturlandskap och kulturtraditioner ger. Här har såväl länsmuseet som länsantikvarien varit engagerade i arbetet. Sysselsättningsfrågorna har getts mycket stor vikt i flertalet program och många studier om turismens sysselsättningseffekter har gjorts. Naturvårdsfrågor har getts särskild tyngd i vissa områden, bl a nedre Dalälven och Småland-Östergötlands skärgård. På vissa håll, bl a i Östskåne och i Sörmlands skärgård, har man undersökt olika möjligheter att åstadkomma en ökad uthyrning av privata fritidshus.

Arbetet med utvecklingsprogrammen har i allmänhet uppfattats mycket positivt av de berörda kommunerna. Man har bl a fått ökade kunskaper om turismen och nya möjligheter att samordna planeringen över kommungränserna. I många fall räknar man med att samarbetet kommer att fortsätta. I enstaka fall har svårigheten att åstadkomma ett väl fungerande samarbete skapat viss irritation. Det har förekommit då flera länsstyrelser och många kommuner varit berörda.

Länsstyrelserna har fått tillfälle att yttra sig över utvecklingsprogrammen och man har genomgående ställt sig positiva. Det är i och för sig inte överraskande eftersom länsstyrelserna i allmänhet deltagit i arbetet eller i vart fall följt det mycket nära.

Också näringens företrädare, lokalbefolkningen samt folkrörelserna och andra organisationer har på många håll deltagit i arbetet, som i flertalet fall uppfattats positivt.

3.2 Utvecklingsprogrammens inriktning

Inriktningen av programarbetet kan beskrivas i följande punkter.

a Utveckling av boendeanläggningar
b Strävan efter att koncentrera insatserna
c Strävan att förlänga säsongerna

d Utveckling utifrån områdets grundförutsättningar (profilering)
e Förbättring av kommunikationerna
f Ökad information och marknadsföring

I flera av dessa avseenden har frågor om ekonomi och finansiering getts stort utrymme.

En utveckling av boendekapaciteten är med några få undantag en mycket central fråga i programarbetet. De föreslagna åtgärderna är i första hand inriktade på att bättre utnyttja befintliga anläggningar och att öka kapaciteten i enklare och billigare boendeformer.

Förslagen innebär oftast komplettering och vidareutveckling av befintliga anläggningar och turistorter. Det är sällsynt att man föreslår större satsningar på helt nya områden. Det finns också i utvecklingsprogrammen en strävan efter att koncentrera insatserna till ett fåtal orter eller områden. Sett i ett riksperspektiv innebär dock ett genomförande av utvecklingsprogrammen ett mycket stort antal mindre utbyggnader på ett stort antal platser och därtill några få större anläggningar i vissa områden.

De förslag som presenteras, inte minst förslagen till utveckling av olika aktiviteter, syftar ofta till att förlänga säsongen, som i de flesta områden är mycket kort. I Åre vill man främst förbättra beläggningen på sommarsäsongen, i Härjedalen vill man öka beläggningen under säsongerna och dessutom åstadkomma en förlängning. Även för Dalafjällen är huvudfrågan att få en bättre beläggning i befintliga anläggningar, dvs främst längre säsonger och en ökad beläggning sommartid. I sommarområdena strävar man i första hand efter att öka beläggningen under för- och eftersäsong.

För att åstadkomma en förlängning av säsongen föreslås bl a mer spridda semesterperioder och skollov, intensifierad marknadsföring och utveckling av speciella arrangemang, såsom hälsoveckor, fiskesafaris etc. I det här sammanhanget framhålls också betydelsen av en utveckling baserad på grundförutsättningarna vad gäller natur och kultur. I Ljusnandalen skall man arbeta vidare med speciell inriktning på kulturtraditioner och vintersport. För Siljan framhålls att de särskilda turistområdena ska slå vakt om sin speciella profil och att turismen måste baseras på aktiviteter som kan utnyttja områdenas särart. I programmet för norra Bohuslän anges direkt att man vill åstadkomma en säsongsförlängning genom att lyfta fram och utveckla bohusländska aktiviteter, sevärdheter och arrangemang. För Dalsland-Nordmarken sägs att satsningar på turism måste kombineras med insatser för att bevara områdets natur och dess kulturminnen. Ett område har ibland flera profiler. Det har klarast uttryckts i programmet för Malingsbo-Kloten. Här utvecklas två profiler, en naturprofil och en kulturprofil, den senare baserad på områdets traditioner inom bergshanteringen.

De flesta primära rekreationsområden utgör områden för fjärrturism och bygger sina förslag på den förutsättningen att man får besökare från en stor del av landet och även från utlandet. Mest typiska i det avseendet är fjällområdena. Flera områden lägger därtill stor tonvikt vid närmarknaden. Det gäller särskilt områden som har en stor närmarknad, t ex norra Bohuslän. En del områden är i mycket stor utsträckning inriktade på närturism. I Kullaberg-Hallandsås har de lokala och regionala rekreationsintressena prioriterats i programmet. Det gäller också för Sydskånes sjö- och

åslandskap, där programmet är inriktat på att dels öka tillgängligheten till området, dels förbättra informationen om det. I Sörmlands skärgård prioriteras dagsutflyktsverksamhet för den egna regionens befolkning. Detsamma gäller programmet för Mälaren. Ytterligare några områden, t ex Höga Kusten, Ljusnandalen och Norrbottens skärgård, har ett stort inslag av turister som stannar till på genomresa.

En viktig fråga är transporterna, främst fjärrtransporterna men också transporterna inom olika områden. Fjärrtransporter behandlas i första hand av de områden som av olika skäl har ett ogynnsamt läge. I t ex Tärna-Graddis anser man att kommunikationerna till området måste förbättras, i första hand till kustlandet och till Nord-Norge. Programmet för Gotland behandlar ett antal konkreta utvecklingsåtgärder och tar inte särskilt upp transportfrågorna, som ju behandlas i många andra sammanhang och självfallet är mycket viktiga för området.

De inre kommunikationerna behandlas företrädesvis i områden där fjärrkommunikationerna redan fungerar ganska bra. Det gäller bl a Åre, Siljansbygden, Sörmlands skärgård och Mälaren.

Utöver åtgärder inriktade på att bibehålla och utveckla boende- och aktivitetsanläggningar, värdefull natur- och kulturmiljö samt transporter redovisas i flertalet program förslag till informations- och marknadsföringsåtgärder. De uppfattas i många områden som avgörande för den framtida utvecklingen. I många områden kommer en stor del av insatserna i det fortsatta arbetet att avse information och marknadsföring (se avsnittet 3.6 Fortsatt arbete).

3.3 Aktiviteter och arrangemang

Varje primärt rekreationsområde har unika natur- och kulturvärden. Det som kommer att avgöra turismens utveckling i områdena är hur man lyckas tillvarata sina unika värden och hur man lyckas presentera dessa möjligheter. Det är viktigt att lyfta fram och utveckla de olika områdenas grundattraktioner, inte minst i form av aktiviteter och arrangemang. Det är emellertid få primära rekreationsområden som skiljer sig märkbart från övriga när det gäller aktivitetsutbudet. Aktiviteterna är dock mer eller mindre väl utvecklade i olika områden.

De förslag som redovisas i utvecklingsprogrammen har sina utgångspunkter i områdets grundläggande natur- och kulturförutsättningar. Det framhålls som mycket viktigt att utöver att konsolidera nuvarande aktivitetsmöjligheter och arrangemang utveckla nya aktiviteter.

Ett varierat och omfattande utbud av aktiviteter och arrangemang är av central betydelse för turistområdenas attraktionskraft och konkurrensförmåga. Det finns ett dokumenterat samband mellan en positiv beläggningsutveckling och aktivitetsutbudet i vid bemärkelse. Det hänger samman med att ett brett aktivitetsutbud bl a ger förutsättningar för en längre säsong. Ett genomgående drag i utvecklingsprogrammen är att man vill utveckla aktiviteter och arrangemang för att åstadkomma en längre säsong.

I fjällområdena, som till stor del baserar sin turism på vintersport, strävar man efter att dels befästa och utveckla sin position som vintersportområden,

dels förlänga säsongen genom att utveckla aktiviteter som är attraktiva sommartid. I Åre strävar man exempelvis efter att kunna erbjuda allsidiga rekreationsmöjligheter året om och oberoende av väder. Områden med en tämligen utpräglad inriktning på sommarturism har en motsvarande strävan att utveckla olika vinteraktiviteter. Det gäller främst inlandsområdena i mellersta och norra Sverige. De mest utpräglade sommarområdena saknar oftast förutsättningar för en vintersäsong och deras arbete är helt inriktat på att förlänga sommarsäsongen.

Vinteraktiviteterna utgörs i första hand av alpin skidåkning och längdåkning. Omfattande planer på utbyggnad av liftar, nedfarter och leder för skidåkning m m redovisas för fjällområdena men därutöver också för Ljusnandalen, Siljan, Fryksdalen och Vindelälven. Anläggningar för skidåkning diskuteras vidare för Malingsbo-Kloten, Höga Kusten, Dalsland-Nordmarken, Kullaberg-Hallandsås och Åsnen-Listerlandet.

Utbyggnad av skoterleder planeras i vissa av fjällområdena, bl a Abisko-Kebnekajse och Tärna-Graddis. Möjligheter till skridskoåkning (långfärdsåkning) diskuteras i Siljansbygden och Mälaren. Andra vinteraktiviteter som behandlas i enstaka program är t ex isjaktssegling, slädfärder och rodel.

Totalt sett kan man emellertid konstatera att utbudet vintertid är starkt koncentrerat till ett fåtal aktiviteter, i första hand utförsåkning och längdåkning på skidor. Utbudet sommartid är betydligt mera varierat men även här finns en stark koncentration till främst bad och båtsport. Av programarbetet framgår emellertid att man på de flesta håll vill bredda ett idag ganska snävt utbud av aktiviteter. Etablerade sommarområden, som t ex Öland, Gotland och Östskåne redovisar omfattande förslag som syftar till att åstadkomma mera kompletta turistmål. Man föreslår bl a vandrings- och cykelleder, utbyggnad av gästhamnar, åtgärder för fiske och visar på möjligheter att bättre utnyttja områdenas sevärdheter.

Bad utgör i många kustområden den bas som turismen bygger på. De tydligaste exemplen på detta är Öland, Bohuslän, Gotland, Kullaberg-Hallandsås och Östskåne. Förutom i dessa områden är man på många håll medveten om behovet att kunna erbjuda turisterna goda badmöjligheter. Därför har förslag om förbättrade badplatser, strandservice m m tagits upp i flera områden, som av tradition bygger sin turism på andra attraktioner. Det gäller exempelvis Siljansbygden, Fryksdalen och Mälaren.

Båtsportens intressen har behandlats ingående i skärgårdsområdena och dessutom i vissa inlandsområden, främst Mälaren, Siljan, Tiveden-Göta kanal och Dalsland-Nordmarken. De åtgärder som föreslås är dels sådana som förbättrar förhållandena för olika typer av båtsport, t ex segling och kanoting, dels sådana som syftar till att göra det möjligt för fler att utnyttja vattnen för båtsport, t ex genom uthyrningsverksamhet.

Förslag om ytterligare småbåtshamnar, främst gästhamnar, förekommer i flertalet av de program som berör kust- och insjöområden. Det är vanligt att man också diskuterar uthyrning av båtar och att anordna båtutflykter. Vissa inlandsområden har en rätt ingående behandling av kanotsportens behov. Det gäller bl a Åsnen-Listerlandet, Dalsland-Nordmarken, Fryksdalen, nedre Dalälven, Malingsbo-Kloten och Vindelälven. Flera kanalsystem ingår i de primära rekreationsområdena – Göta kanal, Dalslands kanal och

Strömsholms kanal. Många förslag är knutna till kanalerna som utgör mycket viktiga resurser.

Fritidsfiske är en annan aktivitet som på flertalet håll tillmäts mycket stor betydelse. Det förekommer knappast i något område att fisket utgör basen för turismen, men det har i många fall en mycket stor betydelse som komplement till andra aktiviteter. I flera typiska vinterområden ser man fisket, i enstaka fall jakten, som en möjlighet att åstadkomma en mera betydande sommarsäsong.

Förslag om fiskecamper, fiskeinformation, bildande av fiskevårdsområden och andra åtgärder för fritidsfisket betonas starkt i de nordligaste fjällområdena, Vindelälven, Härjedalsfjällen, Malingsbo-Kloten, flera av kustområdena, Mälardalen, nedre Dalälven och Åsnen-Listerlandet. Den uthyrning av båtar som berörts ovan är i vissa fall direkt knuten till fritidsfisket.

Intresset för semestrar med inslag av sport- och friluftsaktiviteter tenderar att öka. Denna efterfrågan tillgodoses i programmen bl a genom omfattande förslag till cykel- och vandringsleder. Kombinerade turist- och idrottsanläggningar föreslås i t ex Åsnen-Listerlandet och Siljansbygden.

Vandringsturismen har mycket gamla anor i fjällområdena. Under senare tid har man börjat anlägga vandringsleder också i många andra delar av landet. Förslag till nya och utvidgade vandringsleder återfinns i flertalet områden från norr till söder.

Mycket omfattande är de planer som redovisas för Abisko-Kebnekajse. Inom Nordkalottkommittén har man utrett förutsättningarna för ett samordnat nät av vandringsleder på Nordkalotten. Man föreslår en ny led från Abisko mot Pessis-Rautas och en tidigare färdväg genom Njuorajaureområdet kommer att ställas i ordning som vandringsled.

På Gotland har man mycket långt komna planer på en knappt tre mil lång vandringsled på öns norra del. I Kullaberg-Hallandsås föreslås vandringsleder, dels längs kusten från Torekov till Höganäs, dels på Hallandsåsen. I Norrbottens kustområde är en vandringsled som berör fyra kommuner under projektering. För Södermanlands skärgård föreslås en ny vandringsled på de större öarna och med båtförbindelse mellan dem. Man har vidare beslutat om en förlängning av Sörmlandsleden såväl norrut som söderut. I programmet för Mälaren föreslås att de mindre leder som finns länkas samman till en vandringsled runt Mälaren.

Mycket vanliga, mest i landets södra delar, är också förslag om cykelleder. En cykelled runt Gotland togs i bruk sommaren 1982 och man räknar med att en satsning på cykelleder kommer att medföra en ökning av besökare till områden dit få människor annars skulle komma. I Kullaberg-Hallandsås förbereds en sammanhängande cykelled längs kusten från Höganäs till Halmstad och med en alternativ sträckning över Hallandsåsen. Nya eller förbättrade cykelleder föreslås vidare bl a på Öland, i Östskåne, Åsnen-Listerlandet, Höga kusten, Fritidsland Bergslagen, nedre Dalälven, Södermanlands skärgård och Mälaren. I det senare området har ett omfattande cykelledssystem nyligen invigts.

Många program redovisar förslag på hur man kan tillvarata *kulturen* som en del i turistprodukten. Områdenas kulturella särart bör främst baseras på arrangemang och sevärdheter som har ett lokalt engagemang och en lokal

tradition i området. I många fall finns här mycket väl utvecklade erfarenheter och förslag. Nedan följer några exempel:

I Höga kusten-området har naturinventeringar, utveckling av småskaliga jordbruk, hantverksprojekt och utbyggnad av olika turistanläggningar målmedvetet inriktats mot att göra landskapet attraktivt och levande för turism. Ett omfattande informationsmaterial om bygdens historia, karaktär och utveckling har tagits fram.

Samarbete mellan turistvärdar och ortsbefolkning är en viktig del i semesterupplevelsen i västra Härjedalen. Byalag som är ansvariga för olika arrangemang har inte bara resulterat i genuina upplevelser utan också bidragit till engagemang för och en positiv inställning till turismen bland den bofasta befolkningen. I Klövsjö by har en särskild satsning gjorts för att levandegöra kulturtraditionerna.

I Östergötlands och norra Kalmar läns skärgård betonas i programmen en profilering med arrangemang som knyter an till områdets kulturmiljöer och traditioner, som t ex sjöfart och skeppsbyggeri.

I Ljusnandalen har ett omfattande arbete lagts ned på att dokumentera och beskriva områdets kulturhistoriska tillgångar och förslag ges till olika arrangemang knutna till kulturhistoriskt intressanta byggnader och platser.

I Siljansplaneringen redovisas ett pilotprojekt för Skattungbyn. Här studeras möjligheterna för en turistisk utveckling baserad på lokala förutsättningar och traditioner i byn. I programmet för Fryksdalen inriktas profileringen bl a mot "saga och kultur". Ur programmet för Bohuslän noteras liknande behov och man anser att en gemensam skrift på temat "vägvisare till kulturen i Bohuslän" är en nödvändighet. I programmet för Östskåne diskuteras möjligheterna att skapa ett "semesteruniversitet" med kurser som har anknytning till bygdens traditioner och sevärdheter.

Intresset av att pröva på och närmare studera folkliv och ett turistområdes historia och utveckling är i stigande. Detta är en viktig anledning till att flertalet utvecklingprogram framhåller områdenas kultur och mänskliga traditioner som viktiga inslag i den framtida turistprodukten.

De här ovan nämnda grupperna av aktiviteter är de som getts den mest omfattande behandlingen i utvecklingsprogrammen. Det gäller alltså utförsåkning och längdåkning på skidor, bad, båtsport, vandring, cykling och fiske samt aktiviteter baserade på lokal kultur och tradition. Därutöver behandlas en lång rad andra aktiviteter, men de återkommer mera sporadiskt i utvecklingsprogrammen. Vissa har redan nämnts, bl a skoter-och skridskoåkning samt jakt. Andra exempel är ridning, klättring, timmerflottning, kursverksamhet av olika slag, tennis, golf, sportflyg, bär-och fruktplockning, rodel, flottfärder och havsfiskeutflykter. Bara i enstaka program föreslås handikappanpassning av olika typer av anläggningar. I programmet för Mälaren anges att man vill inventera och marknadsföra industrier och andra företag som är beredda att göra turistvisningar.

3.4 Boende

Utbyggnad av olika typer av boendeanläggningar och strävan att bättre utnyttja de som finns utgör mycket centrala frågor i det samlade programar-

betet. Det måste samtidigt konstateras att dessa frågor behandlats mycket olika. I vissa områden har man bara redovisat kortsiktiga, långt gångna och väl förankrade planer, i andra har programmen mera karaktär av framtidsvisioner. Det ger därför inte en rättvisande bild att redovisa utbyggnadsplanerna i form av t ex diagram. Att göra så kan ändå motiveras av att det ger en, om än ofullständig, bild av de ambitioner som finns i områdena.

Med turistanläggningar menas vanligen hotell, stugbyar, vandrarhem och campingplatser. Av utvecklingsprogrammen framgår att det finns ett mycket stort antal varianter på dessa olika anläggningstyper och att det hela tiden utvecklas nya. Exempel på den flora av anläggningstyper som finns är:

Turisthotell, lägenhetshotell, stugbyar, andelsägda lägenheter, föreningsanläggningar, andelsfritidshus, husvagnsuppställningsplatser, enkla övernattningsstugor, träkor, minicampingplatser, grupplogianläggingar, gårdscamping, vandrarhem, "satellitvandrarhem", lägerstugor etc.

För att göra materialet hanterligt är det nödvändigt att samla många typer av anläggningar under samma beteckning. Det är emellertid viktigt att man hela tiden har klart för sig att verkligheten är betydligt mera mångfasetterad än vad en beskrivning av det här slaget ger sken av.

Genom en särskild enkät har beredningen inventerat övernattningskapaciteten inom de primära rekreationsområdena. Bäddarna fördelas grovt på de gängse typerna av övernattningsanläggningar, enligt följande.

Boendeform	Antal bäddar	Andel (%)
Hotell (alla typer)	33 000	13
Vandrarhem	5 000	2
Stugbyar (exkl andelsstugor)	27 000	10
Camping (3 bäddar per plats)	144 000	55
Gästhamnsplatser (3 bäddar per plats)	9 000	4
Träkor, privat uthyrning	40 000	16
Summa	260 000	100

Till detta kommer ett mycket stort antal bäddar i enskilt ägda fritidshus. Fördelningen av nuvarande bäddar (exkl fritidshus) på olika områden framgår av diagram 3.1.

Som framgår av diagrammet är camping den dominerande övernattningsformen, särskilt i etablerade sommarområden som Öland och norra Bohuslän. Boendet på hotell, stugbyar och vandrarhem svarar för stora andelar främst i fjällområdena medan den privata rums- och stuguthyrningen är mest utbredd på Gotland och i norra Bohuslän. Underlaget när det gäller privat rums- och stuguthyrning är emellertid rätt osäkert. Ingen sådan uthyrning finns exempelvis redovisad för Siljansbygden och Dalafjällen.

I samtliga utvecklingsprogram utom det för Sydskånes sjö- och åslandskap föreslås utökningar av boendekapaciteten. Totalt redovisas en ökning med 114 000 bäddar, motsvarande 45 %. Programmen avser en varierande tidsperiod, vanligen 10 - 20 år fram i tiden. De ökningstal som redovisas kan emellertid inte betraktas som en prognos för den framtida efterfrågan. Vissa program utgör mycket optimistiska framtidsvisioner och man anger ofta att

Diagram 3.1 Bäddkapacitet i de primära rekreationsområdena fördelat på olika boendekategorier

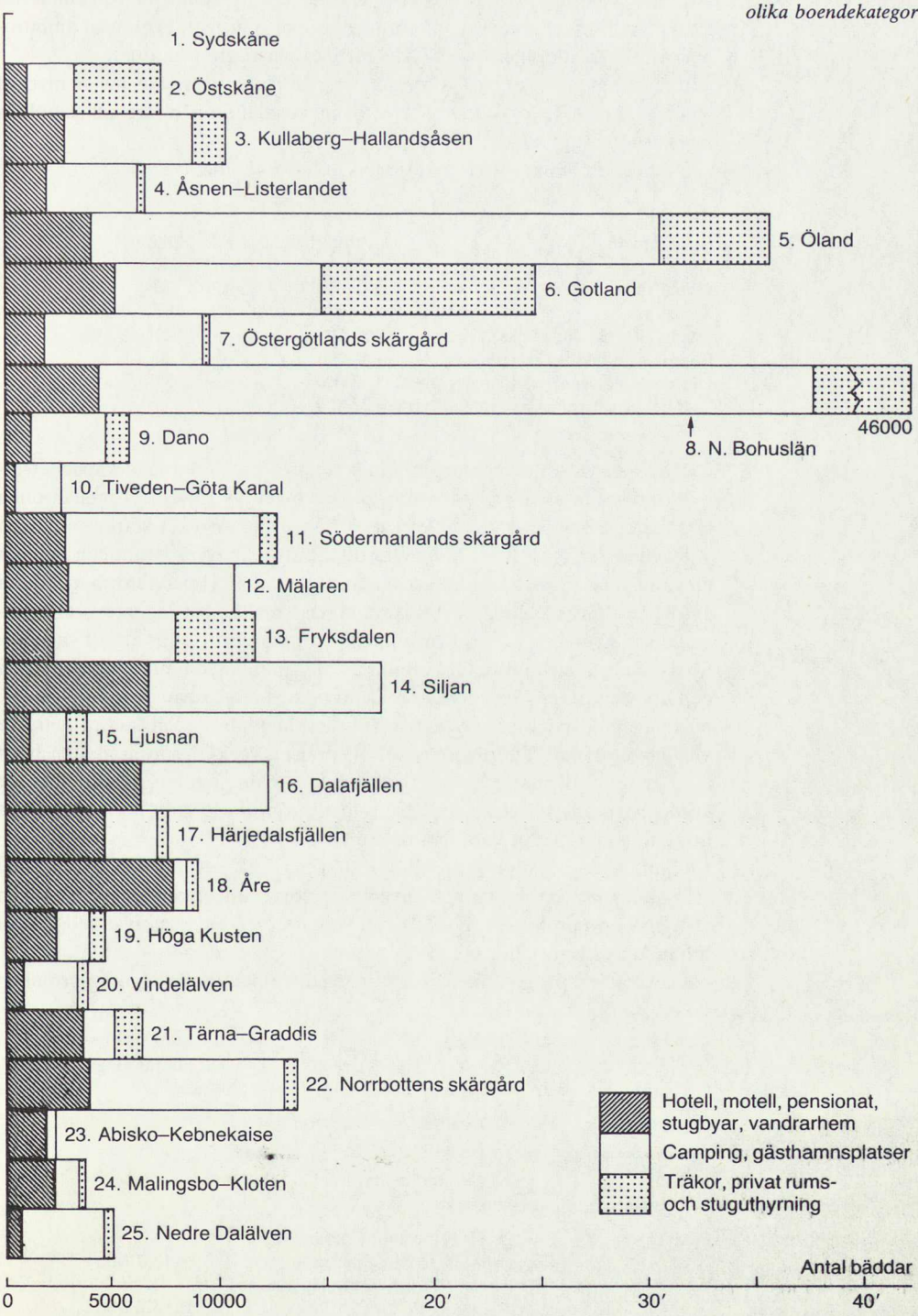

det krävs helt andra förutsättningar än dagens för att programmen ska kunna förverkligas. Det tar sig uttryck bl a i att flera områden arbetat med alternativa ambitionsnivåer. I andra områden, ofta sådana med en etablerad turism och förhållandevis goda förutsättningar, har man begränsat ambitionerna till vad som kan överblickas för den närmaste framtiden.

Ibland redovisas enbart utbyggnader där planerna redan nu är mycket långt gångna. Redovisningen av utbyggnadsplanerna måste alltså tolkas mycket försiktigt.

De tillskott som redovisats fördelas enligt följande:

Boendeform	Antal bäddar	Ökning
Hotell (alla typer)	9 000	28
Vandrarhem	4 000	87
Stugbyar (exkl andelshus)	33 000	122
Camping (3 bäddar per plats)	43 000	30
Gästhamsplatser (3 bäddar per plats)	3 000	34
Träkor, privat rums- och stuguthyrning	22 000	55

Med hänsyn till utvecklingen under senare år och det låga kapacitetsutnyttjandet kan såväl volymen som fördelningen av tillskottet mellan olika boendeformer ifrågasättas. Det gäller främst den mycket starka ökningen vad gäller stugbyar. Klart är emellertid att utvecklingsprogrammen innebär en strävan att i första hand utveckla enkla och billiga boendeformer. I detta avseende finns en allmän överensstämmelse mellan förslagen och efterfrågeutvecklingen. En annan klar tendens i programarbetet är att utbyggnadsförslagen ofta är knutna till befintliga anläggningar som man vill rusta upp och utveckla. Det gäller i synnerhet mera kostnadskrävande anläggningar. Nyanläggningar avser mycket ofta campingplatser och andra enklare anläggningstyper. Ytterligare generella drag i utvecklingsprogrammen är att man vill få till stånd träkor och enklare campingplatser som kan ge kompletterande sysselsättning för främst jordbrukare samt att man vill öka uthyrningen av de privata fritidshusen.

Ökningen av boendekapaciteten fördelas på ett mycket stort antal anläggningar. Satsningar på enskilda, större anläggningar är tämligen sällsynta i programmen. Förslag vad gäller större anläggningar redovisas i följande sammanställning.

I utvecklingsprogrammen redovisade större boendeanläggningsprojekt:

Område	Anläggning	Ev kostnadsberäkning
Östskåne	Brösarp, stugby + camping	
Gotland	Högsommarbyn, enkla uthyrningsstugor i ett ensäsongsområde	
N Bohuslän	Ertseröd, 1 400 bäddar i enkla uthyrningsstugor	
DANO	Baldersnäs, Herrgård i naturreservat Lågprishotell, 200 bäddar m m	10,7 Mkr
	Gustavsfors, 32 uthyrningslägenheter m m	5,2 Mkr

Tiveden – Göta kanal	Granvik, 50 övernattningsstugor och en camping	15 Mkr
	Sjötorp, informationsbyggnad och uthyrningsstugor vid Göta kanal	
Fryksdalen	Fryktstaprojektet, 200 hotellrum, 110 stugor, utförsåkningsanläggning m m	130 Mkr
	Finnfallet, hotell och övernattningskapacitet vid befintlig utförsåkningsanläggning m m	
	Brannäs, hotell, stugby, utförsåkningsanläggning m m	
Siljansbygden	Gesunda, 420 stugor, hotell m m	
Höga kusten	Docksta, hotell, konferenslokaler, idrottsanläggningar m m	50 Mkr
	Ulvön, utbyggnad av hotell, restaurang, stugby m m	13 Mkr

I diagram 3.2 - 3.4 redovisas befintlig kapacitet och föreslagna tillskott områdesvis och för olika boendeformer.

Av diagram 3.2 framgår att tillskotten i hotellbäddar är mycket små. I många av områdena föreslås inga ökningar alls. Det är egentligen bara i fyra områden som man föreslår större tillskott – Södermanlands skärgård, Fryksdalen, Åre och Abisko-Kebnekajse. Egentligen bör utbyggnaden i Södermanlands skärgård inte räknas in eftersom det här handlar om en utbyggnad som görs med huvudsakligen andra motiv än turismen.

Betydligt större tillskott föreslås i stugbyar och vandrarhem, särskilt stugbyar (diagram 3.3). I många fall handlar det om en mångdubbling av den befintliga kapaciteten. Det gäller bl a Dalsland-Nordmarken, Tiveden-Göta kanal, Fryksdalen och Siljan. De största tillskotten, räknat i absoluta tal, gäller för norra Bohuslän, Siljan, Dalafjällen, Åre, Norrbottens skärgård och Fryksdalen.

Vad gäller camping slutligen (diagram 3.4 Obs! annan skala än övriga diagram) redovisas mycket stora tillskott för Dalsland-Nordmarken och Fryksdalen.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att förslagen till ytterligare boendeanläggningar i flera fall är mycket omfattande och att ett förverkligande skulle kräva mycket stora ekonomiska insatser. Samtidigt präglas utvecklingsprogrammen generellt av en betydande osäkerhet. Den yttrar sig bl a i alternativa planer, i satsning på befintliga anläggningar i första hand och i en satsning på enklare och billigare boendeformer. Samtidigt betonas från många håll önskemålet om att få till stånd en ökad uthyrning av de privata fritidshusen.

Diagram 3:2 Befintlig kapacitet och föreslaget tillskott.
Hotell

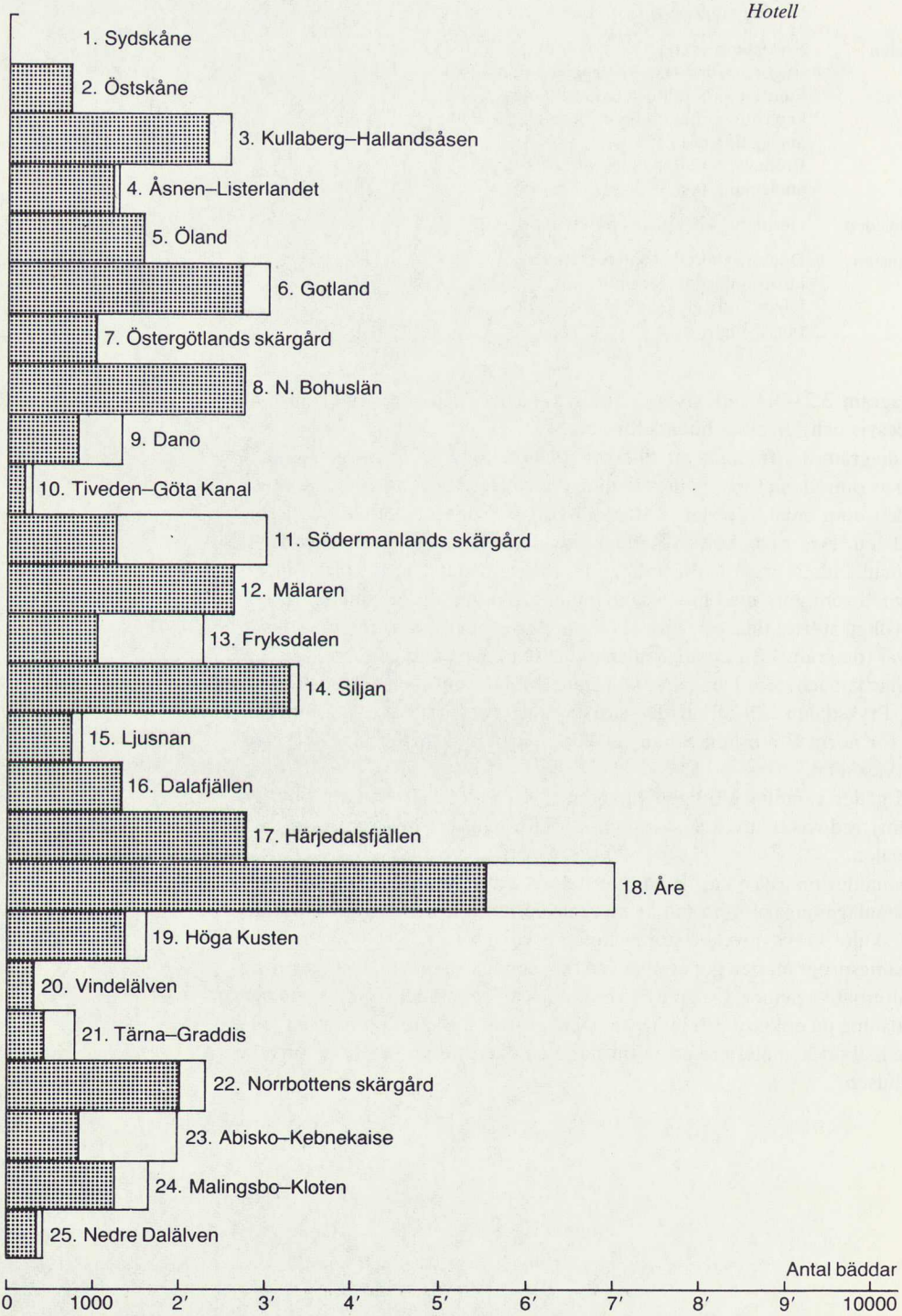

Diagram 3:3 Befintlig kapacitet och förslaget tillskott.
Stugbyar och vandrarhem

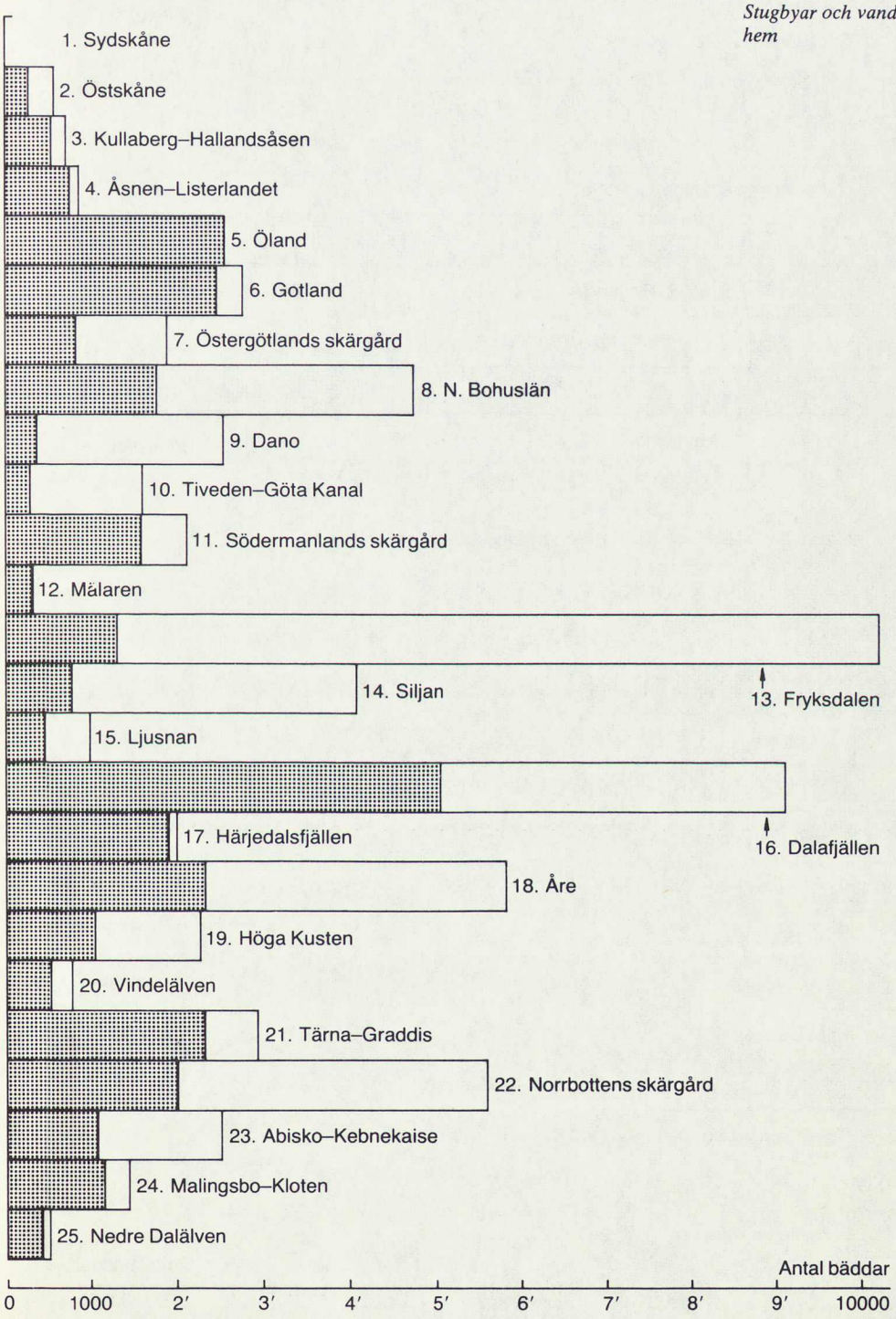

Diagram 3:4 Befintlig kapacitet och förslaget tillskott.
Camping

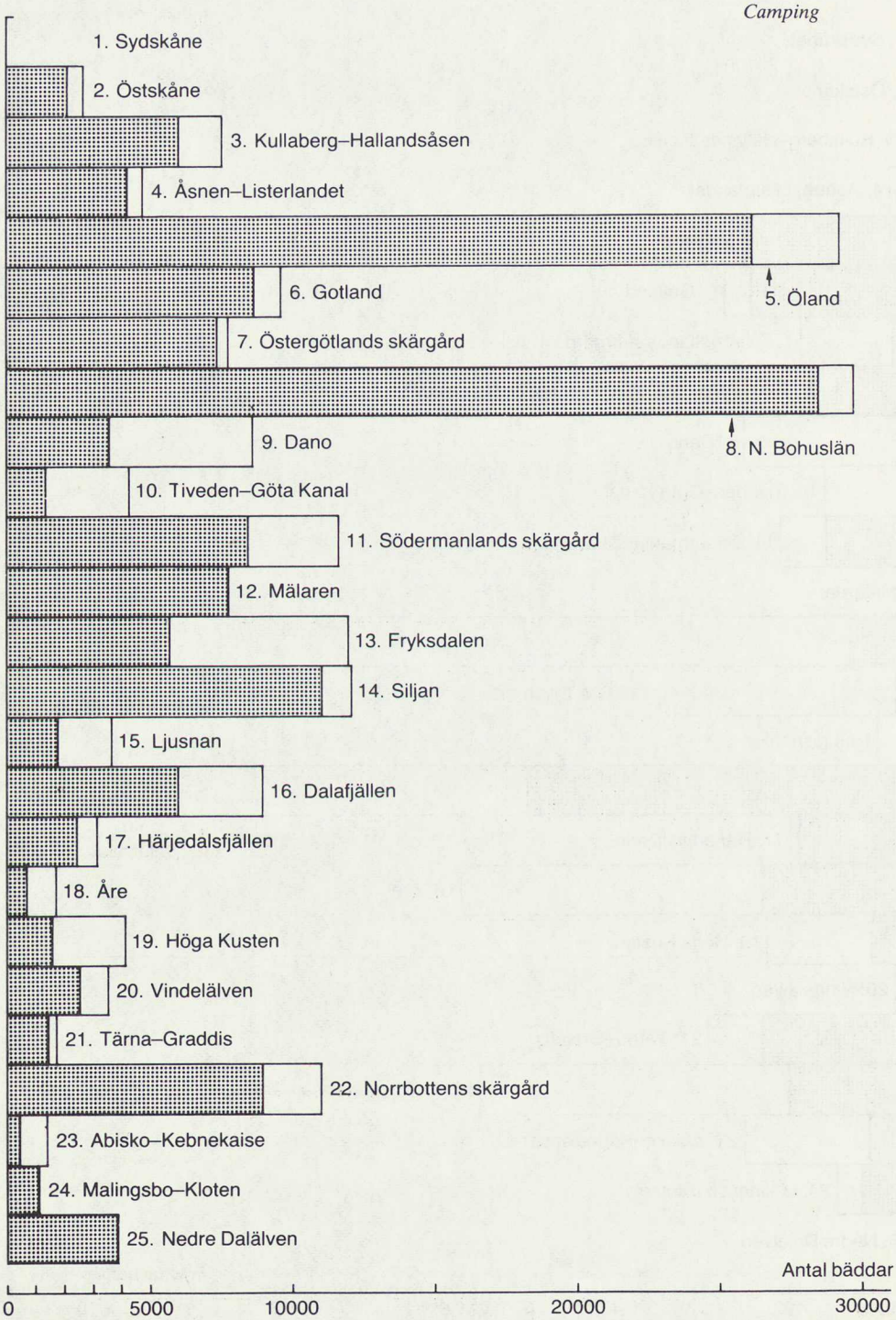

3.5 Vägar och kommunikationer

Möjligheterna att på ett bekvämt sätt ta sig till ett område och att röra sig inom det för att besöka olika resmål är av central betydelse för utvecklingsmöjligheterna. Detta framgår också av utvecklingsprogrammen, som dels behandlar vägfrågor, behov av järnvägar och flygplatser, dels behovet av förbättrade kollektiva kommunikationer – till och inom områdena.

3.5.1 Vägar

I många områden redovisas brister i vägnätet och i vägarnas standard. Behov av helt nya vägar anges bl a för sträckan Ammarnäs-Tärnaby (Tärna-Graddis). I vissa områden vill man utnyttja mindre, befintliga vägar för att skapa ett "turistvägnät". Det gäller i Småland-Östgöta skärgård där man vill skapa en yttre kustväg. I generalplanen för Göta kanal och Tiveden föreslås också ett turistvägnät. Behov av att förbättra vägar påtalas i nästan samtliga program. Starkast uttalat är detta behov i Fryksdalen, Kullaberg-Hallandsås, Dalsland-Nordmarken, Tiveden-Göta kanal, Höga kusten, nedre Dalälven och Vindelälven. Förslag till vägomläggningar lämnas i några program, detta för att förbättra trafiksäkerhet och tillgänglighet i vissa turistorter. Förslag lämnas också till lokala gång- och cykelvägar.

Från många håll krävs förbättrad information genom vägskyltning.

3.5.2 Järnvägar

I vissa områden anges brist på – eller dåliga – järnvägsförbindelser som ett allvarligt problem. En upprustning av inlandsbanan skulle avsevärt förbättra situationen för viktiga turistområden i Norrlands inland, kanske främst Tärna-Graddis och Härjedalsfjällen. I programmet för Dalafjällen krävs beslut om en återuppbyggnad av järnvägen på sträckan Malungsfors-Särna, en fortsatt utbyggnad av sträckan Särna-Idre, en upprustning på sträckorna Borlänge- Malung och Mora-Älvdalen. I Fryksdalen har man bildat "kommunkommittén för fryksdalsbanan" för att bevaka att järnvägen mellan Kil och Torsby bevaras och upprustas. I Dalsland-Nordmarken anges behov av upprustning för sträckan Mellerud-Arvika.

3.5.3 Flygplatser

I programmen för Tärna-Graddis och Vindelälven diskuteras olika alternativ till lokalisering av ett inlandsflygfält med möjlighet till chartertrafik. Ett av alternativen är att utnyttja Gunnarns flygfält. I programmet för Härjedalsfjällen diskuteras möjligheten att utnyttja Röros flygplats i Norge för charterflygresor.

3.5.4 Fjärrkommunikationer

Flertalet primära rekreationsområden ser även i framtiden bilen som det naturliga transportmedlet. Bristen på kollektiva transporter upplevs inte som

något uppenbart hot. Detta gäller självfallet i första hand de områden som ligger nära marknaden. För dessa områden går det också att lösa kommunikationsfrågorna på ett förhållandevis flexibelt sätt med bussar.

Fjällområdena och Gotland är självfallet mest beroende av fungerande kollektiva turisttransporter. Speciellt Tärna-Graddis, Härjedalen och Dalafjällen kan sägas ha en svår situation med långa avstånd till flygplatser och järnväg. I viss mån kan de södra fjällområdena kompensera sig genom bekväma långfärdsbussar.

Under vissa tider på året och till vissa områden är vagnkapaciteten på SJ otillräcklig. Detta gäller i första hand de avlägset belägna fjällområden som har nära till järnvägen, dvs Åre och Abisko-Kebnekajsefjällen.

Det är ofta en dålig samordning mellan fjärrtrafiken och transfertrafiken. Tidtabeller stämmer inte överens och ibland saknas transfertrafik helt. I första hand är det transfertrafiken från järnvägen och flygplatserna som brister. Framför allt de norra fjällområdena har tagit upp detta problem.

Ett annat problem är en dålig samordning av taxor och tidtabeller samt rabattsystem. Informationen om och marknadsföringen av transporterna anses som bristfällig.

3.5.5 Lokala turisttransporter

Lokala kommunikationsförhållanden behandlas i första hand av etablerade turistområden där fjärrkommunikationerna fungerar relativt väl och i områden som har ett från marknadssynpunkt gynnsamt geografiskt läge i landet.

I Åre har man särskilt studerat de lokala turisttransporterna och föreslår förbättrad linjetrafik längs reguljära busslinjer, utvidgad skidbusstrafik, utökat samarbete, utveckling av beställningstrafik av buss och taxi samt utveckling av biluthyrningsverksamheten. Man har också diskuterat ansvarsfördelningen mellan kommun, länsstyrelse och länstrafikbolaget samt Jämtfjäll (turistorganet) och Till Fjälls resor (bokningsorganisationen).

I programmet för Siljansbygden konstateras att kommunikationerna inom området behöver förbättras för att besökande utan bil ska kunna ta del av utbudet i olika delar av området. Man föreslår förbättrad kollektivtrafik med buss och diskuterar olika åtgärder för att underlätta utflyktsresor. Mera konkret innebär det bl a utökning av busstrafiken, samordning av tidtabeller, förbättrad information och förenklat biljettsystem.

Andra områden som behandlat lokala transportfrågor är bl a Härjedalsfjällen, Öland, Småland-Östgöta skärgård, Tiveden-Göta kanal, Fritidsland Bergslagen, nedre Dalälven och Södermanlands skärgård.

De problem som tas upp av olika områden är till mycket stor del av gemensam karaktär. Utmärkande är bl a att den kollektiva trafiken inom turistområdena är dåligt anpassad till turisttrafikens behov. Trafiken har nästan uteslutande byggts upp för att tillgodose behovet av skol- och arbetsresor. På grund av detta är efterfrågan på kollektiv turisttrafik ofta ganska svag. Vidare försvårar den spridda anläggningsstrukturen samt att

turistanläggningarna ofta är lokaliserade utanför tätorterna en utbyggnad av kollektiva turistkommunikationer.

3.5.6 Båttrafik

I många områden har förbindelser med båt stor betydelse, dels ur ren kommunikationssynvinkel men lika ofta som en attraktion för turister. Det gäller självfallet i första hand kustområdena, men därutöver också vissa inlandsområden. I programmet för Siljan diskuteras utflyktsresor med båt. I Dalsland-Nordmarken är Dalslands kanal och sjösystemet den viktigaste attraktionen och det är naturligt att båttrafiken där ges stor betydelse. Detsamma gäller för Tiveden-Göta kanal och i viss mån också Malingsbo-Kloten, som framför möjligheten att ordna passagerartrafik på Strömsholms kanal.

Som redan nämnts är det i första hand kustområdena som tar upp önskemål om att ordna eller förbättra båtförbindelser. I Småland-Östgöta skärgård finns långtgående planer på att ordna permanenta båtturer på kuststräckan mellan Arkösund och Oskarshamn. Verksamheten bedrevs på prov under sommaren 1982 och planeras också för sommaren 1983. I Östskåne föreslås en båtförbindelse längs kusten, i Höga kusten, Norrbottens skärgård och i Södermanlands skärgård föreslås utökade kollektiva båttransporter för att en bredare allmänhet skall kunna utnyttja skärgårdsområdena. Frågan om att bevara och utveckla den reguljära båttrafiken behandlas vidare i programmet för Mälaren.

3.6 Fortsatt arbete

Utvecklingsprogrammen behandlar det fortsatta arbetet i några olika avseenden, vem som skall svara för genomförandet av olika åtgärder, vilka typer av åtgärder som skall prioriteras och hur det fortsatta gemensamma arbetet skall organiseras. För många områden föreslås att de samråds- och samarbetsgrupper som bildats i samband med programarbetet skall fortsätta sitt arbete och ta ansvar för främst planeringsfrågor och mera övergripande samordning.

Man är också medveten om behovet av organ som kan ansvara för genomförandet av mera konkreta åtgärder. I Tärna-Graddis föreslås att ett lokalt aktivitetsbolag bildas inom varje kommun. I bolagen skall ingå kommunen, turistnäringen och t ex lokala organisationer. Aktivitetsbolagets uppgift skall vara att bl a utveckla och leda aktiviteter och arrangemang och svara för information och marknadsföring, det senare i samarbete med regionala organ. Bolagen är tänkta att finansieras via avgifter samt bidrag från stat och kommun. Liknande organ/bolag finns eller föreslås i bl a Åre, Dalafjällen (utvecklingsbolag), Siljansbygden, Fryksdalen, Östskåne, Dalsland-Nordmarken och Malingsbo-Kloten.

I vissa fall föreslås särskilda bolag eller stiftelser som huvudmän för enstaka, större anläggningar eller för vissa orter. I Ljusnandalen har ett särskilt bolag bildats med kommunen, ortsbor och fritidshusägare som aktieägare. I Östskåne föreslås bl a en stiftelse i Åhus och ett kommunägt

bolag i Degeberga. I norra Bohuslän föreslås att man bildar en kommunal stiftelse eller ett bolag för att genomföra Ertserödsprojektet.

I övrigt gäller för flertalet områden att man föreslår ett vidgat samarbete mellan främst lokala och regionala myndigheter, organisationer, organ, företagare etc. I några fall föreslås vidgade arbetsuppgifter för befintliga organ. I vissa fall föreslås ettt ökat samarbete med centrala organ, främst med Sveriges Turistråd. I norra Bohuslän t ex föreslås gemensamma projekt utföras i samarbete mellan TURBO och olika statliga och kommunala organ, bildningsförbund m fl. Västkustens Turistråd har att arbeta med information, marknadsföring, utbildning och utvecklingsarbete gemensamt för Västkustområdet. Lokalt föreslås bildandet av turistföreningar.

Några gemensamma drag kan utläsas ur programarbetet när det gäller vilka typer av *åtgärder* som det fortsatta arbetet skall inriktas på.

Den ekonomiskt tyngsta biten är investeringar i *boende- och aktivitetsanläggningar*. Kostnaderna för den närmaste femårsperioden har för Abisko-Kebnekajse uppskattats till 135 miljoner kronor, för Tärna-Graddis 145 miljoner kronor etc. På de flesta håll föreslås många och ekonomiskt sett relativt små insatser. I de flesta fall, åtminstone när det gäller större anläggningar, anges att det behövs ekonomiskt stöd från staten för att åtgärderna skall komma till stånd. Stödet behövs ofta i första hand för att få till stånd olika typer av grundinvesteringar, t ex i va-anläggningar, tillfartsvägar, parkeringsplatser och annan infrastruktur. I några områden, bl a Södermanlands skärgård, Mälaren och Sydskånes sjö-och åslandskap, har arbetet inriktats på att i första hand tillfredsställa den egna befolkningens behov av rekreation. Därmed är kraven på statliga insatser i dessa områden mindre.

I några områden framhålls insatser för att underlätta *transporter* som mycket viktiga i det fortsatta arbetet. I exempelvis Åre föreslås turistorganet Jämtfjäll få ansvar att utveckla de lokala turisttransporterna.

Några områden betonar åtgärder som syftar till att bevara värdefulla *naturområden*. Det gäller bl a Gotland, Öland, Dalsland-Nordmarken, Småland-Östgöta skärgård och nedre Dalälven.

Vid sidan av investeringar i boende- och aktivitetsanläggningar är det emellertid främst *informations- och marknadsföringsåtgärder* samt insatser för *produktutveckling* som framhålls. Det fortsatta arbetet kommer i flertalet områden att till stor del inriktas på denna typ av åtgärder. Det gäller såväl på det lokala som det regionala och i vissa fall också det centrala planet. När det gäller Sveriges Turistråd betonas behovet av insatser på olika utländska marknader.

För information och marknadsföring föreslås en lång rad insatser av olika slag: resguider, utställningar, broschyrer, utbildning av turister, insatser av organisationer som STF och Friluftsfrämjandet, förbättrad vägvisning och skylning etc. I vissa områden föreslås marknadföringen inriktad på vissa landsdelar eller vissa kategorier av människor. I programmet för Härjedalen föreslås t ex en satsning på familjer, geografiskt på Mälardalen och Sundsvallsområdet. I några fall föreslås att marknadsföringen inriktas på att få fler besökare under för- och eftersäsong. Det gäller t ex Öland. En ytterligare tendens är att man på flera håll avser att utarbeta arrangemang i form av paketresor.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ambitionerna är mycket högt ställda i de flesta områden. Man har organisatoriskt och på många andra sätt skapat en beredskap inför det fortsatta arbetet.

3.7 Sysselsättning

I de primära rekreationsområdena är det 20 000 - 25 000 människor som helt eller delvis livnär sig på turism. Det motsvarar omkring 10 000 heltidsarbeten. Siffrorna är baserade på uppgifter i utvecklingsprogrammen.

Sysselsättningsfrågorna behandlas i nästan alla program, men i mycket varierande omfattning. Av många program framgår att den främsta anledningen till att satsa på turism är att man därigenom skapar arbetstillfällen. Sysselsättningen prioriteras före rekreationspolitiken.

Turismens sysselsättningseffekter har beräknats och bedömts på olika sätt. I vissa program anges enbart de som är direkt sysselsatta i turistnäringen, i andra redovisas översiktliga bedömningar av sysselsättningen med utgångspunkt från uppgifter om omsättningen.

En mycket omfattande sysselsättning ger turismen i bl a Åre, Siljansbygden, Norra Bohuslän, på Gotland och Öland. Här kan turismen rent av betraktas som en basnäring. I Åre är turismen kommunens viktigaste näringsgren och i Siljansbygden omsätter turismen lika stora belopp som exempelvis trävaruindustrin.

I flertalet områden spelar turismen en mindre central roll, men har ändå stor betydelse. Den bidrar till att bredda ett ofta ensidigt näringsliv. Den spelar stor roll för möjligheterna att behålla service och sysselsättning, framför allt i glesbygdsområden. Kombinationsmöjligheter med andra arbeten, exempelvis inom jord- och skogsbruket, gör att många genom turismen får möjlighet att bo kvar och arbeta i bygden. Turismens sysselsättningseffekter är således av många olika slag.

Framgångsrika satsningar på turism leder till en viss ökning av arbetstillfällen i näringen, men turistnäringen är inte särskilt personalintensiv. Däremot ger den betydande indirekta effekter (spridningseffekter). Det är detta som gör att man på många håll vill göra relativt stora satsningar på turismen, trots att den på de flesta håll är starkt begränsad till vissa tider på året. Ett annat skäl är att antalet sysselsatta i andra näringar minskar.

Ett genomförande av de förslag till utbyggnader som lämnas i utvecklingsprogrammen skulle leda till en avsevärd ökning av antalet sysselsatta inom turismen. Någon totalsiffra kan inte anges eftersom man i många program avstått från att lämna uppgifter. I åtskilliga fall redovisas dock en ökning av antalet årsanställda på upp till 150 i form av varaktig sysselsättning. Till detta kommer ett oftast betydligt större antal under själva uppbyggnadsskedet.

I vissa områden försöker man genom olika typer av utbildningsverksamhet stimulera till ökad företagsamhet inom turismen. I Kiruna kommun har ABF arrangerat studiecirklar om Torneträskområdet och delvis som en följd av detta har den kommunala vuxenskolan i Kiruna nu en tvåårig turistserviceutbildning. I norra Bohuslän har man utarbetat och genomfört studiecirklar på temat Turismen som inkomstkälla. Man avser att gå vidare med dels en kurs om hur man startar egna turistprojekt, dels en allmän diskussion om

turismens betydelse för ekonomi och sysselsättning. Av kanske särskilt intresse är den verksamhet som påbörjats i Ljungdalen. Lokala arbetsgrupper med bybor i samarbete med kommunen och länsstyrelsen har förberett ett antal småprojekt vid sidan av rena servicearbeten. Projekten är knutna till enskilda ortsbor och avser t ex hemslöjd, getfarm, tunnbrödsbageri, matfiskodling, kaffestuga, renköttsförsäljning m m. Huvuddelen av projekten planeras som kombinationsföretag i liten skala.

3.8 Krav på statliga insatser

Nästan samtliga områden redovisar krav eller önskemål om statligt stöd för att genomföra sina program. Önskemålen avser i de flesta fall ekonomiska insatser.

I vissa program konstateras helt enkelt att det behövs ekonomiskt stöd från staten för att genomföra programmen, i andra är kraven mer preciserade till vissa typer av åtgärder. Många program diskuterar också olika typer av stödformer – behov av nya stöd och behov av förändringar i de stödformer som redan finns.

Stöd till *transporter* krävs i många program. Ofta handlar det då om finansiering av upprustning och nyanläggning av vägar. I några fall handlar det om järnvägar och det mest långtgående kravet är en upprustning av inlandsbanan. Vad gäller Norrlands inland diskuteras också ett flygfält för bl a chartertrafik.

Transportstöd önskas i vissa områden. I Västerbotten har länsstyrelsen utarbetat ett förslag till transportstöd som skulle komma bl a Tärna-Graddisområdet tillgodo. Åtgärder för att underlätta och förbilliga fjärrtransporterna diskuteras framför allt i fjällområdena, som också vill ha stöd till förbättringar av transporterna inom områdena. I programmet för Tiveden-Göta kanal framhålls att man borde införa ett "turistkort" för 5, 10, 15 eller 20 dagars resande i hela landet med kollektiva färdmedel.

Stöd till upprustning eller nybyggnad av *boendeanläggningar* föreslås i flertalet program. I vissa fall är det klart uttalat, i andra fall framgår det indirekt att stödbehoven avser boendeanläggningar. Många områden i stödområdet vill få mera förmånliga stöd genom ändringar i reglerna för lokaliseringsstödet. I områden utanför stödområdet framförs ofta att man vill få regionalpolitiskt stöd på samma sätt som de som nu är berättigade till stöd. I flera fall redovisas behov av förbättrade finansieringsmöjligheter. Förutom förslag om subventioner till boendeanläggningar i sin helhet förekommer förslag till stödinsatser för vissa åtgärder som är särskilt svåra att finansiera. Det gäller ofta stöd till va-anläggningar och andra infrastrukturåtgärder. I några program föreslås att man återinför projekteringsbidraget så att beredskapsprojekt skall finnas klara att starta.

För att öka utnyttjandet av befintliga boendeanläggningar krävs från ett stort antal områden att man höjer det skattefria beloppet för uthyrning av privata fritidshus.

Den inriktning på ett vidgat *aktivitetsutbud* som finns i programmen har också medfört stora önskemål på staten att avsätta medel för att starta eller vidmakthålla aktiviteter. I vissa program anger man för vilka aktiviteter som

stöd behövs, i andra krävs stöd till exempelvis lokala aktivitetsorgan. I många fall är, som nämnts, önskemålen om stöd allmänt formulerade och omfattar såväl aktiviteter som boendeanläggningar och transporter.

Stöd önskas vanligen till aktiviteter som bygger på lokal kultur och lokal tradition, till anläggningar för utförsåkning, till att vidmakthålla anläggningar och verksamheter som är centrala för områdenas attraktionskraft, till att förbättra möjligheterna till fritidsfiske, till åtgärder för naturvård och friluftsliv, till åtgärder för båtlivet (bl a gästhamnar) och till cykel- och vandringsleder. Önskemålen avser vanligen stöd till att bygga upp olika typer av anläggningar men i flera fall vill man att staten skall bidra också till driftkostnaderna. Förlustgarantier önskas t ex för vissa båtlinjer. I enstaka fall kräver man att staten helt enkelt skall ta över ansvaret för anläggningar som har dålig lönsamhet.

Utöver vad som här nämnts finns en rad önskemål om konkreta insatser som bara sporadiskt förekommer i programmen. Nedan ges några exempel:

- Insatser för marknadsföring (flera program)
- Snabbare handläggning av stödärenden och organisatoriska förbättringar vid centrala myndigheter
- Bättre och mera samordnad service för turismen genom bl a SJ, posten, televerket m fl statliga organ
- Åtgärder för att öka fjällsäkerheten
- Anslag för utvecklingsarbete
- Utredning om semesterspridning och spridda skollov (flera program)
- Generella bestämmelser om uppställning av husvagnar
- Tillsyn och sjösäkerhet i skärgården behöver förbättras
- Lättnader i militära restriktioner för att öka tillgängligheten i bl a skärgården
- Naturvårdsförordnanden och naturvårdsinriktade skogsbruksplaner
- Stöd till turbåtstrafik, båthamnar och strandservice för båt och bad
- Registrering av fritidsbåtar
- Fritt fiske med handredskap längs hela ostkusten
- Stöd till glesbygdshandel
- Stöd till markförvärv

En stor del av programinnehållet vad gäller krav på statliga insatser handlar emellertid om *formerna för statligt stöd*, behovet av förändringar i befintliga stöd och behov av nya stöd.

Bland de *befintliga stödformerna* är det framför allt *lokaliseringsstödet* som diskuteras. Mycket vanligt är att man kräver en ändring av reglerna för lokaliseringsstödet så att större hänsyn tas till turismens betydelse som kombinationsnäring och till sekundära effekter av en anläggning som i sig själv inte är självbärande. Med sekundära effekter – eller kringeffekter – avses vanligen att en anläggning ger sysselsättning i olika serviceverksamheter.

Från många områden i södra och mellersta Sverige framhålls att ett regionalpolitiskt stöd till turistanläggningar borde kunna utgå i alla delar av landet där de marknadsmässiga förutsättningarna är goda. Det gäller inte minst flera av skärgårdsområdena, som har glesbygdsproblem av samma slag

som återfinns inom stödområdet.

I flera program anser man att *utvecklingsfonderna* bör ta ett större ansvar för turistnäringen. I programmet för Tiveden-Göta kanal framförs att utvecklingsfonden bör kunna lämna krediter till turistföretag (så kan numera ske).

I Abisko-Kebnekajse anser man att det förutom sedvanliga arbetsmarknadsmedel också behövs särskilda insatser av typen "Norrbottenspaket".

Behov av *nya stödformer* påtalas i de flesta program. Kommunerna i Tärna- Graddis föreslår ett nytt *rekreationspolitiskt stöd*, i Härjedalen talar man om förbättrade finansieringsmöjligheter. I programmet för Höga kusten föreslås att ett bättre regionalpolitiskt investeringsstöd inrättas, i Vindelälven kallar man det istället för ett rekreations- och regionalpolitiskt stöd. Särskilda stöd, fördelaktiga villkor, subventioner är andra uttryck för det allmänna behovet av statligt stöd.

Uppfattningarna om statligt stöd kan grovt sammanfattas på följande sätt. Inom stödområdet anses befintliga stöd otillräckliga och inte tillräckligt anpassade till näringens villkor och förutsättningar. Utom stödområdet vill man få åtminstone samma möjligheter till stöd som de som nu är stödberättigade inom stödområdena.

Helt naturligt har områdena tagit tillfället i akt att ställa krav på statliga insatser och på medverkan i den fortsatta utvecklingen av områdena. Detta får emellertid inte uppfattas som om inget kan ske utan statens engagemang eller med det stöd som idag redan kan utgå.

4 Överväganden och förslag

Beredningens överväganden och förslag utifrån ett riksperspektiv gäller förhållandena i de primära rekreationsområdena. Synpunkter och förslag i vissa andra frågor förutsätts komma att läggas av den turist- och rekreationspolitiska utredningen. De tilläggsuppdrag beträffande turisttransporter, turismens utvecklingsmöjligheter samt koloniträdgårdsverksamheten som beredningen nyligen erhållit kommer att redovisas separat. Beträffande närrekreationsfrågorna bedömer beredningen, som följt arbetet i TUREK, att dessa där behandlas på ett tillfredsställande sätt. I detta kapitel behandlas principiella frågor. Kapitel 5 behandlar frågor som berör de enskilda primära rekreationsområdena.

Övervägandena om behovet av insatser för att påverka utvecklingen i de primära rekreationsområdena i önskvärd riktning grundar sig på bedömningar av turismens hittillsvarande och förväntade utveckling. Det omfattande programmaterialet belyser dessa områdens skilda förutsättningar och ger ett gott underlag för att diskutera deras framtida utveckling i relation till målen för rekreationspolitiken.

Beredningen anser att ett huvudansvar för turismens utveckling liksom hittills bör vila på kommuner och landsting, turistnäring och olika organisationer. En aktivare medverkan från statens sida är dock önskvärd. Samverkan mellan alla berörda parter måste eftersträvas om insatserna skall ge resultat i linje med de nu utarbetade utvecklingsprogrammens intentioner.

Med många statliga och centrala organ inblandade är det också viktigt att en effektiv samordning av deras insatser kommer till stånd.

Med hänsyn till att turism och rekreation skapar omfattande sysselsättning och att viktiga rekreationsområden sammanfaller med områden där särskilda statliga insatser är motiverade för att öka sysselsättningen, är det naturligt att arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska medel utnyttjas för att nå rekreationspolitiska mål. Beredningen föreslår därför bl a en anpassning av reglerna för lokaliseringsstödet och stödet till beredskapsarbeten till rekreationssektorns särskilda förutsättningar.

Det föreligger enligt beredningens mening ett behov av konsolidering inom turismen. Genom upprustning och förnyelse bör befintliga resurser ges ett bättre nyttjande. En alltför liten andel av boendeanläggningarna utnyttjas i tillräcklig utsträckning för att utrymme skall finnas för mer omfattande nyetablering. Uthyrning av enskilt ägda fritidsbostäder utgör också i stor utsträckning en hittills outnyttjad resurs. Därför bör statens insatser i första

hand inriktas på att genom stöd till aktivitetsanläggningar, service, förbättring av äldre anläggningar och eventuellt kompletterande boendekapacitet konsolidera etablerade turistorter och -områden. Målsättningen skall vara att skapa kompletta och attraktiva turistorter och resmål såväl anläggnings-, upplevelse-, aktivitets- som servicemässigt.

Beredningen föreslår att de primära rekreationsområden som är särskilt betydelsefulla från rekreationspolitiska utgångspunkter prioriteras vad gäller olika statliga insatser. Särskilt viktigt är att insatser där görs av t ex Turistrådet, AMS, industriverket, naturvårdsverket, vägverket, trafiksäkerhetsverket, transportrådet, kulturrådet, riksantikvarieämbetet, domänverket, planverket, statens järnvägar, luftfartsverket, turisthögskolorna samt berörda länsstyrelser. Dessa bör av regeringen uppmanas att i sin verksamhet särskilt uppmärksamma de aktuella områdenas behov av stödinsatser. Även insatser av andra statliga instanser kan vid olika tillfällen krävas. Beredningen bör med hjälp av berörda länsstyrelser samordna de statliga insatserna. Efter tre år bör en redovisning lämnas till regeringen om uppnådda resultat. En överblick bör därvid även ges av utvecklingen i övriga primära rekreationsområden, av områden i storstädernas närhet och vid Hallandskusten.

4.1 Bedömningar av turismens utveckling

4.1.1 Utvecklingens mönster

Beredningen har genom sina studier av turismens utveckling kunnat se att den följer ganska stabila mönster i olika avseenden och bedömer mot den bakgrunden att några dramatiska förändringar inte är att vänta under de närmaste åren.

Beredningen har konstaterat att

- det nuvarande resmönstret sannolikt kommer att förändras endast marginellt under den närmast överblickbara tiden och de stora besöksområdena kommer att vara de samma som nu
- mycket små förändringar är att vänta vad gäller resandets spridning över året
- med lokala variationer finns det en överkapacitet av gästbäddar i hotell, stugbyar och vandrarhem i landet som helhet. Endast ett fåtal områden (storstäderna, de etablerade fjällturistområdena och de mest populära sommarturistområdena) har god beläggning på flertalet anläggningar under säsongen.
- efterfrågan på billiga boendeformer har ökat
- en utveckling av aktiviteter och arrangemang med utgångspunkt i olika bygders natur- och kulturattraktioner pågår runt om i landet.

4.1.2 Insatser som lett till ökat resande

En utveckling pågår inom såväl näring som samhälleliga organ som på olika sätt förbättrar förutsättningarna för turism och rekreation. Lågprissatsningar och familjerabatter på tåg och flyg har breddat det kollektiva resandet.

Med statens ekonomiska medverkan har många insatser gjorts runt om i

landet. Genom Sveriges Turistråd som bildades 1976 satsas resurser på information, utveckling och marknadsföring av turism i Sverige.

AMS har de senaste fem åren beviljat i genomsnitt drygt 100 milj kronor per år till turistanläggningar i form av lokaliseringsstöd och beredskapsarbeten. 26% utgörs av lokaliseringsbidrag, 30% återbetalningsskyldiga lokaliseringslån och 44% av statsbidrag till beredskapsarbeten.

Naturvårdsverket har under motsvarande tid satsat nästan 10 milj kronor i genomsnitt per år i form av anläggningsstöd och medel till förvärv av mark för rekreation.

Kommunernas ekonomiska insatser för turism och rekreation kan uppskattas till minst 250 milj kronor per år. De går i huvudsak till driftskostnader för campingplatser, stugbyar, turistinformation och stöd till hotell och vandrarhem. Två av tre campingplatser och hälften av alla stugbyar i landet är kommunägda. I direkta intäkter får kommunerna in ca 80 miljoner kronor per år från denna typ av anläggningar.

1982 fanns det 97 kommunala företag inom fritids- och turistområdet med en omsättning om sammanlagt 390 miljoner kronor. Antalet anställda med arbetsuppgifter inom denna typ av verksamhet i kommunerna och i de kommunala företagen var ca 4.000 personer.

92% av samtliga kommuner har någon form av turistverksamhet.

Kommunerna finansierar också tillsammans med landstingen huvuddelen av verksamheten vid de regionala turistorganisationerna.

Landstingens ekonomiska insatser har beräknats till ca 40 milj kronor per år och avser t ex finansiering av regionala turistorgan, bokningsbolag och stiftelser som förvärvar mark och gör olika insatser för naturvård och friluftsliv.

Genom olika *privata initiativ* satsas också betydande belopp vars exakta omfattning dock är svår att beräkna.

Även ideella organisationer av olika slag satsar betydande belopp årligen på drift av anläggningar och andra åtgärder för att främja turism och rekreation.

Inom den senaste femårsperioden har lokala och regionala turistorgan bildats som marknadsför semesterresor genom kataloger och broschyrer för så gott som hela landet och en Sverigesemester kan numera inhandlas på 150 olika resebyråer. Sedan förra säsongen har nästan 50 nya campingplatser tillkommit eller upprustats så att de fyller villkoren för anslutning till Sveriges Campingvärdars riksförbund.

Utvecklingen i Åre har inneburit en ökning av turismen där med 50% under perioden 1979-1982. Från att tidigare ha haft ungefär 125.000 gästnätter årligen hade området under 1982 ca 190.000 gästnätter enligt Turistrådets inkvarteringsstatistik.

De åtgärder som vidtagits under senare år har i kombination med utvecklingen i övrigt lett till att rekreationsresandet ökat förhållandevis starkt. Det är främst vår egen befolkning som i ökad utsträckning reser i det egna landet, men även de utländska besökarna blir fler. Rekreationsresandet i landet har under perioden 1977-1981 ökat från ca 25.900.000 till ca 28.400.000 gästnätter. Detta motsvarar en årlig ökning som är lika stor som turismen under ett år på Gotland. De utländska gästerna står för en fjärdedel av denna ökning.

Enligt SEVA undersökningen gjorde 85% av befolkningen någon form av semesterresa 1980. Motsvarande siffra var 1974 80%. Bland de 15% som inte gjorde någon semesterresa 1980 fanns en stor andel människor med låg hushållsinkomst. Med utgångspunkt från definitionen att en semesterresa innehåller någon form av övernattning kan det konstateras att Sverige har kvantitativt sett det högsta semesterresandet i världen. Detta gör det utomordentligt viktigt att vidareutveckla turismen från kvalitativa och sociala utgångspunkter.

4.2 Prioritering av statens insatser till vissa primära rekreationsområden

4.2.1 Kritik och krav i samband med användningen av statens resurser

Kritik har riktats mot svårigheterna att orientera sig och hitta rätt bland alla huvudmän inom denna sektor. En angelägen förändring som syftar till förenklad organisation inom centrala verk och myndigheter med handläggningsansvar för turism- och rekreationsärenden övervägs också för närvarande av regeringen.

Det samlade utredningsmaterial som nu föreligger har ett stort värde och utgör en ny väsentlig förutsättning för en förbättrad samordning av olika insatser i de primära rekreationsområdena. Genom utvecklingsprogrammen som behandlats i kommunernas fullmäktige eller styrelser i nästan samtliga områden finns nu åtgärdsförslag samlade som har förutsättningar att få stor praktisk användbarhet i löpande verksamhet.

Från många områden ställs anspråk på statlig ekonomisk medverkan som en förutsättning för att föreslagna åtgärder skall kunna förverkligas. Beredningen har konstaterat att statens ekonomiska medverkan redan nu är betydande men anser att vissa förändringar i inriktningen av de statliga resurserna behövs. Därvid bör en bedömning av områdenas betydelse som rekreationsområden för breda befolkningsgrupper och turismen som näring vara vägledande.

4.2.2 De primära rekreationsområdenas särart och utvecklingsförutsättningar

De primära rekreationsområdena har skilda förutsättningar. Ett gemensamt drag är att de innehåller värdefull och intressant natur. Attraktionskraften som besöksmål för rekreationsresor är olika. Flera av de primära rekreationsområdena har särpräglade förutsättningar som gör dem till särskilt välbesökta turist- och rekreationsområden. Erfarenheten visar emellertid att attraktivitet kan byggas upp med hjälp av arrangemang och aktiviteter av olika slag som inte behöver bygga på säregna naturgivna förutsättningar utan snarare på uppslagsrikedom och förmåga att möta olika gruppers behov.

I följande avsnitt gör beredningen ett försök att mot bakgrund av programarbetet karaktärisera olika grupper av områden som är likartade främst när det gäller de naturgivna förutsättningarna.

Områden där den turistiska utvecklingen präglas av vintersport

Intresset för alpin vintersport har vuxit sig starkt och utgör en viktig förutsättning för turism under vintern. Tillsammans med sommarens semesterresande innebär detta stora besökarantal per år i vissa områden. Intäkterna från skidsportanläggningarna och olika tjänster ger där förutsättningar för en livskraftig turistnäring.

Vidstående karta visar områden som kan karaktäriseras som turistiska vintersportområden med inriktning på alpin skidåkning. Anläggningar för alpin skidsport förekommer på många andra platser men de har inte samma turistiska prägel som dessa.

Fjällen i Dalarna, Härjedalen och Jämtland utgör vintersportområden där turismen är utbredd och viktig för sysselsättning och näringsliv. I de nordligaste fjällområdena Abisko-Kebnekajse och Tärna-Graddis finns exploateringsområden på ett begränsat antal platser medan områdena i stort utgör orörd vildmark. Ljusnandalen, Siljansbygden och Fryksdalen är områden som av hävd har en etablerad sommarturism och där utvecklingen nu målmedvetet inriktas på att skapa anläggningar för vintersport med en uttalad ambition att ta upp konkurrensen med fjällområdena.

De förslag som formulerats i utvecklingsprogrammen för Åre, Dalafjällen och Härjedalsfjällen innebär förslag om samverkan kring bl a transportfrågor och aktiviteter för att förlänga säsongen. I Åre och Dalafjällen har aktivitetsbolag etablerats, något som även diskuteras i Härjedalsfjällen. Där finns ett direkt behov av samarbete mellan näring och samhälle. I Härjedalen föreslås inte nya boendeanläggningar nu, utan förbättring, modernisering och kompletteringar av befintliga anläggningar. Samtidigt pågår planeringen för en omfattande utbyggnad på längre sikt, något som även aviseras i Dalafjällen. Turismen inom områdena befinner sig i en intensiv utvecklingsfas.

I de nordligaste fjällområdena är utbyggnaderna koncentrerade till vissa etablerade vintersportorter.

I de övriga tre områdena Siljansbygden, Ljusnandalen och Fryksdalen föreslås en relativt omfattande utbyggnad främst inriktad på vintersport. Det medför behov av andra inkvarteringsanläggningar än de befintliga och satsningar på skidbackar. I Fryksdalen planeras för omfattande anläggningar bl a i Branäs. Även i de båda andra områdena föreslås utbyggnader av backar, liftar, stugbyar, hotell m m.

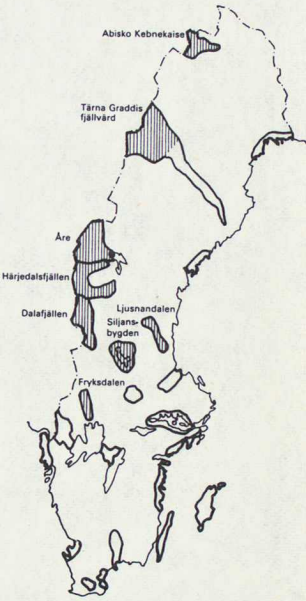

Områden där den turistiska utvecklingen präglas av vintersport

Badturistområden

De välbesökta havsbadsområdena, som årligen gästas av en mängd semesterfirare under en kort sommarperiod utgör en annan grupp med likartade förhållanden. Badmöjligheter är naturligtvis en viktig del i sommarens aktiviteter överallt i landet men i vissa områden utgör attraktiva havsstränder, behagligt badvatten och förhoppningar om vackert väder en särskild lockelse. Stora mängder besökare bor på campingplatserna i dessa områden under högsommaren.

Till denna grupp av primära rekreationsområden räknar beredningen Norra Bohuslän, Öland, Gotland och Kullaberg-Hallandsås. Pite Havsbad

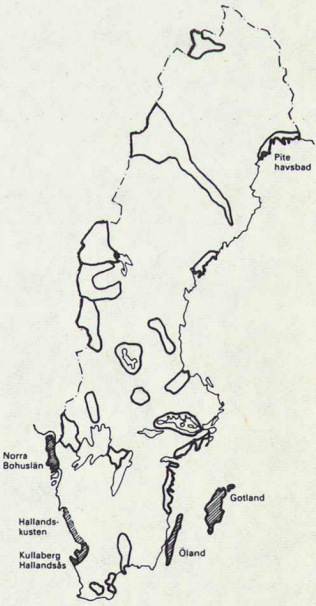

Välbesökta havsbadsområden

inom Norrbottens skärgård är en enskild turistort med likartade förhållanden. Utöver de primära rekreationsområdena har Hallandskusten enligt beredningens uppfattning en likvärdig betydelse som badturistområde.

I flera av dessa områden finns en skeptisk attityd till massturismen. Bakom detta kan dels ligga negativa erfarenheter i form av störning och trängsel som turismen punktvis medför, dels att lokala företagare och lokal arbetskraft inte alltid förmått ta de initiativ som behövs för att tillgodogöra sig de ekonomiska möjligheter som turismen innebär. Detta uppmärksammas i programmen genom satsningar på utbildning och stöd till turistföretagare och lokalbefolkning. Också statens insatser bör inriktas på att främja en turism som är väl avvägd i förhållande till lokala intressen.

De förslag till anläggningar som ges i programmen kretsar kring enkelt boende, camping, vandrarhem, enkla stugor för högsommarsäsong och kompletterande aktiviteter som utflykter och leder för vandring, promenader och cykling samt anläggningar av servicekaraktär typ sopmajor, P-platser och rastplatser. I Bohuslän föreslås en av de få större satsningar på nybyggda boendeanläggningar som förekommer i dessa områden nämligen Ertserödsprojektet intill Grebbestad.

I dessa områden fordras inte särskilt stora investeringar i aktivitetsanläggningar men problemen med övernattningar och service för turisterna är påtagliga. Det är problem med vild camping och brist på gästbäddar i enkla boendeanläggningar. Den korta säsongen medför alltför liten årsinkomst av uthyrning för att kunna väga upp kapital- och driftskostnader vid nyanläggningar.

Områden med båtburen turism

Flera områden präglas av vattenanknutet friluftsliv i olika former. De utgör samtidigt områden med stort inslag av båtburen turism. Skärgårdsområdena på västkusten och ostkustens skärgård med Mälaren hör till dessa områden. Dessutom har kanalsystemet genom mellansverige med Göta kanal, Dalslands kanal och de stora sjöarna Vänern och Vättern, en omfattande båtturism. Även andra skärgårdsområden t ex Blekinge skärgård, Höga Kusten och skärgården i Norrbotten utnyttjas som båtturismområden. I de båda sistnämnda föreslås enligt utvecklingsprogrammen en rad åtgärder för att locka fler båtturister. Beredningens bedömning är dock att mer omfattande turism i form av långdistansfärder inte är att vänta i dessa områden.

De åtgärder för båtlivet som föreslås i utvecklingsprogrammen från skärgårdsområdena på ostkusten syftar till att förbättra förhållandena för båtturister vad avser tillgänglighet, framkomlighet och service. Dessutom finns en avsikt att i möjligaste mån styra de stora båtturistströmmarna bort från störningskänsliga naturområden. I programmen från kanalområdena föreslås också olika förbättringar för båtburna turister där vården och skötseln av kanalerna är väsentlig liksom anläggningar för att ta emot gästande båtturister. I många program föreslås också utvidgad passagerarbåtstrafik och uthyrning av småbåtar.

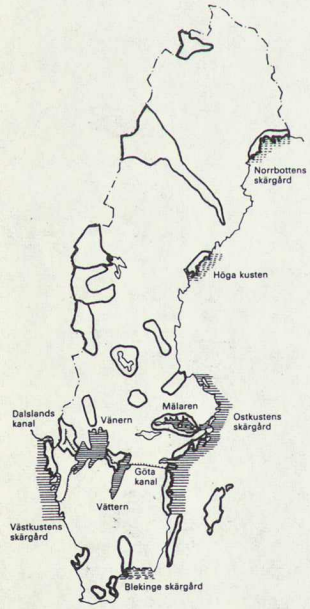

Områden med båtburen turism

Närrekreationsområden i storstadsregioner

Utvecklingsprogram från områden i närheten av storstäder har en tydlig profilering mot åtgärdsförslag som syftar till att underlätta rekreation för den egna befolkningen.

De förslag som ges i programmen från de storstadsnära områdena kretsar till stor del kring åtgärder för att förbättra tillgängligheten till områden där friluftsliv kan bedrivas. I Sydskåne finns speciella problem genom bristen på allemansrättsligt tillgänglig mark. Många av förslagen rör förbättringar av allmänna kommunikationer, ordnade utflykter och samverkan med föreningar och kommunala förvaltningar kring arrangemang och skötsel av anläggningar. På Hallandsås föreslås en ny regional anläggning för vintersport. I Stockholms skärgård liksom vid Sörmlandskusten föreslås anläggningar för enkelt boende företrädesvis campinganläggningar och vandrarhem för att underlätta längre vistelser för människor som inte har tillgång till fritidshus eller båt med övernattningsmöjligheter.

I områdena finns också förslag som riktar sig till mer långväga besökare t ex båtlinjer för turistutflykter, paketarrangemang m m.

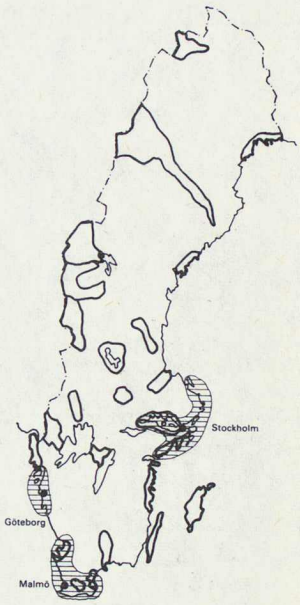

Närrekreationsområden i storstadsregioner

Områden med särskild kulturell prägel

Flera områdens attraktion för turism och rekreation baseras på särpräglade landskap, rika historiska arv, kulturminnen och levande kulturtraditioner i olika grader av samspel.

Särskilt karaktäristiska områden av detta slag är Siljansbygden, Gotland, Ljusnandalen och Fryksdalen. Hit kan också räknas de primära rekreationsområdena i Skåne och Mälardalen.

De förslag i utvecklingsprogrammen som berör dessa aspekter går till stor del ut på att vårda dessa tillgångar och särskilt måna om värden som är hotade. Många äldre människor är bärare av en levande kultur som idag kommer turismen till del genom en stor mängd ideellt arbete. I programmen finns förslag som berör vården av den levande kulturen liksom vägar att bredda det kulturella inslaget i turistutbudet. I ett rekreationspolitiskt riksperspektiv är kulturvärdena givetvis stora tillgångar värda att vårda och göra tillgängliga för fler.

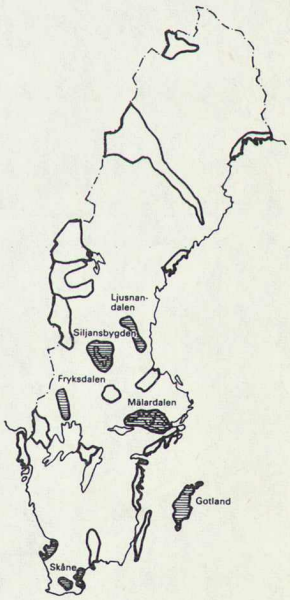

Områden med särskild kulturell prägel

Intressanta områden för friluftsliv i allmänhet

De primära rekreationsområdena kännetecknas i stor utsträckning av intressant natur som lämpar sig för friluftsliv i olika former. Flera av dem är dock jämförelsevis litet präglade av turism i dagsläget och har relativt få anläggningar för boende och aktiviteter som riktar sig till turister.

Inom dessa områden behöver man arbeta mycket målmedvetet för att profilera sig och konkurrera med andra områden. Som regel finns en uttalad ambition att satsa på turismen med relativt omfattande utbyggnad av anläggningar och stor satsning på aktiv marknadsföring både inom och utom landet. I några områden finns långt gående planer på formaliserat samarbete mellan olika huvudmän både kring planeringsfrågor och konkret förverkligande.

Dessa områden framstår dock inte för beredningen som lika betydelsefulla turistområden som t ex vintersport- eller badområdena. Beredningens

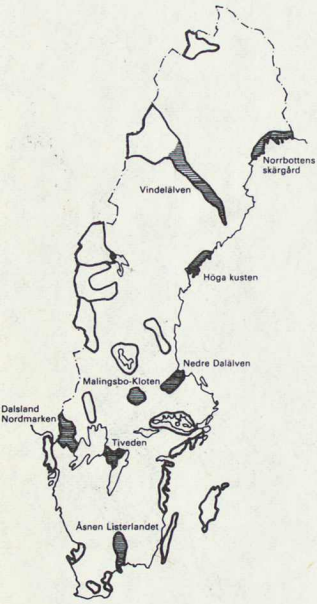

Intressanta områden för friluftsliv i allmänhet

bedömning att det nuvarande resmönstret sannolikt kommer att förändras endast marginellt under den närmast överblickbara tiden, innebär för denna kategori av områden att statligt stöd i större omfattning knappast kommer att aktualiseras.

4.2.3 Rekreationspolitiskt särskilt viktiga områden

Öland, Gotland och norra Bohuslän har en mycket stark tillströmning av besökande under högsommaren. Detta belyses bl a i den studie som beredningen genomfört av turistorter inom primära rekreationsområden. 7 av de 11 viktigaste turistorterna mätt i antalet turistbäddar (inklusive fritidshus) ligger inom dessa tre nämnda primära rekreationsområdena.

Även i de mellansvenska områdena som har en turistisk utveckling inriktad på vintersport finns en omfattande turism. I dessa områden föreligger inte samma massturism som i sommarområdena men i stället har de flera kompletterande säsonger vilket medför att antalet gästnätter under ett år blir betydande. Av turistortsstudien framgår att 3 av de 11 största turistorterna med fler än 10 000 bäddar för turister (inkl fritidshus) finns i de sydliga fjällområdena. Vid en jämförelse bland orter med många turistbäddar i hotell, pensionat, stugbyar och vandrarhem inom de primära rekreationsområdena återfinns 9 av de 12 viktigaste i något av områdena *Åre, Härjedalsfjällen, Dalafjällen, Siljansbygden eller Fryksdalen.*

Ca 70% av antalet gästnätter som tillbringades inom primära rekreationsområden 1982 förlades till något av här nämnda åtta områden. Beredningen menar att dessa områden årligen besöks av så många människor och alltså är så så attraktiva att förhållandena i dem bör uppmärksammas särskilt när statens insatser för turism och rekreation för de närmaste åren utformas och fördelas. Beredningen anser att insatser i de områden som har de största besökstalen ger det bredaste utbytet för den svenska allmänheten. Beredningen föreslår därför att de primära rekreationsområdena Norra Bohuslän, Öland, Gotland, Åre, Härjedalsfjällen, Dalafjällen, Siljansbygden och Fryksdalen bör prioriteras vad gäller statliga insatser i de primära rekreationsområdena. Åtgärderna bör främst syfta till att öka tillgängligheten och nyttjandet av befintliga resurser inom dessa områden samt på att undanröja köproblem och olägenheter som blivit en följd av den hittillsvarande utvecklingen.

Den föreslagna prioriteringen får självfallet inte innebära att utveckling av initiativ och projekt i andra rekreationsområden motverkas eller hämmas. Regionalpolitiskt motiverade projekt i syfte att antingen vidmakthålla eller utveckla turist- och rekreationsanläggbingar inom stödområdet i övrigt, till exempel i Norrbotten och Västerbotten, kommer således att prövas på samma sätt som idag. Det är emellertid särskilt angeläget att sådana projekt följs upp med produktutvecklings- och marknadsföringsinsatser liksom förbättringar av resmöjligheterna. Prioriteringen är således ett uttryck för bedömningen att det i ett riksperspektiv är särskilt angeläget att samlade ansträngningar görs från statens sida för konsolidering och utveckling av vissa från rekreationspolitisk synpunkt speciellt betydelsefulla primära rekreationsområden. Regeringen bör uppdra åt vissa myndigheter och organ att inom sin verksamhet särskilt uppmärksamma de prioriterade områdenas behov av stödinsatser under de närmaste åren. Dessa områden bör också få

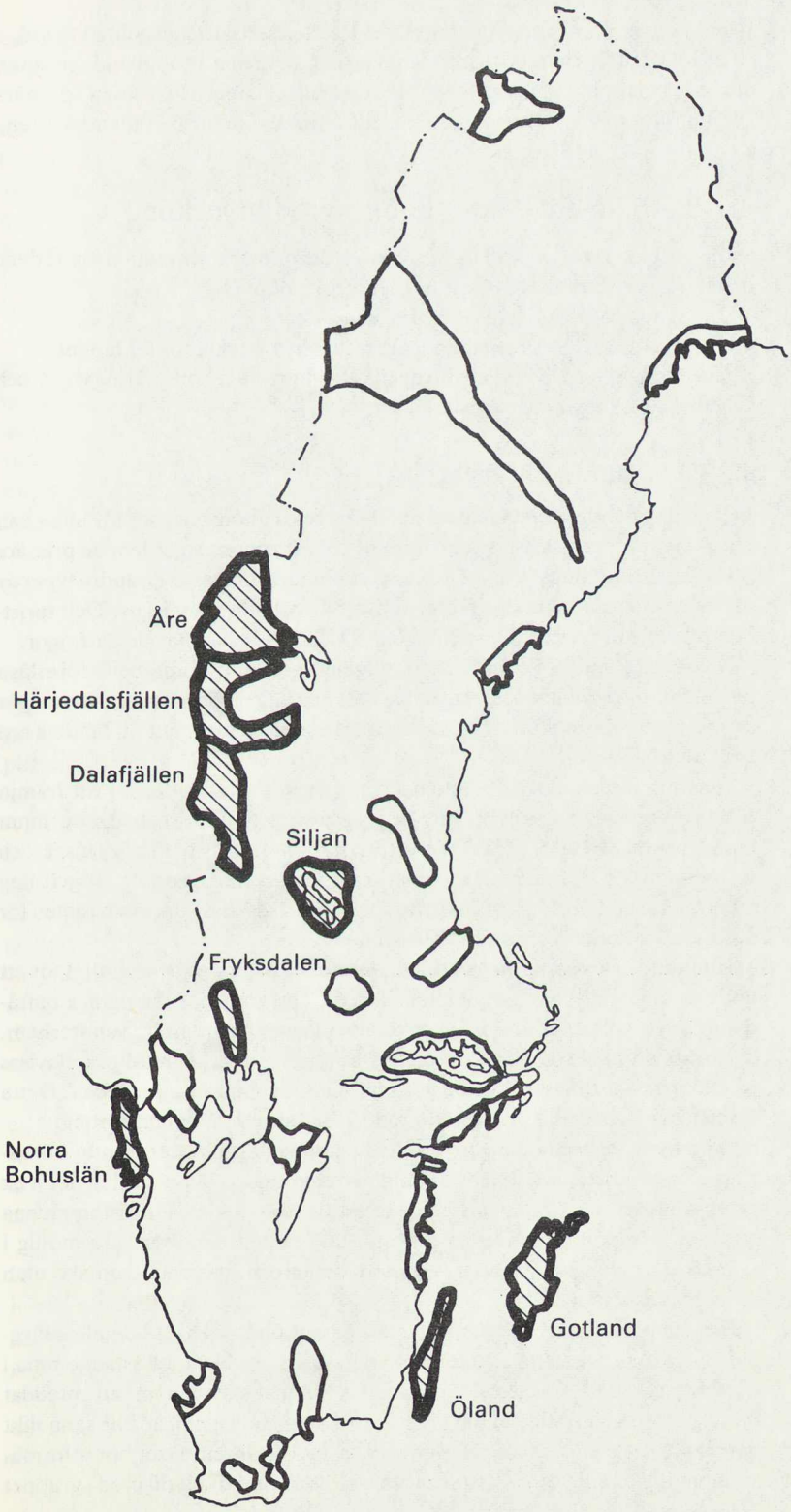

Särskilt viktiga primära rekreationsområden

gynnsamma villkor för regionalpolitiskt och sysselsättningspolitiskt stöd.

Efter tre år bör en redovisning lämnas till regeringen av uppnådda resultat. En överblick bör därvid även ges av utvecklingen i övriga primära rekreationsområden, i storstädernas närområden och vid Hallandskusten.

4.3 Statlig medverkan till önskvärd utveckling

Inför arbetet med utvecklingsprogram i de primära rekreationsområdena angav rekreationsberedningen tre övergripande mål

- att skapa rekreationsresurser för alla
- att för framtiden säkerställa markresurser för rekreation i landet
- att bidra till en gynnsam utveckling av turismen som näringsgren och därmed nå regionalpolitiska mål.

4.3.1 Förbättrad tillgänglighet

Det övergripande sociala målet - att skapa rekreationsresurser för alla - kan enligt beredningens mening inte uppnås enbart genom åtgärder i de primära rekreationsområdena. För att utjämna skillnader fordras även andra typer av åtgärder som sannolikt bör riktas direkt till enskilda människor. Den turist- och rekreationspolitiska utredningen (TUREK) behandlar dessa frågor.

Många åtgärder för att förbättra tillgängligheten till områdena föreslås i utvecklingsprogrammen. Detta är särskilt angeläget i de områden som utgör attraktiva besöksmål och som ligger inom rimligt resavstånd till landets tätt befolkade delar.

I många avseenden råder enighet om behovet av åtgärder för att främja tillgängligheten t ex genom begränsning av privat fritidsbebyggelse inom attraktiva områden, åtgärder för att underlätta friluftsliv i skog, mark och vattenområden, förbättrad information, handikappanpassning, vägvisning etc. Här har staten ett särskilt ansvar för de insatser som görs inom ramen för olika statliga organs löpande verksamhet.

Ett utbud av övernattningsmöjligheter med låga priser är väsentligt för att underlätta människors möjligheter till semesterresande. Från många områden redovisas förslag till nya eller utvidgade campingplatser, vandrarhem, stugor med enkel standard för korttidsuthyrning m m. Samtidigt redovisas problem med att få nya boendeanläggningar ekonomiskt bärkraftiga. Detta förhållande är särskilt tydligt i områden med en kort sommarsäsong.

Beredningen anser också att befintliga äldre anläggningar t ex uthyrningsstugor, pensionat, kolonier tillsammans med andra lämpliga lokaler t ex skolbyggnader och bygdegårdar i de intensivt utnyttjade badturistområdena utgör en värdefull övernattningsresurs. Låg prissättning bör vara möjlig i sådana anläggningar förutsatt att upprustning och underhåll kan ske utan stora omkostnader.

Beredningen anser att ett kompletterande utbud av enkla boendeanläggningar för t ex grupplogi, vintercamping etc är angeläget att åstadkomma i flersäsongsområden. Detta torde delvis kunna ske genom ett breddat utnyttjande av befintliga anläggningar. Vissa nyanläggningar blir sannolikt nödvändiga. Produktutvecklings- och marknadsföringsinsatser bör utformas så att möjligheterna till ett attraktivt och billigt utbud riktat till breda grupper

tas tillvara. Därvid är en utveckling av aktiviteter och arrangemang angelägen.

Väl fungerande allmänna kommunikationer är också väsentliga för att förbättra tillgängligheten till områdena. Detta gäller såväl fjärrkommunikationer, där statliga organ har ett särskilt ansvar, som lokala transporter och samordningen dem emellan. Beredningen har bland utvecklingsprogrammen funnit intressanta förslag till åtgärder för att förbättra förhållandena i några områden i närheten av storstäderna samt i Åre och Siljansområdet. Utvecklingen av de kollektiva trafikförbindelserna för turismens behov berörs emellertid knappast alls i programmen från badturismområdena.

Beredningen anser att den utveckling av mer kompletta researrangemang, förenklade boknings- och försäljningsförfaranden, vidgad information och marknadsföring etc som inletts på olika håll i landet medverkar till att underlätta för människor att företa semester- och rekreationsresor. Det vidgade samhälleliga engagemang, som yttrar sig i ökat samarbete mellan exempelvis kommuner, länsmyndigheter och turistnäringen kring dessa frågor, är också en möjlighet att påverka utvecklingen i önskad riktning.

4.3.2 Säkerställa markresurser

I beredningens överväganden om markhushållningsfrågorna i de primära rekreationsområdena har två väsentliga punkter bedömts kräva särskild uppmärksamhet, nämligen behovet av skydd för de värdefullaste områdenas grundläggande natur- och miljövärden samt behovet av en strategisk planering för turistorternas utveckling och för de områden som nyttjas intensivt för friluftsliv i olika former.

Gällande lagstiftning ger i huvudsak tillräckliga juridiska möjligheter att skydda och bevara viktiga naturvärden. Genom den kommunala planeringen kan bebyggelse och anläggningar styras till lämpliga platser. Stat och kommun kommer i den fortsatta fysiska riksplaneringen att driva arbetet med skydd av känsliga naturresurser vidare. Brist på medel för intrångsersättningar och skötselåtgärder samt otillräckliga resurser i övrigt begränsar dock möjligheterna att genomföra de naturreservat och andra förordnanden till skydd för friluftslivets intressen som kommuner och länsstyrelser bedömt erforderliga i det hittillsvarande planeringsarbetet.

Beredningen vill betona de långsiktiga perspektiven på markhushållningen i de primära rekreationsområdena. Det är även angeläget att uppmärksamma utvecklingstendenser, som kan äventyra områdenas egenart i olika avseenden och minska deras värde som resurs för rekreation och turism i ett mycket långt tidsperspektiv.

De former i vilka jordbruket och skogsbruket bedrivs är av stor betydelse för rekreation och turism, vilket bör uppmärksammas i överväganden om jordbruks- och skogspolitiken. Den aktuella överskottssituationen inom jordbruket kan komma att innebära ökad nedläggning av marginella jordbruksmarker. Kraven på ökade skogsuttag samt bidragen till förnyelse av svårföryngrad skog och till skogsbilvägar i avsikt att avverka fjällnära skogar kan komma att minska attraktiviteten i viktiga rekreationsområden.

Det är väsentligt att de riktlinjer för hushållningen med mark och vatten

som beslöts av riksdagen 1972 fullföljs. De olika näringarna skall i ökad utsträckning ta hänsyn till allmänna intressen och utnyttjandet av naturresurserna skall ske mot bakgrund av planmässiga överväganden.

En komplettering bör således övervägas av skogsstyrelsens anvisningar till 21 § skogsvårdslagen så att ökad hänsyn kan krävas i viktiga områden för rekreation och friluftsliv. De hänsynsregler som är under utarbetande i lagen om skötsel av jordbruksmark bör på motsvarande sätt betona hänsynstagande från jordbruket inom sådana områden. Den rådgivning som kan ske till markägarna från skogsvårdsstyrelsen och lantbruksnämnden blir därvid av stor praktisk betydelse.

Den översiktliga kommunala planeringen i de primära rekreationsområdena ger en värdefull överblick över markanvändningen och av den önskvärda utvecklingen. Konflikter mellan olika intressen kan undvikas eller begränsas om olika ingrepp i miljön prövas mot ett allsidigt planeringsunderlag och genom ett utvecklat samarbete mellan kommunerna och berörda statliga organ. Turist- och rekreationsanläggningar är i allmänhet koncentrerade till vissa turistorter och resmål inom de primära rekreationsområdena. Relativt begränsade markområden används intensivt för friluftsliv i olika former i anslutning till turistorter och resmål och till de stråk i form av vägar, cykel- och vandrarleder och farleder som utnyttjas av ett större antal människor.

Utvecklingsprogrammen visar att en strategisk planering behöver hållas aktuell för dessa mer intensivt utnyttjade områden och att det är nödvändigt att turismens anspråk verkligen beaktas i de överväganden om markens användning som görs inom ramen för den kommunala planeringen. De enskilda utvecklingsprogrammen och beredningens synpunkter på dessa utgör därför ett mycket viktigt underlag för att hävda rekreationsintressena i den fortsatta planeringen. Beredningen vill understryka betydelsen av ett nära samråd med de markägare som berörs och av en fortlöpande information till medborgarna om den översiktliga planeringen.

4.3.3 Sysselsättning och ekonomi

Från många områden redovisas uppgifter om turismens stora betydelse för näringsliv och samhälle. Om inte turismen funnits i våra välbesökta semesterområden skulle den regionalpolitiska situationen i dessa trakter vara väsentligt mycket sämre än nu. I attraktiva turistområden med lång säsong utgör turismen numera en basnäring och i andra medför turismen ett värdefullt tillskott till servicenivån och sysselsättningsmöjligheterna. I vissa glesbygder utgör turismen det nödvändiga tillskott som gör att människor kan bo kvar och klara sin utkomst.

Enligt aktuella beräkningar är cirka 170 000 personer sysselsatta med turism och rekreation i hela landet. Det motsvarar 4% av den totala sysselsättningen. Sysselsättningen i de sektorer som berörs av turism och rekreation ökade under perioden 1975-1980 med drygt sex procent vilket är något mer än ökningen i landets samlade sysselsättning. Turismens stora betydelse bekräftas också i turistekonomiska studier från några primära rekreationsområden. Från Siljansbygden redovisas exempelvis en bruttoomsättning till följd av turismen som är jämförbar med trä- och verkstadsindu-

strins i denna bygd. Turismen beräknades 1981 ge Siljansbygden ca 1 220 årsarbetstillfällen. Skatteintäkterna har beräknats till mellan 18 och 23 milj kronor. I Norra Bohuslän har turisternas utlägg under perioden maj-september 1982 beräknats till ca 360 milj kronor vilket medför en direkt sysselsättningseffekt på 940 årsarbeten. Därtill kommer stora spridningseffekter. Skatteintäkterna har beräknats till drygt 15 milj kronor.

Turismen har också betydelse för landets handelsbalans. 1982 var utflödet av turistvaluta ungefär dubbelt så stort som inflödet. Inflödet visar emellertid en klar ökning sedan början av 1981 samtidigt som utflödets tillväxt har avtagit som en följd av penningvärdesförändringarna. Sverige har blivit ett förhållandevis billigt land att semestra i för utlänningar. Detta beläggs bland annat i tyska jämförande undersökningar.

4.3.4 Konsolidering av turistnäringen

Med vissa undantag finns en stor outnyttjad kapacitet i landet inom olika turistanläggningar även under högsäsongen. Det finns också många anläggningar med lönsamhetsproblem samtidigt som de höga kostnaderna för nya investeringar gör nyetableringar vanskliga.

En kraftsamling är därför nödvändig för att åstadkomma ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Genom samordnade och koncentrerade insatser från olika huvudmän för att utveckla t ex aktivitetsutbud, researrangemang och marknadsföring som tar fasta på enskilda primära rekreationsområdens unika grundattraktioner i form av natur- och kulturattraktioner kan områdenas turistiska attraktivitet höjas. Beredningen vill förorda en konsekvent och medveten profilering av utbudet och en geografisk koncentration till attraktiva turistorter, som bör konsolideras, kompletteras och vidareutvecklas innan satsningar på nya områden sker. Det är angeläget att alla nyetableringar föregås av omsorgsfulla marknadsbedömningar och lönsamhetskalkyler, varvid måste beaktas att resurser erfordras även för marknadsföring och utveckling av arrangemang och aktiviteter. Turistnäringen måste mera aktivt engagera sig i denna utveckling.

Samordnande och konsoliderande insatser kräver också medverkan från statens olika organ. Det kan t ex gälla landskapsvård, vägförbättringar, vård och upprustning av kulturminnesmärken, regionalpolitiskt stöd till turistnäringen eller stöd till beredskapsarbeten för olika åtgärder inom turist- och rekreationssektorn, där en geografisk och tidsmässig samordning krävs för att den totala effekten av olika insatser ska bli så stor som möjligt.

4.4 Förslag till förändrade statliga insatser

Genom utvecklingsprogramarbetet i de primära rekreationsområdena samt TUREK-utredningens kartläggningar och undersökningar liksom det löpande arbetet i beredningen turistrådet och naturvårdsverket har en relativt god översikt skapats av förhållanden inom rekreations- och turistsektorn, vilket kan ligga till grund för överväganden om ändring i statens stöd.

Från många områden ställs i utvecklingsprogrammen krav på statlig medverkan på rekreationspolitiska grunder. I rapporten Ds Jo 1978:2

förordade beredningen att ett särskilt rekreationspolitiskt investeringsstöd skulle inrättas. Beredningen anser att behovet av ett sådant stöd kvarstår. I nuvarande statsfinansiella och sysselsättningspolitiska läge är det dock nödvändigt att i första hand utnyttja befintliga stödformer. Beredningen har funnit att en önskvärd utveckling av turism och rekreation i de primära rekreationsområdena kan stödjas genom ökad samordning mellan berörda parter och förändringar i fråga om lokaliseringsstödet och stödet till beredskapsarbeten.

4.4.1 Förbättrad samordning

Enligt beredningens uppfattning har samarbetet kring utvecklingsarbetet i många primära rekreationsområden lett till en större medvetenhet om turismens och rekreationsresandets betydelse och goda effekter. Genom de redovisade utredningarna finns nu ett samlat underlag för beslut om olika åtgärder och en mycket god beredskap att möta den framtida utvecklingen.

Beredningen anser att uppföljningen och det praktiska genomförandet ställer krav på samordnande insatser såväl från staten, landstingen och kommunerna som från näringslivet och olika organisationer. För att lättare passa in i detta mönster bör de statliga insatserna samordnas effektivare än hittills. Detta bör ske både på central och regional nivå.

Länsstyrelserna har redan ett övergripande samordningsansvar för statliga insatser inom de olika länen. Deras ansvar för turismens utveckling har ökat, bl a genom viss beslutsrätt över lokaliseringsstöd. De regionala insatserna från olika håll bör kunna samordnas genom relativt informellt arbete. Beredningen vill här peka på de stora möjligheter som finns för de regionala organen att aktivt initiera åtgärder. Överblicken över de olika resurser som statliga regionala organ rår över ger stora möjligheter att genomföra insatser som sammantagna kan ge ett betydelsefullt resultat och stimulera andra huvudmän till medverkan. Detta kräver inte så mycket formell organisation utan mer av engagemang och insikt om turismens villkor och dess regionalekonomiska betydelse. Utvecklingsprogrammen utgör en värdefull utgångspunkt för praktiska åtgärder.

Beredningen anser att en aktiv och insiktsfull medverkan krävs även från de centrala statliga organen. Många statliga verk, myndigheter, företag och andra instanser besitter viktiga resurser för turismens och rekreationslivets utveckling, t ex turistrådet, arbetsmarknadsstyrelsen, industriverket, naturvårdsverket, domänverket, planverket, luftfartsverket, vägverket, statens järnvägar, trafiksäkerhetsverket, transportrådet, kulturrådet, riksantikvarieämbetet och turisthögskolorna. Angelägna förbättringar av produktutveckling, marknadsföring, bokning, försäljning samt fjärrtransporter, utbildningsinsatser inom turistbranschen och fortsatta aktiva åtgärder som intrångsersättningar och bildande av naturreservat för att trygga allmänhetens tillgång till mark och vatten är några exempel på områden där centrala statliga instanser är väsentliga. Beredningen anser det dock nödvändigt att regeringen ger särskilda uppdrag för att på detta sätt beakta turismens behov.

En effektiv samordning av statens insatser - vilket beredningen enligt

riksdagsbeslut främst har att verka för - är ytterst nödvändig för att ge optimal verkan. I beredningens arbete kommer därför förhållandena i de prioriterade områdena särskilt att betonas.

4.4.2 Lokaliseringsstöd till turistföretag

Vad gäller lokaliseringsstödet till turistföretag föreslår beredningen i korthet följande förändringar:

- kravet på särskilda skäl för lokaliseringsstöd till turistföretag inom primära rekreationsområden i stödområde C bör tas bort för de rekreationspolitiskt prioriterade områdena
- investeringsbidrag med högst 30% och lån får utgå till turistföretag inom de prioriterade områdena utanför stödområdet
- fullt bidrag bör utgå även vid säsongssysselsättning
- stöd bör även kunna utgå till upprustning och ombyggnad av äldre anläggningar
- informationen bör förbättras om nödvändigheten av och möjligheterna till stöd för produktutvecklings- och marknadsföringsinsatser.

Lokaliseringsstöd i form av bidrag och lån kan lämnas till turistföretag *inom stödområdena* A och B samt om det finns särskilda skäl också inom primära rekreationsområden i stödområde C. Bidrag lämnas för att täcka en del av de totala kostnaderna inklusive inkörningskostnader i samband med investeringar i anläggningstillgångar. Bidraget utgår med olika stor andel av investeringskostnaderna i anläggningstillgångar i de olika stödområdena och med största andelen i stödområde A. Det sammanlagda bidraget per objekt begränsas av ett maximalt belopp för varje nytt arbetstillfälle. Vid säsongsanställningar reduceras bidraget i förhållande till arbetssäsongens längd. Lokaliseringsstöd beviljas av Statens industriverk (SIND) för objekt som överstiger 7 miljoner kronor, medan länsstyrelserna förfogar över egna rambelopp för mindre objekt. Dessa rambelopp fastställs av regeringen.

Berörda länsstyrelser disponerar dessutom särskilda medel för s k investeringsbidrag avsedda att användas *utanför stödområdena* till sysselsättningsfrämjande investeringar inom vissa branscher. Hittills har turistnäringen dock inte varit berättigad till sådant stöd. För stödberättigade verksamheter kan bidraget till täckande av de totala kostnaderna utgå med högst 20% av kostnaderna för investeringar i anläggningstillgångar. Länsstyrelserna erhåller dessa medel efter årliga äskanden ställda till regeringen.

Prioriterade primära rekreationsområden i relation till stödområden

Flera av de områden som beredningen vill prioritera utifrån rekreationspolitiska utgångspunkter berörs av stödområdena, dock ej Öland och Norra Bohuslän. Kartan på nästa sida utvisar de nuvarande stödområdena.

Åre kommun tillhör stödområde B.

I *Härjedalsfjällen* ligger Bergs kommun i stödområde A medan Härjedalens kommun tillhör stödområde B.

I *Dalafjällen* ligger hela området inom stödområde B.

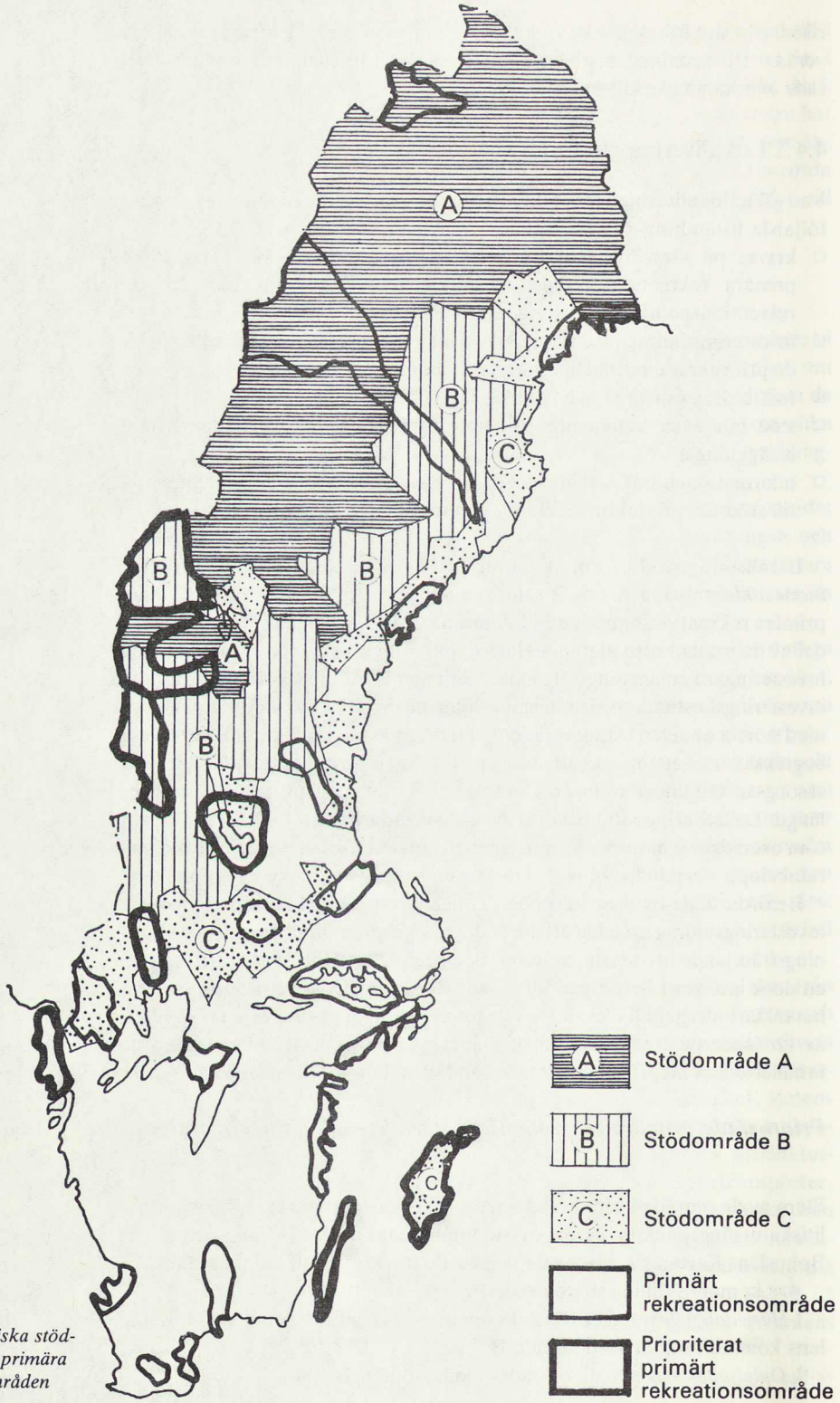

Regionalpolitiska stödområden och primära rekreationsområden

I *Siljansbygden* faller Rättviks och Leksands kommuner helt utanför stödområdet. Orsa kommun liksom Mora kommun med undantag för Venjans församling ligger inom stödområde C. Venjans församling tillhör stödområde B.

I *Fryksdalen* tillhör Torsby kommun stödområde B, Sunne kommun stödområde C och Kils kommun ligger utanför stödområdet.

Gotland tillhör stödområde C.

Förslag till ändringar inom stödområdet

Beredningen föreslår att kravet på särskilda skäl för stöd till turistföretag inom primära rekreationsområden i stödområde C tas bort för de på rekreationspolitiska grunder prioriterade områdena.

Detta förslag berör således kommunerna Orsa, Mora, Sunne och Gotland.

Förslag till ändringar utanför stödområdet

För de rekreationsområden utanför stödområdet som beredningen vill prioritera föreslås att bidrag av lokaliseringsmedel får utgå enligt gängse behovsprövning till turistföretag för täckande av de totala kostnaderna med högst 30% av kostnaderna för investering i anläggningstillgångar. En högre procentsats än för andra branscher motiveras i första hand av att begränsade säsonger inte kan ge motsvarande intäkter som i helårsverkande företag. Beredningen anser också att ett vidgat samhällsstöd är angeläget för att möjliggöra en låg prisnivå inom turistanläggningar i dessa områden. Utöver detta bidrag bör även lokaliseringslån kunna beviljas enligt gällande regler, som i stort är likvärdiga med affärsbankernas villkor för utlåning. Ett sådant system skulle motsvara vad som för närvarande gäller för av regeringen särskilt utpekade kommuner, bl a inom bergslagsområdet.

De områden som beredningen avser är de delar av Siljansbygden och Fryksdalen som ligger utanför stödområdet samt Norra Bohuslän och Öland.

Förslag till ändringar i stödreglerna för lokaliseringsstödet med hänsyn till turistbranschens speciella villkor

Lokaliseringsstödet skall enligt gällande förordning i första hand lämnas till befintliga turistanläggningar i turistorter. Stöd kan även lämnas till verksamheter med anknytning till turistverksamhet om den förbättrar förutsättningarna för turistverksamheten i form av säsongsförlängning.

Vid utnyttjande av lokaliseringsstöd bör emellertid större hänsyn tas till branschens speciella förutsättningar. Säsongsvariationerna inom turismen kan på många sätt liknas vid vissa förhållanden inom jordbruket. Trots att sysselsättningstillfällen och inkomster begränsas till en tid som understiger normal årsarbetstid enligt gängse bedömningsgrunder för lokaliseringsstöd, kan de berörda människorna ändå få inkomster som utslagna över ett år är likvärdiga med vad som erbjuds i andra branscher.

Vid bedömningar av sysselsättningseffekten i olika projekt bör sysselsätt-

ningsvolymen därför bedömas på ett sätt som tar hänsyn till branschens villkor med säsongseffekter och varierande intensitet. Även de svårdefinierade men erkänt stora indirekta effekter för bl a sysselsättning som följer med turistanläggningar motiverar en reviderad syn från anslagsbeviljande myndigheter i detta avseende. Vid investeringar inom turistanläggningar bör enligt beredningens mening bidragets storlek beräknas efter sysselsättningseffekten relaterad till anläggningens öppethållandeperiod, dvs att fullt bidrag regelmässigt kan utgå även vid säsongssysselsättning.

Turismens karaktär och människors växlande uppfattning från tid till annan om hur de vill utnyttja sin ledighet medför också att attraktiva turistanläggningar kan behöva variera inriktning. Avskrivningsregler och möjligheter till lokaliseringsstöd för förnyelse av äldre anläggningar bör därför utformas med hänsyn till detta. Stöd bör således även kunna utgå till upprustning och ombyggnad av äldre anläggningar där fortsatt drift och därmed bibehållen sysselsättning är beroende av nya investeringar.

Investeringar i turistanläggningar kräver i allmänhet omsorgsfull uppföljning i form av produktutvecklings- och marknadsföringsinsatser liksom väsentliga förbättringar av resmöjligheterna för att anläggningar skall kunna få tillräcklig beläggning. I likhet med vad som föreslogs i prop 1981/82:113 (s 122-123) om regionalpolitiken anser beredningen att möjligheterna att använda lokaliseringsstöd i olika former även för sådana ändamål bättre bör tas till vara. En vidgad information om nödvändigheten av här berörda insatser och gällande stödmöjligheter är angelägen.

4.4.3 Vidgad användning av beredskapsarbeten

Vad gäller beredskapsarbeten för turist- och rekreationsanläggningar föreslår beredningen i korthet att

- Beredskapsmedlen bör – utan hinder av reglerna för lokaliseringsstöd – kunna nyttjas för att stödja de olika slag av investeringar som framförallt kommunerna är huvudmän för
- stöd skall kunna utgå enligt anläggningsstödets mera fördelaktiga bidragsnormer
- länsarbetsnämnderna i samråd med länsstyrelserna ska få handlägga bidragsverksamheten
- informationen om bidragsmöjligheterna för tjänste- och serviceuppgifter inom turismen förs ut
- projekteringsbidraget återinförs inom de av beredningen prioriterade områdena
- vissa turistiska beredskapsarbeten i de prioriterade områdena skall kunna prioriteras framför andra objekt
- den bestämmelse upphävs som anger att stöd till beredskapsarbeten inom turistsektorn i vissa områden får utgå endast om särskilda skäl föreligger
- den bestämmelse upphävs som anger att regeringen skall pröva fler ärenden inom turistsektorn än inom andra sektorer.

De nuvarande reglerna för bidrag till beredskapsarbeten för anläggningar innebär att bidrag normalt kan medges med 75% av lönekostnaden för den arbetskraft som anvisas av arbetsförmedlingen och med 15% för övriga

kostnader. För enskilda arbeten gäller 10%.

De som anvisas beredskapsarbete måste vara anmälda på arbetsförmedlingen och de väljs ut av arbetsförmedlingen i huvudsak utifrån den enskilde arbetssökandes svårigheter att placeras på arbetsmarknaden eller i utbildning. Beredningen utgår från att anslagen för beredskapsarbeten disponeras så att man får ut mesta möjliga sysselsättningseffekt av dem.

Beredningen anser att beredskapsmedlen - utan hinder av reglerna för lokaliseringsstöd - bör kunna utnyttjas för att stödja de olika slag av investeringar som framför allt kommunerna är huvudmän för, t ex vägar, vandrings- och cykelleder, vatten- och avloppsanläggningar, parkerings- och rastplatser, sopmajor, stugbyar, campingplatser och vandrarhem, gästhamnar, badplatser, sanitära anläggningar etc.

Naturvårdsverket har idag formella möjligheter att från det s k anläggningsstödet ge bidrag till här aktuella anläggningar av riksintresse för rekreation. Bidrag med upp till 50% av anläggningskostnaden kan beviljas för turistiska boendeanläggningar, t ex stugbyar, campingplatser och vandrarhem, aktivitetsanläggningar, gästhamnar och sanitära anläggningar etc för fritidsbåtar, vissa infrastrukturåtgärder m m. För sanitära anläggningar kan högre bidrag än 50% medges. För fjällanläggningar kan bidrag med upp till 100 % utgå. Dessa bidragsnivåer torde accepteras som rimliga av kommunerna med hänsyn till att åtgärderna oftast görs för andra än de egna kommuninnevånarna. Tillräckliga medel saknas dock på naturvårdsverkets anslag. Ifall sådana arbeten som kan erhålla bidrag från ett befintligt sakanslag tidigareläggs som beredskapsarbete, har AMS att enligt arbetsmarknadskungörelsen lämna statsbidrag efter de grunder som anges i författningen för sakanslaget i fråga.

Beredningen föreslår därför att beredskapsarbeten av här aktuellt slag av länsarbetsnämnderna och AMS får prövas enligt de regler som idag gäller för bidrag via anläggningsstödet. För att underlätta den administrativa hanteringen bör länsarbetsnämnderna i samarbete med länsstyrelserna få handlägga de enskilda stödärendena enligt dessa bidragsprinciper med utvecklingsprogrammen som bedömningsgrund.

För att mera systematiskt kunna använda beredskapsmedlen för här aktuella ändamål föreslår beredningen att kommunerna i de primära rekreationsområdena gör en sammanställning av aktuella objekt som samlat årligen presenteras länsarbetsnämnderna. Beredningen och berörda länsstyrelser bör därvid kunna bedöma angelägenheten från rekreationspolitiska aspekter av att olika åtgärder kommer till stånd. De länsarbetsnämnder som berörs av de prioriterade områdena bör av regeringen uppmanas att om särskilda rekreationspolitiska skäl föreligger prioritera denna typ av beredskapsarbeten.

Beredningen vill understryka att stödet till investeringar avser engångsinsatser från statens sida, dvs den ekonomiska kalkylen måste för varje enskilt objekt vara sådan att huvudmännen efter att ha fått hjälp med investeringen sedan själv kan klara driftkostnader och framtida underhåll.

Som ett ytterligare led i nyttjande av stödet till beredskapsarbeten föreslår beredningen att projekteringsbidraget återinförs i de prioriterade områdena och får användas för här aktuella anläggningar. Flera primära rekreationsområden har till beredningen anmält att turistsektorn på grund av det

slopade projekteringsbidraget ofta missgynnas i konkurrens om stöd till anläggningsarbeten och att bidraget nu bör återinföras.

Beredningen vill här peka på ytterligare en viktig möjlighet att ta tillvara stödet till beredskapsarbeten för att utveckla turismen. Aktiviteter och arrangemang är beroende av personal samtidigt som turistnäring och kommuner pressas av svag ekonomi och har begränsade möjligheter till nyanställning. Stödreglerna medger redan idag bidrag även till den rena tjänstesektorn. Huvudmän för turistanläggningar kan hos länsarbetsnämnderna ansöka om att i form av beredskapsarbete få anställa arbetslösa personer under 25 år och långtidsarbetslösa inom tjänstesektorn, t ex som guider, värdar och turledare. Vidare har regeringen i regleringsbrev för innevarande budgetår betonat att AMS särskilt skall beakta möjligheten att främja service- och tjänstearbeten inom turistsektorn. Möjligheterna till den förstnämnda typen av beredskapsarbeten har hittills inte utnyttjats i någon större utsträckning inom turistsektorn. Beredningen föreslår att regeringen ger vederbörande organ i uppdrag att föra ut information om dessa möjligheter och även de nytillkomna möjligheterna.

Vidare föreslår beredningen att nuvarande bestämmelser i regleringsbrevet för AMS tas bort om att investeringsstöd till turistsektorn i vissa områden kräver särskilda skäl och att regeringen skall pröva flera ärenden än vad som gäller för beredskapsarbeten inom andra sektorer. Detta är också i linje med regeringens anmälan till riksdagen (prop 1982/83:150 bil 3 sid 18) om att vikten av beredskapsarbeten även inom turismens tjänste- och servicesektor särskilt kommer att betonas.

4.4.4 Förändringar av vissa beskattningsregler

Genom uthyrning av outnyttjade fritidshus kan ytterligare övernattningskapacitet ställas till förfogande för besökare. En organiserad uthyrning under ansvariga former med enkelt förfarande för fritidshusägare och besökare har utvecklats i flera områden. Nuvarande gräns för skattefria intäkter (4.000 kronor/år) från uthyrning av eget fritidshus medför dock att fritidshusägarnas intresse inte är så stort.

Fritidsboendekommittén har i sitt betänkande SOU 1982:23 tidigare lagt förslag i frågan. Beredningen ansluter sig till kommitténs förslag att höja det skattefria beloppet till 8.000 kronor per år.

Beskattningsreglerna för privatpersoner som hyrt fritidshus, andelslägenhet eller motsvarande till reducerat pris från arbetsgivare, facklig organisation etc har satts allt högre och medfört ett avtagande intresse för att utnyttja förmånen, vilket leder till att uthyrningen som i många fall varit uppemot 40 veckor per år, minskar.

Vid de överväganden i rekreationsfrågor som regeringen skall göra med anledning av beredningens och TUREK:s förslag bör utformningen av dessa beskattningsregler tas upp till behandling.

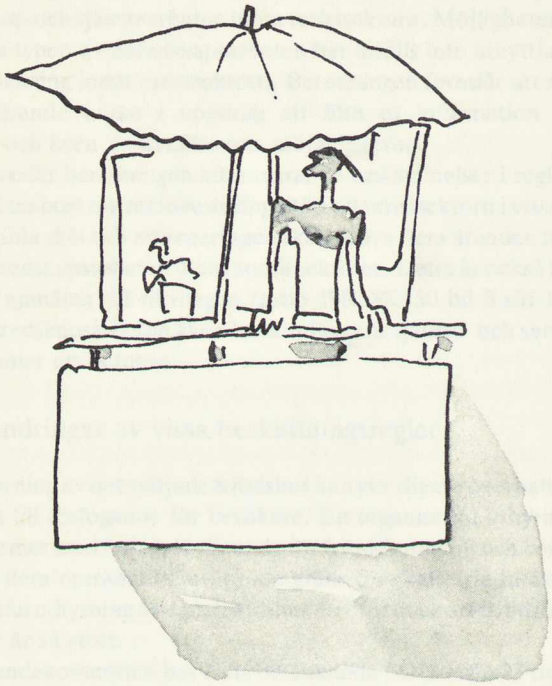

5 Beredningens synpunkter på varje områdes utveckling

Med anledning av de utvecklingsprogram för turism och rekreation som utarbetats inom varje primärt rekreationsområde och de överväganden som rekreationsberedningen gjort utifrån ett riksperspektiv redovisar beredningen i detta kapitel sina synpunkter på de enskilda områdenas utveckling. Synpunkter lämnas för varje enskilt primärt rekreationsområde. Därvid har redovisningen disponerats i enlighet med den gruppering av områden med likartade förutsättningar och gemensamma problem som beredningen funnit karakteristisk.

Synpunkterna riktar sig i första hand till de primära rekreationsområdena och de som där ansvarar för och medverkar i turistutvecklingen. Dessutom torde uppgifterna vara av värde för näringslivet samt organisationer och folkrörelser av facklig, kooperativ eller ideell natur med intressen inom rekreationssektorn. Beredningen vill också vidarebefordra sin uppfattning om de enskilda områdena till regeringen och berörda statliga myndigheter. Slutligen utgör redovisningen också en utgångspunkt för beredningens fortsatta bedömningar av ärenden från de primära rekreationsområdena.

Beredningens kommentarer grundar sig främst på den redovisning som områdena gjort i sina utvecklingsprogram och beredningens bearbetning av det samlade materialet. Beredningen har också tagit del av länsstyrelsernas yttranden över de berörda kommunernas utvecklingsprogram. Länsstyrelserna har deltagit i programarbetet och därigenom lämnat synpunkter som arbetats in redan i själva programmet.

Beredningens synpunkter skall ses som kompletteringar till de överväganden som redovisats i föregående kapitel. Beredningens grundläggande inställning är att insatser främst bör göras för att åstadkomma ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Nyetableringar av boendeanläggningar bör föregås av noggranna marknadsbedömningar och lönsamhetskalkyler.

I anslutning till detta arbete har beredningen låtit sammanställa visst statistiskt underlag för att kunna relatera redovisade utvecklingsprogram till rådande förhållanden och tidigare utveckling i områdena.

Sveriges Turistråd samlar årligen in uppgifter om disponibel bäddkapacitet i hotell, stugbyar och vandrarhem samt beläggningen på dessa under årets olika månader. Sveriges Campingvärdars riksförbund för också statistik över antalet gästnätter per år på de campingplatser som är anslutna till organisationen. Ur denna inkvarteringsstatistik redovisas här för varje primärt rekreationsområde ett diagram med antalet gästnätter i hotell, stugbyar och vandrarhem samt camping under olika månader 1981. Siffrorna

för camping har därvid fördelats under perioden maj–september enligt den genomsnittliga fördelningen av campingen i hela landet. Vintercamping har inte redovisats.

I anslutning till synpunkter på föreslagen utbyggnad av övernattningsanläggningar redovisas den kapacitet som fanns i området 1981 i olika typer av anläggningar. Uppgifter om befintlig kapacitet 1981 och föreslagen utbyggnad har erhållits direkt från områdena i en särskild enkät, som beredningen utförde våren 1982. För att ge en bild av områdets totala övernattningsresurser för besökare har också uppgifter om antalet fritidshus i det primära rekreationsområdet tagits med. Dessa uppgifter härrör från Lantmäteriverkets redovisning och avser förhållandena 1975-12-31.

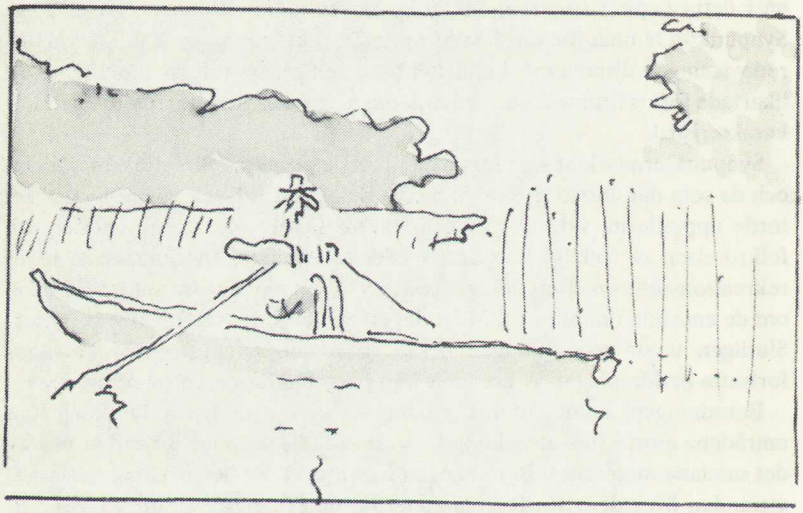

5.1 Abisko – Kebnekajsefjällen

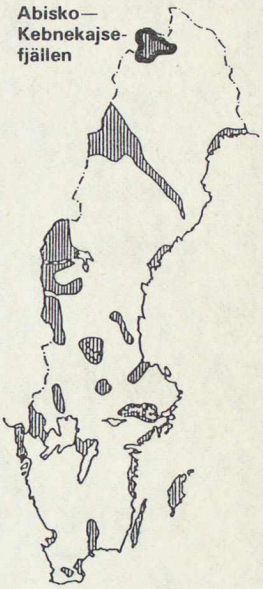

Kommunfullmäktige i Kiruna kommun har antagit utvecklingsprogrammet.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Abisko Kebnekajseområdet består till största delen av oexploaterade kalfjällsområden. Längs Torneträsk sträcker sig malmbanan Kiruna-Narvik. Parallellt med järnvägen har den nya mellanriksvägen byggts. Den beräknas vara helt klar 1984.

De flesta turistanläggningarna ligger längs malmbanan. Området är ett etablerat turistområde sedan gammalt såväl sommar som vinter.

Beredningen uppfattar Abisko Kebnekajse som ett intressant och utvecklingsbart turistområde vars attraktionskraft till stor del ligger i den storslagna fjällnaturen. Områdets goda kommunikationer med järnvägen, flygplats i Kiruna och den nytillkomna vägen mot Norge gör det tillgängligt för många människor men avståndet till landets befolkningstäta delar är stort, vilket leder till en begränsning av resandeströmmen.

Med vägens tillkomst bör dock antalet besökare från närbelägna regioner i både Sverige och Norge öka. Ett visst ökat resande av långväga besökare kan också förväntas särskilt sommartid då bilburna turister kan välja vägen förbi Torneträsk för att förena en resa genom de nordsvenska fjällen med besök i Nordnorge.

Beredningen delar utvecklingsprogrammets uppfattning att utvecklingen av turism och rörligt friluftsliv i området måste balanseras mot rennäringens, naturvårdens och den naturvetenskapliga forskningens intresse. Områdets speciella förhållanden kräver enligt beredningens mening att särskild uppmärksamhet ägnas åt att förekomma oönskade bieffekter t ex i form av förslitning, nedsmutsning och andra störningar i det känsliga naturområdet.

I programmet har en mindre utökning av det primära rekreationsområdets gräns föreslagits så att även Vistasvagge, Nikkaloukta och Ladtjojaure skall ingå. Beredningen anser att den gränsjustering som föreslagits är välmotiverad och har inget att erinra mot föreslagen utökning.

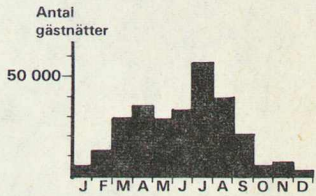

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem

Utvecklingsprogrammets inriktning

Under 1970-talet har omfattande fysisk planering utförts för Torneträskområdet. Planeringen är framförallt föranledd av den nya mellanriksvägens tillkomst. En markanvändningsplan antogs 1978.

Genom omfattande samråd och regelrätt kursverksamhet har planeringen förankrats hos allmänheten och hos människor som direkt berörs av förändringarna.

I det nu redovisade utvecklingsprogrammet har kommunen främst behandlat utvecklingen i zonerna runt mellanriksvägen. För det stora fjällområdet i övrigt har en översyn gjorts av behovet av utbyggnad av nya leder och övernattningsstugor.

Beredningen delar utvecklingsprogrammets syn på områdets utvecklingsmöjligheter i stort och finner att området längs Torneträsk nu fått väl genomarbetade planer till grund för den fortsatta utvecklingen.

Beredningen uppskattar det ambitiösa arbetet med studiecirklar och samråd kring turistutvecklingen och noterar med tillfredsställelse att turistserviceutbildning numera ingår i den ordinarie utbildningen inom Komvux i Kiruna. Beredningen anser att en satsning på breddad utbildning är angelägen som ett led i strävandena att höja områdets turistiska attraktivitet.

Beredningen anser att kommunen och de enskilda företagarna har mycket att vinna på att gemensamt och kontinuerligt se över hur områdets turistiska attraktivitet skall kunna förbättras och anpassas till de nya besökskategoriernas krav och önskemål. Särskild uppmärksamhet bör enligt beredningens mening ägnas åt aktivitetsutbud, marknadsföring samt kommunikationsfrågorna, såväl de externa som interna.

Övernattningsanläggningar

I utvecklingsprogrammet har resonemang förts om fortsatt utbyggnad av boendeanläggningar med olika inriktning i området. Utbyggnader föreslås i den närmast förestående utbyggnadsetappen till knappt 2.000 bäddar. Inom planerade områden kan nästa etappmål läggas vid en total utbyggnad till ca 3.000 bäddar. Som en övre gräns anges 6.000 bäddar.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	1 890 bäddar	2 620 bäddar
Camping	390 bäddar	960 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	420 hus	

Beredningen uppfattar föreslagna utbyggnadsvolymer som rimliga riktvärden i en planeringsfas. Beslut om större utbyggnader av boendeanläggningar måste föregås av noggranna marknadsbedömningar. Med hänsyn till de nya kategorier av besökande som kan förväntas med den nya vägens tillkomst, vill beredningen understryka vikten av att även inrikta utbyggnaden på enklare boendeformer avsedda för korttidsuthyrning.

Turistområdets uppbyggnad

Enligt utvecklingsprogrammet skall utbyggnaden i Torneträskområdet i ett första skede koncentreras till de tre etablerade turistorterna Riksgränsen, Björkliden och Abisko turiststation. I ett andra utvecklingsskede skall ett antal nya replipunkter byggas upp.

Beredningen vill här understryka vikten av att primärt konsolidera och vidareutveckla de befintliga turistorterna. Dessa har idag olika profiler, vilket innebär att boendeanläggningar och aktivitetsanläggningar utnyttjas olika i de tre orterna under olika delar av säsongen. Möjligheterna till samarbete mellan

befintliga resurser. Beredningen menar att en satsning på att öppna nya turistorter bör övervägas mycket noga och jämföras med ytterligare åtgärder i de befintliga turistorterna som ett förstahandsalternativ.

De redovisade planerna på utvecklingen av leder och stugor i fjällområdet finner beredningen väl avvägda.

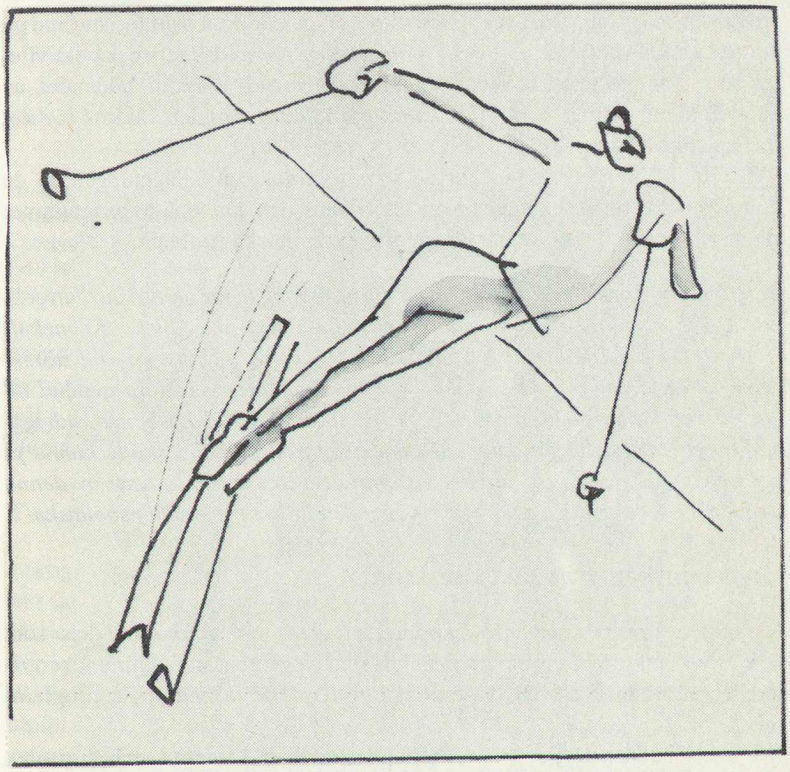

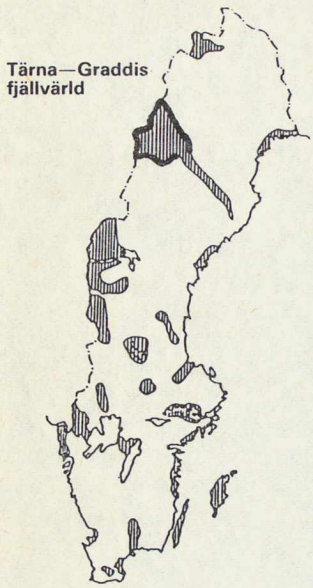

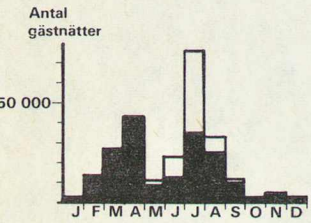

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.2 Tärna – Graddis fjällvärd

Kommunfullmäktige i de berörda kommunerna Storuman, Sorsele och Arjeplog har godkänt utvecklingsprogrammet.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Området som av kommunerna kallas Lappmarksfjällen är mycket vidsträckt och omfattar stora fjäll- och vildmarksområden. Lappmarksfjällens tyngdpunkt som turistområde ligger i Umeälvens övre dalgång med turistorterna Hemavan-Klippen och Tärnaby som baserar en stor del av sitt turistutbud på alpin skidåkning. Jakt, fiske och fjällvandringar är andra turistiska aktiviteter som kompletterar utbudet särskilt sommartid. Genom bildandet av Vindelfjällens naturreservat har stora värdefulla områden säkrats för det rörliga friluftslivet.

Totalt sett har turismen ökat de senaste åren men beläggningen på de kommersiella turistanläggningarna är ojämn och har enligt programmet stagnerat något. Flera anläggningar har ekonomiska problem.

Beredningen konstaterar att områdets förutsättningar för en turistisk utveckling i konkurrens med framförallt de andra fjällområdena Abisko–Kebnekajse, Åre, Härjedalsfjällen och Dalafjällen är ganska ogynnsam – till största delen beroende av områdets dåliga kommunikationer och stora avstånd till landets befolkningstäta områden. En upprustning av inlandsbanan, utbyggnad av ett inlandsflygfält eller införandet av transportstöd skulle kunna få mycket stor betydelse för turismen i området. Beslut om insatser av denna omfattning kräver dock andra överväganden än rent rekreationspolitiska.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Lappmarksfjällen har utarbetats dels som separata kommunvisa program och dels som en gemensam kommunövergripande redovisning till allt väsentligt byggd på de kommunvisa programmen.

I en särskild studie har förhållandet mellan samerna och turismen belysts.

Beredningen finner att programmet genom sin breda uppläggning ger en god överblick över områdets förutsättningar och resurser.

Studien om samerna och turismen har redovisat förutsättningar och problem, liksom vägar att överbrygga konflikter, som är av stort värde och torde äga tillämpning i många andra områden. Möjligheterna att få till stånd ett vidgat deltagande från samernas sida i turismen är viktiga att utveckla och borde enligt beredningens sätt att se kunna innebära ett väsentligt tillskott till områdets turistiska attraktionskraft.

Beredningen konstaterar emellertid att utvecklingsprogrammet inte redovisar någon prioritering av föreslagna insatser vare sig geografiskt eller vad avser aktiviteter, produktutveckling etc. Med tanke på områdets relativt svaga konkurrensläge torde det erfordras särskild omsorgsfull satsning på en medveten, konsekvent och väl vald produktprofil och gemensam uppslutning

kring de satsningar som genomförs. Enligt beredningens uppfattning bör i första hand etablerade turistorter prioriteras och konsolideras för att åstadkomma en solid grund för fortsatt utveckling.

Programmet präglas till stor del av sysselsättningssituationen och olika förslag ges om exempelvis fritidsvaruproduktion och utbildning. Sysselsättningseffekter av olika åtgärdsförslag redovisas och programmet innehåller många synpunkter på nuvarande statliga stödformer. Beredningen har funnit redovisningen värdefull för sin totala bedömning av lämpliga statliga åtgärder i rekreationspolitiskt avseende.

Övernattningsanläggningar

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	3 750 bäddar	970 bäddar
Camping	1 380 bäddar	300 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	1 820 hus	

Beredningen menar att den mest angelägna uppgiften inom den närmaste perioden är att konsolidera de verksamheter som redan finns i området och att höja utnyttjandet inom befintliga anläggningar. Beredningen vill tillråda återhållsamhet med investeringar i nya boendeanläggningar.

Turistområdets uppbyggnad

I programmet anges att utbyggnaden av turistanläggningar först och främst bör ske i Arjeplog, Jäckvik, Ammarnäs, Tärnaby och Hemavan–Klippen så att de utvecklas till mer fullständiga serviceorter. I övrigt föreslås utbyggnader i Silvervägens omland samt på några platser i Laisdalen. På lång sikt skulle Hemfjällsområdet sydost om Ammarnäs kunna utvecklas till ett nytt alpint skidområde, då skulle dock en nya väg mellan Tärnaby och Ammarnäs erfordras.

Åtgärder föreslås i hela området under perioden 1982-86 som motsvarar en investering på ca 145 milj kronor, de enskilda fritidshusen undantagna. De stora satsningarna ligger på boendeanläggningar, två naturumsanläggningar, Laxfjällsprojektet i Tärnaby och anläggningar för alpin skidsport och fiske.

Beredningen vill rekommendera ytterligare överväganden kring turistområdets uppbyggnad och avvägning av de olika orternas roller i turistiskt avseende. Därvid kan kanske utvecklingen av turismen i vintersportorterna och i de orörda vildmarksområdena vara vägledande för en mer målmedveten uppbyggnad av turistområdet med få tydliga och välmotiverade baspunkter i enlighet med tidigare anförda resonemang. Tärnaby–Hemavan– Klippen är en sådan tydlig baspunkt.

Beredningens uppfattning är att rekreationspolitiska skäl saknas inom överskådlig tid för att öppna nya områden i Lappmarksfjällen för turism.

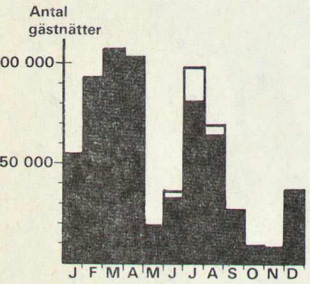

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.3 Åre

Utvecklingsprogrammet är antaget av fullmäktige i Åre kommun.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

De sydliga fjällområdena fick tidigt del av en framväxande turism i landet. Åre tillhör de områden där turismen bildat grund för helårsbaserade företagsetableringar. Turismen är i dag en av länets viktigaste näringar och betyder lika mycket för sysselsättningen som jord- respektive skogsbruket. Statens engagemang i området har varit omfattande. Staten har aktivt medverkat till den utbyggnad av turistorterna och de alpina vintersportanläggningar som skett. Inom Åres primära rekreationsområde finns också landets mest välbesökta högfjällsområde Sylarna–Helags med omfattande led- och vandringsturism. Fjällområdet har utpekats som obrutet fjällområde i den fysiska riksplaneringen och skall bevaras och skyddas mot exploatering.

Beredningen uppfattar Åre-området som ett av landets mest betydelsefulla turist- och rekreationsområden. Fjällnaturen i kombination med det turistiska utbudet attraherar många människor och områdets tillgänglighet är god främst genom järnvägen, bra vägar och flygfältet i Östersund. Avståndet till landets befolkningstäta områden är relativt stort. Det innebär att ett ökat resande kan förväntas med kollektiva färdmedel. Området ligger också väl till för besökare från Norge och i viss mån Finland.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Åre har inriktats på åtgärder av betydelse för attt åstadkomma en konsolidering och vidareutveckling av befintliga turistorter. Därvid har särskild uppmärksamhet ägnats åt lokala kollektiva turisttransporter och åt en utveckling av organisationsformerna för att lösa frågor om huvudmannaskap, finansiering etc för investeringar i aktivitetsanläggningar m m av gemensamt intresse som ingen enskild huvudman är beredd att ta ansvar för.

Beredningen delar utvecklingsprogrammets uppfattning att en konsolidering och vidareutveckling av befintliga resurser är angelägen och att åtgärder för att förbättra beläggningen under andra perioder än den alpina skidåkningens högsäsong behövs. Det bildade aktivitetsbolaget uppfattar beredningen som ett intressant försök att hantera dessa uppgifter. Beredningen vill för sin del förorda en prioritering av insatser för att höja områdets attraktivitet under sommaren och höstsäsongen varvid det gemensamma aktivitetsbolaget förhoppningsvis kan utvecklas till ett värdefullt initiativtagande och genomförande organ.

Studien kring de kollektiva transporternas utvecklingsmöjligheter uppfattar beredningen som mycket intressant och de förslag som lämnas kring organisations-, finansierings- och samordningsformerna är angelägna att följa upp så att förbättrade förhållanden kan åstadkommas.

De brister och kapacitetsproblem som för närvarande råder i järnvägsförbindelserna är angelägna att lösa.

Beredningen vill understryka behovet av att det rörliga friluftslivets intressen i skogsområdena runt turistorterna beaktas och vill uppmana berörda parter att söka finna lämpliga former för detta.

Övernattningsanläggningar

Åre-området besöks i dag av en stor del långväga resenärer från främst mellersta och södra Sverige. Vid en jämförelse av beläggningen på boendeanläggningarna i området med andra primära rekreationsområden har de en hög beläggningsgrad under större delen av året, framförallt under vintersäsongen. Trots de stora besöksvolymerna har näringen delvis ekonomiska bekymmer, beroende på de stora säsongsfluktationerna.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	7 920 bäddar	5 000 bäddar
Camping	600 bäddar	1 000 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	3 300 hus	

Beredningen ser en förbättrad beläggning inom befintliga anläggningar som det väsentligaste målet under den närmaste tiden. Vid de kompletterande utbyggnader som görs vill beredningen förorda en inriktning mot enklare anläggningar t ex i form av grupplogi, vandrarhem etc. Behovet av vintercamping bör också uppmärksammas. Beredningen vill också uppmana till försök att få enskilda fritidshus uthyrda i större omfattning under högsäsongen.

Beredningen vill också påpeka det väsentliga i att nytillkommande anläggningar för övernattning ges en sådan lokalisering och utformning att de blir attraktiva även under sommarhalvåret.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet har redovisats att markutrymmen har säkrats i den kommunala fysiska översiktsplaneringen för att medge den turistiska utvecklingen som föreslagits.

I utvecklingsprogrammet redovisas de olika delområdenas framtida utveckling och profilering. Mer omfattande nyetableringar på boendesidan bör enligt programmet främst stimuleras i Åre-Duved-området och i andra hand i Storlien-området. I dessa båda områden föreslås också utbyggda liftsystem och andra aktivitetsanläggningar. I övriga delområden föreslås mindre kompletterande åtgärder och en satsning på programverksamhet och andra arrangemang.

Beredningen instämmer i denna inriktning och prioritering. Den nyligen beslutade störtloppsbanan i Åre innebär en ännu större betoning av ortens roll

inom turistområdet. Beredningen vill dock betona vikten av att söka finna former för vistelse i de attraktiva turistorterna för breda grupper i samhället. De försök som gjorts i samarbete med löntagarorganisationer, där organisationens medlemmar erbjuds semestervistelse till reducerat pris i anläggningar som därmed får ett bättre kapacitetsutnyttjande, ser beredningen som ett intressant exempel på åtgärder med denna inriktning.

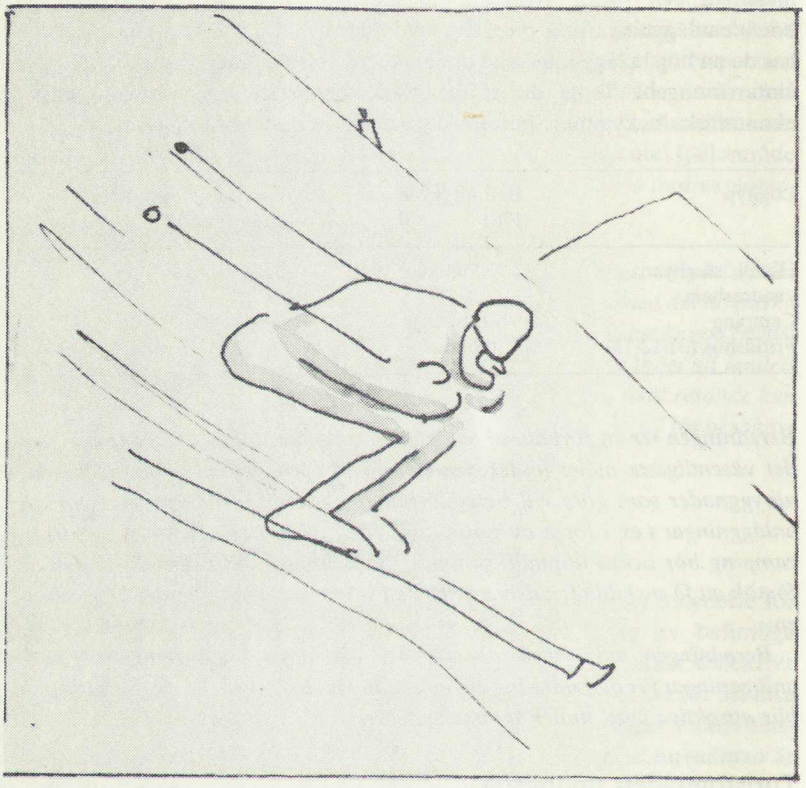

5.4 Härjedalsfjällen

Utvecklingsprogrammen har antagits av kommunfullmäktige i Härjedalens respektive Bergs kommun.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Härjedalsfjällen tillhör de mest välbesökta fjällområdena i Sverige. I området har under sjuttio-talet en omfattande utbyggnad av turistiska anläggningar skett. En avmattning av utbyggnaden har skett under de senaste två åren.

Området besöks till stor del av långväga resenärer från mellersta och södra Sverige. Den turistiska attraktiviteten i området utgörs främst av det rika utbudet av alpina anläggningar, fjäll lämpliga för turskidåkning och vandring, vacker natur och möjligheter till olika aktiviteter.

Turismen är en basnäring i området. De flesta turistanläggningarna är koncentrerade till sydvästra Härjedalsfjällen. Sommartid utgör Helags-Sylarna i områdets norra del välbesökta vandringsfjäll.

Programmen föreslår vissa gränsjusteringar av det primära rekreationsområdet som innebär att vissa delar skulle föras till Åre-området samt att gränsen för det primära rekreationsområdet justeras så att bl a Tännäs, Messlingen, Lofsdalen och Särvsjön ingår.

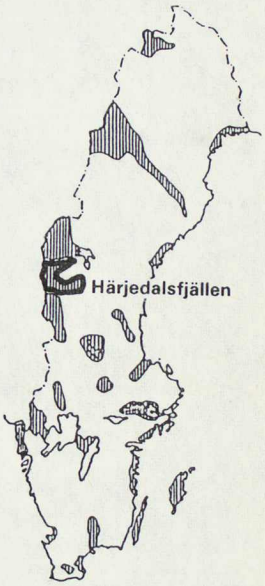

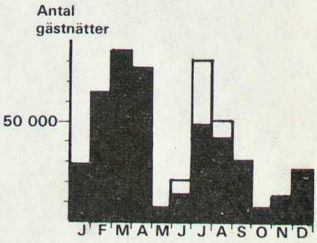

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrar hem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Beredningen ser Härjedalsfjällen med sina befintliga turistanläggningar och stora attraktivitet för många människor som ett av de mest betydelsefulla rekreationsområdena i landet.

Avståndet från Härjedalsfjällen till Syd- och Mellansveriges tätt befolkade delar är fördelaktigt jämfört med de flesta andra turistområdena i fjällregionen men möjligtheterna att resa med allmänna kommunikationer är dåliga.

Beredningen finner att bättre kollektiva kommunikationer till Härjedalsfjällen måste utvecklas för att förbättra tillgängligheten till området och underlätta resor för människor som saknar egen bil.

I utvecklingsprogrammet anges att den begränsade tillgången till vagnar utgör hinder för tågförbindelser med sovvagnar från Stockholm och Göteborg till Sveg.

Beredningen anser att bra tågförbindelser är av stor betydelse för att ge fler människor möjligheter att resa till Härjedalsfjällen. Kombinationer av resarrangemang med flyg och buss kan vara andra lämpliga former liksom utvecklad fjärrbusstrafik.

Beredningen har inga erinringar mot föreslagna gränsjusteringar.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Det primära rekreationsområdet Härjedalsfjällen berör områden i Härjedalens och Bergs kommuner som i praktiken har få beröringspunkter. Mellan turistorterna i sydvästra Härjedalsfjällen och Ljungdalen intill Sylarna-Helags i Bergs kommun finns en väg över kalfjället som inte plogas vintertid.

De båda berörda kommunerna har utarbetat var sitt utvecklingsprogram.

Utvecklingsprogrammet för Härjedalens kommun behandlar hela kommunens yta. Programmet har getts en inriktning mot åtgärder i form av utvecklade aktiviteter och arrangemang, ökad varuproduktion i anslutning till turismen samt utvecklade kollektiva transporter, paketresor, charter-och gruppresor. Det övergripande målet är ökad sysselsättning och bättre inkomster för kommunens invånare.

Programmet baseras på omfattande underlag i form av tidigare utredningar som belyser väsentliga frågeställningar. Genom en bred informations- och remissomgång till alla invånarna har frågor kring den framtida turistutvecklingen blivit diskuterade.

Utvecklingsprogrammet för Bergs del av Härjedalsfjällen behandlar i huvudsak utvecklingen i byn Ljungdalen. Programmet har inriktats mot att konkret studera möjligheterna till turistiska aktiviteter samt service- och varuproduktion i anslutning till turismen som skall kunna ge invånarna i byn ökad sysselsättning. Arbetet har gjorts i nära samarbete med invånarna i byn.

Beredningen delar i stort uppfattningen i Härjedalens utvecklingsprogram om att det är möjligt och angeläget att utveckla turismen, ta emot fler gäster och få ett bättre lokalt utbyte utan omfattande investeringar. De förslag till åtgärder som lämnas har beredningen också funnit vällovliga.

Utvecklingsprogrammet bör kunna utgöra ett bra underlag för fortsatta åtgärder i området. En samrådsgrupp för samverkan och erfarenhetsutbyte mellan lokala organ, föreningar och kommunala representanter har föreslagits. Beredningen anser att vidgat samarbete är angeläget för att kunna initiera och ta ansvar för att olika åtgärder förverkligas och att frågor kring huvudmannaskap, finansiering etc löses. De samarbetsorgan och utvecklingsbolag som bildats i andra områden kan kanske ge erfarenheter till nytta även för Härjedalen.

Inom Västra Härjedalen pågår ett utvecklingsarbete där bygdens kulturtraditioner åskådliggörs och utnyttjas i de turistiska arrangemangen. Beredningen har funnit att arbetet illustrerar ett intressant sätt att berika turistupplevelserna med utgångspunkt från de lokala traditionerna.

Beredningen har funnit stort värde i det mycket konkreta arbetet med sysselsättningsskapande småprojekt i Ljungdalen som genom sin fasta verklighetsförankring förhoppningsvis leder till positiva erfarenheter till nytta även i andra orter.

Beredningen har med intresse tagit del av redovisade problem från båda kommunerna kring skötsel av informations- och säkerhetsfrågor i anslutning till fjällvandringar och turåkning. I detta sammanhang utgör anvisade terminaler på strategiska platser i fjällvärlden betydelsefulla replipunkter.

Övernattningsanläggningar

I utvecklingsprogrammet anges att det för närvarande inte finns behov av ytterligare utbyggnader av boendeanläggningar. Åtgärder inom boendet skall under de närmaste åren inriktas på stöd till uthyrningsstugor, komplettering av boendeanläggningar och förändringar av anläggningar för att de bättre skall passa efterfrågan.

I områdesplaner som antagits av kommunfullmäktiga har markområden reserverats i Härjedalens kommun för en långsiktig utbyggnad av 10 000 bäddar utöver de 4 000 som finns i outbyggda men redan fastställda detaljplaner. Ytterligare 5 000 turistbäddar diskuteras i ännu ej antagna områdesplaner.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	4 700 bäddar	400 bäddar
Camping	2 420 bäddar	700 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	4 650 hus	

Beredningen instämmer i de uttalade konsoliderings- och förbättringssträvandena. Beträffande inriktningen av den kompletterande utbyggnaden under de närmaste åren vill beredningen understryka behovet av att tillskapa bäddar i enkla former, t ex i grupplogianläggningar och vandrarhem.

Ifall en ökad bäddkapacitet är önskvärd är ett bättre utnyttjande av enskilda fritidshus genom organiserad uthyrningsverksamhet också eftersträvansvärd.

Turistområdets uppbyggnad

Härjedalens kommun har, via sin nyligen framtagna kommunöversikt och ett flertal fysiska översiktsplaner, gott om mark reserverad för den fortsatta turistiska utvecklingen i området. Som ett direkt underlag för utvecklingsprogramarbetet har dessutom en turiststudie för Härjedalen gjorts där fem olika utvecklingsalternativ skissats med avseende på sysselsättning, service, ekonomi samt landskaps- och naturvärden.

Beredningen saknar en prioritering av utbyggnadsordningen och den turistiska utvecklingen mellan de olika delområdena. Som ett led i försöken att konsolidera och förbättra turistområdet menar beredningen att en koncentration av insatserna till de mest välbesökta och betydelsefulla turistorterna och en medveten satsning på förbättrat utnyttjande och rikare semesterupplevelser i dessa bör eftersträvas. En väsentlig del i detta bör vara uppbyggnaden av lokala kollektiva transporter liksom samverkan mellan såväl enskilda anläggningar som turistorter kring aktiviteter och arrangemang i hela turistområdet avgränsat såsom en besökare upplever det. Beredningen ser därvid tre huvudturistområden i Härjedalens kommun, Västra Härjedalen, Klövsjö-Vemdalen och Lofsdalen.

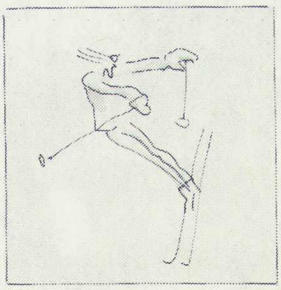

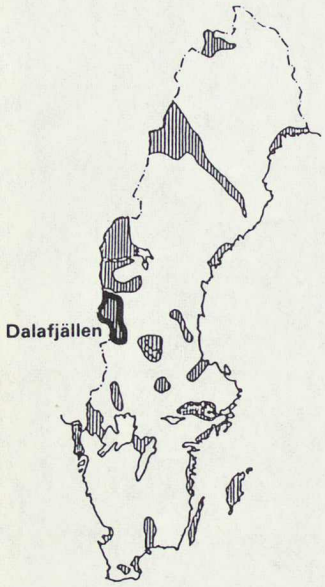

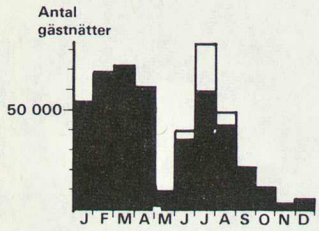

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.5 Dalafjällen

Utvecklingsprogrammet är antaget av kommunfullmäktige i de båda berörda kommunerna Älvdalen och Malung.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Dalafjällens turistiska attraktionskraft ligger till största delen i fjällnaturen och i utbudet av vintersportanläggningar. Eftersom Dalafjällen utgör landets sydligaste fjällområde och det tidigt uppfördes attraktiva turistanläggningar har området blivit ett etablerat resmål för många besökare.

I utvecklingsprogrammet för Dalafjällen kräver kommunerna och näringslivet i nordvästra Dalarna en kraftfull statlig satsning på järnvägsförbindelser innebärande bl a en återuppbyggnad av järnvägen från Malungsfors till Sälen och Särna och vidare i ny sträckning till Idre.

Enligt rekreationsberedningen utgör Dalafjällen ett turistområde som är särskilt angeläget att göra tillgängligt för många människor. Synsättet motiveras av områdets värdefulla fjällnatur och andra rekreationsmässiga tillgångar som tilltalar många människor i förening med dess geografiska läge inom förhållandevis rimligt resavstånd för stora befolkningsgrupper. Beredningen anser att det bör vara en rekreationspolitisk riksangelägenhet att det finns förutsättningar att ta emot besökare i området såväl vinter som sommar.

Beredningen finner uppbyggnaden av kollektiva transporter till Dalafjällen mycket angelägna men anser att en så stor samhällig investering som järnvägsbyggande innebär måste motiveras av flera skäl. En järnväg skulle naturligtvis vara till nytta för turistutvecklingen i området. Beredningen tror dock att busschartertrafik bör kunna utvecklas i större skala för transporter mellan främst mellansverige och Dalafjällen eftersom restiden inte är längre än 6-7 tim. Kombinationer av färdmedel som flyg eller tåg och buss bör också vara bra alternativ om de utformas rätt.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Dalafjällen har ställts samman med det uttalade syftet att nå en säsongsförlängning och därmed högre utnyttjande av redan investerat kapital och varaktig jämn sysselsättning för ortsbefolkningen. Programmet har utarbetats i nära samverkan mellan kommunerna och företrädare för de lokala turistföretagen.

Förslagen avser till största delen organiserandet av lokala aktivitetsbolag och samordnade investeringar i service- och aktivitetsanläggningar, programverksamhet, marknadsföring och förbättrad kollektivtrafik. Stor vikt läggs vid utvecklandet av sommaraktiviteter. Utvecklingsprogrammet bygger till stor del på tidigare utarbetad markdispositionsplan och en turistekonomisk utredning som utarbetats på länsstyrelsen.

De föreslagna investeringarna i aktivitets- och serviceanläggningar om sammanlagt ca 55 milj kronor avses enligt programmet finansierade genom

de planerade aktivitetsbolagen varvid staten beräknats bidra till kapitalförsörjningen medelst lokaliseringsstöd.

Beredningen uppfattar utvecklingsprogrammets inriktning som väl vald och angelägen och ser med tillfredsställelse att samarbetet mellan kommunerna och de lokala turistnäringsföreträdarna fungerat på ett konstruktivt sätt. Beredningen tror att detta arbetssätt, som i Dalafjällen föreslås formaliserat i regelrätta aktivitetsbolag, är fruktbärande och meningsfullt för de ingående parterna.

Övernattningsanläggningar

I utvecklingsprogrammet redovisas att ytterligare utbyggnad av områdets bäddkapacitet endast skall ske i undantagsfall. Existerande bäddar skall enligt programmet beläggas med ytterligare 196 000 gästnätter varav 25 % ska vara utländska. De redovisade delområdesbeskrivningarna innehåller emellertid relativt omfattande förslag till utbyggnader av bäddar i de olika orterna i enlighet med markdispositionsplanen som sammanlagt ger utrymme för ytterligare 15 500 bäddar utöver de befintliga 40 600.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	6 380 bäddar	4 000 bäddar
Camping	6 000 bäddar	3 000 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	6 130 hus	

Med tanke på de relativt vida ramar för utbyggnad som markdispositionsplanen anvisar, känner sig beredningen föranlåten att uppmana till noggrann eftertanke vid beslut om nybyggande. Beredningens uppfattning är att man bör eftersträva ett turistområde där investeringar samordnas för att åstadkomma anläggningar och service som gör besöksmålet attraktivt för många människor under så lång säsong som möjligt. Detta gäller såväl rena turistanläggningar för boende och aktiviteter som andra insatser i form av t ex serviceanläggningar, kollektivtrafik, landskapsvård liksom utvecklade researrangemang, programverksamhet, marknadsföring etc.

Beredningens erfarenhet är att sådana samordnade insatser kräver begränsning till ett fåtal turistorter som kan samverka kring olika arrangemang.

Beredningen uppfattar utvecklingsprogrammets uttalade ambition att främst utnyttja existerande bäddar under längre tid på året som mycket väsentlig. Med tanke på Dalafjällens betydelsefulla roll för vinterturismen i landet anser beredningen att det ändå kan finnas fog för ett tillskott av kollektiva boendeanläggningar i attraktiva turistorter. Eventuella tillkommande anläggningar bör i så fall företrädesvis ges inriktning mot enkla och prisbilliga anläggningar. Beredningen vill också uppmana till aktiva åtgärder för att öka uthyrningen av privata fritidshus under högsäsongen.

Turistområdets uppbyggnad

Den översiktliga markdispositionsplanen för Dalafjällen innehåller en turistisk strukturplan som redovisar turistiska utvecklingsområden och aktivitetsmönster. Sammantaget anges nio olika turistiska utvecklingsområden innehållande tre basorter (Sälen, Särna, Idre), och 13 befintliga samt 7 planerade aktivitetsorter. Utvecklingsområdena anges med varierande grad av prioritet vad gäller turistutveckling. I utvecklingsprogrammet har de föreslagna åtgärderna för att åstadkomma en säsongsförlängning av resursskäl begränsats till de fyra utvecklingsområdena Sälen, Särna, Idre och Grövelsjön samt aktivitetsorterna Näsfjället och Mörkret.
Den trafikplan för Dalafjällens primära rekreationsområde som utarbetats i anslutning till utvecklingsprogrammet framhåller satsning på kollektiva turisttransporter som nödvändig för att inte trafikproblemen skall accentueras ytterligare. Därvid förordas en koncentrerad exploatering inom områden som kan erbjudas en god kollektiv trafikförsörjning och en satsning på god lokal kollektiv trafik mellan olika anläggningar inom området.

Med utgångspunkt i tidigare anförda resonemang om samordnade insatser i ett fåtal turistorter, finner beredningen föreslagna åtgärder i utvecklingsprogrammet förhållandevis geografiskt spridda. Utifrån beredningens allmänna erfarenheter förordas en ytterligare prioritering inom området till främst Sälen och Idre-Grövelsjön-området som, enligt beredningens uppfattning, är de delområden som har störst turistisk attraktionskraft och samtidigt befintliga anläggningar som utgör en bra bas för fortsatta insatser. Dessa områden har också prioriterats i kommunernas strukturplan. Vid fortsatt planering bör va-tekniska problem och eventuella konflikter med t ex naturvårdsintressen beaktas.

Beredningen delar uppfattningen att utarbetandet av bra kollektiva transporter är en angelägen och väsentlig del i strävan att både höja områdets attraktivitet och göra det mer tillgängligt. Beredningen vill här peka på de erfarenheter som gjorts i Åre- och Siljan-områdena där de kollektiva turisttransporterna studerats särskilt som en del i arbetet med utvecklingsprogrammen.

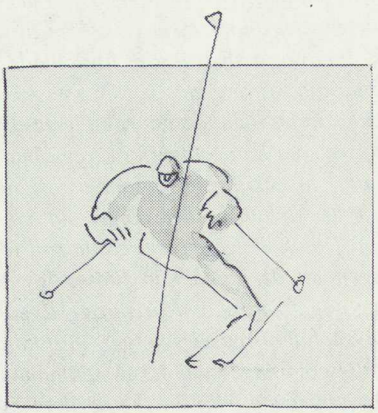

5.6 Ljusnandalen

Utvecklingsprogrammet är godkänt av fullmäktige i de båda berörda kommunerna Bollnäs och Ljusdal.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Det vackra landskapet runt Ljusnan med sina hembygdstraditioner, rika kulturhistoriska lämningar och stora skogar har länge utgjort ett intressant besöksmål sommartid även om turismens omfattning varit jämförelsevis blygsam. Under senare år har vintersportanläggningar kommit till och bildat underlag för vinterturism.

Ljusnanområdets förutsättningar för turistutveckling kan i väsentliga avseenden jämföras med flera andra områden främst Siljansbygden och Fryksdalen. Alla tre har en turisttradition som baserar sig på natur- och kulturupplevelser. Av tradition är sommarturismen dominerande. Den alpina vintersportens utveckling har medfört att vintersäsongen fått ett uppsving. Områdenas belägenhet nära landets tätt befolkade delar innebär en fördel för deras attraktionskraft, men de saknar fjällområdenas fria vidder och speciella egenart. I detta perspektiv är Ljusnanområdets situation hårt konkurrensutsatt och en turistutveckling kräver enligt beredningens uppfattning mycket målmedvetenhet för att bli lyckosam. Beredningens uppfattning är att området kan ha viss turistisk attraktionskraft för långväga besökare, särskilt på veckoslutsbasis, men att mesta delen av besökarna kan förväntas komma från närbelägna regioner.

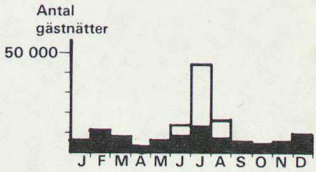

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Ljusnandalen anger en fortsatt utveckling utgående från dagens framgångsrika aktiviteter och arrangemang. Insatserna föreslås koncentrerade till basområden som bör innehålla en basanläggning, en serviceort och lämpliga naturområden för friluftsliv. Sju basområden utpekas.

I utvecklingsprogrammet anges att Hälsingebygdens kulturtraditioner samt vintersporten skall utgöra hörnstenarna i områdets turistprofil. Genom länsmuséets i Gävleborgs län försorg har en omfattande utredning beträffande Ljusnandalens kulturhistoriska bevarandevärden och förutsättningar för turism genomförts.

Utvecklingsprogrammet för Ljusnandalen har en lättillgänglig uppläggning som väl redovisar betydelsefulla aspekter på områdets utvecklingsmöjligheter för turism och rekreation.

Jämfört med många andra utvecklingsprogram andas Ljusnandalens program en kanske alltför optimistisk syn på turistutvecklingen och de ekonomiska och marknadsmässiga möjligheterna att investera i nya anläggningar, något som delvis förklaras av att programmet utarbetades relativt tidigt och förelåg redan i augusti 1980.

Beredningen ser mycket positivt på att utredningen om kulturen och

turismen har kunnat genomföras och uppfattar satsningen på områdets kulturhistoriska tillgångar och turistiska utvecklingsmöjligheter som ett betydelsefullt sätt att utnyttja områdets resurser för turism och rekreation. Flera förslag till utnyttjande av gamla gårdar är knutna till verksamheter som t ex hantverk, folkkonst och byggnadskultur.

Utvecklingsprogrammets ambition att utveckla aktiviteter som medverkar till en säsongsförlängning finner beredningen riktig men uppfattar också att det breda angreppssättet inneburit att vintersportens centrala betydelse för området kommit att få för liten uppmärksamhet. Mot bakgrund av Ljusnanområdets konkurrensutsatta läge tror beredningen att en målmedveten utveckling av vissa aktiviteter som främsta attraktion är en nödvändighet. Därför vill beredningen förorda en koncentration och prioritering av insatserna till utveckling av vintersport och de lokala kulturtillgångarna. Därutöver erfordras naturligtvis kompletterande aktiviteter.

Övernattningsanläggningar

Programmet utgår från två utbyggnadsnivåer där den första avses förverkligad inom överskådlig tid och den andra motsvarar den planberedskap kommunerna anser sig eftersträva. Nivå I motsvarar en 90-procentig ökning av antalet gästnätter i området och nivå II en motsvarande ökning med 225% i förhållande till 1978. Största delen av utbyggnaderna föreslås i form av stugbyar och camping.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	1 180 bäddar	660 bäddar
Camping	1 720 bäddar	1 900 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	2 670 hus	

Enligt beredningens uppfattning är realismen i detta tveksam. Även om Ljusnandalen lyckas med sin utveckling som turistområde innebär den

Utvecklingsprogrammets inriktning

kapitalkostnader som uppstår. Beredningen är dock medveten om att områdets utveckling mot en tilltagande vinterturism fordrar ett visst utbud av andra kollektiva boendeanläggningar än camping. Beredningen vill också uppmana huvudmännen till planerade anläggningar att genomföra seriösa marknadsundersökningar inför beslut om investeringar.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet för Ljusnandalen redovisas en zonplan och riktlinjer för turism och friluftsliv. Bland annat redovisas sju basområden med basanläggningar för turism, utvecklingsområde för friluftsliv och

viktigare leder. En jämn fördelning av åtgärder och investeringar över Ljusnandalen har eftersträvats.

Beredningen uppskattar sättet att redovisa utvecklingsplanerna och tror att det valda sättet ger ett bra underlag för möjligheterna att i andra planeringssammanhang ta hänsyn till turismens och rekreationslivets intressen. Däremot anser beredningen att en koncentration av insatserna under de närmaste åren vore värdefull så att genomförda åtgärder sammantaget kan ge de mest attraktiva orterna möjlighet att utvecklas till turistorter som kan fungera i olika avseenden. Vid valet menar beredningen att man bör försöka bygga vidare på befintliga anläggningar och resurser.

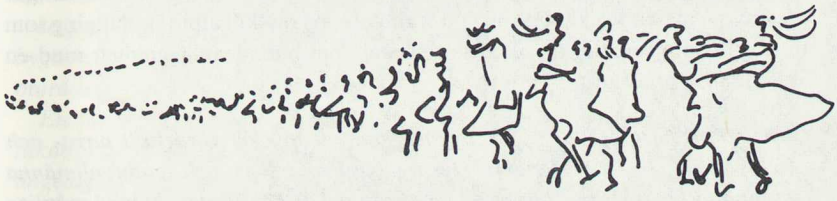

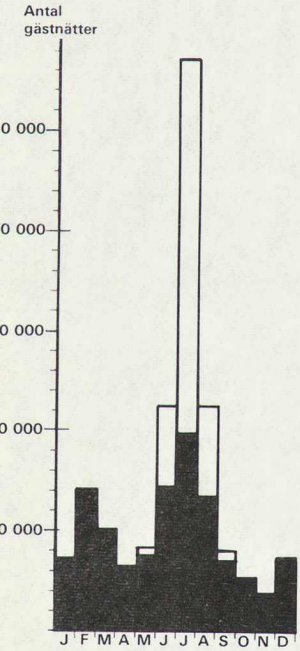

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.7 Siljansbygden

Kommunfullmäktige i de berörda kommunerna Leksand, Rättvik, Mora och Orsa har antagit det upprättade förslaget till regional planering som ett handlingsprogram för den fortsatta utvecklingen av i första hand turist- och rekreationssektorn.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Siljansbygden tillhör de mest etablerade turistområdena i landet med en stor andel långväga besökare. Området har långvariga turisttraditioner och ett stort utbud av turistanläggningar.

Områdets turistiska attraktionskraft hänger till stor del samman med bygdens starka kulturella traditioner och sedvänjor och det naturskönа landskapet. Sedan gammalt utgör sommaren den intensivaste säsongen. Under senare år har vintersäsongen vuxit till följd av det tilltagande intresset för vintersport och utbyggnaden av anläggningar med denna aktivitetsinriktning. En stor del av aktuella förändringar i områdets turistutbud hänger samman med utvecklingen av vinteraktiviteter, särskilt alpin skidåkning som medför utbyggnader av såväl skidbackar som boendeanläggningar med en standard anpassad till vinterbruk.

Beredningen uppfattar Siljansbygden som ett mycket värdefullt turist- och rekreationsområde i landet. Dess geografiska läge och goda allmänna kommunikationer innebär att många människor kan färdas dit med måttliga restider och områdets turistutbud och rekreationstillgångar ger området en stark attraktionskraft som besöksmål.

Den förändring som pågår mot en växande vintersäsong sker på motsvarande sätt i flera andra områden med likartade förutsättningar t ex i Ljusnandalen och i Fryksdalen. Beredningen uppfattar att Siljansbygden har ett förhållandevis gott utgångsläge att även kunna hävda sig i konkurrensen om vinterturisterna. Inom området finns ett etablerat branschkunnande och området har jämförelsevis stor övernattningskapacitet i hotell och stugbyar med en standard som gör dem användbara även under vintersäsongen. Områdets läge gör att många resenärer passerar på väg till Dala- och Härjedalsfjällen.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Siljansområdet har utarbetats parallellt med ett förslag till markanvändningsplan och en turistekonomisk utredning.

Grundläggande utgångspunkter för arbetet har varit medvetenheten om turismens betydelse som näring, dess bas i områdets natur och kulturvärden och områdets resurser i befintliga boende- och aktivitetsanläggningar samt utvecklade turistarrangemang.

Särskild uppmärksamhet har ägnats kulturen som inslag i turismen, kommunikationerna, de gemensamma organisationsfrågorna och ortsbefolkningens medverkan i turistutvecklingen. Vad gäller boende, aktiviteter och arrangemang redovisas förslag som syftar till att komplettera det

befintliga utbudet och åstadkomma säsongsförlängning särskilt genom satsning på vintersäsongen.

Beredningen har funnit att det breda angreppssättet där ekonomi, markanvändningsplanering och turistutveckling studerats samtidigt har inneburit möjligheter till värdefulla överblickar och bedömningar av olika åtgärdsförslag i ett större perspektiv.

Beredningen har uppfattat att medvetenheten ökat om det värdefulla i samarbetet mellan Siljanskommunerna inbördes kring dessa frågor. Förhoppningsvis utvecklas samarbetet ytterligare i den gemensamma organisation som föreslagits i utvecklingsprogrammet och som sedermera verkställts. Beredningen anser att samverkan i Siljansbygden är nödvändig och fruktbar för att en utveckling skall kunna stimuleras och samtidigt styras på ett medvetet sätt. Beredningen anser att det är angeläget att samarbetet även omfattar privata turistföretag.

Beredningen har med intresse följd det arbete som bedrivs för att bredda kulturinslagen i turismen. De påpekanden som görs om betydelsen om att föra kulturarvet hos ortsbefolkningen vidare till kommande generationer och svårigheterna att med ideellt föreningsarbete bära upp en väsentlig del av bygdens turistprofil bör följas upp genom fortsatt åtgärdsinriktat arbete i området.

En samlad bebyggelse är en förutsättning för att goda kollektiva kommunikationer ska kunna åstadkommas vilket beredningen uppfattar som mycket angeläget. De förslag till förbättring av kommunikationerna som lämnas i utvecklingsprogrammet är intressanta och värda att utvecklas.

Beredningen vill särskilt peka på behovet av väl fungerande lokala transporter mellan boende- och aktivitetsanläggningar (t ex skidbussar) och mellan olika turistorter inbördes som underlättar för besökare att utnyttja hela bygdens utbud även utan egen bil.

Beredningen vill också fästa särskild uppmärksamhet på betydelsen av att värna om det småskaliga jordbrukets betydelse för landskapsbilden.

Övernattningsanläggningar

Utbyggnadsförslag av olika boendeanläggningar redovisas efter förfrågan hos enskilda turistföretagare.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	6 640 bäddar	3 400 bäddar
Camping	11 000 bäddar	1 000 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	9 500 hus	

Beredningen uppfattar diskuterade utbyggnadsvolymer som förhållandevis rimliga sedda i relation till områdets tidigare utbud, beläggningssiffror och allmänna utvecklingsförutsättningar. En relativt stor andel föreslås i form av stugbyar vilket beredningen ser som en följd av satsningen på vintersport.

Beredningen vill dock uppmana till noggranna marknadsbedömningar inför beslut om nyetablering av mer kapitalkrävande anläggningar. Programmet redovisar även förslag till utbyggnad av enklare logiformer som grupplogianläggningar, vandrarhem och stugor av enklare standard. Detta kan vara ett viktigt komplement för att underlätta besök i området för många människor såväl sommar som vinter.

Vid lokaliseringen av nya boendeanläggningar menar beredningen att man bör bygga vidare på befintliga anläggningar och samhällen så att befintlig service och infrastruktur kan utnyttjas. Beredningen vill gärna uppmana till särskild eftertanke vid lokalisering av anläggningar avsedda för vinterbruk i anslutning till skidbackar. Beredningen menar att lokaliseringen bör göras med särskild omsorg så att förutsättningarna för helårsanvändning och för gästernas möjligheter att delta i turistarrangemang och aktiviteter även under sommaren underlättas samtidigt som miljön i den omedelbara närheten av boendeanläggningen är attraktiv under alla årstider.

Turistområdets uppbyggnad

Utvecklingsprogrammet för Siljansområdet innebär att befintliga orter och anläggningar, turiststråk och utflyktsmål stärks och vidareutvecklas.

Utvecklingsförslag redovisas inom olika geografiska delområden och omfattar såväl boendeanläggningar, aktivitetsanläggningar som arrangemang och andra åtgärder t ex stöd och stimulans till konsthantverkare, ombyggnader inom tätortscentra m m.

Beredningen stöder grundtankarna om att befintlig struktur bör ligga till grund för fortsatt planering och lokalisering av nya anläggningar i bygden. Genom att göra de turistiska intressena tydliga är det också lättare att ta hänsyn till dem.

Beredningens intryck av redovisade utvecklingsförslag är att de mer omfattande utbyggnaderna av boende- och aktivitetsanläggningar som planeras hänger samman med satsningarna på alpin vintersport. I Gesunda, Grönklitt och Gopshus föreslås utbyggnad av stugbyar omfattande 100-400 stugor vardera och vid flera andra anläggningar föreslås utbyggnader (t ex Rättvik och Siljansnäs) i anslutning till slalombackar.

Beredningen menar att noggrann eftertanke erfordras inför beslut om denna typ av anläggningar i enlighet med tidigare resonemang. En grundtanke i programmet är ju att satsa på en säsongsförlängning, vilket åstadkommes genom en utvecklad vintersäsong. Enligt beredningens uppfattning bör bättre beläggning i befintliga anläggningar prioriteras före beslut om nybyggande, och de nybyggnadsprojekt som företas måste ges en sådan inriktning att de också är attraktiva under sommarsäsongen.

Beredningen uppfattar Siljansbygden som ett område där utlandsturismen kan utvecklas ytterligare. Därvid utgör sommarsäsongens traditionella turistaktiviteter den stora attraktionen, vilket bör vägas in i bedömningarna.

5.8 Fryksdalen

Utvecklingsprogrammet är antaget som riktlinje för verksamheten av fullmäktige i de berörda kommunerna Kil, Sunne och Torsby.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Området runt Frykensjöarna har sedan lång tid utgjort besöksmål sommartid för turister som sökt sig till det vackra landskapet och områdets kulturella sevärdheter och traditioner. Under 1970-talet har en utveckling av vinterturismen i området inletts. För närvarande pågår upprustning och utbyggnad av skidbackar och boendeanläggningar. Ett nytt hotell invigdes nyligen i Sunne.

De värmländska turistorterna utgör resmål inom rimligt avstånd även för kortare vistelser i anslutning till helger. Restiden med bil eller buss från Göteborg till Sunne är ungefär 5 timmar.

Utvecklingsarbetet för Fryksdalens primära rekreationsområde har även omfattat norra delen av Torsby kommun med Klarälvens norra dalgång.

Beredningen ser Fryksdalen-Norra Klarälvsdalen som ett mycket intressant och utvecklingsbart område för turism och rekreation. I likhet med några andra områden, t ex Siljan, har området förutsättningar att vidmakthålla en traditionellt etablerad sommarturism och samtidigt utvecklas till ett attraktivt besöksområde vintertid. Områdets klimat och naturgivna förutsättningar i kombination med dess läge nära landets tätbefolkade delar ger goda konkurrensfördelar och inom området finns befintliga anläggningar och branschkunnande att bygga vidare på.

Beredningen har funnit att redovisningen av förhållandena i norra Värmland behövs för att en bedömning av förutsättningarna för utveckling av turism och rekreationsliv i såväl Fryksdalen som norra Klarälvsdalen skall vara möjlig. Beredningen delar kommunernas uppfattning att en utvidgning av det primära rekreationsområdet norrut är motiverad.

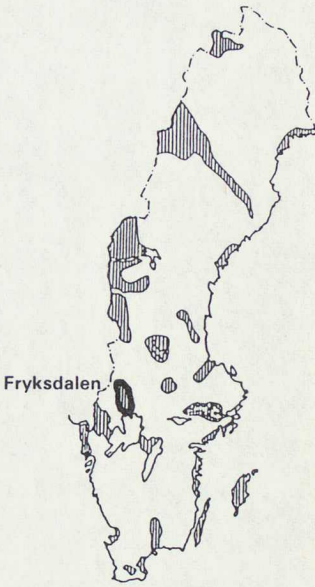

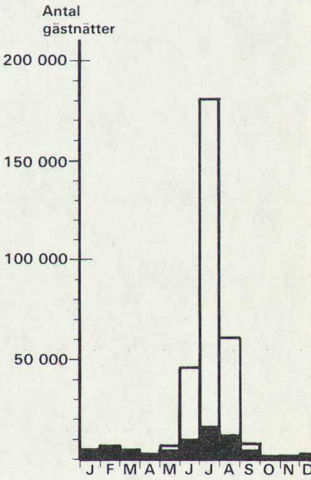

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammets inriktning

Den rapport som lämnats till Rekreationsberedningen från plangrupp Fryksdalen utgör en aktuell redovisning av områdets marknadsmässiga förutsättningar, en önskvärd framtida organisationsbild och ett åtgärdsprogram som underlag för framtida produktutveckling. Materialet bygger på den "Huvudplan för markanvändning och utvecklingsplan för turism" som utarbetats 1979.

Åtgärdsprogrammet avser förslag inom de fyra primära utvecklingsområden som pekats ut i "Huvudplan för markanvändning". Sammanlagt föreslås åtgärder motsvarande drygt 350 milj kr.

De mest omfattande projekten i investeringskostnader räknat är utbyggnad av Finnfallets vintersportanläggning och en stugby i Sunne, utbyggnad av Hovfjällstoppens vintersportanläggning och stugbyar i dess närhet, Branäs vintersportanläggning med boende- och serviceanläggningar, hotell och

stugby vid Långberget norr därom samt Fryksta turist-och konferensanläggning intill Kil.

I lägesrapporten till beredningen redovisas ett förslag till turistorganisation som innebär att "plangrupp Fryksdalen" består som informellt samrådsorgan och att kommunvisa genomförandeorgan bildas där kommun och turistnäring samverkar.

Bland alla primära rekreationsområdena utgör utbyggnadsplanerna i Fryksdalen de mest omfattande.

Även om beredningen vill tillmäta området stora utvecklingsmöjligheter har beredningen reagerat inför storskaligheten i utvecklingsambitionerna. Beredningen menar att de resurser som samhället förfogar över i första hand bör styras till en konsolidering av befintlig verksamhet. Mer omfattande och resurskrävande nyetableringar måste relateras till noggranna marknadsbedömningar.

Beredningen anser dock att en fortsatt planering och förberedelse för en långsiktig turistutbyggnad bör ske parallellt för att säkra resurser och underlätta en planmässig utbyggnad där de investeringar som görs kan ses som etapper. För t ex skolklasser, ungdomsgrupper och barnfamiljer kan de värmländska turistorterna utvecklas till allt mer attraktiva besöksmål. Beredningen menar att researrangemang, aktivitetsutbud och boendeanläggningar bör inriktas på att göra området tillgängligt för breda besöksgrupper.

Fryksdalen är ett område som har ganska många utländska besökare. Många norrmän har nära till Värmland men området är också attraktivt för andra utländska gäster företrädesvis under sommaren. Det är viktigt att måna om kvaliteten på turistutbudet sommartid då det finns många konkurrensvärdiga besöksmål med jämförbara attraktioner.

Beredningen tror att samverkan är av stort värde för att ett bra resultat skall kunna åstadkommas och välkomnar förslag om förstärkt gemensam organisation i området.

Övernattningsanläggningar

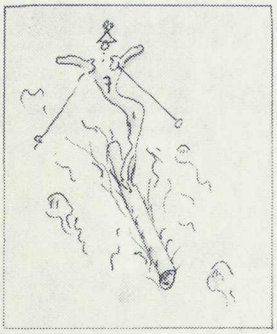

Områdets utbud av bäddar i hotell, stugbyar och vandrarhem/gruppförläggningar i dagsläget motsvarar ca 35 % av motsvarande utbud i Siljansområdet och Dalafjällen och ca hälften av utbudet i Härjedalsfjällen. Kapacitetsutnyttjandet är jämförbart eller något mindre i Fryksdalenområdet. Bland de turistorter i primära rekreationsområden som ingår i beredningens sammanställning kan Sunne-Rottneros-Finnfallet närmast jämföras med Idre i befintligt utbud av bäddar i hotell och stugbyar och utbudet i Torsby-Hovfjället motsvarar på samma sätt förhållandena i Funäsdalen-Tännäs.

Mellan 1 300 och 2 400 ytterligare bäddar för uthyrning föreslås till 1990. Den långsiktiga planeringsramen för områdets utbyggnad av boendeanläggningar anges till 21 000 fler bäddar än i dagsläget.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	2 350 bäddar	10 075 bäddar
Camping	5 660 bäddar	6 300 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	1 600 hus	

Beredningen uppskattar förslagen att uppföra grupplogianläggningar. Det är ett sätt att underlätta för människor att besöka området utan alltför dyra boendekostnader. Beredningen ser gärna ytterligare åtgärder som kan göra området mer tillgängligt utan stora omkostnader för besökarna.

Beredningen vill betona betydelsen av att nya vintersportanknutna boendeanläggningar lokaliseras så att de blir attraktiva även sommartid.

Turistområdets uppbyggnad

I "Huvudplanen för markanvändning" från 1979 pekades fyra primära utvecklingsområden ut inom Fryksdalen-Norra Klarälvsdalen. I lägesrapporten till beredningen redovisas åtgärdsprogram för dessa fyra områden:

Sunne-Rottneros-Finnfallsområdet
Torsby-Hovfjällsområdet
Sysslebäck-Branäsområdet
Kil-Frykstaområdet

Av dessa är de båda första områden med befintliga anläggningar och etablerad turism där utbyggnad och förbättringar pågår. Enligt programmet motiveras utbyggda boendeanläggningar av ökad efterfrågan och av det nuvarande aktivitetsutbudet.

Sysslebäcksområdet är enligt programmet för närvarande endast till liten del utvecklat som turistområde. Den framtida utvecklingen är avhängig Branäsprojektets förverkligande.

Kil är ej heller i nuläget särskilt turistiskt utvecklat. Frykstaområdet anges som en resurs för en framtida hotell/konferens/turistanläggning.

Beredningen vill i enlighet med tidigare resonemang i första hand rekommendera en fortsatt prioritering av satsningar till de befintliga turistorterna. Beredningen menar att en koncentration av det turistiska utbudet till ett fåtal orter och en utveckling av dem till konkurrenskraftiga och attraktiva turistmål bör vara en målsättning för den närmaste överblickbara tiden. Därvid bör utbudet under olika säsonger uppmärksammas och olika åtgärder samordnas för att åstadkomma ett väl fungerande turistområde med förutsättningar för en självständig och bärkraftig turistnäring.

Beredningen vill också betona kommunikationernas betydelse för den turistiska utvecklingen både lokalt och vid resor till och från området.

Fryksdalsbanan innebär en värdefull tillgång för området och beredningen vill särskilt uppmärksamma dess betydelse för möjligheterna att utveckla bekväma kollektiva resor till området som i sin tur ställer ökade krav på väl fungerande lokala kollektiva transporter t ex i form av transfertrafik, skidbussar och utvecklade utflyktsarrangemang.

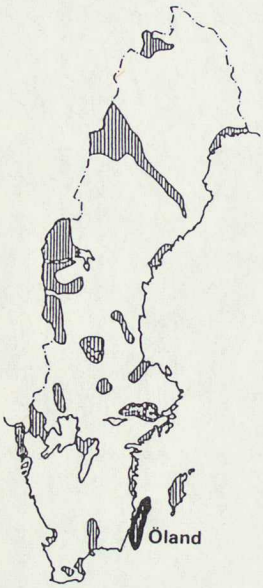

5.9 Öland

Utvecklingprogrammet är godkänt av kommunfullmäktige i de båda kommunerna Borgholm och Mörbylånga.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Öland är ett utpräglat sommarsemesterområde med en kort och intensiv besökssäsong koncentrerad till skolornas sommarlov. En stor del av inkvarteringen sker i form av camping och i enskilt uthyrda stugor. Badstränderna och Ölands särart utgör den stora lockelsen. En stor del av det turistiska utbudet sker på småföretagarbasis anpassat till den korta säsongen.

Enligt beredningens uppfattning är Öland som sommarsemesterområde ett av de mest angelägna områdena att värna om i rekreationspolitiskt avseende. Öland kan även i fortsättningen förväntas utgöra besöksmål för många semesterlediga människor och det är viktigt att området är rustat att kunna ta emot sina besökare. Områdets anläggningar och besöksmål bör vara tillgängliga för människor med olika förutsättningar.

Utvecklingsprogrammets inriktning

En stor del av utvecklingsprogrammet för Öland utgör en genomgång och ställningstagande till Ölandskommunernas möjligheter att klara av de stora turistströmmarna. Farhågor om begränsningar i möjligheterna tillbakavisas. Däremot anges att en dimensionering av de tekniska systemen efter toppbelastningarna inte är kommunalekonomiskt försvarbart.

En ambition att i första hand arbeta för en utfyllnad av turisttillströmningen under juni och augusti samt säsongsförlängning under vår och höst redovisas.

En stor del av förslagen syftar till att bättre utnyttja befintliga resurser och komma till rätta med brister i t ex trafikförbindelser och sanitär standard.

Beredningen uppfattar Öland som ett mycket angeläget område för turism och rekreation i landet och skulle gärna sett ett utvecklingsprogram som behandlade framtida turistisk utveckling på ett bredare sätt. I programmet har någon redovisning exempelvis inte skett av kulturutbudet på Öland vare sig som skyddsvärda miljöer eller utvecklingsbara kulturarrangemang, vilket enligt beredningens uppfattning är en viktig hörnsten i en attraktiv turistprodukt. Någon diskussion om samverkan kring andra turistiska arrangemang och aktiviteter förs inte heller i programmet.

Med tanke på Ölands stora betydelse som besöksmål för semesterlediga människor är det betydelsefullt att problem med teknisk försörjning etc bemästras. Ölandsprogrammet har här pekat på ett viktigt problem. Förbättrade och biltrafikseparerade cykelförbindelser längs de stora vägarna på öns västra sida enligt förslag i programmet är angeläget.

Beträffande kollektivtrafikförbindelserna konstateras i programmet att dessa motsvarar permanentbefolkningens resbehov och inte är anpassade till

turismen. Något förslag till förbättringar eller kompletteringar av de kollektiva förbindelserna föreslås däremot inte. Beredningen ser bra kollektivtrafikförbindelser som ett av flera angelägna medel att göra de primära rekreationsområdena tillgängliga och vill uppmana berörda huvudmän att överväga förändringar som kan underlätta möjligheterna att göra rekreationsresor kollektivt både till och från betydelsefulla resmål på Öland liksom mellan olika orter på ön.

Övernattningsanläggningar

Föreslagna utökningar av boendekapaciteten är relativt blygsam och omfattar förslag till upprustning av befintliga stugbyar, utbyggnad och upprustning av gästhamnar, utveckling av befintliga campingsplatser och olika sätt att från kommunernas sida uppmuntra enskilda initiativ.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	4 100 bäddar	–
Camping	26 000 bäddar	3 000 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	6 850 hus	

Beredningen anser att programmets allmänna inriktning mot utjämning av beläggningen under sommarmånaderna och en försiktig komplettering är riktig. Vandrarhem och enkla övernattningsstugor kan därvid vara exempel på lämpliga former.

Beredningen uppfattar den stora volymen av campingplatser och enskilt uthyrda fritidshus på Öland som en mycket värdefull tillgång. Därigenom kan en bred allmänhet semestra där till en rimlig kostnad. Det är angeläget att rusta äldre stugor, pensionat, sommarkolonier m m så att de inte förfaller men inte heller förlorar sin enkla karaktär och möjligheter till låg prissättning. Beredningen välkomnar ansträngningar att få loss fler fritidshus till uthyrning och kommunernas försök att uppmuntra uppförandet av uthyrningsstugor i anslutning till jordbruksföretag.

Beredningen vill också uppmana kommunerna att undersöka olika möjligheter att utnyttja lediga lokaler som exempelvis skolor till turistlogianläggningar.

Enligt programmet skall man vara restriktiv mot ytterligare fritidsbebyggelse i strandnära lägen, vilket anses innebära en stor framtida handlingsfrihet för lokaliseringar av turistanläggningar nära havet. Beredningen vill här understryka att ambitionen bör vara att hålla obebyggda stränder med strandskydd fria från ytterligare exploateringar av boendeanläggningar. Däremot kan eventuellt nyanlagda gästhamnar, badplatser etc vara motiverade.

Turistområdets uppbyggnad

En turistisk struktur redovisas i programmet som innebär att framtida turistiska satsningar med betydelse även för för- och eftersäsongen lokalise-

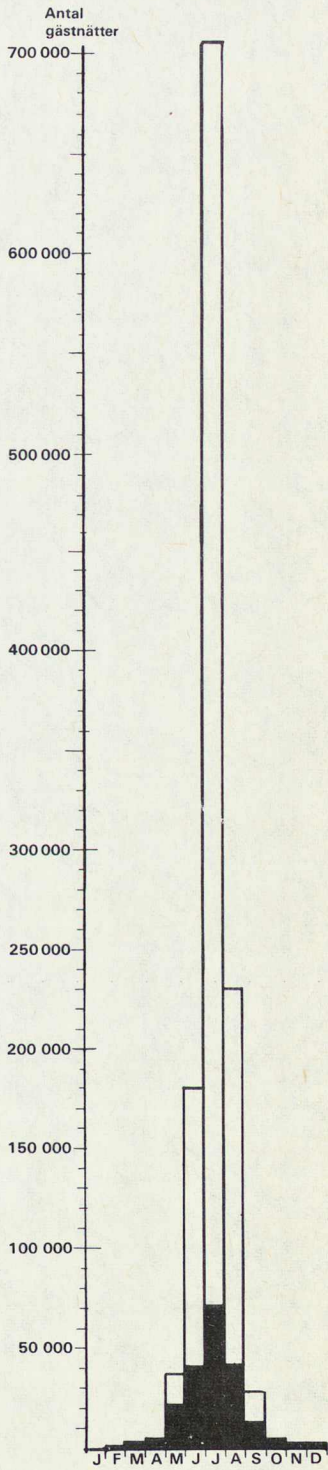

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

ras till tätorterna på västra kusten mellan Mörbylånga och Lundegård samt till Löttorp av hänsyn till permanentbefolkningens behov och intressen.

Olika insatser föreslås för att informera besökare om outnyttjade resurser även under högsäsong främst på södra Öland.

Beredningen saknar en mer nyanserad beskrivning av turismens geografiska struktur med attraktiva besöksmål, välfrekventerade stråk och betydelsefulla turistorter med anläggningar för boende och aktiviteter. Programmet omfattar ingen redovisning av förhållandena i mindre geografiska delområden och inte heller någon prioritering av åtgärder mellan olika orter. Beredningens uppfattning är att en sådan redovisning vore av värde för att klargöra turismens och rekreationslivets intressen i olika sammanhang vilket underlättar ett hänsynstagande och gör det möjligt att föreslå åtgärder och styra investeringar på ett mer medvetet sätt.

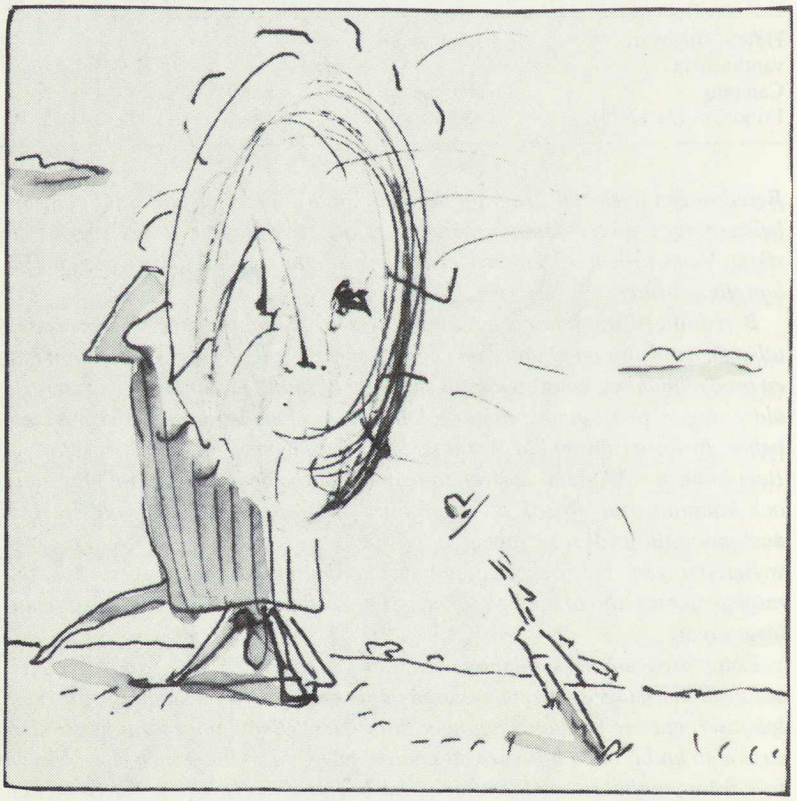

5.10 Gotland

Utvecklingsprogrammet är godkänt av fullmäktige i Gotlands kommun.

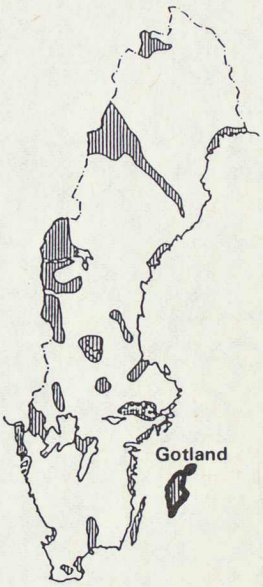

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Gotland utgör ett av landets mest välbesökta turistområden sommartid med långvariga traditioner baserade på den säregna naturen och de många kulturhistoriska sevärdheterna. Möjligheterna till sol och bad utgör också en stark lockelse för många.

Beredningen anser att det är ett rekreationspolitiskt riksintresse att värna om Gotland som ett väl fungerande sommarsemesterområde för många människor, och att ta vara på de möjligheter som finns att stärka utbytet av turismen, i form av intäkter, sysselsättningsmöjligheter och serviceeffekter för de boende på ön.

Jämfört med andra attraktiva sommarsemesterområden i landet har Gotland svårare kommunikationsförhållanden, som kräver resa med flyg eller färja.

Beredningen anser att väsentliga förbättringar för turisterna behövs vad gäller färjeförbindelserna med tidtabellen anpassad till turistresandet och till anslutande kollektiva förbindelser vid färjelägena. Beredningen anser att förutsättningen för en direkt båtförbindelse mellan Stockholm och Gotland under högsäsong bör undersökas, liksom en eventuell fortsättning till Västtyskland där en trevlig båtresa med associationer till gamla Hansaförbindelser i kombination med Gotlands attraktivitet som turistområde kan marknadsföras även i Västtyskland.

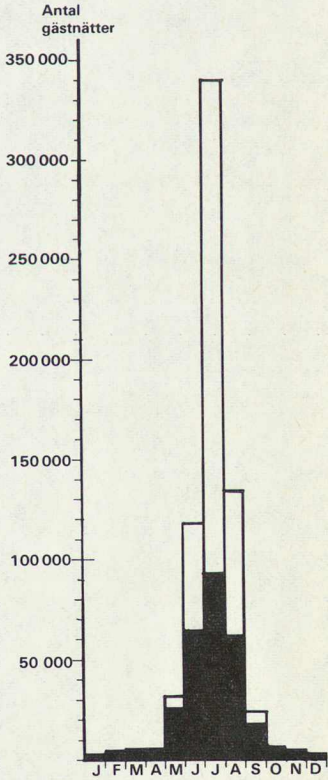

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammets inriktning

Sedan slutet 60-talet har turistfrågorna på Gotland varit föremål för ett flertal olika studier och utredningar. En bred kunskap om turismen har på detta sätt byggts upp i kommunen och på länsstyrelsen. Den senaste redovisade övergripande turiststudien är från 1979: "Utvecklingsprogram för turismen på Gotland." Den nu gjorda redovisningen skall ses mot bakgrund av de tidigare utredningar och ställningstagandena.

Inom ramen för utvecklingsprogramarbetet har sex delstudier gjorts eller påbörjats. Studierna avser att lösa konkreta problem som har betydelse för turismen och det rörliga friluftslivets fortsatta utveckling på ön.

Beredningen har funnit att redovisade studier på ett värdefullt sätt belyser väsentliga problem som har stor allmängiltighet i denna typ av intensivt besökta ensäsongsområden. Beredningen hade dock utöver dessa studier gärna sett en aktualiserad redovisning av betydelsefulla turistorter, besöksmål, stråk och aktivitetsområden för turism och rörligt friluftsliv på ön. Beredningen tror att denna form av redovisning är värdefull för möjligheterna att i andra planeringssammanhang beakta turismens intressen och underlätta initiativ och beslut kring markanvändning, kollektivtrafik, serviceutbud etc. Förhållandena i de viktiga turistorterna är därvid särskilt betydelsefulla. Beredningen är

medveten om att aktuellt planarbete pågår eller nyligen avslutats i de för turismen värde fulla områdena på Fårö och vid Sudret på Gotlands sydspets. Därvid har bl a va-frågor och känsliga naturförhållanden uppmärksammats. Beredningen vill för sin del understryka vikten av att motsvarande planeringsunderlag och ställningstaganden formuleras i andra turistiskt intressanta områden så att de förändringar som görs kan ske mot bakgrund av en samlad bedömning kring önskvärd utveckling.

Beredningen vill också framhålla det angelägna i att de möjligheter till säsongsförlängning som ändå finns tas till vara. Därvid ger redovisade utredningar mycket litet vägledning.

Övernattningsanläggningar

I utvecklingsprogrammet föreslås en utveckling inriktad på ett tillskott av i första hand enkla boendeanläggningar. Genom en särskild studie har genomförandet av husvagnscampingplatser förberetts och förutsättningarna för att bygga en anläggning avsedd för korttidsuthyrning under högsommarsäsongen har redovisats i en särskild studie.

Ett förslag att erbjuda vandrarhemslogi för större grupper genom att utnyttja bygdegårdar som knyts till befintliga vandrarhem redovisas också.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	5 180 bäddar	600 bäddar
Camping	8 700 bäddar	900 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	7 000 hus	

Beredningen har funnit redovisade studier mycket intressanta. De belyser dock de påtagliga svårigheterna att genomföra nyetableringar till ekonomiskt rimliga villkor trots den uttalade enkelheten i utförandet.

Beredningen noterar att en stor del av turisterna på Gotland bor i privata rum och stugor och har också erfarit att många olika former av tillfälligt logi ordnas under högsäsongen i lokaler som är lediga t ex skolor. Beredningen finner ett stort värde i detta och tror att en redovisning av de praktiska genomförandeproblemen kring dessa arrangemang vore till nytta även i andra turistområden.

Beredningen vill framhålla det angelägna i att nedslitna befintliga anläggningar rustas.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet ges ingen redovisning av turismens struktur på ön men turistfrågorna har belysts genom olika studier i föregående utredningar.

I en utvecklingsplan för turistnäringen på Gotland utarbetad av kommunen och länsstyrelsen 1978 utpekades sex primära utvecklingsområden

varvid endast Visby ansågs ha förutsättningar för turism året runt. Övriga områden ansågs i varierande grad lämpliga att utveckla för sommarturism respektive rekreationsområden för öns bofasta. Utpekade områden var förutom Visby, Sudersand/Ekeviken på Fårö, Åminne/Slite, Ljugarn/Östergarn, Burgsviksområdet samt Tofta.

Beredningen menar i enlighet med tidigare resonemang att det är värdefullt att i planeringen av såväl markanvändning som mer direkta turistarrangemang etc arbeta med denna typ av utpekade områden och i första hand försöka förbättra och utveckla turismen på dessa platser. Därvid bör även sambandet mellan orterna i form av stråk, leder och kollektivtrafikförbindelser liksom turistevenemang av olika slag uppmärksammas.

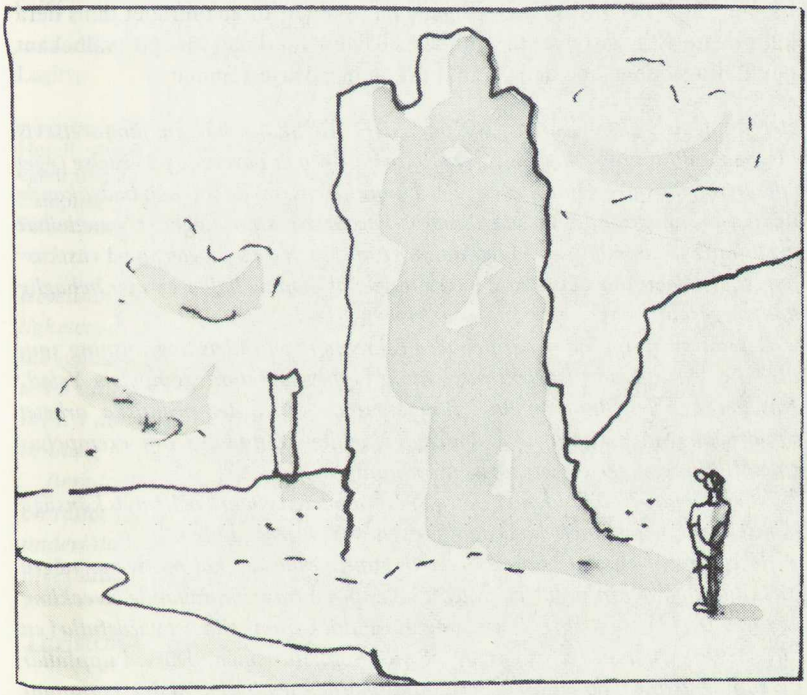

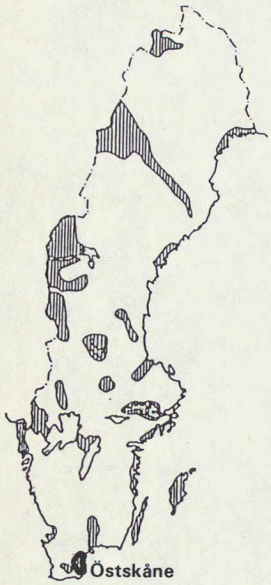

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem

5.11 Östskåne

Det primära rekreationsområdet berör Kristianstad, Simrishamn och Tomelilla kommuner. Under utvecklingsprogramarbetet beslöt Simrishamns kommun att avstå från deltagande i arbetet. De övriga kommunerna har antagit det framarbetade programmet i respektive kommunfullmäktige. Beslut har fattats om att bilda en kommitté för fortsatt samarbete inom det primära rekreationsområdet där även Simrishamns kommun sannolikt kommer att ingå. Samarbete med övriga kommuner i Skåne skall etableras.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Det primära rekreationsområdet Östra Skånes attraktivitet för turism och rekreation ligger till stor del i den långa sandstrand som Hanöbukten utgör i förening med det vackra och speciella landskapet. Inom området finns flera kulturhistoriskt intressanta miljöer. Kiviks marknad är ett välbekant publikdragande evenemang som återkommer varje sommar.

Beredningen konstaterar att turismen i Östra Skåne har en jämförelsevis blygsam omfattning i dagsläget. De flesta besöken är baserade på vistelse i eget eller hyrt fritidshus. Området har hård konkurrens om de sol- och badsökande turisterna av stränderna vid Skanör-Falsterbo, som ligger i omedelbar anslutning till storstadsområdet Malmö-Lund, och av badorterna på västkustens södra delar där det saltare havsvattnet i allmänhet håller en mer behaglig badtemperatur.

Beredningen uppfattar det primära rekreationsområdets avgränsning som olyckligt då sådana turistiskt intressanta besöksmål som exempelvis Ystad, Kåseberga och Glimmingehus lämnats utanför. I det praktiska arbetet samarbetar Simrishamn, Ystad och Tomelilla kommuner om exempelvis stuguthyrningsverksamhet, turistinformation m m.

De speciella förhållandena i Östra Skåne med den vackra och bitvis känsliga naturen motiverar dock särskilda hänsyn och överväganden.

Beredningen har inte funnit att rekreationspolitiska skäl motiverar några särskilda åtgärder från statens sida för att uppmuntra en omfattande utveckling av turismen i Östra Skåne. Beredningen vill dock framhålla det värdefulla i ett utökat samarbete kring frågor av betydelse för turismen. Därvid uppfattar beredningen de uttalade samarbetsambitionerna med övriga Skåne-kommuner som angelägna. Turisten uppfattar ofta hela landskapet som ett besöksmål och de jämförelsevis små avstånden gör utflyktsresor rimliga. Det arbete som inletts inom ramen för Skånes turistråd ser beredningen som intressant och utvecklingsbart.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Satsningarna på att utveckla turismen i området skall enligt utvecklingsprogrammet ske längs en inlandskedja och en kustkedja. På sikt föreslås inlandskedjans stomme utgöras av en sammanhängande museijärnvägslinje Kristianstad-Degeberga-Simrishamn och kustkedjan av en båtlinje Simrishamn-Åhus. Längs kedjan skall satsningar göras för att utveckla basorter

med övernattningskapacitet samt utflyktsmål. Vidare föreslås att cykelturismen skall utvecklas i ett sammanhängande system av cykelvägar i inlandet och längs kusten.

Beredningen har uppfattat att de åtgärder som föreslås i utvecklingsprogrammet medverkar till en rimlig utveckling av turismen i Östra Skåne. Stor vikt har lagts vid utvecklade aktiviteter och arrangemang. Beredningen tror att detta är en angelägen uppgift för att utveckla turismen på ett sätt som motsvarar områdets förutsättningar. Detta bör ske i samarbete med övriga turistorter i närheten i enlighet med synpunkterna ovan.

Övernattningsanläggningar

En viss utbyggnad av övernattningsanläggningar föreslås genom utbyggnad av befintliga gästgiverier och stugbyar. I Brösarp föreslås en nyanlagd campingplats och stugby. På flera platser föreslås nya vandrarhem.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	980 bäddar	300 bäddar
Camping	2 350 bäddar	500 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	4 500 hus	

Beredningen har uppfattat de föreslagna utbyggnaderna av övernattningsmöjligheterna som rimliga. Genom samverkan mellan anläggningar och en viss utbyggnad görs området mer tillgängligt för gruppresor med buss. Möjligheterna till rörligt friluftsliv förbättras genom fler campingplatser och vandrarhem. I den intressanta naturen kunde med fördel fler vandringsleder ställas i ordning och förses med enklare lägerplatser för övernattning.

Beredningen uppskattar försöken att öka uthyrningen av privata fritidshus i området och ser i denna verksamhet ett bra exempel på åtgärder som underlättar för fler människor att semestra i området utan omfattande investeringar i nya boendeanläggningar.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet föreslås åtgärder mestadels i befintliga tätorter där särskilt Degeberga och Brösarp föreslås få en förstärkt turistisk roll.

Beredningen anser att en utveckling bör eftersträvas där befintliga resurser tas tillvara och förstärks. En utveckling av befintliga tätorter med förstärkta boenderesurser och turistiska arrangemang är därför värdefullt.

I ett område som Östra Skåne utgörs de attraktiva besöksmålen av badstränder, sevärdheter, intressanta naturmiljöer och andra spridda platser inom området.

Beredningen menar att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt trafikfrågorna så att möjligheterna att färdas utan egen bil förbättras. Vid välbesökta badstränder och andra attraktiva besöksmål bör parkeringsfrågor, hygienanläggningar m m uppmärksammas.

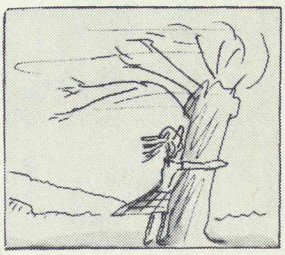

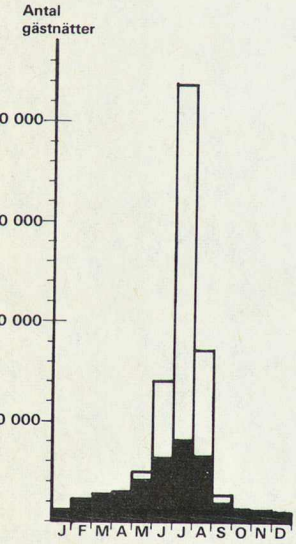

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrar hem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.12 Kullaberg–Hallandsås

Utvecklingsprogrammet är förankrat i kommunstyrelserna i de berörda kommunerna Höganäs, Ängelholm, Båstad, Örkelljunga, Laholm och Halmstad

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Kustområdena vid Kullaberg, Skälderviken, Bjärehalvön och Laholmsbukten utgör sedan lång tid betydelsefulla rekreationsområden dit många människor söker sig under sin lediga tid. Området har stora rekreationstillgångar, i första hand attraktiva badstränder, ett vackert landskap och behagligt klimat. Det har en lång tradition som etablerat besöksmål.

Områdets närhet i förhållande till de många människor som bor i Sydsveriges och Danmarks tätt befolkade delar medför också att många kan besöka området utan långa resor. Även som besöksmål för mer långväga turister har området en stor attraktionskraft. Besöksströmmarna är störst under sommarmånaderna.

Rekreationsberedningen anser att Kullaberg-Hallandsåsen utgör ett betydelsefull område i rekreationspolitiskt avseende både som semesterområde och som närbeläget rekreationsområde i en tätt befolkad region. Områdets avgränsning har medfört att Hallandskusten norr om Halmstad inte ingår som primärt rekreationsområde. Enligt beredningens sätt att se har hela den halländska kuststräckan likartade förutsättningar för turism och rekreation och utgör sommartid ett viktigt turistområde i landet.

Utvecklingsprogrammets inriktning

I utvecklingsprogrammet för Kullaberg-Hallandsåsen poängteras att de lokala och regionala rekreationsintressena bör prioriteras, något som också får sitt uttryck i förslagen till åtgärder. Flera av förslagen syftar till att utnyttja skogsområdena på Hallandsåsen för friluftsändamål bl a genom en alpin vintersportanläggning, vandringsleder m m. Därigenom betonas den regionala inriktningen och möjligheterna till säsongsförlängning.

Möjligheterna att ta emot ytterligare besökare sommartid är enligt programmet begränsade och de förslag till åtgärder som syftar till att förbättra förhållandena under högsäsongen berör mest camping- och badplatser med service och trafikförhållanden i anslutning till dessa. Runt kusten föreslås också en genomgående cykel- och vandringsled.

Beredningen har funnit programmets inriktning mot regionala intressen förståelig och motiverad utifrån områdets förutsättningar. Beredningen hade dock gärna sett en bredare redovisning av området som besöksmål även för mer långväga turister. En redovisning av vilka begränsningar och konflikter som föreligger kunde ge underlag till en diskussion kring möjliga förbättringar av förhållandena. Enligt beredningens uppfattning finns starka rekreationspolitiska skäl att förbättra tillgängligheten till Kullaberg-Hallandsåsområdet bl a genom utökad campingverksamhet enligt programmets förslag.

Beredningen noterar att turismens ekonomiska betydelse och inverkan på sysselsättning och serviceutbud ägnats mycket liten uppmärksamhet i programmet. Erfarenhetsmässigt är turismens bidrag i dessa avseenden betydande (jfr t ex turistekonomiska undersökningar vid Siljan och i Norra Bohuslän). Med ett bredare ekonomiskt synsätt borde ett större samhälleligt engagemang kunna motiveras även ekonomiskt.

Byggande av cykel- och vandringsleder i området förutsätts enligt redovisningen delvis ske genom statlig finansiering. Staten (Domänverket) föreslås även finansiera byggande av en campingplats längs kuststräckan i Laholms kommun. Beredningen uppskattar sättet att redovisa förslagen till engagemang från olika huvudmän för att finansiera, bygga och driva föreslagna anläggningar.

Övernattningsanläggningar

Utbyggda övernattningsanläggningar föreslås till största delen i form av campingplatser, delvis som ersättning för äldre som avvecklas.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	2 850 bäddar	400 bäddar
Camping	6 000 bäddar	1 500 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	10 400 hus	

Med hänsyn till områdets förhållandevis blygsamma utbud av kollektiva övernattningsmöjligheter i dag finner beredningen en viss utbyggnad motiverad särskilt av enkelt utrustade boendeanläggningar för korttidsuthyrning under högsäsongen t ex i form av enkla grupplogianläggningar, campingstugor och vandrarhem. Ett bibehållande och eventuell upprustning är angelägen för de äldre pensionat, barnkolonier, semesterhem etc som finns i området sedan länge. I programmet redovisas intressanta resonemang om olika boendeformer men kommunerna anför en tveksamhet till att engagera sig i anläggningar som inte är företagsekonomiskt bärkraftiga.

Beredningen anser att nyetableringar av boendeanläggningar måste föregås av marknadsbedömningar och relevanta lönsamhetskalkyler. I Kullaberg-Hallandsåsområdet finns sannolikt möjligheter att erbjuda vistelse under helger året runt och att konkurrera om kurser och konferenser där en låg prissättning och enkel standard också är en fördel.

Inom området finns också förhållandevis många fritidshus som borde kunna ges ett ökat utnyttjande genom uthyrning. Beredningen saknar här en uttalad vilja till engagemang för att få en samordnad uthyrning till stånd.

Turistområdets uppbyggnad

I programmet utpekas utvecklingsområden, baspunkter och serviceorter. Utvecklingsområdena har bedömts särskilt lämpliga och utvecklingsbara för turism och rekreation.

Beredningen har funnit redovisningen av de olika delområdena förhållandevis schematisk både vad gäller befintliga förhållanden och föreslagna åtgärder. Den valda inriktningen har inneburit att de stora besöksområdena och turistorterna ägnats ganska liten uppmärksamhet. Enligt beredningens turistortsstudie återfinns 3 st av landets mest välbesökta turistorter inom primära rekreationsområdena i Kullaberg-Hallandsåsområdet. Detta förhållande tillsammans med påtalade om kapacitetsproblem och begränsningar borde enligt beredningens synsätt motivera en särskild redovisning av turistorterna och deras inbördes samverkan t ex i form av kollektivtrafik, turistarrangemang, boendeanläggningar m m.

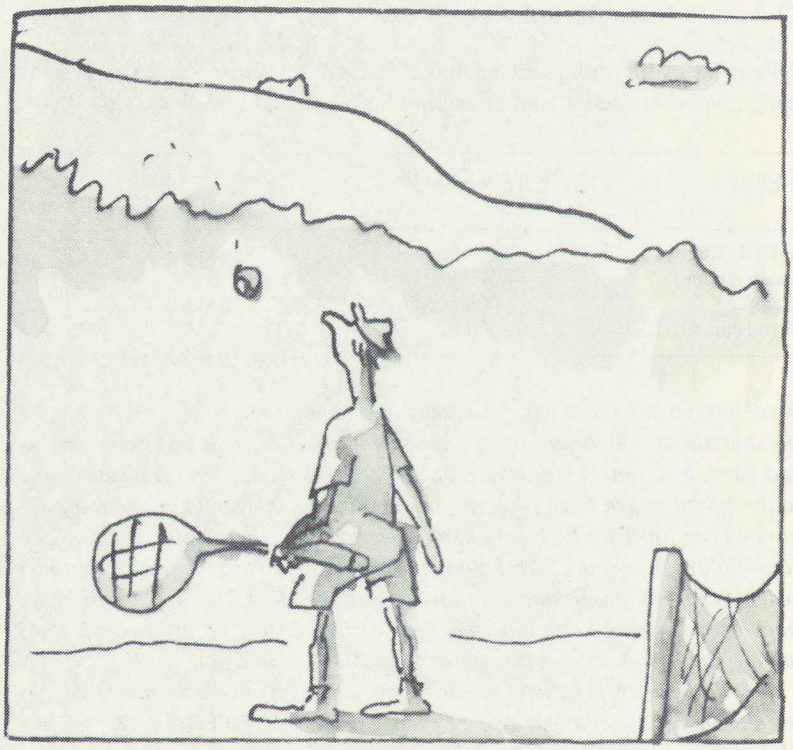

5.13 Norra Bohuslän

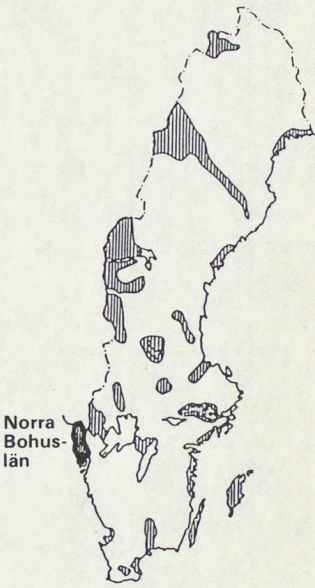

Utvecklingsprogrammet har godkänts av kommunstyrelserna i Uddevalla och Tanum. I Sotenäs och Munkedal har kommunstyrelsens arbetsutskott godkänt programmet. I Strömstad har den av kommunstyrelsen tillsatta samarbetsgruppen antagit programmet och i Lysekil har ordföranden och vice ordförande i kommunstyrelsen lämnat remissvar över det gemensamma programmet.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Rekreationstillgångarna i Norra Bohuslän i form av kust och skärgård vid Skagerak har sedan lång tid lockat semesterlediga besökare under sommaren. Områdets geografiska läge nära tätortsområden både i Göteborgsregionen, sydnorge med Oslo, Västergötland, Värmland och Närke gör också att området är tillgängligt för många utan långa resor.

Rekreationsberedningen anser att Norra Bohuslän utgör ett av landets mest betydelsefulla rekreationsområden. Det är angeläget att området är tillgängligt för många människor genom utbud av enkla övernattningsmöjligheter, goda kollektiva kommunikationer etc. Samtidigt är det viktigt att värdkommunerna har möjligheter att klara av de belastningar som den stora mängden besökare under en kort säsong innebär för den samhälleliga servicen.

Beredningen har diskuterat områdets avgränsning söderut. Arbetet med utvecklingsprogrammet har omfattat ett något större område än det ursprungligen avgränsade primära rekreationsområdet. En utvärdering av området till att omfatta hela Lysekils kommun har beredningen funnit motiverat. Vad gäller den Bohuslänska kuststräckan söder om Lysekil har ett gemensamt kommunalt arbete inletts mellan Orust Tjörn och Stenungsunds kommuner kring turist- och rekreationsfrågor, vilket är värdefullt.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Norra Bohuslän har fått en inriktning mot konkreta kommunvisa projekt vars genomförande anses angeläget inom kort tid. Övergripande frågor har hanterats som gemensamma projekt, även de inriktade på praktisk tillämpning. Gemensamt har planering för småbåtshamnar och rastplatser bedrivits. Åtgärder för att uppmuntra till privat uthyrning av fritidshus och uthyrningsstugor har vidtagits bl a i form av en praktiskt inriktad "handbok". En vägvisare till kulturen i Bohuslän har utgjort ett projekt och med särskilda medel från Rekreationsberedningen har ett kursutbud med temat "Turismen som inkomstkälla" utarbetats och genomförts i samarbete med bl a folkbildningsorganisationerna.

Beredningen har funnit den konkreta och åtgärdsinriktade uppläggningen av utvecklingsprogramarbetet värdefull. Norra Bohuslän har varit föremål för flera omfattande utredningar tidigare som gjorde denna inriktning möjlig. Flera av de redovisade projekten har redan lett till förverkligande. Beredning-

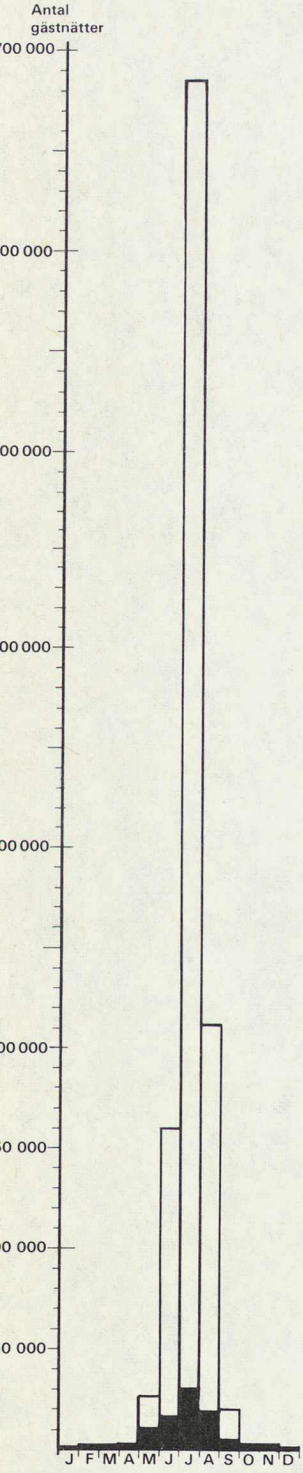

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

en har funnit att de olika projektens inriktning ligger väl i linje med de uttalade målen för utvecklingsprogramarbetet som helhet.

De föreslagna åtgärderna finner beredningen förhållandevis blygsamma till sin omfattning om man relaterar dem till områdets stora attraktivitet och väldiga besöksvolym. Beredningen uppfattar dock att väsentliga steg tagits för att inleda en utveckling av turistutbudet i Norra Bohuslän.

Ambitionerna att fördjupa semestervistelsen genom praktisk vägvisning till kulturen finner beredningen vällovlig och ser i detta arbete ett bra exempel på hur de kulturella tillgångarna i ett område kan berika turisternas upplevelser och samtidigt bidra till viss säsongsförlängning på dagsutflykts- eller veckoslutsbasis.

Beredningen har också funnit en förbättring av Europaväg 6 angelägen liksom förbättrade rastplatser m m längs de stora vägarna viktigt och vill för sin del förorda en prioritering av detta bland regionala vägförbättringsprojekten.

Beredningen uppskattar också försöken med utbildning i "turistisk småföretagsamhet" som sannoligt är ett verkningsfullt sätt att sprida turismens goda effekter till lokalbefolkningen i vida kretsar.

Genom den nyligen genomförda undersökningen av turisternas utgifter har turismens direkta ekonomiska effekter belysts och förhoppningsvis bidragit till ett ytterligare förhöjt medvetande om dess positiva effekter för området. En bättre kontakt mellan olika näringsidkare och serviceföretag med anknytning till turismen är angelägen.

Beredningen anser att erfarenheterna från det gemensamma planeringsarbetet visar på det angelägna i samverkan kring frågor av betydelse för turism och rekreation och ser därför med tillfredsställelse att fortsatt samarbete kring turistfrågorna kommer att bedrivas. De lokala kollektivtrafikförbindelsernas anpassning till turisternas behov, utarbetande av lämpliga aktiviteter och turistevenemang etc är exempel på uppgifter som beredningen finner angelägna att gå vidare med.

Beredningen ställer förhoppningar till den nya gemensamma regionala turistorganisationen för att få förbättringar till stånd vad gäller produktutveckling, marknadsföring, bokning och försäljning.

Övernattningsanläggningar

De kommunala projekten har till stor del rört genomförande av boendeanläggningar. Flera projekt har avsett ombyggnad, upprustning och nyetablering av enkla boendeanläggningar som camping, vandrarhem och lägerskoleverksamhet. Ertserödsprojektet i Tanums kommun utgör ett förslag till nyetablering av en större semesteranläggning i anslutning till havet.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	4 490 bäddar	1 960 bäddar
Camping och gästhamnsplatser	33 110 bäddar	2 200 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	7 930 hus	

Kapacitetsutnyttjandet inom områdets hotell, stugbyar och vandrarhem är lågt trots de stora besökssiffrorna och mycket få anläggningar har en inriktning som gör dem attraktiva för veckoslutsbesök och rekreationsresor under andra perioder än högsäsongen. I programmet anges att en förlängd säsong är angeläget, vilket beredningen också anser. Med ett så stort befolkningsunderlag i närheten borde det finnas goda förutsättningar för ett mer regionalt inriktat utbud under stora delar av året. Beredningen har inte uppfattat att strävan till säsongsförlängning motsvaras av åtgärdsförslagen bland de kommunala projekten.

De erfarenheter som gjorts i de genomförda boendeanläggningsprojekten leder förhoppningsvis till ytterligare engagemang i form av åtgärder som underlättar turistbesök i området genom utbyggnad av enkla övernattningsanläggningar för korttidsvistelse. Beredningen har särskilt funnit Ertserödsprojektet intressant och angeläget.

Turistområdets uppbyggnad

I Norra Bohusläns Kustutredning från 1977 och senare i Skärgårdsutredningen som utarbetades av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län 1980 redovisas turistiska basorter och utvecklingsområden för turism och friluftsliv i de olika kommunerna inom hela den Bohuslänska skärgården. Inom det primära rekreationsområdet innebär det att Lysekil, Kungshamn-Smögen, Grebbestad och Strömstad utpekas som basorter samtidigt som Fjällbacka anses kunna utvecklas som basort för redan befintligt fritidsboende (Uddevalla och Munkedals kommuner ingick inte i redovisningen). Därutöver redovisas utbyggnadsområden, småbåtshamnar och utvecklingsområden för friluftslivet på flera platser.

Beredningen har i sin undersökning av olika turistorter funnit att Strömstad-Koster, Grebbestad-Tanum-Fjällbacka, Kungshamn-Smögen-Hunnebostrand samt Lysekil-Fiskebäckskil återfinns bland de 8 turistorter inom primära rekreationsområden som har störst övernattningskapacitet för turister, vilket enligt beredningens uppfattning ytterligare understryker dessa orters betydelse för turismen i området. Beredningen vill påpeka det angelägna i att turismens och friluftslivets intressen beaktas vid diskussioner och planeringsarbete som berör utvecklingen inom dessa orter, liksom i utbyggnads- och friluftsområden i anslutning till dem. Orternas inbördes samverkan i turistiskt avseende bör särskilt uppmärksammas så att utflyktsresande, deltagande i turistevenemang på olika platser etc underlättas.

Skärgårdsområdets förutsättningar för en vidare utveckling av båtlivet har i planeringen uppmärksammats på flera sätt bl a genom det pågående arbetet med en plan för lokalisering av småbåtshamnar. Skärgårdsutredningen från 1980 redovisar de mest eftersökta platserna för gästande båtars övernattning. Enligt denna redovisning utgör de tidigare nämnda basorterna också betydelsefulla turistmål för de båtburna.

Flera av de redovisade kommunvisa projekten innebär åtgärder som gagnar båtturisterna i form av hamnar, service, vandrarhem m m.

Beredningen finner dessa åtgärder angelägna då Norra Bohuslän utgör ett viktigt rekreationsområde även för båtburna turister och ser med tillfredsställelse att ytterligare arbete planeras för att förbättra tillgängligheten till skärgården, serviceutbudet och säkerheten. Samtidigt vill beredningen uppmana till åtgärder som underlättar för människor som saknar tillgång till egen båt att göra utflyktsresor ut i skärgården, kanske genom anpassade kollektiva båtlinjer, direkta utflyktsarrangemang, uthyrning av småbåtar etc. Denna typ av frågor redovisas inte i programmet. Någon redovisning av eventuella konflikter mellan de båtburna besökarna och andra intressen redovisas ej heller utöver de faktorer som ingår i planeringen för nya småbåtshamnar. Erfarenhetsmässigt kan en styrning av båttrafiken med fördel åstadkommas genom väl tillrättalagda förhållanden längs önskvärda stråk i kombination med utvidgad tillsynsverksamhet.

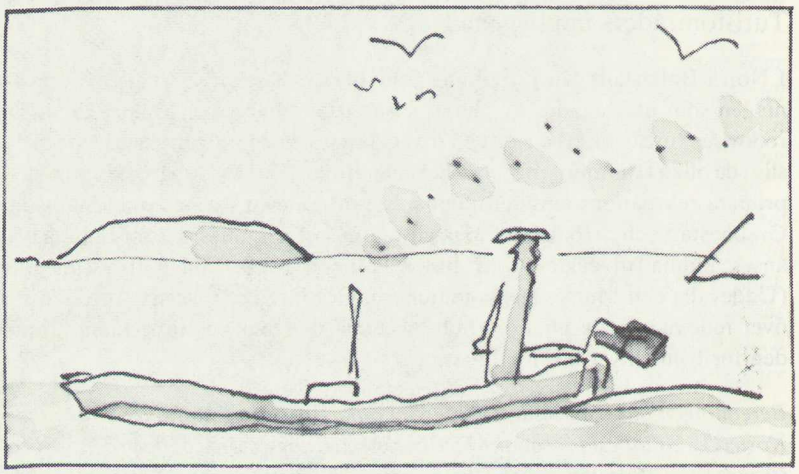

5.14 Småland–Östergötlands skärgård

Utvecklingsprogrammet är godkänt av kommunfullmäktige i de berörda kommunerna: Norrköping, Söderköping, Valdemarsvik, Västervik och Oskarshamn.

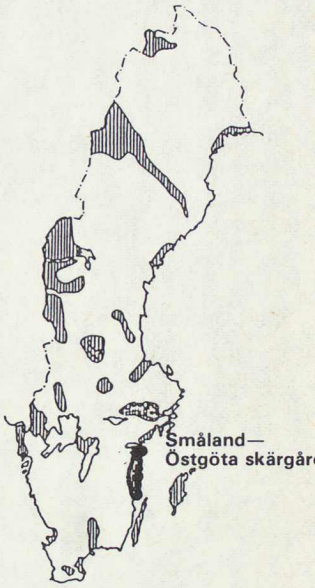

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Östergötland och Norra Kalmar läns skärgård är ett av tre kustområden i landet som pekats ut som obrutet kustområde i samband med den fysiska riksplaneringen. Motivet till detta är önskan att bevara områdets stora natur- och kulturvärden och att göra det tillgängligt för rekreation och turism.

Skärgården är ett utpräglat ensäsongsområde i turistiskt avseende. Båtturismen är väl etablerad i den örika skärgården. Övriga besökare utgörs till största delen av den egna regionens invånare som bor på campingplatser i kustområdet.

Beredningen ser Östergötlands och Norra Kalmar läns skärgård som ett mycket värdefullt område för turism och rekreation. Den vackra och värdefulla naturen och möjligheterna till vattenbaserat friluftsliv attraherar många människor. Områdets geografiska läge medför också att många besökare har nära till området.

Som turistområde är skärgården dock inte så utvecklad, kommunikationerna till området är dåliga, utbudet av turistanläggningar utöver campingplatser är litet och området har hittills mest utgjort ett semestermål för båtburna och för fritidshusägarna.

Beredningen uppfattar området som en värdefull resurs som kan göras tillgänglig för fler människor om hänsyn tas till känsliga naturvärden och till de bofastas intressen.

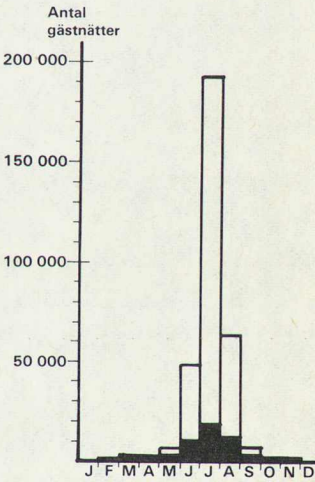

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrar hem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammets inriktning

I flera föregående utredningar formuleras viktiga förutsättningar och utgångspunkter för skärgårdsområdets utveckling. Det aktuella utvecklingsprogrammet bygger vidare på detta material och utgör ett resultat av samarbete mellan berörda kommuner och länsorgan.

Utvecklingsprogrammet syftar till att utnyttja befintliga resurser effektivare, samordna förmedling och marknadsföring av området samt att förbättra transportmöjligheterna i skärgården. En enkel strukturplan redovisas. Till basorter på fastlandet förläggs anläggningar för service, boende och aktiviteter. I anslutning till större farleder ute i övärlden pekas baspunkter ut där enkla serviceanordningar för det båtburna friluftslivet skall finnas.

Genom detta åstadkommes förbättringar för det rörliga friluftslivet som samtidigt anses kräva förbättrad tillsyn och direkta restriktioner till skydd för känsliga naturvärden.

Beredningen ser mycket positivt på det utförda arbetet och delar utvecklingsprogrammets syn på områdets utvecklingsmöjligheter.

Beredningen anser att förbättrade resmöjligheter både till området och inom detta är en viktig förutsättning för att underlätta människors möjligheter att utnyttja området. Utvecklade aktiviteter och resarrangemang samt en bättre marknadsföring anser beredningen också vara väsentliga för att kunna åstadkomma en utveckling av turismen i området. Beredningen ser därför med tillfredsställelse att samarbetet kring dessa frågor mellan de berörda kommunerna nu går vidare i fastare former.

Beredningen uppfattar att de många olika intressena i skärgårdsområdet tillgodosetts på ett bra sätt och menar att framtida utveckling av turismen bör ske med fortsatt beaktande särskilt av naturvårdens och de bofastas intressen vilka också utgör väsentliga förutsättningar för områdets attraktivitet som besöksområde.

Båtlivet har behandlats på ett konkret och intressant sätt i programmet. Beredningen ser med tillfredsställelse att olika förslag till åtgärder lämnas för att även människor som saknar egen båt skall kunna komma ut i övärlden.

I samband med att skärgårdstrafiken utvecklas bör även möjligheterna studeras att ordna övernattningsmöjligheter t ex i form av skärgårdsvandrarhem.

Övernattningsanläggningar

I utvecklingsprogrammet har tre alternativa utbyggnadsnivåer studerats och ett långsiktigt mål anges som motiverar komplettering av befintliga anläggningar, enstaka nya anläggningar i förening med marknadsföring och samordnad förmedling.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	1 830 bäddar	1 060 bäddar
Camping	7 400 bäddar	350 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	6 730 hus	

Mot bakgrund av områdets begränsade säsong och relativt små besöksströmmar i dagsläget vill beredningen trots sin positiva syn på områdets utvecklingsförutsättningar rikta uppmärksamhet på svårigheterna att ekonomiskt klara nyetablerade anläggningar. Behovet av marknadsbedömningar och realistiska kalkyler ska särskilt poängteras. Beredningen vill förorda anläggningar med enkelt utförande och låg prissättning t ex vandrarhem, campingstugor och grupplogi för t ex lägerverksamhet som erfarenhetsmässigt har hög beläggning under högsäsongen samtidigt som billigt grupplogi i attraktiva lägen kan förväntas få en viss efterfrågan även under övriga delar av året.

Turistområdets uppbyggnad

I den redovisade strukturplanen pekas sex basorter för turism och rörligt friluftsliv ut. Orternas betydelse som baser för vidare färder ut i skärgården

är stor, inte minst för båtburna. Till basorterna föreslås service-, boende- och aktivitetsanläggningar koncentrerade. I flera orter föreslås stugbyar.

Beredningen konstaterar i sin studie över turistorter att endast Västervik och Norra Finnö i dagsläget återfinns bland de turistorter inom primära rekreationsområden som har plats för fler än 1 000 gäster. I båda fallen finns övernattningsmöjligheterna på campingplatser och i gästhamnar.

Beredningen vill för den fortsatta utvecklingen rekommendera en koncentration av satsningarna på att utveckla turismen till ett fåtal orter som i sig utgör attraktiva besöksmål och där befintliga resurser och anläggningar kan kompletteras och förstärkas.

Därutöver fordrar naturligtvis båtlivet och det rörliga friluftslivet i skärgården ett system av orter och platser med service, kommunikationer och övernattningsmöjligheter i enlighet med strukturplanens förslag. Beredningen vill i detta sammanhang ånyo nämna behovet av skärgårdsvandrarhem eller motsvarande enkla övernattningsmöjligheter ute i skärgården.

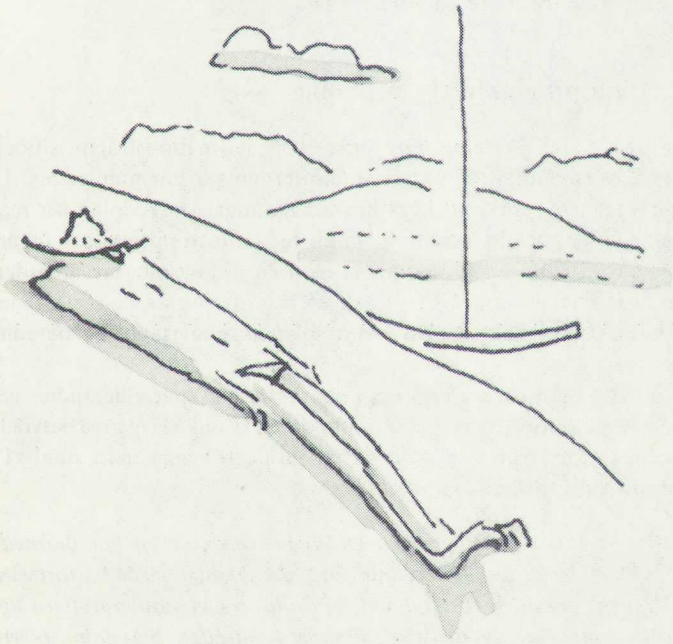

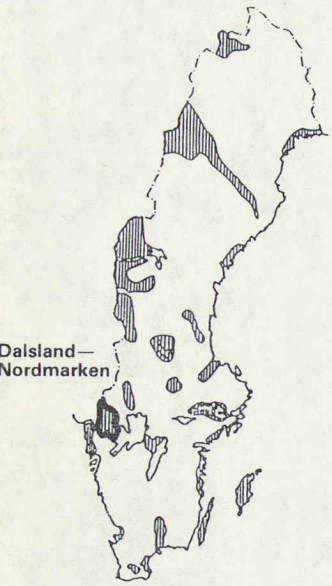

5.15 Dalsland–Nordmarken

Utvecklingsprogrammet har godkänts av kommunfullmäktige i de berörda kommunerna Bengtsfors, Dals-Ed, Åmål, Årjäng och Mellerud.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Det sjörika landskapet kring Dalslands kanal har fått en ökad turism under 1970-talet samtidigt som kanalen genomgått en omfattande upprustning. Andelen utländska besökare är stor och turismen är störst under sommaren.

Beredningen uppfattar att båtlivet och möjligheterna till vattenbaserat friluftsliv utgör basen för områdets attraktivitet som turistområde. Dalslands kanal med omgivande sjöar utgör en värdefull resurs som erbjuder möjlighet till olika aktiviteter och arrangemang av intresse för många människor. Området ligger nära tätortsområden i västsverige och sydnorge och har väl utbyggda kommunikationer som t ex innebär två timmars resa från Göteborg. Området är därför välbeläget även för utländska besökare som i stor utsträckning kommer till Sverige via färjeförbindelser med Göteborg.

Trots försök att utveckla vinteraktiviteter har området sin huvudsakliga turistsäsong under en kort sommarperiod.

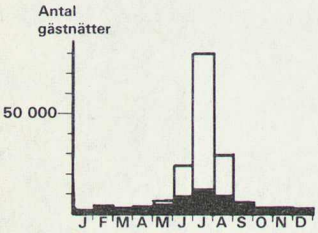

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammets inriktning

Sedan början av 70-talet har turist- och rekreationsfrågor studerats i Dalsland-Nordmarken. Ett stort antal utredningar har publicerats. Utredningsarbetet har resulterat i två huvudhandlingar, huvudplan för markanvändning (1976) och utvecklingsplan för turism med projekt och åtgärdsbeskrivningar (1979). En lägesrapport med en redovisning av åtgärder som genomförts mellan åren 1975-81 och en prioritering av de mest angelägna åtgärderna och projekten i utvecklingsplanen redovisades till beredningen 1982.

I samband med utvecklingsprogramarbetet har speciella studier genomförts om organisation och innehåll i utbildning av olika slag med betydelse för turismen, kanotturism samt förutsättningarna att bygga en ny stugby i en av tätorterna vid Dalslands kanal.

Turist- och rekreationsfrågorna i Dalsland-Nordmarken har därmed varit föremål för en bred studie. Beredningen bedömer att detta är av stort värde för utvecklingen i området. Hittills har det utförda arbetet resulterat i flera åtgärder och förbättringar av det turistiska utbudet i området. Beredningen ser detta som ett uttryck för att en medvetenhet om turismens betydelse finns i området liksom en vilja att aktivt medverka i dess utveckling.

De utförda specialstudierna belyser viktiga frågor som har stort allmänt intresse för flera områden.

Beredningen ser positivt på det etablerade samarbetet kring turistfrågorna.

Det förslag som föreligger om att bilda ett regionalt bolag för uppbyggnad

och drift av nya anläggningar kan kanske vara ett bra sätt att samla berörda huvudmän kring ett gemensamt ansvarstagande för utvecklingen. Beredningen ser ett stort värde i ett samarbete som innebär att olika förslag till åtgärder kan initieras och drivas och där resurser och möjligheter hos olika huvudmän kan över blickas och utnyttjas.

Beredningen konstaterar att många utländska gäster besöker området och tar detta som ett tecken på betydelsen av att utveckla attraktiva researrangemang och att marknadsföra och sälja dessa på ett effektivt sätt.

Beredningen vill också betona det angelägna att ta vara på de möjligheter till säsongsförlängning som kan finnas där närheten till storstadsregionerna ger konkurrensmässiga fördelar vid försäljning av weekendresor, arbetsmöten, kurser och konferenser i internatform etc.

Övernattningsanläggningar

I lägesrapporten anges att en mycket omfattande utbyggnad av turistföretagsbäddar behövs under den närmaste tioårsperioden. Totalt föreslås en fördubbling, (10 000 bäddar), av den nuvarande turistboendekapaciteten. Befintliga anläggningar är enligt programmet genomsnittligt sett omoderna och underdimensionerade.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	1 170 bäddar	2 678 bäddar
Camping	3 520 bäddar	5 090 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	5 570 hus	

Beredningen uppfattar att den föreslagna utbyggnadsvolymen särskilt av bäddar i stugbyar är allt för stor. Förslaget innebär en utökning i förhållande till kapacitén 1982 med över 500 % samtidigt som studier i området visat på svårigheterna att genomföra anläggningar under ekonomiskt rimliga förhållanden.

Beredningen vill uppmana till en inriktning mot enkla boendeformer avpassat till de frilufts- och båtsportsintresserade gästernas önskemål och betalningsförmåga. De nya anläggningar som kommer till liksom omfattande upprustning och utbyggnad av befintliga boendeanläggningar bör relateras till övertygande marknadsbedömningar och realistiska möjligheter att uppnå tillräcklig beläggning.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsplanen för turism från 1979 pekas 17 olika delområden ut där anläggningar för turism och rekreation planeras. En prioritering har sedan skett bland de redovisade förslagen.

Beredningen vill förorda en geografisk koncentration av olika åtgärder för att dra nytta av de förstärkande effekter som insatserna medför inte minst i förhållande till befintliga anläggningar.

Beredningen uppfattar som tidigare nämnts att kanalsystemet utgör områdets väsentligaste turistattraktion och vill därför föreslå att åtgärder som förbättrar service och övernattningsmöjligheter för människor som färdas längs kanalen prioriteras och att åtgärder för att åstadkomma säsongsförlängning t ex i form av vinteraktiviteter också lokaliseras till dessa platser.

Beredningen menar att en sådan samordning ger större förutsättningar för lönsamma turistföretag samtidigt som besökarna kan er bjudas ett rikare utbud och bättre service.

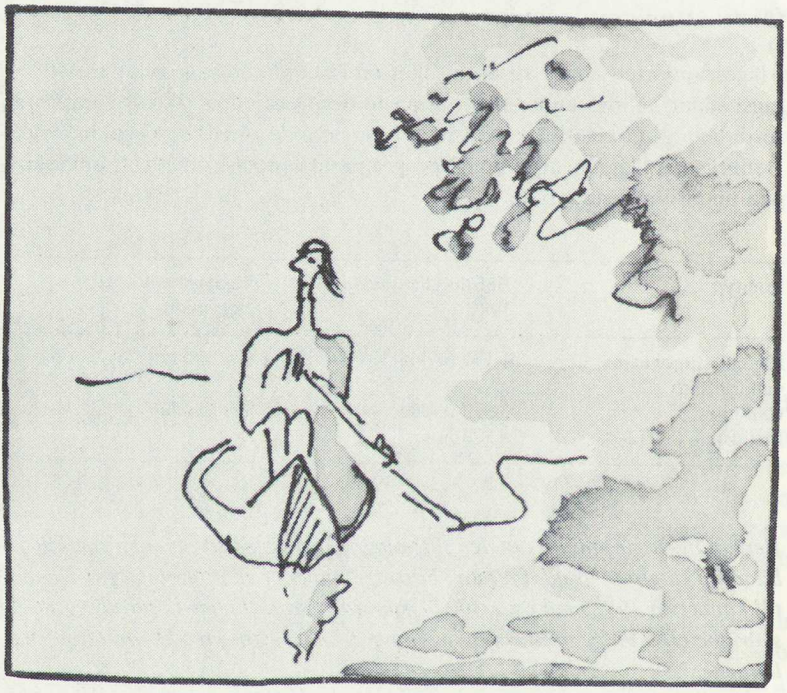

5.16 Tiveden–Göta kanal

Utvecklingsprogrammet har antagits av kommunfullmäktige i de berörda kommunerna Askersund, Karlsborg, Laxå, Mariestad och Töreboda.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Det primära rekreationsområdet omfattar delområden med olika karaktär. Tiveden-delen kännetecknas av stora sammanhängande skogs- och vildmarksområden med säregen natur. Tivedenskogen har nyligen avsatts som nationalpark. Göta Kanal-delen präglas av det välkända byggnadsminnesmärke som kanalen med sina anläggningar utgör. Kanalen har under senare år utvecklats kraftigt som fritidsbåtled.

Området har ett gynnsamt geografiskt läge i förhållande till befolkningstäta områden i landet och goda kommunikationer.

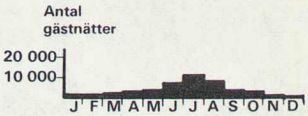

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem

Beredningen ser stora skillnader mellan Tivedens och Göta Kanals turistiska attraktivitet. Tivedenskogarnas särprägel har ett stort nationellt värde, vilket bl a får sitt uttryck i bildandet av en nationalpark. Området är ett betydelsefullt närrekreations- och friluftsområde.

Genom förbättrad tillgänglighet kan områdets utnyttjande som utflykts- och friluftsområde förhoppningsvis öka.

Göta Kanal i hela sin längd är ett välkänt turistiskt begrepp såväl nationellt som internationellt. Turisttrafiken på kanalen har ökat under de senaste åren. De restaureringsåtgärder som vidtagits på kanalen under slutet av 70-talet har också inneburit en ökad tillgänglighet och farbarhet på kanalen. Beredningen anser att förutsättningarna för att utveckla turismen med utgångspunkt i kanalsystemet är goda. Näraliggande besöksmål t ex Tivedenskogerna kan därvid utnyttjas för utflykter och arrangemang i anslutning till färder på kanalen.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Tiveden-Göta Kanal utgår från nyligen färdigställda generalplaner för området. Utvecklingsprogrammet har speciellt behandlat frågor som rör information/marknadsföring, övernattning, kommunikationer – såväl interna som externa, utbyggnaden av leder, båttrafik, fritidsfiske och organisationsfrågor.

Redovisade åtgärder i programmet har indelats i åtgärder på kort och lång sikt. Åtgärderna på kort sikt anges kunna genomföras under nuvarande förhållanden medan åtgärderna på lång sikt är svåra att förverkliga i dagsläget. De föreslagna utvecklingsåtgärderna har redovisats med olika huvudmän i ett åtgärdsprogram. Programmet beskriver de föreslagna åtgärderna med kostnader, erforderliga beslut m m.

Beredningen har funnit denna konkreta och genomförandeinriktade redovisning av stort allmänt intresse eftersom den så illustrativt visar på praktiska genomförandemöjligheter genom utnyttjande av resurser och intressen hos olika huvudmän.

I programmet redovisas också enligt beredningens mening ett bra och genomtänkt system för information.

Beredningen uppskattar inriktningen på att utveckla aktiviteter och arrangemang i förening med förbättrade kommunikationer och ökad marknadsföring, vilket sammantaget borde innebära att fler människor kommer att besöka området.

Beredningen vill betona det angelägna i att erbjuda människor vistelsemöjligheter i området och på kanalen till små kostnader. Därvid är utbyggnad av enkla logiformer betydelsefullt liksom utbyggda leder, förbättrade fiskemöjligheter och uthyrningsverksamhet av enkla båtar, fritidsutrustning etc.

Övernattningsanläggningar

Dagens övernattningskapacitet är förhållandevis liten inom området och utgörs till största delen av campingplatser. I generalplanerna för Tiveden och Göta Kanal redovisas möjligheter att bygga ut den kollektiva boendekapaciteten med ca 7 000 bäddar. Enligt utredningen förväntas boendekapaciteten under den kommande femårsperioden öka med nästan 100 %.

I programmet prioriteras boendeanläggningar i vissa orter i tre steg. Utbyggnad av stugor, vandrarhem och campingplatser vid Granvik intill Vättern norr om Karlsborg samt vandrarhem och campingplats i Sjötorp vid Göta Kanals utlopp i Vänern prioriteras i första hand. Avsikten är att öka utbudet av prisbilliga övernattningsanläggningar och att göra det möjligt för t ex en bussresegrupp att övernatta på något hotell.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	490 bäddar	1 410 bäddar
Camping	2 070 bäddar	3 380 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	1 600 hus	

Beredningen menar att beslut om utbyggnad av nya boendeanläggningar måste relateras till möjligheterna att driva dem på företagsekonomiskt rimliga villkor. Beredningen stöder utvecklingsprogrammets avsikter vad gäller boendeanläggningarnas inriktning men vill också betona det angelägna i att förbättra utnyttjandet inom befintliga anläggningar i området.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet föreslås åtgärder och utbyggda anläggningar på många platser i det primära rekreationsområdet varvid den nya anläggningen vid Granvik föreslås utbyggd till konferens- och fritidsanläggning med kursgård. Flera stugbyar föreslås upprustade och utbyggda. I tätorter längs kanalen föreslås förbättrad service, utbyggda gästhamnar samt förbättrade övernattningsmöjligheter.

Som tidigare framhållits uppfattar beredningen att de turistiska utvecklingsmöjligheterna till största delen har ett samband med Göta Kanal och båtlivet längs farleden. Beredningen vill därför förorda en prioritering av turistutvecklande åtgärder till kanalzonen och besöksmål som kan utnyttjas för turistiska arrangemang i anslutning till färder på kanalen. Detta kan också förväntas väcka intresse hos utländska besökare.

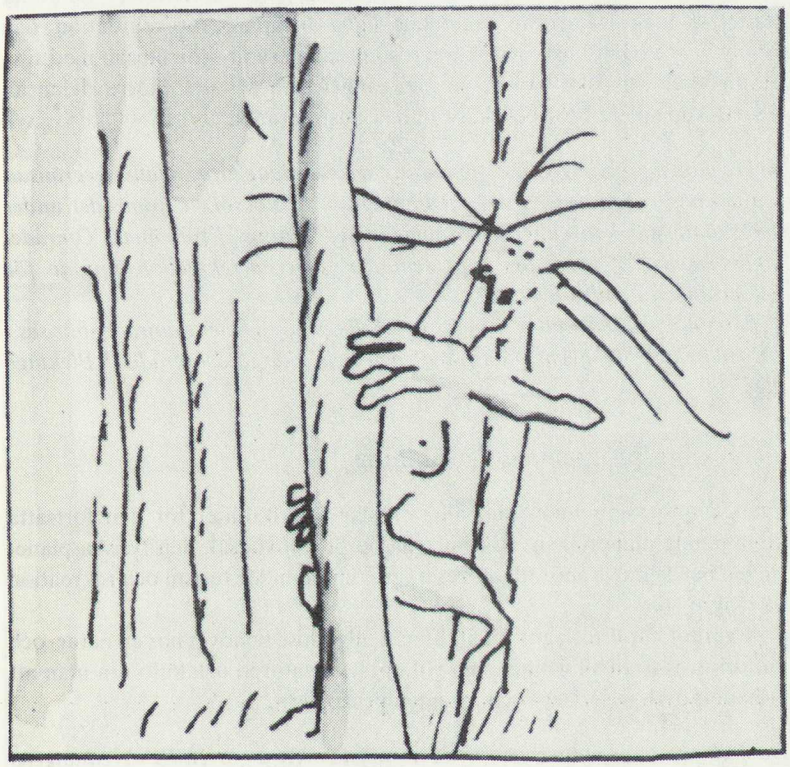

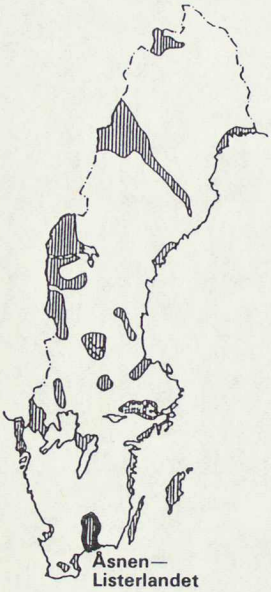

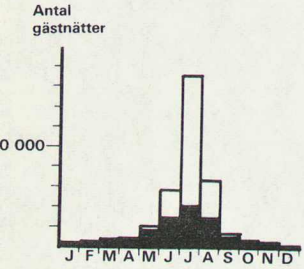

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.17 Åsnen–Listerlandet

Kommunstyrelsen i Alvesta, Tingsryd, Olofström, Karlshamn, Bromölla samt kommunfullmäktige i Växjö och Sölvesborg har godkänt det utarbetade utvecklingsprogrammet.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Åsnen-Listerlandet utgör ett större sjö- och skogsområde i södra Sverige med en rik, omväxlande natur lämpad för friluftsaktiviteter. Området utnyttjas idag främst av regionens egna invånare för rekreation och friluftsliv. Särskilt kust- och skärgårdsområdena samt Mörrumsån med sina möjligheter till fiske har också mer långväga besökare. Större delen av boendekapaciteten för besökare finns i kustområdet.

Rekreationsberedningen har funnit att turismen idag är av relativt begränsad omfattning. Någon mer markant ökning av turistbesöken i området under överskådlig tid kan enligt beredningens bedömning ej förväntas. Området utgör emellertid en resurs som semester- och närrekreationsområde för befolkningen i södra Sverige.

Beredningen anser att turismens utvecklingsmöjligheter i området bör ses i ett perspektiv där även "Glasriket" och hela skärgårdsområdet i Blekinge ingår.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet innehåller förslag till riktlinjer för den fortsatta kommunala planeringen. Riktlinjerna berör i huvudsak den fysiska planeringen och syftar främst till att reservera områden för turism och rekreation på längre sikt.

Åtgärder har föreslagits för att kunna tillgodose behovet hos en natur- och kulturintresserad allmänhet som vill uppleva naturen och kulturen utan att kräva en dyrbar service- och mottagningsapparat.

De åtgärder som redovisats för de närmaste åren utgör enligt beredningens mening tillsammans med strukturplanen en god grund för bevarande och utvecklande av de rekreativa resurserna i området samt en förbättrad tillgänglighet till dessa.

Övernattningsanläggningar

Inom området planeras en relativt begränsad utbyggnad av boendeanläggningar med tonvikt på campingplatser.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	1 950 bäddar	170 bäddar
Camping	4 230 bäddar	500 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	4 270 hus	

Beredningen vill framhålla att möjligheterna till ökat utnyttjande av befintliga anläggningar bör prioriteras före utbyggnad av nya. En utvidgad vandrarhems- och campingverksamhet kan vara värdefull vid attraktiva besöksmål.

Turistområdets uppbyggnad

Utvecklingsprogrammet redovisar nio olika delområden med särskilt goda förutsättningar för turism och friluftsliv. Till fem baspunkter samlas huvuddelen av den tillkommande boendekapaciteten med åretruntverksamhet som målsättning.

Beredningen ställer sig tveksam till realismen i att utveckla anläggningar för åretruntverksamhet baserat på turism och rekreation i fem olika orter inom området.

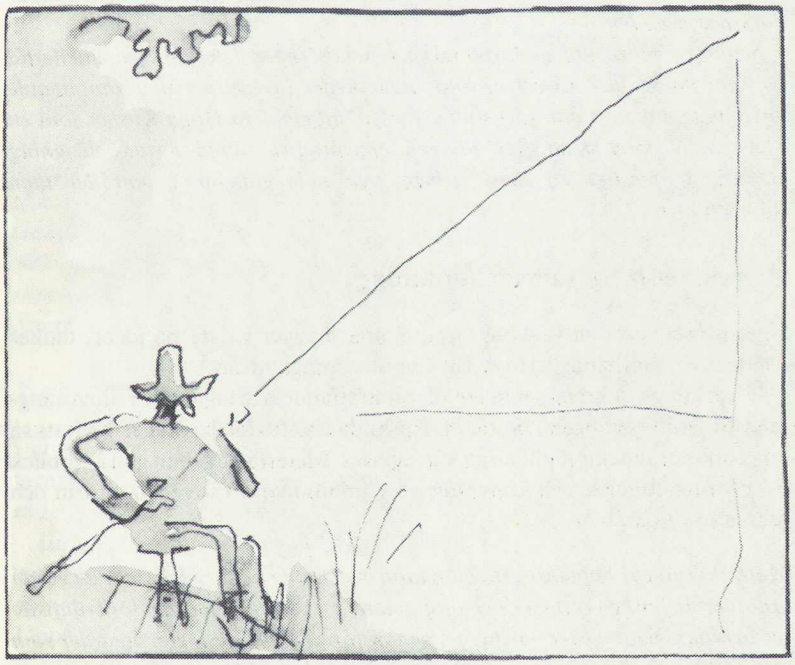

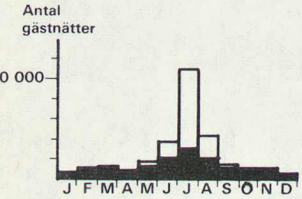

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.18 Höga Kusten

Kommunfullmäktige i de båda berörda kommunerna Kramfors och Örnsköldsvik har godkänt utvecklingsprogrammet.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Höga Kusten är ett naturskönt och säreget område som i turistiskt avseende har en förhållandevis kort historia åtminstone om man ser till mer omfattande anläggningar och resandeströmmar. Sedan området utpekades som ett av tre kustområden i landet med speciellt goda förutsättningar för det rörliga friluftslivet i samband med riksplanearbetet i början på 70-talet, har stora planeringsinsatser gjorts och stora belopp investerats.

Beredningen ser Höga Kusten som en mycket värdefull tillgång för friluftslivet både i skog och mark och i skärgården. Beredningen anser att områdets karaktär och naturgivna resurser inbjuder till friluftsaktiviteter och båtliv, vilket också får sitt uttryck i utvecklingsprogrammet. Beredningen fäster stort avseende vid bevarandet och säkerställandet av områdets värdefulla tillgångar i dessa avseenden.

Sett ur ett rekreationspolitiskt riksperspektiv finner beredningen emellertid inte anledning just nu att med statliga medel investera i mer omfattande turistanläggningar i området som syftar till att etablera Höga Kusten som ett besöksmål i större skala. Beredningen ser svårigheter att få så stor beläggning att det är möjligt att driva större nya anläggningar i området utan subventioner.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Det nu redovisade utvecklingsprogrammet bygger vidare på idéer, tankar och förslag som fanns i Höga Kusten-utredningen från 1974.

Utvecklingsprogrammet innehåller omfattande och ingående redovisningar av turistutvecklingen i området. Enskilda åtgärdsförslag har redovisats så att genomförandemöjligheterna kan avläsas. Materialet ger en god överblick över förutsättningar och kommunernas ambitioner att utveckla turism och rekreation i området.

Mot bakgrund av beredningens allmänna inställning till betydelsen av att vårda områdets befintliga resurser och möjligheter att utnyttja området för friluftsliv ser beredningen mycket positivt på genomförda och föreslagna åtgärder som syftar till att göra de intressanta naturområdena kända och tillgängliga. Beredningen delar programmets uppfattning att vården och säkerställandet av kulturmiljöerna är väsentlig och vill understryka vikten av att hänsyn tas till dessa i den fortsatta fysiska planeringen.

Beredningen vill också uppmana berörda parter att i det fortsatta arbetet beakta skogsbrukets och rekreationslivets skilda intressen som kan komma i konflikt med varandra.

Övernattningsanläggningar

De föreslagna utbyggnadsvolymerna för kollektiva boendeanläggningar har reducerats betydligt i förhållande till tidigare tankar inom området. Det aktuella förslaget innebär en utbyggnad motsvarande ca en tredjedel av befintlig kapacitet inom en 5-årsperiod.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt programmet
Hotell, stugbyar, vandrarhem	2 400 bäddar	800 bäddar
Camping	1 500 bäddar	500 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	5 000 hus	

Beredningen vill till detta kommentera att aktuell beläggningsstatistik knappast pekar på behov av mer omfattande utbyggnader av boendekapaciteten. De nyligen tillkomna boendeanläggningarna i Norrfällsviken har också tillfört området boenderesurser. Beredningen anser att konsolidering och bättre utnyttjande av befintliga anläggningar är angeläget och bör prioriteras före nybyggande.

Beredningen ser positivt på förslag till utökning av campingvolymen i området. Campingen ökar i landet och sådana anläggningar kräver mindre investeringar att genomföra. I programmet föreslås bland annat en satsning på så kallad bygdecamping, vilket beredningen finner intressant och väl valt med tanke på områdets karaktär. En utbyggnad av antalet campingplatser med 30% inom en femårsperiod såsom programmet föreslår bedömer beredningen som relativt rimligt i dagsläget. Svårigheterna att förutsäga efterfrågan på campingplatser är dock stora.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet föreslås de flesta åtgärderna i de två centralpunkterna: Docksta och Ulvön samt inom elva sammanhängande aktivitetsområden.

En stor del av utvecklingsarbetet har fokuserats kring den planerade centralanläggningen i Docksta som, med övriga anläggningar vid Skuleberget och i Docksta, skulle fungera som turistcentrum i Höga Kusten. Uppförandet av en centralanläggning bedöms enligt programmet vara av fundamental betydelse för en vidareutveckling av turismen i Höga Kusten. Centralanläggningen planeras bl a bestå av ett lägenhetshotell samt uthyrningsstugor med tillsammans ca 500 bäddplatser, en restaurang, campingplats, motionslokaler, konferensutrymmen m m. Anläggningen har kostnadsberäknats till 50 miljoner kronor.

På Ulvön ute i skärgården föreslås i utvecklingsprogrammet en utbyggnad av såväl övernattnings- som aktivitetsutbudet.

Beredningen är tveksam till en statlig prioritering av medel till centralanläggningen i Docksta under de närmaste åren särskilt som en relativt omfattande

anläggning nyligen uppförts i Norrfällsviken. Enligt beredningens allmänna uppfattning om Höga Kusten-områdets karaktär och aktivitetsinriktning borde mindre kapitalkrävande anläggningar med enklare utförande passa sådana besökare som kommer till området huvudsakligen för att ägna sig åt friluftsliv i skog och mark och i skärgården.

De planerade anläggningarna på Ulvön har beredningen däremot funnit väl motiverade. En utvecklad turistort på Ulvöarna innebär enligt beredningens uppfattning att många av områdets säregna och turistiskt intressanta resurser, de som i olika avseenden är unika och av intresse för många människor, blir tillgängliga. Såväl de gamla fiskelägena som skärgårdsmiljön har redan idag ett stort turistiskt värde av besökstillströmningen att döma. Anläggningen bör dock bli föremål för noggranna marknadsbedömningar och lönsamhetskalkyler för att en reell bedömning av realismen i projektet skall vara möjlig.

Utöver vad som tidigare anförts beträffande planerade boendeanläggningar vill beredningen uppmana till en mer medveten prioritering mellan olika åtgärder. Enligt beredningens uppfattning är en koncentration av utbyggnader till ett fåtal väl valda platser av grundläggande betydelse. Med en medveten aktivitetsinriktning som står i samklang med områdets karaktär kan attraktiva besöksmål åstadkommas. Därmed ges också förutsättningar för att driva turistbaserade företag.

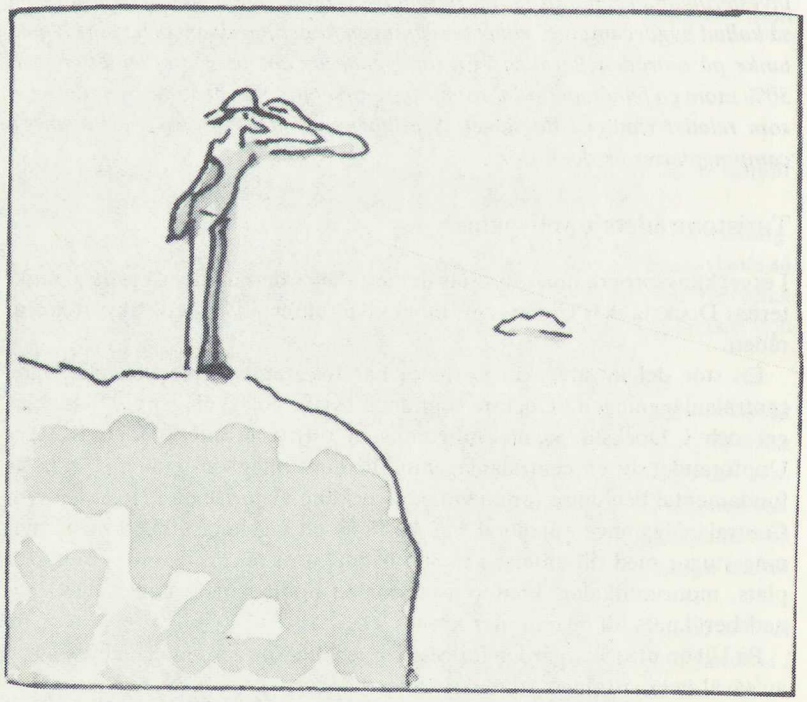

5.19 Norrbottens skärgård

Samtliga kommuner Haparanda, Kalix, Boden, Luleå, Älvsbyn och Piteå har godkänt länsstyrelsens utvecklingsplan för turismen. De kommunvisa underlagen till utvecklingsprogrammet är godkänt i respektive kommun. I Boden har kommunfullmäktige antagit det lokala programmet.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Kustområdet i Norrbotten omfattar kustlandet från Haparanda vid gränsen till Finland ned till Piteå i söder med utanförliggande skärgård. I arbetet med utvecklingsprogrammet har även Älvsbyns och Bodens kommuner ingått.

Rekreationsberedningen uppfattar Norrbottens skärgård som ett betydelsefullt rekreationsområde i regionen, både som närrekreationsområde för kustområdets tätortsbefolkning och som sommarrekreationsområde för regionen som helhet. Anläggningar längs E4 och enstaka besöksmål kan ha relativt många långväga besökare men sett ur ett riksperspektiv dominerar det regionala utnyttjandet. Sannolikt finns möjligheter att genom marknadsföring och andra åtgärder öka andelen långväga besökare, särskilt i kombination med nordkapsinriktade resor. Ett ökat antal resande kan också förväntas när den nya vägen öppnas mellan Kiruna och Narvik.

Beredningen har dock inte funnit att områdets rekreationstillgångar eller dess geografiska läge motiverar någon rekommendation från beredningens sida till särskilda statliga insatser utifrån ett riksperspektiv i syfte att utveckla området i dess helhet till turistmål i större skala.

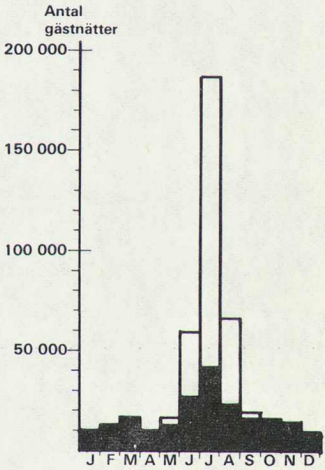

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrar hem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammets inriktning

Utvecklingsprogrammet för Norrbottens skärgård utgör en direkt vidareutveckling, med tonvikt på genomförandefrågor, av den utvecklingsplan för turism och rekreation i kustområdet som utarbetades av länsstyrelsen i Norrbottens län 1981 i samarbete med kommunerna. Parallellt med utvecklingsprogrammet har Norrbottens turistråd sammanställt en marknadsanalys.

I utvecklingsprogrammet redovisas förslag till åtgärder i sex utvecklingsområden, ett för varje kommun. Åtgärderna har redovisats så att kostnadsberäkningar, tidplan och planförutsättningar angivits.

Sammanlagt föreslås åtgärder för drygt 130 milj kronor där vissa turistsatsningar klaras över kommunal budget men projekt som medför omfattande nybyggnation kräver statliga insatser.

Beredningen har funnit redovisningen från området intressant och väl genomarbetad. Ambitionen att göra skärgårdsområdet tillgängligt även för människor som saknar tillgång till egen båt genom kollektiva båtturer och allmänt huvudmannaskap uppfattar beredningen som angelägen.

Beredningen finner att utvidgningen av planeringsarbetet till att även omfatta Älvsbyns och Bodens kommuner är riktig och att förutsättningarna för planering av anläggningar och aktiviteter för turism och rekreation därigenom blivit bättre.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	4 000 bäddar	3 900 bäddar
Camping	9 100 bäddar	2 300 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	7 810 hus	

Beredningen ställer sig tveksam till förslaget att nästan fördubbla bäddkapaciteten i kustområdet enligt programmets förslag.

Beredningen har funnit att varken de analyser av resmönstren och utvecklingstendenserna för turist- och rekreationsresorna som gjorts för landet som helhet, eller den regionala marknadsanalysen för Norrbottens kustområde, ger anledning till bedömningar att resandet skulle öka i en sådan omfattning att en utbyggnad av drygt 6 000 bäddar i Norrbottens skärgård erfordras.

Utbyggnadsförslagen bör dessutom relateras till förhållandet att den övervägande delen av inkvarteringsmöjligheterna idag finns i centralorterna och därmed också utnyttjas av människor som företar tjänsteresor. Även campingplatserna ligger i anslutning till centralorterna. Den förhållandevis omfattande utbyggnaden av bäddar föreslås till stor del i form av stugbyar. Stugbyar är kapitalkrävande och erfarenhetsmässigt svåra att få lönsamma på företagsekonomiska grunder.

Beredningen vill rekommendera mindre kapitalkrävande anläggningar t ex i form av camping, campingstugar, vandrarhem etc. Det projekt som redovisas för Borgarudden i Piteå kommun är av principiellt intresse och belyser möjligheten att knyta fritidsanläggningar till ett visst bostadsområde.

Genom uthyrning av privata fritidshus kan fler människor beredas möjlighet till semester i området utan nyinvesteringar i boendeanläggningar.

Vid fortsatta prioriteringsdiskussioner kring föreslagna åtgärder vill beredningen rekommendera en återhållsamhet med investeringar i anläggningar som förutsätter många långväga besökare. Karlsviks camping i Luleå tillsammans med anläggningarna i Pite havsbad utgör den typen av anläggningar som tycks ha god efterfrågan. Enligt beredningens uppfattning bör befintliga anläggningar i första hand konsolideras innan nyetableringar eller ytterligare större utbyggnader företas.

Turistområdets uppbyggnad

I utvecklingsprogrammet från Norrbottens skärgård föreslås satsningar koncentrerade till sex utvecklingsområden där en eller flera orter utpekas som basorter dit tyngre anläggningar lokaliseras.

Beredningen uppskattar sättet att arbeta med utvecklingsområden som ges en egen turistprofil uppbyggd kring de lokala förutsättningarna. De ekonomiska begränsningarna för såväl statliga som kommunala insatser är dock en faktor som torde medföra att genomförandet av flera föreslagna åtgärder blir fördröjt i tiden.

En tydligare inriktning på rekreation för den egna regionens och de egna kommunernas invånare kan också medföra att lämpliga åtgärder delvis blir av annat slag än de som föreslagits i programmet.

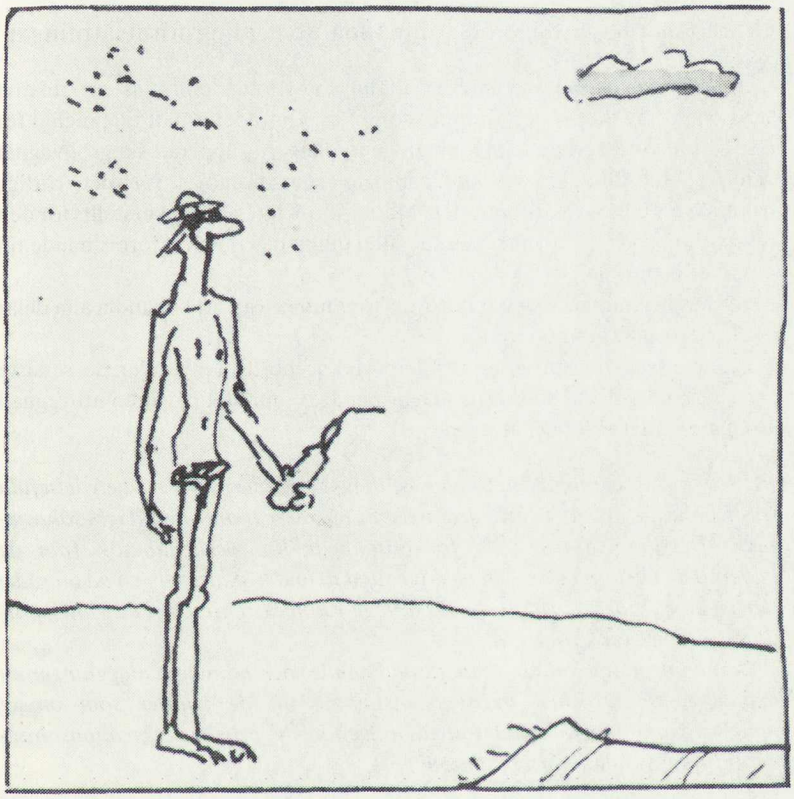

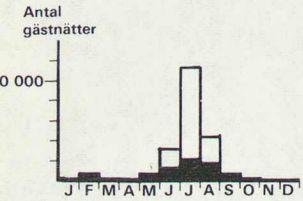

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.20 Malingsbo–Kloten

Kommunfullmäktige i samtliga berörda kommuner, Fagersta, Lindesberg, Ljusnarsberg, Ludvika, Skinnskatteberg och Smedjebacken, har antagit utvecklingsprogrammet och beslutat att ett handlingsprogram skall arbetas fram.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Det primära rekreationsområdet Malingsbo-Kloten omfattar ett relativt stort och orört skogs- och vildmarksområde. Området är lätt tillgängligt för den friluftsintresserade allmänheten genom ett fritt upplåtet skogsbilvägnät och via anordningar och anläggningar som uppförts för det rörliga friluftslivets behov. Kärnområdet i Malingsbo-Kloten har säkerställts för den rekreations- och friluftsintresserade allmänheten genom ett förordnande till naturvårdsområde.

Under programarbetet har berörda kommuner valt att behandla alla delar av de berörda kommunerna.

Enligt utvecklingsprogrammet har Malingsbo-Kloten under de senaste åren haft mer än 500 000 besöksdagar per år. I området pågår en utbyggnad av bland annat skidbackar.

Rekreationsberedningen uppfattar Malingsbo-Kloten som ett betydelsefullt friluftsområde av stort värde främst som närrekreations- och dagbesöksområde. Dessutom finns goda förutsättningar för weekendbesök från de tätbefolkade delarna av mellansverige särskilt under skidsäsongen då området har en stor fördel av sitt geografiska läge i konkurrensen om de vintersportintresserade besökarna.

Beredningen har funnit att de flesta boende- och aktivitetsanläggningar av betydelse för turismen ligger i anslutning till de tätorter som omger naturvårdsområdet och finner utvidgningen av det primära rekreationsområdet till omgivande tätorter välmotiverad.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Sedan mitten av 60-talet har berörda kommuner runt Malingsbo-Klotens friluftsområde samarbetat i en planering för turism och rekreation. Utvecklingsprogrammet har byggt vidare på "Trelänsutredningens" slutbetänkande från 1977 och inriktats på att främst föreslå åtgärder för att förbättra organisation, administration och marknadsföring. De åtgärder som föreslagits syftar främst till ett bättre utnyttjande av befintliga resurser i området.

Två turistproduktsprofiler utvecklas: en "naturprofil" och en "bergslagsprofil". Den senare bygger på den flerhundraåriga bergshanteringen i området och avses utvecklas i den krans av större och mindre orter som omger naturområdet i områdets kärna.

Beredningen har funnit att utvecklingsprogrammet beskrivit områdets befintliga resurser för turism och rekreation och redovisat intressanta idéer om hur området skall kunna utvecklas. Beredningen anser emellertid att de redovisade förslagen i utvecklingsprogrammet behöver bearbetas och preciseras i ett

åtgärdsinriktat handlingsprogram. Beredningen vill därvid understryka betydelsen av att handlingsprogrammet görs konkret och att ansvarsfrågorna för genomförandet klarläggs.

Beredningen anser att förbättrade kommunikationer inom och till området är angelägna för att underlätta dags- och korttidsbesök i området. Genom bra kommunikationer och researrangemang kan områdets tillgänglighet förbättras för nya grupper av besökare.

Övernattningsanläggningar

I området planeras en utbyggnad av stugbyar på flera platser, ofta i anslutning till skidbackar. Hotellen bör förbättras och byggas ut för att kunna härbärgera bussgrupper och konferenser. Därutöver föreslås nya vandrarhem och fler uthyrda fritidshus.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	2 350 bäddar	700 bäddar
Camping	1 100 bäddar	+ bäddar
Fritidshus (31/12-75)	1 800 hus	

Beredningen vill framhålla att nytillkommande anläggningar bör utföras så att de kan utnyttjas både av dagsbesökare och mer långväga gäster. Med tanke på områdets aktivitetsinriktning mot friluftsliv och vintersport bör enkla boendeformer eftersträvas varvid vandrarhem och andra grupplogiformer kan vara lämpliga. Beredningen vill betona det angelägna i att genomföra realistiska marknadsbedömningar och bemöda sig om lämplig lokalisering och utformning av nya anläggningar för att tillförsäkra projektet tillräcklig beläggning under olika årstider och därmed ekonomiskt rimliga förutsättningar.

Turistområdets uppbyggnad

Genom "Trelänsutredningens" slutbetänkande finns en fysisk strukturplan för utvecklingen av turismen och rekreationslivet i området. Denna utgör ett värdefullt underlag för det arbete med fortsatt fysisk planering som pågår.

I utvecklingsprogrammet redovisas dock inte diskuterade verksamheter, aktiviteter och anläggningar på kartor och olika orters och aktivitetsområdens betydelse för turismen och rekreationslivet är vagt beskrivna.

Beredningen menar att en medveten uppbyggnad av turistområdet bör eftersträvas där anläggningar lokaliseras till några få väl valda orter samtidigt som aktiviteter och arrangemang liksom bra kommunikationer utvecklas.

Beredningen ser därvid tätorter med utbyggda aktivitets- och boendeanläggningar som naturliga utgångspunkter både för turism i anslutning till bergshanteringstraditionerna och för anläggningsbundet friluftsliv exempelvis utförsåkning, golfsport etc. Vildmarksområdet bör ses som en värdefull gemensam resurs för friluftsliv i naturen utan omfattande anläggningar.

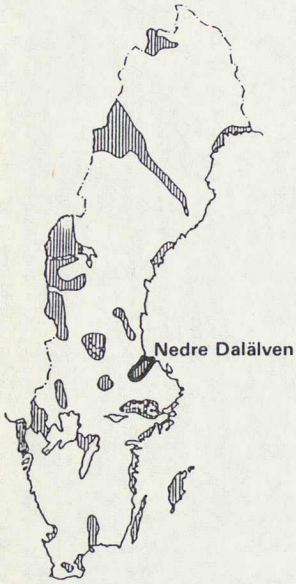

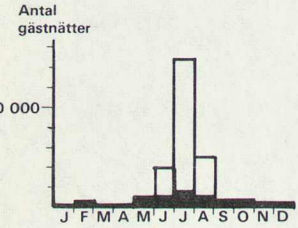

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.21 Nedre Dalälven

Utvecklingsprogrammets riktlinjer och åtgärdsprogram har antagits av fullmäktige i de berörda kommunerna Sandviken, Avesta, Gävle, Heby, Tierp och Sala.

Områdets utgångläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Det primära rekreationsområdet Nedre Dalälven omfattar Dalälvens vattenområden nedströms Avestaforsen med angränsande strand- och markområden. Området har värdefulla natur- och kulturtillgångar som förutsätter en omsorgsfull avvägning mellan främst naturvårdens, friluftslivets och skogsbrukets intressen. Älven utgör sedan gammalt administrativ gräns mellan kommuner och län. Med bildandet av det primära rekreationsområdet inleddes ett regionalt samarbete kring planeringen av älvlandskapet, som berör sju kommuner och fyra län.

Områdets belägenhet mycket nära mellansveriges tätt befolkade delar gör det åtkomligt på kort tid för många. Hittills har turismen inte haft någon större omfattning jämfört med många andra primära rekreationsområden.

De känsliga naturtillgångarna, områdets vildmarkskaraktär och den relativt blygsamma omfattningen av befintliga anläggningar för turism och rekreation talar enligt beredningens uppfattning inte för någon turistisk utveckling i större skala inom överblickbar tid. Beredningen vill främst se Nedre Dalälven som en betydelsefull resurs för friluftslivet med värdefulla tillgångar i många olika avseenden. Det är angeläget att dessa tillgångar inte äventyras och att områdets särart bevaras.

Områdets närhet till storstadsområdena motiverar dock satsningar på att förbättra tillgängligheten och underlätta möjligheter till främst kortare vistelser i området i form av dagsbesök och helgvistelser.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Nedre Dalälvens tänkta framtida användning som primärt rekreationsområde i ett långsiktigt tidsperspektiv redovisas i en idéskiss som kompletterats med riktlinjer för mark- och vattenanvändning samt åtgärdsprogram. Samtidigt har ett förslag till naturvårdsplan utarbetats liksom en kulturhistorisk områdesanalys.

Programmet präglas starkt av avvägningen mellan turismens/friluftslivets intressen å ena sidan och naturvårdens samt kulturminnesvårdens å andra sidan. Denna uppläggning upplever beredningen som en styrka eftersom alla dessa intressen är betydelsefulla i området och såväl natur- som kulturmiljöerna kan vara en tillgång för turismen och friluftslivet samtidigt som störningskänsliga miljöer kan behöva skyddas.

Det är angeläget att gardera möjligheter till en framtida utveckling i enlighet med programmets förslag. Beredningen vill därför understryka det väsentliga i att föreslagna åtgärder som syftar till att reservera mark och att bevara de unika resurserna verkligen genomförs.

Beredningen ser med tillfredsställelse att programmet även behandlar konflikter mellan friluftslivets och skogsbrukets intressen där enligt beredningens uppfattning en ömsesidig anpassning är angelägen.

Övernattningsanläggningar

I programmet föreslås inte några mer omfattande utbyggnader av boendeanläggningar i området i detta skede. Eventuellt utbyggnadsbehov kommer att studeras i anslutning till fortsatt planeringsarbete.

Många anläggningar avser, enligt tidigare delrapport, att marknadsföra sig som kurs- och konferensanläggningar samt rehabiliteringsanläggningar för att få en bas i sin verksamhet.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	740 bäddar	175 bäddar
Camping	3 900 bäddar	
Fritidshus (31/12-75)	940 hus	

Beredningen vill tillråda stor försiktighet vid etablering av nya övernattninganläggningar i området. Med tanke på områdets läge i förhållande till de många människor som kan tänkas vilja besöka området på utflyktsbasis kan dock ett begränsat antal övernattningsanläggningar behövas, företrädesvis med enkel utformning avpassat till gruppresor, lägerverksamhet etc.

Möjligheterna till kombinationsutnyttjande i form av turist-/ konferens-/rehabiliteringsanläggningar förefaller beredningen väl funnen särskilt som en stor del av turisterna torde vilja besöka området under helger och allmänna ledigheter.

Turistområdets uppbyggnad

I idéskissen föreslås baspunkter dit tyngre investeringar i friluftsanläggningar samt bäddar i stugby, hotell eller pensionat koncentreras. Baspunkterna har åretruntverksamhet som målsättning. Flera av dem utgör intressanta kulturmiljöer. Därutöver föreslås två aktivitetspunkter med mer begränsat utbud än baspunkterna.

Beredningen finner de föreslagna baspunkterna väl valda utifrån områdets förutsättningar. Med tanke på områdets allmänna karaktär och aktivitetsinriktning samt nuvarande resurser och besöksströmmar vill beredningen emellertid rekommendera en prioritering av kommande investeringar så att de styrs till orter med angränsande aktivitetsområden, som har bra förutsättningar att utgöra bas för friluftsliv och andra turistiskt intressanta aktiviteter samtidigt som kollektiva transporter kan utnyttjas.

Många förslag som rör t ex kommunikationer, ledutbyggnad, information, fiskevård etc anser beredningen vara angelägna för att göra området och dess tillgångar tillgängliga.

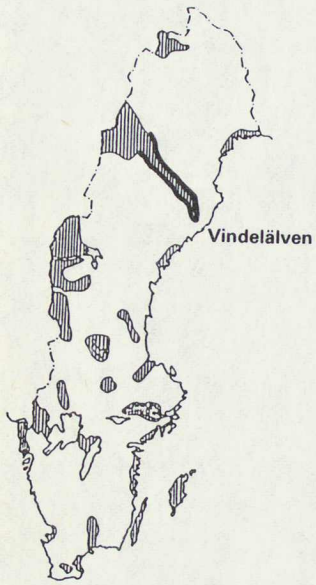

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

5.22 Vindelälven

Utvecklingsprogrammet är godkänt av fullmäktige i Sorsele, Lycksele, Vindelns och Vännäs kommuner.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Vindelälven rinner upp i fjällområdena i nordvästra delen av Sorsele kommun och flyter sedan genom skogslandet till Vännäs där den förenas med Umeälven och når havet vid Umeå.

Vindelälven har inte exploaterats för vattenkraft, dess älvsträcka är 430 km till sammanflödet med Umeälven och den faller 600 m på denna sträcka. Som primärt rekreationsområde överlappar Vindelälvsområdet Tärna Graddis fjällvärld inom fjällregionen.

Beredningen ser i Vindelälvsområdet en värdefull natur- och rekreationsresurs som det är angeläget att bevara. Sett ur ett riksperspektiv är turismen längs älven i dagsläget ganska blygsam och utbudet av övernattningsanläggningar är mycket begränsat. Området ligger också på stort avstånd från landets tätbefolkade delar. Enligt programmet är turisterna längs älvens nedre lopp mest bosatta i den omgivande regionen. Älvens övre del sammanfaller med Tärna Graddis området. (Beredningen har utvecklat sin syn på det området på annan plats i detta betänkande.)

Beredningen anser att Vindelälven i likhet med andra oreglerade älvar har stora möjligheter att utnyttjas för rekreationsändamål. Det är angeläget att göra intressanta besöksmål längs älven tillgängliga och att skydda älven och dess närhet från olycklig exploatering, miljöstörande verksamhet etc. Beredningen anser emellertid inte att det i dagsläget föreligger några särskilda rekreationspolitiska skäl för staten att medverka till en mer omfattande turistutveckling.

Utvecklingsprogrammets inriktning

I utvecklingsprogrammet för Vindelälven redovisas områdets nuvarande förhållanden och kommunernas planerade åtgärder i tre etapper med en gräns vid 1986.

Som gemensamma förslag redovisas åtgärder för att utveckla fisket utarbetat av en särskild arbetsgrupp, förslag till förbättrade kommunikationer och särskilt satsning på marknadsföring av området.

De kommunvisa redovisningarna av tillkommande anläggningar motsvarar en beräknad investeringskostnad på drygt 53 milj kr respektive 42 milj kr för tiden fram till 1986 och för tiden därefter. Huvuddelen av investeringarna hänför sig till åtgärder i Sorsele kommun d v s den del av området som också ingår i Tärna Graddis området.

Genom en särskilt publicerad skrift uppmuntras de bofasta att uppföra uthyrningsstugor.

Sysselsättningsaspekterna betonas särskilt i redovisningen.

Beredningen har funnit utvecklingsprogrammets redovisning överskådlig och lättillgänglig. Programmets kommunvisa sammanställning av tillkommande

anläggningar gör förslagen tydliga genom sin konkreta uppläggning.

Beredningen anser att områden där turismens omfattning för närvarande är liten måste arbeta mycket målmedvetet med sitt turistiska utbud i form av aktiviteter och arrangemang för att kunna hävda sig i konkurrensen om de långväga besökarna. För Vindelälvens del utgör ju den strömmande älven med sina forsar och möjligheter till fiske, äventyrliga kanotfärder och vandringar etc den speciella resursen kring vilken aktiviteter bör formas.

Många förslag till aktiviteter i programmet har lokal prägel t ex hemslöjdsutställning, hembygdsdagar, kyrkliga evenemang etc. Beredningen uppfattar detta som fullt rimligt med tanke på områdets roll som rekreationsområde i regionen. Beredningen tror dock att det vore värdefullt om de attraktioner som kan hävda sig som uttalade turistmål för landet som helhet identifieras, till skillnad från mer kompletterande eller lokalt inriktade evenemang, och att information och marknadsföring av området ges motsvarande uppläggning.

Övernattningsanläggningar

Det förslag till utbyggnad av övernattningsanläggningar som ges innebär en ökning med 546 bäddar under tak til 1986. Utöver dessa planeras tält- och husvagnscampingplatser.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	840 bäddar	250– 700 bäddar
Camping	2 500 bäddar	750–1 350 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	880 hus	120– 250 hus

Beredningen anser att försiktighet med utbyggnader av nya boendeanläggningar bör tillrådas i dagsläget. Varken de övergripande bedömningar som beredningen gjort om resmönstren i landet som helhet eller beläggningsstatistiken för befintliga anläggningar inom Vindelälvens område tyder på att efterfrågan är så stor. De förslag som lämnas i programmet har också en ganska blygsam omfattning.

Turistområdets uppbyggnad

I programmet redovisas inte någon uttalad geografisk "struktur" men av redovisningen framgår ändå att befintliga och planerade anläggningar och turistiska arrangemang förekommer spritt i de flesta orterna längs älven med särskild tyngdpunkt i Ammarnäs och Sorsele vid älvens övre lopp.

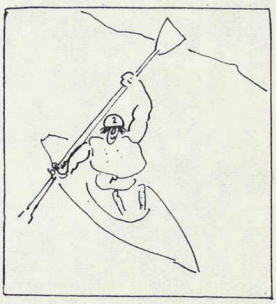

Beredningen uppfattar att merparten av föreslagna åtgärder har en lokal inriktning och ser ingen anledning att lägga några rekreationspolitiska aspekter från rikssynpunkt på dessa. De satsningar som görs med sikte på mer långväga besökare bör emellertid samordnas och styras geografiskt så att de sammantaget kan ge en förstärkt effekt.

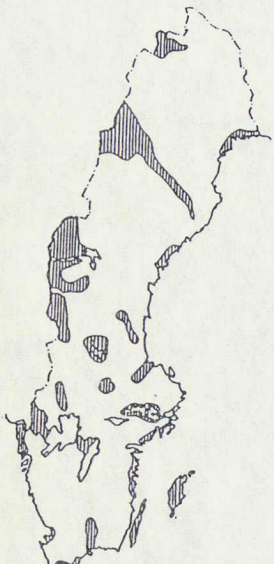

5.23 Sydskåne

Utvecklingsprogrammet har behandlats av kommunfullmäktige eller kommunstyrelsen i de berörda kommunerna Lund, Svedala, Trelleborg, Sjöbo, Sturup och Ystad.

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Sydskånes ås- och sjölandskap är det enda sammanhängande området i sydvästra Skåne där markanvändningen medger mer omfattande friluftsliv i form av strövande i skog och mark. Marken ägs av få markägare. Området ligger mycket nära Malmö och Lund. Inom rekreationsområdet finns inga egentliga övernattningsanläggningar för besökare utan området utnyttjas för dagsutflykter.

Beredningen anser att sydskånes ås- och sjölandskap har ett mycket stort värde som naturmarksområde lämpligt för friluftsliv i denna tätbefolkade region där människors övriga möjligheter att fritt röra sig i skog och mark är så små. Beredningen anser att det är angeläget att förbättra tillgängligheten till området liksom möjligheterna att utnyttja det för friluftsliv.

Områdets speciella förutsättningar gör att dess betydelse som resmål för turister inte är så tydlig. Malmö och Lund utgör dock betydelsefulla resmål liksom Skåne i sin helhet. Möjligheterna att besöka ås- och sjölandskapet kan därvid ses som en del i hela regionens turistutbud.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Arbetet med utvecklingsprogrammet för turism och rekreation har föregåtts av flera olika utredningar. För Romeleåsen har ett förslag till markanvändningsplan presenterats 1973, följt av en översiktlig plan 1979. För sjölandskapet presenterades också en översiktlig fysisk plan vid samma tidpunkt.

Det aktuella arbetet har skett mot bakgrund av ett kommunalt ställningstagande att området i första hand skall ses och utvecklas som ett närrekreationsområde.

Arbetet med utvecklingsprogrammet har koncentrerats till att förbättra tillgängligheten till området i enligthet med de översiktliga planerna från 1979 samt att bygga upp ett informationsprogram för hela området.

Beredningen har funnit det praktiska och åtgärdsinriktade arbetet för att öka människors möjligheter att utnyttja området mycket intressant. Genom arbetet belyses problem som har stor allmängiltighet.

Beredningen finner särskilt intresse i kombinationen av åtgärder för att förbättra tillgängligheten genom exempelvis bättre tillrättalagda förhållanden ute i markerna och aktiva arrangemang i samarbete med t ex föreningsliv, skola och fritidsförvaltningar.

Beredningen finner också att värdet av ett övergripande kommunalt engagemang tydligt illustrerats genom arbetet i sydskåne. Länsstyrelsen har i sitt yttrande särskilt pekat på problemet med oklara huvudmannaskapsförhållanden vid genomförandet av olika åtgärder. Beredningen anser att gemensamt ansvarstagande har ett mycket stort värde.

5.24 Sörmlands skärgård

Utvecklingsprogrammet för Stockholms södra skärgård och det för Södermanlands kust och skärgård har godkänts av kommunstyrelserna i de berörda kommunerna Haninge, Nynäshamn och Södertälje respektive Nyköping och Oxelösund.

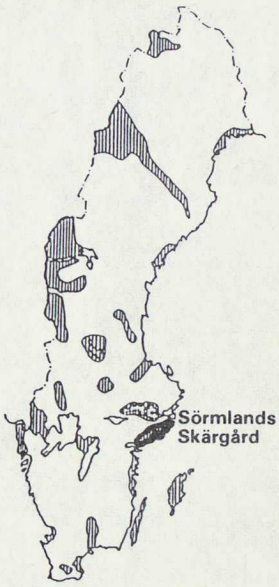

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Sörmlands skärgård utgör den södra delen av det unika skärgårdshav som sammanlänkar Sverige-Åland-Finland. Skärgårdsnaturen med dess särprägel och möjligheter till vattenburet friluftsliv i närheten av de mest tätbefolkade delarna i landet har gjort skärgårdsområdena till ett värdefullt rekreationsområde i regionen.

Turistbesök sker främst i form av båtsemester, vistelse på campingplats eller besök hos släkt och vänner. Även turister på besök i Stockholm gör dagsbesök i skärgården.

Rekreationsberedningen anser att Sörmlands skärgård tillsammans med de övriga delarna av Stockholms skärgård utgör en stor och viktig rekreativ resurs i regionen. Genom sin särprägel och närhet till Stockholm är området också ett intressant turist- och besöksmål för mer långväga resenärer.

Stockholms och Södermanlands skärgårdsområden hör till de intensivast utnyttjade båtturistområdena i Sverige. Det är angeläget att fortsätta arbetet med att underlätta det båtburna friluftslivet i skärgården.

Beredningen anser att ett övergripande samarbete beträffande turism- och rekreationsfrågorna bör diskuteras inom Stockholmsregionen för att föra det inledda arbetet vidare och underlätta vistelse i hela skärgårdsområdet.

Utvecklingsprogrammens inriktning

Det primära rekreationsområdet i Sörmlands skärgård omfattar kustområden i Stockholms södra skärgård samt i Södermanland. Berörda kommuner i de två länen har valt att arbeta fram var sitt utvecklingsprogram. I övergripande frågor har ett samarbete skett.

Stockholms södra skärgård

Utvecklingsprogrammet har utarbetats utifrån en studie av befintliga förhållanden, olika delområdens resurser samt en intervjuundersökning. I det fortsatta arbetet tog respektive kommun fram fördjupade beskrivningar och utvecklingsförslag för de olika delområdena. Detta arbete utgör stommen i det redovisade utvecklingsprogrammet.

Härutöver innehåller utvecklingsprogrammet synpunkter och förslag till åtgärder som berör hela området vad avser leder, kommunikationer etc. En ambition i utvecklingsprogramarbetet har varit att utveckla och redovisa förslag till att förbättra möjligheterna till rekreation året runt.

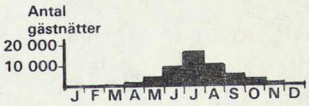

Gästnätter i Stockholms södra skärgård under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem

Rekreationsberedningen har med stor tillfredsställelse tagit del av utvecklingsprogrammet för Stockholms södra skärgård. Utvecklingspro-

grammet ger en värdefull redovisning av de rekreativa resurserna i området och de möjligheter som finns att utveckla dessa.

Beredningen har inget att erinra mot den utvidgning som gjorts och som innebär att även Södertälje kanal behandlats i programarbetet.

Beredningen konstaterar att utvecklingsprogrammet utgör en bra grund för fortsatt arbete med att utveckla området för turism och rekreation. Förslagen i de olika delområdena är välstuderade och också väl förankrade lokalt. Flera av de övergripande förslagen för hela området kräver emellertid fortsatta studier och överväganden innan de kan konkretiseras. Beredningen finner att en prioritering av föreslagna åtgärder är angelägen liksom fortsatta underhandskontakter med andra huvudmän för att förankra genomförandet av olika åtgärder. Därvid är en fortsatt gemensam organisation enligt beredningens mening en förutsättning.

Sörmlands kust och skärgård

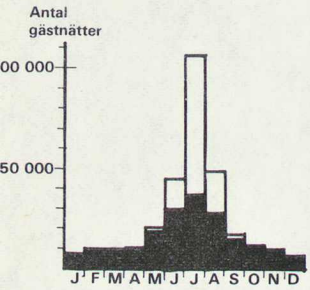

Gästnätter i Sörmlands skärgård under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrarhem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Utvecklingsprogrammet utgör en konkretisering och fortsättning på "Utredningen om Södermanlands kust och skärgård - natur, kultur, rekreation och sysselsättning i samspel" benämnd USKOS. I programmet prioriteras dagsutflyktsverksamheten och utbyggnad av kollektiva transportmöjligheter samt vandrings- och cykelleder. Huvudtanken är att utveckla ett kommunikationssystem mellan de tre delområdenas centralpunkter -Trosa, Nynäs, Nyköping och Oxelösund. Detta kommunikationssystem innefattar både kollektiva transporter till lands och till sjöss samt leder.

Rekreationsberedningen anser att Sörmlands skärgård ganska litet utnyttjas som rekreationsområde trots sina värdefulla rekreativa resurser. Beredningen kan konstatera att det utförda utvecklingsprogramarbetet visat intressanta och utvecklingsbara möjligheter att utnyttja värdefulla områden för rekreation och friluftsliv.

Beredningen tror att den fortsatta utvecklingen i området underlättas av det konkreta och åtgärdsinriktade handlingsprogram som redovisats.

Beredningen vill betona behovet av ett väl genomtänkt informationssystem och en aktiv marknadsföring. För att underlätta tillgängligheten är det väsentligt att skyltning och vägvisning samt information om hur man kan röra sig och bo i området utvecklas. Ett värdefullt exempel på hur dessa frågor kan hanteras har redovisats i utvecklingsprogrammet för sydskånes ås- och sjölandskap.

Övernattningsanläggningar

Stockholms södra skärgård

I utvecklingsprogrammet redovisas tankar och idéer om hur företagsknutna kursgårdar och andra befintliga boendeanläggningar skulle kunna upplåtas för turister under semestertid och längre helger. I området har ett aktivt arbete bedrivits för att åstadkomma en vidgad uthyrning av privata fritidshus.

Flera lämpliga platser utpekas för nyuppförda uthyrningsstugor bland annat som en utvidgning av de semesteranläggningar som Stockholms kommun driver sedan lång tid.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	2 100 bäddar	2 100 bäddar
Camping	7 900 bäddar	1 900 bäddar
Fritidshus (31/12-75)	6 450 hus	

Utvecklingsprogrammets förslag till vidgat utnyttjande av befintliga fritidshus och andra boendeanläggningar är enligt beredningens mening en intressant och utvecklingsbar möjlighet att ställa ytterligare boenderesurser till besökares förfogande utan stora investeringar. En regionalt samordnad förmedling skulle innebära många fördelar genom stort utbud, enklare marknadsföring etc.

De skärgårdsvandrarhem som nu tillkommer är också värdefulla tillskott. De redovisningar som gjorts från området visar att lämplig mark finns att tillgå för nya stugor m m. Beredningen vill här peka på möjligheterna som borde finnas i storstadens närhet att blanda nyttjarkategorier och därigenom åstadkomma tillräcklig beläggning för att uppnå ekonomiskt rimliga villkor. Nyetableringar bör dock föregås av marknadsbedömningar.

Sörmlands kust och skärgård

I Sörmlands skärgård föreslås nyanlagda campingplatser och campingstugor. 50-60 stugor med åretruntstandard kan enligt programmet byggas i kustregionen.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar vandrarhem	750 bäddar	170 bäddar
Camping	2 100 bäddar	1 400–2 900 bäddar
Fritidshus (31/12 75)	3 260 hus	

Beredningen uppfattar att utvecklingsprogrammet i huvudsak har inriktats mot åtgärder som gör området attraktivare för dagsutflykter. Beredningen anser emellertid att området även skulle kunna utnyttjas i högre grad än nu för semestervistelser. Möjligheterna att skapa övernattningsmöjligheter i form av utökad uthyrning av privata fritidshus och nya campingplatser är därför värdefulla.

Beredningen tror också att vandrarhem i skärgården skulle ge nya grupper möjlighet att vistas i området.

Turistområdets uppbyggnad

I både Stockholms- och Sörmlandsdelen av skärgården redovisas förslag till utvecklingsområden med olika inriktning liksom terminalpunkter och kommunikationsstråk mellan attraktiva besöksmål. I båda programmen diskuteras såväl kollektivtrafikförbindelser till lands och sjöss som nya leder för vandring och cykling. Dessa system har också samordnats områdena emellan och vissa båtlinjer har redan trafikerats på prov.

Beredningen har funnit redovisningen av de olika delområdena värdefull och klargörande.

Beredningen ser båda utvecklingsprogrammen som bra utgångspunkter för att hävda turismens och rekreationslivets intressen i andra planeringssammanhang samtidigt som de ger en bra vägledning för fortsatta åtgärder i området.

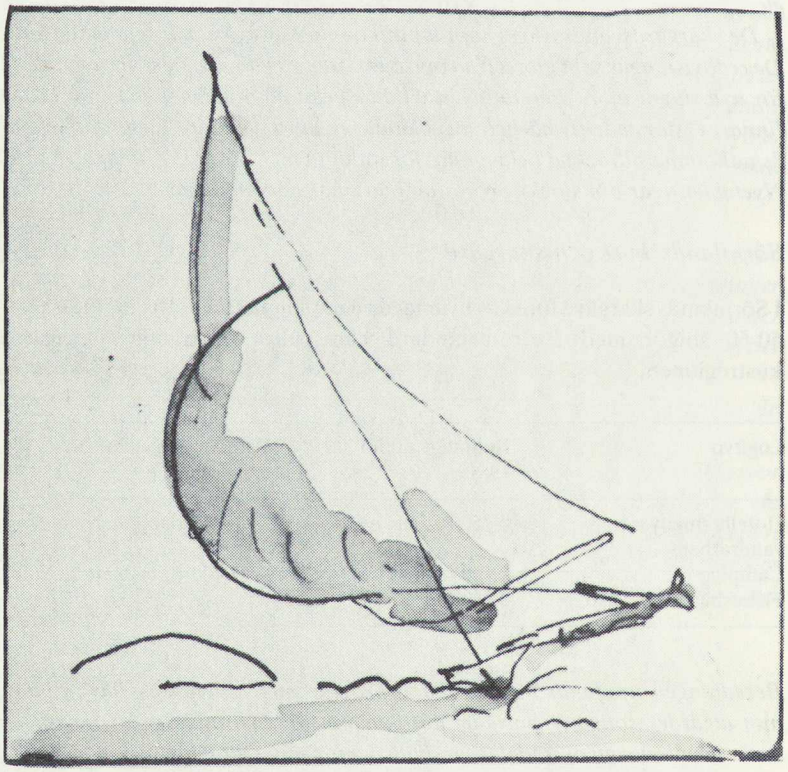

5.25 Mälaren

Remissupplagan av Mälarplaneringens förslag till samordning av markanvändning och program för rekreation och turism är godkänd av kommunfullmäktige i Enköpings kommun samt av kommunstyrelserna i övriga berörda kommuner Eskilstuna, Strängnäs, Västerås och Håbo

Områdets utgångsläge och allmänna utvecklingsförutsättningar

Mälarens primära rekreationsområde omfattar Mälarens inre vattenområden med angränsande marker. I arbetet med att utarbeta ett utvecklingsprogram har de kommuner deltagit som hade ett intresse av deltagande då arbetet startades. Planeringsområdets gräns i öster sammanfaller med gränsen för Stockholmstraktens regionplanering. Hallstahammar, Kungsör, Köping, Arboga och Uppsala kommuner har ej deltagit i arbetet men kommer att inbjudas till fortsatt samarbete. De tre förstnämnda planerar att utarbeta en likvärdig utredning för Mälarens inre delar.

Området ligger i omedelbar anslutning till de tättbefolkade delarna av Stockholmsregionen och Mälardalen. Många tätorter ingår i området och utbudet av rekreationsmöjligheter är huvudsakligen inriktat på den egna regionens befolkning. Inkvarteringsmöjligheterna för tillfälliga besökare är relativt blygsamma. Flera turistmål t ex Mariefred med Gripsholms slott har stor attraktionskraft för långväga turister som gör utflykter i samband med vistelser i Stockholm.

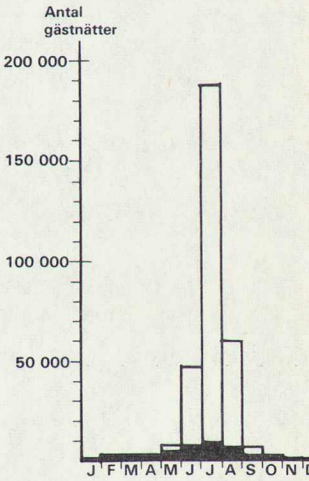

Gästnätter under olika månader 1981 i hotell, stugbyar och vandrar hem (mörk stapel) samt camping (ofylld stapel)

Beredningen ser Mälarens vattensystem med anslutande marker som en mycket betydelsefull resurs för rekreationslivet i en tätbefolkad region med många konkurrerande markanvändningsintressen. Eftersom så många människor bor i områdets närhet är det av stor vikt att möjligheterna till rekreation nära deras hemort tas tillvara och att utnyttjandet och tillgängligheten underlättas.

Flera av de kulturhistoriska sevärdheterna i Mälarområdet har en stor attraktionkraft som turistiska besöksmål. Eftersom avstånden är små utgör dessa i allmänhet utflyktsmål för kortare resor med utgångspunkt från Stockholm. Beredningen finner det mycket angeläget att de turistiska arrangemangen kring de intressanta besöksmålen vidareutvecklas och att möjligheterna till turistarrangemang kring andra besöksmål som i dagsläget inte är så etablerade tas tillvara.

Beredningen ser positivt på en utvidgning av det område som omfattas av gemensamma planeringsinsatser för turism och rekreation. Den största resursen ligger i själva vattenområdet med dess stränder som inbjuder till olika former av vattenanknutet friluftsliv både sommar och vinter. Även intressanta kulturhistoriska besöksmål liksom platser med värdefulla och intressanta naturvärden har anknytning till Mälarens vatten.

Utvecklingsprogrammets inriktning

Som underlag för Mälarplaneringen sammanställdes 1979 uppgifter om befintliga förhållanden av intresse. I planeringsskedet har sedan en

strukturplan med karaktär av markanvändningsplan ställts samman och presenterats tillsammans med ett åtgärdsprogram där konreta förslag ges för de punkter och områden som utpekats i strukturplanen.

Strukturplanen redovisar orter och områden med olika inriktning:

Natur- och friluftsliv
Rekreation i kulturlandskapet
Båtliv
Fritidsfiske och vinteraktiviteter på is
Tätortsanknuten rekreation typ sport och nöjen

De konkreta åtgärdsförslagen redovisas i tre steg där de båda första inriktas på åtgärder för den egna regionens befolkning men där kostnader och omfattning av olika åtgärder skiljer nivåerna. Det tredje steget kan innebära höga kostnader och inriktas på en utveckling för såväl den egna regionens behov som på riks- och utlandsturism.

I utvecklingsprogrammet redovisas så kallade rekreationsbaspunkter och intresseområden för utveckling av rekreationslivet i utredningsområdet med förslag till åtgärder konkretiserade i det områdesvisa åtgärdsprogrammet.

Utpekade intresseområden för utveckling av båtlivet föreslås utredda mer detaljerat i kommunernas egen planering för friluftslivet, varvid åtgärder för båtlivet bör föregås av åtgärder till skydd för naturvårdens intressen i Mälaren.

Beredningen har med stor tillfredsställelse tagit del av utvecklingsprogrammet från Mälardalen som liksom flera andra program utgör värdefulla redovisningar av befintliga och utvecklingsbara förhållanden av betydelse för turismen och rekreationslivet. Utvecklingsprogrammet kommer förhoppningsvis att bli av stort värde för att kunna hävda dessa intressen i fortsatta överväganden om markens användning i området.

Beredningen har funnit uppläggningen och inriktningen av föreslagna åtgärder väl valda och angelägna sett i förhållande till områdets förutsättningar.

Med tanke på områdets stora folkmängd uppfattar beredningen den stora betoningen på lokala och regionala intressen som naturlig och riktig. Vistelse i det närbelägna rekreationsområdet bör kunna ge människor välbehövlig avkoppling och berikande upplevelser och på så sätt utgöra ett alternativ eller komplement till längre semesterresor. Området kan också utnyttjas av många för kortare besök året runt. De åtgärder i enskilda områden som föreslås i steg 1 och 2 har beredningen överlag funnit väl valda. Förslagen gäller både åtgärder som förbättrar tillgängligheten t ex genom bättre kollektivtrafik, skyltning, handikappanpassning, ledutmärkning och åtgärder som underlättar ett utnyttjande t ex genom fiskestationer, gästhamnar, lägerplatser, vidgat öppethållande av sevärdheter, förbättrad service etc.

Beredningen tror dock att ytterligare åtgärder behövs för att de resurser som på detta sätt ställs till förfogande skall utnyttjas av många. Beredningen vill i sammanhanget referera till intressant arbete som pågår i Sydskåne för att bl a förbättra informationen, samt utvidga föreningslivets och de kommunala förvaltningarnas engagemang i aktiviteter och arrangemang.

Beredningen saknar en närmare redovisning i programmet av besöksmål

som i dagsläget utgör etablerade turistmål och sådana som skulle kunna utvecklas. Beredningen menar att en planering för turism och rekreation i Mälardalen bör präglas av den lokala befolkningens behov men också i högre grad än nu uppmärksamma de möjligheter som bör finnas att ytterligare utveckla turistiska besöksmål och arrangemang.

Beredningen uppskattar det arbete som lagts ned på att formulera ett åtgärdsprogram för båtlivet och vill uppmana de berörda att fortsätta det påbörjade utredningsarbetet enligt angivna riktlinjer. Mälaren utgör ett av landets mest intressanta områden för vattenanknutet friluftsliv och det är angeläget att människors möjligheter att utnyttja området förbättras samtidigt som eventuella konflikter och problem gentemot andra intressen löses. Beredningen vill i sammanhanget understryka vikten av att underlätta vistelse på vattnet och övärlden även för människor som saknar tillgång till egen båt. Kollektiva båtförbindelser, uthyrning av båtar och enkla övernattningsmöjligheter för besökare kan ge nya grupper möjlighet till vistelse i intressanta områden.

Övernattningsanläggningar

Enligt programmet utgörs den övervägande delen av områdets befintliga bäddkapacitet av camping och husvagnsplatser. I området finns flera campingplatser med långtidsuppställning. Övrigt utbud av gästbäddar utgörs av hotell och pensionat i anslutning till tätorterna. Bara tre procent finns i stugbyar och vandrarhem. Inom området finns däremot ett mycket stort antal fritidshus.

I åtgärdsförslagen föreslås vissa utvidgningar av campingplatser. För många delområden föreslås utvidgade eller nya stugbyar för uthyrning i ett tredje steg, vilket innebär att förslagen även inriktas på långväga gäster utöver regionens egen befolkning. Mälarkommittén har avsiktligt undvikit att kvantifiera något mål för utbyggnadsvolymerna vad gäller bäddkapacitet utan anger lämplig inriktning och geografisk lokalisering för eventuella utbyggnader.

Logityp	Befintligt utbud 1981	Föreslaget tillskott enligt enkät
Hotell, stugbyar, vandrarhem	2 930 bäddar	+
Camping	7 830 bäddar	+
Fritidshus (31/12-75)	11 760 hus	

Beredningen konstaterar att utbudet av tillgängliga gästbäddar är mycket begränsat i området. Även om besökarna vid de flesta besöksmålen har sin ordinarie bostad i regionen kan det vara av stort värde för dem att kunna övernatta i samband med en rekreationsutflykt över en lördag söndag eller att tillbringa en del av sin semester ute i området. Beredningen ser gärna att övernattningsmöjligheterna förbättras. I programmet anges en ambition att prioritera resurssnål gruppturism vilket exemplifieras med skolresor, läger-

verksamhet, kanotister eller skridskoåkare, pensionärsgrupper, yrkesinriktade studiegrupper m m.

Beredningen finner dessa tankar mycket intressanta och menar att resurser för detta ofta finns även om de kanske inte är tillgängliga t ex i form av företagsanknutna semesteranläggningar, pensionat, barnkolonier, kursgårdar etc. Beredningen vill understryka betydelsen av att denna typ av anläggningar ges ett vidgat utnyttjande. Områdets många fritidshus utgör också en resurs som bör kunna utnyttjas bättre t ex genom samordnad förmedling och aktiv information och rådgivning till fritidshusens ägare. Även stadshotell och andra anläggningar i tätorterna kan sannolikt förbättra sin beläggning genom att bättre inrikta sina tjänster mot turister.

Beredningen har en allmän inställning att resurskrävande investeringar – som t ex stugbyar – bör föregås av nogranna marknadsbedömningar före beslut om genomförande eftersom de ekonomiska förutsättningarna är så svåra.

I Mälardalen med sin stora befolkning och möjligheterna att samspela med Stockholms turistarrangemang finner beredningen att förutsättningarna för att få en rimlig beläggning på anläggningar ändå borde vara förhållandevis goda. Beredningen anser att det vore av stort värde om utbudet av övernattningsanläggningar kunde förbättras och ges en sådan inriktning och lokalisering att de kan utnyttjas såväl av människor som bor i regionen som av ditresta turister. Därvid bör även vandrarhemsetableringar övervägas.

Turistområdets uppbyggnad

I förslaget till strukturplan definieras baspunkter med särskilt stor betydelse för rekreationsutnyttjandet nu och i framtiden. Tätorterna tillsammans med nio andra större områden bör enligt strukturplanen knytas samman kommunikationsmässigt, byggas ut och marknadsföras som regionens rekreationsutbud. Vid sidan av dessa anges ett antal mindre områden av huvudsakligen lokal betydelse i regionen. Flera områden är inte i dagsläget tagna i anspråk utan kan närmast ses som reservområden. Områdena bör säkerställas genom markpolitiska åtgärder av olika slag.

Beredningen har funnit att strukturplanen lyfter fram ganska många områden. Eftersom den egna regionens befolkning enligt Mälarplaneringen utgör den prioriterade målgruppen kan det vara riktigt att arbeta på detta sätt och förbättra förhållandena i många olika punkter som delvis har ett lokalt nyttjande. Uppläggningen ger också ett bra underlag för markanvändningsplanering och bedömning av erforderliga åtgärder för att säkra värdefulla resurser.

Beredningen menar dock i enlighet med tidigare resonemang att en särskild redovisning av områdets betydelsefulla turistorter i dagsläget såväl som utvecklingsbara framtida turistmål vore värdefullt som grund för överväganden om fortsatta åtgärder ägnade att främja den mer långväga turismen. Vissa av områdets sevärdheter har en stor betydelse som turistmål sett i ett riksperspektiv exempelvis Mariefred/Gripsholm och Skokloster.

Av åtgärdsredovisningen för enskilda delområden framgår att områdena har olika inriktning. Vissa föreslås få ett extensivt utnyttjande andra föreslås

mer anläggningsintensiva, ytterligare andra har ett starkt lokalt utnyttjande etc. Beredningen finner denna fördelning rimlig men menar att åtgärdsförslagen bör prioriteras inbördes både i angelägenhetsgrad och i tid.

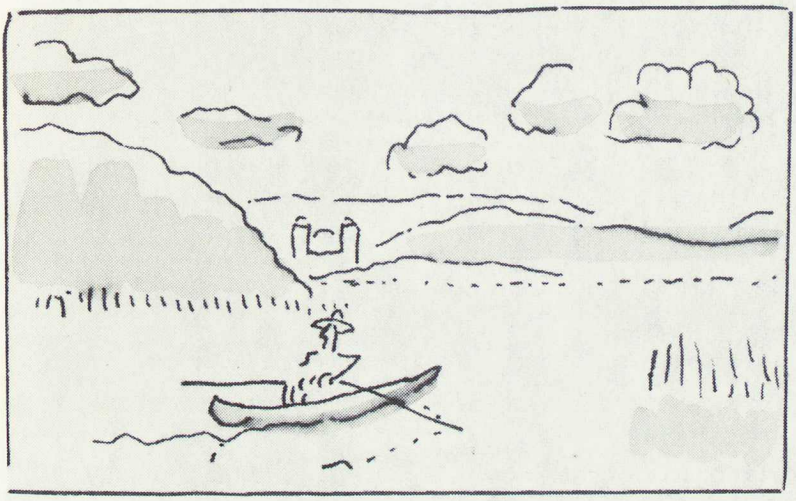

Reservation

Av ledamoten riksdagsman Knut Billing (m)

Under *avsnittet "Förbättrad tillgänglighet"* diskuteras olika sätt att göra de primära rekreationsområdena tillgängliga för fler människor än i dag. Vad gäller fritidsbebyggelse påstås: "I många avseenden råder enighet om behovet av åtgärder för att främja tillgängligheten t. ex. genom begränsning av privat fritidsbebyggelse inom attraktiva områden", samt att staten här har ett särskilt ansvar.

De primära rekreationsområdena omfattar en stor del (10 procent) av Sveriges yta. Områden har utpekats som primära rekreationsområden just därför att de beömts vara särskilt attraktiva för friluftsliv och rekreation. Det finns i dag drygt 670 000 fritidshus i Sverige och vart femte hushåll äger fritidshus medan ytterligare en femtedel disponerar fritidshus på annat sätt. Intresset för fritidshus är således mycket stort i Sverige och en rad undersökningar visar att önskan om ett eget hus är mycket stark bland dem som i dag ej äger fritidshus. Uppgifter saknas om hur stor andel av det samlade antalet fritidshus som ligger inom de primära rekreationsområdena. Den stora merparten ligger dock *utanför* dessa områden och framför allt i närheten av våra storstäder.

Fritidshus intar en framskjuten plats i redovisningen av programarbetet i de primära rekreationsområdena och omfattar både ansträngningar för att öka benägenheten till uthyrning av enskilda fritidshus samt tillkomsten av nya hus. I linje härmed och mot bakgrund av den enorma betydelse fritidshusen spelar vad gäller rekreation i Sverige borde beredningen ha uttalat att den ser positivt på tillkomsten av fler enskilda fritidshus inom de primära rekreationsområdena. Det är endast inom mycket avgränsade attraktiva områden som utbyggnadsförutsättningar saknas. Bedömningar om sådana begränsningar görs bäst ute i de enskilda kommunerna – inte av staten. De enskilda kommunerna har dessutom ett stort ansvar genom att ej ställa så höga krav som i dag ofta sker vad gäller teknisk försörjning, isolering o. dyl. att enkla fritidshus – sommarstugor – omöjliggörs. Härigenom skulle betydligt fler människor ha råd att förverkliga drömmen om en stuga på landet.

Beredningen borde sammanfattningsvis ha uttalat

att områdenas tillgänglighet bör ökas genom fler enskilt ägda fritidshus, breddat utbud av enkla boendeanläggningar, förbättrade allmänna kommunikationer, förenklade boknings- och försäljningsförfaranden, vidgad

information och marknadsföring m. m.

I *avsnittet "Lokaliseringsstöd till turistföretag"* anges under *"Förslag till ändringar utanför stödområdet"* att de särskilda medel för s. k. investeringsbidrag som länsstyrelserna disponerar för sysselsättningsfrämjande investeringar utanför stödområden skall få användas även till investeringar inom turismnäringen inom av beredningen prioriterade områden. Denna förändring kan jag godtaga men däremot inte att stödet till dessa investeringar skall kunna uppgå till 30 procent av kostnaderna. Det innebär nämligen att två stödnivåer skapas, en för i dag stödberättigade investeringar (20 procent) och en för turisminvesteringar (30 procent). Detta är orimligt. Investeringsstödet är till för att stimulera tillkomsten av fler jobb. Är det värdefullare för stat, kommun och de enskilda människorna om nya jobb tillkommer inom turismsektorn än inom nu stödberättigade branscher? Svaret måste bli nej. Det är ju dessutom så att kännetecknande för de utpekade områdena i Siljansbygden och Fryksdalen samt norra Bohuslän och Öland är att turismnäringen är mycket betydande. Rent sysselsättningspolitiskt är det därför en fördel om dessa orter får ett mer differentierat näringsliv. De två stödnivåerna skapar dessutom praktiska svårigheter och risk för godtycke. Vad är turisminvesteringar? Är en rekreationsinvestering som till 90 procent utnyttjas av lokalbefolkningen en turisminvestering? Om inte – var går gränsen? Skall hälften av stödet återkrävas om det i efterhand visar sig att en uppgiven turisminvestering i stället borde klassas som en investering i annan bransch? Frågetecknen är många, vilket visar att förslaget är illa genomtänkt.

Beredningen borde, i stället för nu föreliggande förslag, ha uttalat att gällande bestämmelser endast ändras så att turismnäringen intas bland de branscher som kan erhålla stöd.

Under *avsnittet "Vidgad användning av beredskapsarbeten"* föreslås att projekteringsbidraget skall återinföras i de prioriterade områdena. Projekteringsbidrag har tidigare använts i olika sammanhang. Bidragen har utnyttjats och en mängd projekteringar genomförts. Projekteringar, som i stor utsträckning visat sig oanvändbara därför att byggnationer inte kunnat genomföras i omedelbar anslutning till projekteringen. Marknadsförändringar, teknisk utveckling och framför allt ekonomi och finansieringsvillkor är faktorer som på ett avgörande sätt påverkar investeringar. Att i tider med ansträngd ekonomi och hög inflation genomföra projekteringar i hopp om att de skall kunna genomföras i en framtid är varken god arbetsmarknadspolitik eller hushållning med knappa resurser – snarare motsatsen.

Beredningen borde mot denna bakgrund inte ha aktualiserat ett återinförande av projekteringsbidraget.

KUNGL BIBL.
1983-12-05
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1983

Kronologisk förteckning

1. Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. U.
2. Nytt militärt ansvarssystem. Ju.
3. Skatteregler om traktamenten m. m. Fi.
4. Om hälften vore kvinnor. A.
5. Koncession för försäkringsrörelse. Fi.
6. Radon i bostäder. Jo.
7. Ersättning för miljöskador. Ju.
8. Stämpelskatt. Fi.
9. Lagstiftningen på kärnenergiområdet. I.
10. Användning av växtnäring. Jo.
11. Bekämpning av växtskadegörare och ogräs. Jo.
12. Former för upphandling av försvarsmateriel. Fö.
13. Att möta ubåtshotet. Fö.
14. Barn kostar. S.
15. Kommunalforskning i Sverige. C.
16. Sysselsättningsstrukturen i internationella företag. I.
17. Näringspolitiska effekter av internationella investeringar. I.
18. Lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet. A.
19. Den stora omställningen. I.
20. Bättre miljöskydd II. Jo.
21. Vilt och jakt. Jo.
22. Utbildning för arbetslivet. A.
23. Lag om skatteansvar. Fi.
24. Ny konkurslag. Ju.
25. Internationella faderskapsfrågor. Ju.
26. Bestrålning av livsmedel. Jo.
27. Bilar och renare luft. Jo.
28. Bilar och renare luft. Bilaga. Jo.
29. Invandringspolitiken. A.
30. Utbyggd havandeskapspenning m. m. S.
31. Familjeplanering och abort. S.
32. Företagshälsovård för alla. A.
33. Kompetens inom hälso- och sjukvården m.m. S.
34. Information som styrmedel. I.
35. Patentprocessen och sanktionssystemet inom patenträtten. Ju.
36. Effektivare företagsrevision. Ju.
37. Fastighetsbildning 1. Avveckling av samfällda vägar och diken. Ju.
38. Fastighetsbildning 2. Ersättningsfrågor. Ju.
39. Politisk styrning-administrativ självständighet. C.
40. Konsumentpolitiska styrmedel-utvärdering och förslag. Fi.
41. Kontroll av rådgivare. Ju.
42. Barn genom insemination. Ju.
43. Områden för turism och rekreation. Jo.

Statens offentliga utredningar 1983

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Nytt militärt ansvarssystem. [2]
Ersättning för miljöskador. [7]
Ny konkurslag. [24]
Internationella faderskapsfrågor. [25]
Patentprocessen och sanktionssystemet inom patenträtten. [35]
Kommissionen mot ekonomisk brottslighet. 1. Effektivare företagsrevision. [36] 2. Kontroll av rådgivare. [41]
Fastighetsbildningsutredningen. 1. Fastighetsbildning 1. Avveckling av samfällda vägar och diken. [37]
2. Fastighetsbildning 2. Ersättningsfrågor. [38]
Barn genom insemination. [42]

Försvarsdepartementet

Former för upphandling av försvarsmateriel. [12]
Att möta ubåtshotet. [13]

Socialdepartementet

Barn kostar. [14]
Utbyggd havandeskapspenning m. m. [30]
Familjeplanering och abort. [31]
Kompetens inom hälso- och sjukvården m.m. [33]

Finansdepartementet

Skatteregler om traktamenten m. m. [3]
Koncession för försäkringsrörelse. [5]
Stämpelskatt. [8]
Lag om skatteansvar. [23]
Konsumentpolitiska styrmedel-utvärdering och förslag. [40]

Utbildningsdepartementet

Fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. [1]

Jordbruksdepartementet

Radon i bostäder. [6]
Utredningen om användningen av kemiska medel i jord och skogsbruket m. m. 1. Användning av växtnäring. [10] 2. Bekämpning av växtskadegörare och ogräs. [11]
Bättre miljöskydd II. [20]
Vilt och jakt. [21]
Bestrålning av livsmedel. [26]
Bilavgaskommittén. 1. Bilar och renare luft. [27] 2. Bilar och renare luft. Bilaga. [28]
Områden för turism och rekreation. [43]

Arbetsmarknadsdepartementet

Om hälften vore kvinnor. [4]
Lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet. [18]
Utbildning för arbetslivet. [22]
Invanderingspolitiken. [29]
Företagshälsovård för alla. [32]

Industridepartementet

Lagstiftningen på kärnenergiområdet. [9]
Direktinvesteringskommittén. 1. Sysselsättningsstrukturen i internationella företag. [16] 2. Näringspolitiska effekter av internationella investeringar. [17]
Den stora omställningen. [19]
Information som styrmedel. [34]

Civildepartementet

Kommunalforskning i Sverige. [15]
Politisk styrning-administrativ självständighet. [39]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

Rekreationsberedningen
Box 1302, 171 25 Solna,
tel. 08-98 13 20

Liber
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-07510-5
ISSN 0375-250X